

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**ГОЛОВНЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЮСТИЦІЇ В
ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

***СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ***

**Збірник наукових статей за матеріалами VII Міжнародної
науково-практичної конференції м. Житомир, 18 квітня 2019 р.**

**Житомир
Видавець О. О. Євенок
2019**

**Рекомендовано Вченою радою Житомирського національного
агроекологічного університету**

(протокол № 9 від 24 квітня 2019 р.)

Голова оргкомітету: Скидан О. В. – ректор Житомирського національного агроекологічного університету, д.е.н., професор.

Члени оргкомітету: Романчук Л. Д. – проректор з наукової роботи та інноваційного розвитку ЖНАЕУ, д.с.-г.н., професор; Мартинчук І. В. – проректор з науково-педагогічної роботи, соціального та гуманітарного розвитку ЖНАЕУ, к.е.н.; Данкевич Є. М. – декан факультету екології і права Житомирського національного агроекологічного університету, д.е.н., професор; Скулиш Є. Д. – д.ю.н., професор кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; Ляшенко Р. Д. – к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; Бондарчук Н. В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету;

Василенко Л. П. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; Савчук Т.А – к.ю.н., доцент, Академія управління при Президентові Республіки Білорусь, Білорусь (за згодою); İdris Tuna – ph. D. Candidate of Modern Turkish History Department at İstanbul University; Бучинська А. Й. – к.ю.н., доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; Костенко С. О. – к.ю.н., ст. викладач кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; Кравчук І.І. – к.ю.н., старший викладач кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; Гордійчук М. В. – к.ю.н., старший викладач кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; Кайданович Т.М. – старший викладач кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету.

Рецензенти:

Шніг А. В. – суддя Господарського суду Житомирської області, кандидат юридичних наук;

Німко О. Б. – доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету, кандидат юридичних наук, доцент.

С 91 **Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі** : зб. наук. ст. за матеріалами VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 18 квітня 2019 р.) / Мін-во освіти і науки України ; Жит. нац. агроекологічний ун-т. – Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. – 332 с.

ISBN

У збірнику наукових статей розглядаються сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі, які обговорювалися на VII Міжнародній науково-практичній конференції в м. Житомирі 18 квітня 2019 року.

УДК 34(08)
ББК 67

ЗМІСТ

Antsiferova E.Y.

THE ROLE OF THE PRINCIPLE OF FAIRNESS IN ROMAN LAW

17

İdris Tuna

**CIVIL RIGHTS OF TURKISH WOMEN FROM OTTOMAN PERIOD TO
MODERN TURKEY**

18

Valeriia Matyshchak

**THE FLOURISHING STATE OF THE REPUBLIC OF CROATIA AFTER
ENTERING THE EU - UTOPIA OR REALITY?**

25

Батанов О. В.

**РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ
МІЖДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ДОКТРИНА ТА ПРАКТИКА**

27

Божко В. М., Александрова Є. Ю.

МОМЕНТ ПЕРЕТИНУ ТОВАРОМ МИТНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

30

Білічак О. А.

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВИХ ТА
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РУСЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ**

31

Кучук А. М.

**ГРОШОВА ЗАСТАВА У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ
ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ І СПРАВЕДЛИВОСТІ**

34

Лисенко В. В.

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ З ОЗНАКАМИ ФІКТИВНОСТІ

36

Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є.

**ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ У
ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

39

Пархоменко Н. М.

**ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ВИСОКОГО РІВНЯ
ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ
МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

42

Скулиш Є. Д. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ПОШИРЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	43
Цимбалюк В. С. ТЕНДЕНЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ У НАУКОВО-ОСВІТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ	47
Бондарчук Н. В., Сторожук К. І. ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ	50
Бучинська А. Й. ШТРАФ ЯК ГОСПОДАРСЬКА САНКЦІЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ	52
Василенко Л. П., Комар К. О. ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НАНЕСЕННЯМ ТАТУЮВАННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	55
Войтович Н. Ф. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ДОКАЗУВАННЯ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО ЧАСТИНОЮ 1 СТАТТІ 368 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	58
Григор'єва Х. А. ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ	61
Гордійчук М. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПОРІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З АЛІМЕНТНИМИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ	63
Дыжова А. А. ПРОБЛЕМИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ: СОЦИОЛОГО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ	66

Зайчук Г. И. ПРОБЛЕМЫ ФОРМУЛИРОВАНИЯ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ БЕЛАРУСИ И УКРАИНЫ ПРАВА ОБЩЕГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ И ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ	68
Иванчина О. Н. ЗНАЧЕНИЕ КРИМИНОЛОГИИ ДЛЯ СТАНОВЛЕНИЯ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА	71
Костенко С. О. , Маринич Ю. М. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ НАДАННІ НЕЯКІСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	73
Кофанова Н. П., Кофанов А. В., Кофанова О. С. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ТА РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ПОСИЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ	76
Кравчук І. І. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЙ В МЕЖАХ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ	79
Ляшенко Р. Д. ДЕФІНІЦІЇ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ	82
Марченко С. Д. МОРАЛЬ У ДЕРЖАВОТВОРЧІЙ КОНЦЕПЦІЇ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО	84
Орехова Е. П. К ВОПРОСУ ОБ ИСТОРИИ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ	86
Рудницька О. П., Магась-Демидас Ю. І. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ГРОМАДСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	89

Савчук Т. А. О ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ СПОСОБАХ ПРОВЕРКИ ИНФОРМАЦИИ О ПРЕСТУПЛЕНИИ В ДОСУДЕБНОМ УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ	91
Скобелев В. П. О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ОБЖАЛОВАНИЯ В ПОРЯДКЕ ГРАЖДАНСКОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА ДЕЙСТВИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНОВ И ДОЛЖНОСТНЫХ ЛИЦ В СФЕРЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ	94
Стрільчук В. А. ЄВРОПЕЙСЬКА ПЛАТФОРМА СТІЙКИХ МІСТ: МУНІЦИПАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	97
Суліменко О. Г. ОСОБЛИВОСТІ ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА В ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В XVII-XVIII СТ.	99
Халецкая Т. М. ОЧЕРЕДНОСТЬ ПРИЗВАНИЯ К НАСЛЕДОВАНИЮ НАСЛЕДНИКОВ ПО ЗАКОНУ (СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛОЖЕНИЙ НАСЛЕДСТВЕННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ)	102
Хом'яченко С. І. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННУ ПОРУБКУ ЛІСУ	104
Хотько О. А. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО РИСКА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ	106
Циганчук Н. А. ПЛЮСИ І МІНУСИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ»	109
Черниш Р. Ф., Микитюк Д. В., Осауленко І. М. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ВИДОБУТКУ КОРИСНИХ КОПАЛИН (БУРШТИНУ-СИРЦЮ).	112

Чмыга О. В. ПРАВОВЫЕ ОСНОВАНИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ МАНДАТОВ ЧЛЕНОВ ПАРЛАМЕНТОВ БЕЛАРУСИ И ПОЛЬШИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ	113
---	------------

Шевчук С. Ф. ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА І МОРАЛІ В КЛАСИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА	116
--	------------

Шевченко О. М. СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОСТИТУЦІЇ В УКРАЇНІ	118
---	------------

Шингель Н. А. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ ДЛЯ АГРОЭКОТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	121
---	------------

Трибуна молодого дослідника

Бучинська Т. В. ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	124
--	------------

Гасанов А. П. О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ КВАЛИФИКАЦИОННОГО ЭКЗАМЕНА ДЛЯ ЛИЦ, ВПЕРВЫЕ ПОСТУПАЮЩИХ НА СЛУЖБУ В ОРГАНЫ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	127
---	------------

Головко А. Л. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	129
--	------------

Довгялло М. М. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО КОНТРОЛЯ В ЗАРУБЕЖНЫХ ГОСУДАРСТВАХ: ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ	132
---	------------

Крохмалюк О. С. БЕЗПЕКА БІЗНЕСУ. ЗАХИСТ ВІД РЕЙДЕРСТВА.	134
Сельська В. В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	137
Панин О. И. ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ НАЛОГОВОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В ЧАСТИ РЕГУЛИРОВАНИЯ И ПРИМЕНЕНИЯ НАЛОГА ПРИ УПРОЩЕННОЙ СИСТЕМЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	140
Пожарная О. В. ПРАВОВАЯ ПРИРОДА ПРОЩЕНИЯ ДОЛГА В ТРУДАХ РУССКИХ ДОРЕВОЛЮЦИОННЫХ ЦИВИЛИСТОВ	143
Чиж И. М. О ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННУЮ ПРОДУКЦИЮ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	144
Левенець Б. Б. МОДЕЛЬ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З 1991 Р. ПО 1996 Р.	147
Циганчук І. І. ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ІНОЗЕМНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ	149
Адамчук В. А. ПРАВО СОБСТВЕННОСТИ ИНОСТРАННЫХ ГРАЖДАН НА НЕДВИЖИМОСТЬ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	152
Бакшеева А. В., Гайшун О. А. ОБЩЕСТВЕННЫЕ ОБЪЕДИНЕНИЯ КАК СУБЪЕКТ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА	155
Бенедюк В. І. ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АВТОМОБІЛІВ З ІНОЗЕМНОЮ РЕЄСТРАЦІЄЮ В УКРАЇНІ	157

Бенедюк В. І. ГАДЯЦЬКИЙ ДОГОВІР, ПЕРЕДУМОВИ ПІДПИСАННЯ, НАСЛІДКИ, ЗНАЧЕННЯ	160
Бенчук О. М. ЭПОХА ВОЗРОЖДЕНИЯ И ЕЕ ОТРАЖЕНИЕ В НАЦИОНАЛЬНОМ ПРАВЕ БЕЛАРУСИ	162
Білоус О. А. МИРОВА ЮСТИЦІЯ В УКРАЇНІ ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 РОКУ	165
Борисюк О. В. ПЛІТНИЙ ПРОЕКТ З РЕФОРМУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ	167
Босак Я. О, Шрамук К. А ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ ИНСТИТУТА АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРЕСЕЧЕНИЯ	169
Бугайчук А. Ю. РОЛЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В СИСТЕМІ СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ	171
Васильюк Н. П. БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ СУПЕРЕЧОК МІЖ СТОРОНАМИ БЕЗ ЗВЕРНЕННЯ В СУДОВІ ІНСТАНЦІЇ	174
Васянович В. В. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	176
Вербельчук А. С. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	178

Вознюк Т. Ю. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ОБІГУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТВАРИННОГО ПОХОДЖЕННЯ	181
Волівецька М. В. ДЕКЛАРАЦІЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ 1776 РОКУ, ЇЇ ПРИНЦИПИ ТА ЗНАЧЕННЯ	183
Волошина М. А. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ	186
Гальчук К. М. ПРАВОВИЙ СТАТУС ОЦІНЮВАЧА: СУТНІСТЬ, ОЗНАКИ, ЗАКОНОДАВЧІ КОЛІЗІЇ	189
Горбатюк О. А. ПРИСАДИБНА ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ	192
Горобчук Р. А. БАНКІВСЬКА СПРАВА В УКРАЇНІ	195
Гришук М. П. ПРАВИЛА «ІНКОТЕРМС» ЯК ДЖЕРЕЛЮ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА	197
Давидовская К. Н., Лисица А. В. ПУТИ И ФОРМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	199
Дейнеко Л. В. ГЕНЕЗА ПРАВА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ	201
Довженко Т. ЗНАЧЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ 3 ТРАВНЯ 1791 РОКУ	203

Дудчик А. И. ОСОБЕННОСТИ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В БЕЛАРУСИ И УКРАИНЕ	204
Журова Ю. А. КОНСТИТУЦИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ КАК ФУНДАМЕНТ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ	207
Заріцький О. Ю. ВПЛИВ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН НА ОСОБИСТІТЬ	209
Захаренко А. В. ВОЗМЕЩЕНИЕ ВРЕДА КАК СПОСОБ УГОЛОВНО- ПРОЦЕССУАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ ПРАВ ПОТЕРПЕВШЕГО	211
Зелінський Д. В. УСИНОВЛЕННЯ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ	213
Казаку А. О. ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОЙ СТАТУС ЖІНКИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ	216
Калінчук В. В. СУТЬ БІОТЕРОРИЗМУ ТА ЙОГО ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	218
Катеринюк Н. М. М'ЯКЕ МІЖНАРОДНЕ ПРАВО	220
Кирпатенко І. О. СМЕРТЬ ЗАСУДЖЕНИХ ЗА ХВОРОБОЮ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	222
Котвицька І. В. МЕДІАЦІЯ У ВИРІШЕННІ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ	224

Кравцов П. И. МЕСТО ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В ГОСУДАРСТВЕННОМ МЕХАНИЗМЕ ПО РЕАЛИЗАЦИИ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ	227
Краснопольський Д. Д. ВИНИКНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ ГРОМАДЯНАМИ	229
Круглецька А. І. СУЧАСНІ ФОРМИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОГАЛИН У ПРАВІ	231
Кулікова А. С. ПРОБЛЕМА ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ: ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ	233
Куркович В. В. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА В ДОСУДЕБНОМ УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	236
Кушнер Е. Л. НЕДЕЕСПОСОБНОСТЬ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ	238
Лелюх Д. Ю. ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ПРОЕКТУ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ	240
Лущик А. М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІЛЬГ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЗЕМЕЛЬНІЙ СФЕРІ	243
Максимець Д. О. ЧОРНА РАДА ЯК ПЕРЕДУМОВА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ТА СУСПІЛЬНОГО РОЗКОЛУ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТОЛІТТЯ	246

Максимець Д. О. ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД	248
Мамчур С. М. ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ОРГАНІЗАЦІЮ І ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	250
Марчук Б. І. СПІВПРАЦЯ ЄС З СОТ	253
Мельник Г. І. ПЕРСПЕКТИВИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ	255
Мельник В. В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ М'ЯСА В УКРАЇНІ	257
Місько А. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТАКТИЧНИХ ПРИЙОМІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА МАЛОЛІТНІХ ОСІБ	259
Мишкинь А. А. СПОСОБИ ОХРАНИ І ЗАЩИТИ ІЗОБРАЖЕННЯ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	261
Огінська А. І. МУНІЦИПАЛЬНА ВАРТА, ЯК УКРАЇНСЬКИЙ АНАЛОГ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	262
Онїщук О. О. МИРОВА УГОДА В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	265
Остапчук Г. А. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: НАЦІОНАЛЬНЕ І МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ	266

Паламарчук М. С. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ	269
Пестова А. Р. АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ	271
Петровська Ю. Р. LEX MERCATORIA ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВОГО ПРАВА	273
Попова Я. Р. ПРАВОВАЯ ПРИРОДА ДОГОВОРА ПОСТАВКИ С УСЛОВИЕМ ОПЛАТЫ ПО РЕАЛИЗАЦИИ ТОВАРА	276
Пузанова В. В. ВИЯВ ГУМАНІЗМУ У ВИПАДКАХ ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН	278
Пустышева В. О. РОЗВИТОК БЛАГОДІЙНОСТІ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В ХІХ СТОЛІТТІ	281
Руткевич Е. А. ЗАЩИТНЫЕ НАСАЖДЕНИЯ ВОДНЫХ ОБЪЕКТОВ И ПРАВОВОЙ РЕЖИМ ВОДООХРАННЫХ ЗОН	284
Савина О. Ю. К ВОПРОСУ О СТРУКТУРЕ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ УБИЙСТВ, СОВЕРШЕННЫХ ИЗ КОРЫСТНЫХ ПОБУЖДЕНИЙ	285
Самборська А. О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПОВНОВАЖЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	287
Свинціцький О. Л. ЛЕГАЛІЗАЦІЯ МЕДИЧНОГО КАНАБІСУ В УКРАЇНІ	290

Семченков О. О. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ	293
Тюшкевич А. А. ЗНАЧЕНИЕ, СОСТАВ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ОЗЕЛЕНИТЕЛЬНЫХ НАСАЖДЕНИЙ ГОРОДОВ	295
Фамілярський О. О. ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	297
Халімончук К. А. ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ ЯК СПОСОБУ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.	299
Хмельницька О. Б. ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ	301
Ходаківський О. Ю. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	303
Хомин О. А., Пасічник В. В. ПРЕРОГАТИВИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	305
Хробуст Б. О. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НОТАРІУСА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ	308
Цегельнікова А. В. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	310
Циганчук С. І. ПРО НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ЖІНОК В УКРАЇНІ	312

Чернявська В. М. СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ	314
Чугасвська Н. В. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ	316
Шабадінова С. Н. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	320
Шалковський В. С. РОЛЬ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА В ОБЕСПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ	321
Шуляк Б. В. ФІНАНСОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ СПРАВЕДЛИВОСТІ, ЗАКОННОСТІ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.	324
Щур А. С. ФОРМИ УЧАСТІ АДВОКАТА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕСЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	327
Ярошук М. М. МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ УРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ	329

Antsiferova E.Y.

Master course of law faculty of the Belarusian State University, c. Minsk, the Republic of Belarus

Scientific leader: Bakun A.S., PhD, associate professor, associate professor of Civil Law department of Belarussian State University, c. Minsk, the Republic of Belarus

The role of the principle of fairness in Roman law

Modern studies of civil law are characterized by increasing attention to the fundamental concepts that constitute the basic theoretical and methodological categories of sectoral disciplines. The most important tool for the theoretical analysis of the branch of law, its subject, method, branch mechanism of legal regulation and the legal system as a whole is the concept of the principle of law. We believe that fairness (*aequitas*) is one of the most significant principles for the creation and interpretation of Roman law, which had a great influence on the legal understanding of Roman lawyers.

Such Roman lawyers as Celsus, Cicero, Ulpian considered fairness to be the idea, the ideal of law. In it they saw the eternal, unchanging and inalienable property of law. At the same time, the idea of fairness coincides with the law. Law is inseparable from fairness: this is the essence of law. Fairness, as the basic principle of natural law, elevates fairness into the law of social life.

In the title 1 “Fairness and law” of the first Digest Justinian book, it is stated that “the right received its name from (the word) “ fairness”[30, p. 14], because according to the classical definition of Celsus, “law is the art of the good and just” [1, p. 15]. However, it can be said with the confidence that the functions of law as a means of social compromise in society fully correspond to the nature of fairness.

Fairness is primary, it is always a priority compared to the norms of laws and customs. According to the Roman jurist Marcellus, “Even if nothing changes, where justice clearly requires it, such change should be promoted” [2, p. 23].

Thus, in the title I of the Digest of Justinian, “On the concluding of the contracts between the buyer and seller, and what things cannot be sold” writes that if someone buys repaired clothes for new, then, according to the requirement, the buyer should be compensated for damages if he unknowingly bought the repaired clothes. Pomponius also approves this opinion and Julian agrees with him, who says that if the seller did not know, then he is responsible for the thing itself, and if he did, that and for losses incurred. Similarly, if the seller unknowingly sold a vessel of yellow copper for gold, then he is obliged to provide the gold, which he sold [1, p. 25]. Thus, in the contract of sale, the harmony in the relations of the parties lies in the fact that the two parties, the seller and the buyer, are obliged to adequately return each other according to the terms of the contract. For example, the buyer repays with money, while the seller pays for things of a certain quantity and quality. The transfer of low-quality goods is a direct violation of the norm of harmony, and the delay in payment by the buyer is equal.

Thus, Roman law became the basis for the development of the principle of fairness. The principle of fairness did not suffer significant changes. The concept of fairness (*aequitas*) came from ancient Rome to the New Age. It was decided that in all cases fairness and justice considerations should be above the law. Such Roman lawyers as Celsus, Cicero, Ulpian considered fairness to be the idea, the ideal of law. Law is inseparable from fairness: this is the essence of law. Fairness, as the basic principle of natural law, elevates justice into the law of social life.

List of used sources:

1. Digestyi Yustiniana : v 3 t. : per. s lat. / otv. red. L. L. Kofanov. – M. : Statut, 2002. – T. II. Kn. 5. – 622 p.
2. Peden E. When common law trumps equity : The rise of Good Faith and Reasonableness and the Demise of Unconscionability // Legal studies Research Paper. – November. – 2006. – P. 35.

İdris Tuna

Ph. D. Candidate of Modern Turkish History Department at İstanbul University

CIVIL RIGHTS OF TURKISH WOMEN FROM OTTOMAN PERIOD TO MODERN TURKEY

Human rights aim at the development of mankind materially and morally. The concept desires for mankind to live honorably, stand against every kind of discrimination and strive for equality among people. Human rights should be equal for all peoples regardless of race, religion, traditions and customs, gender or social status. Human rights should be universal and comprise all humanity; inherent for every individual. Unfortunately, many human beings have had to acquire these rights which should come naturally to them, through agony, pain and misery throughout history as they have fought for them. Although our age is accepted as the age of human rights, there are still people who are deprived of these rights in certain parts of the world today.

In this study, using of the title “Civil Rights of Women” is deemed suitable since there are no differences between men and women to use rights equally. In the first and middle ages, there had been an argument on “whether women were human or not.” However, later on, the idea that “Women are human as well” was accepted. Unfortunately, throughout history, women have gained their rights much later than men. Even still, in certain areas of the world, their existing rights are taken away from them.

In this study, from the beginning of the Ottoman Empire until the present, the rights of Turkish women and how they acquired these rights step by step will be given in chronological order. This study consists of three chapters. The first chapter will look at the social status and rights of Turkish women before and after the Decree of Tanzimat (Reforms period). This was considered a big step in westernization and in the enlightenment of the Ottoman Empire. The second chapter will focus on the new rights given to Turkish women from the foundation of Modern Turkey. As for the third chapter, the legal status of Turkish women today will be examined.

THE LEGAL STATUS AND RIGHTS OF WOMEN IN THE OTTOMAN EMPIRE

The legal system in the Ottoman Empire was predominantly based on Islamic law until the 19th century. Women living within the territories of the Empire were subject to this legal system. New rights and codes were adopted under the influence of westernization with the Declaration of Tanzimat in the nineteenth century. These rights were included in the constitution which was adopted for the first time in Turkish history in 1876. Women also benefited from the new rights although not all of them. The new rights for women firstly began in the field of education and continued in some of other fields. However, in comparison to men, Turkish women did not receive all the same rights during the Ottoman Empire.

In this chapter, the legal, economic and social rights of women are examined in two parts; before and after the Tanzimat Declaration.

A- WOMEN IN FAMILY LIFE

1. Engagement and Marriage

Family life is the most important foundation of social life. Women have a very important places in marriage, which is the first step of family formation process and structure. Women had some rights from marriage to divorce in the Ottoman society.

The first step in the formation phase of marriage as an institution begins with engagement. Engagement is a process to get to know each other better for both men and women and families of two sides. During an engagement, families give gifts to each other such as food, clothes and money. Women or men have the right to break an engagement. One of the biggest reasons for a woman to break the engagement is that its period lasts very long. There is no need to go to a court for breaking of the engagement.

The most important step in establishing a family is a marriage. Marriage in Islamic law is defined as a contract that legitimizes sexual relationship. Although families could offer to choose someone, girls could select their husbands and the last word belonged entirely to the girl. However, marriages would not occur without approval from the families. If a woman was a widow separated from her husband and intended to marry again, she had to wait for at least three menstrual cycles (approximately four months and ten days) from the time of the divorce. One of the main reasons for this was to determine whether the widowed women were pregnant or not, and the other reason was the possibility of reuniting with her spouse. The women who wanted to remarry after their husbands' death had to wait for about four months and ten days as well.

Marriage had a condition in favor of women. This condition was to give a mandatory payment, mahr in Arabic, in the form of money or possessions paid by grooms to brides at the time of marriage. While the mandatory payment (mahr) was often money, it could also be anything agreed upon by the bride such as jewelry, home goods, furniture, a dwelling, animals like sheep or goat, or some land. The amount of the mandatory payment could vary according to the physical, cultural, economic and social status of the woman. Women had ownership of the mandatory payment the way they wanted to use it. The use of the mandatory payment was prohibited by parents, siblings or relatives of the women. But they could give this payment to whomever they wished.

Another responsibility of men in family life was that they had to meet all needs such as money, clothes and housing of their wives. No matter how rich the women were, they did not have the responsibility to bring home money and meet the needs. If a woman divorced her husband, the male had to maintain the woman for about three months. If there was a child and custody of the boy/girl belonged to the divorced woman, the man had to support the child financially.

2. Monogamy

In Islamic law, even though monogamy is recommended and welcomed, men have the right to marry more than one woman (up to four). However, there are many conditions for using this right. Reasons such as the absence of the wife or wives' consent or the inadequacy of the man's financial situation could cause the man to be deprived of the right of polygamy. Already in the empire, despite the right of polygamy, it is known that most of the men had single wives. Although polygamy was seen in the rich and ruling class, it was very limited.

3. Divorce

Since divorce is not considered respectable in Islamic society, serious reasons are needed for it. Severe marital discord, adultery and fornication, profligacy and immorality, not providing for the family and similar problems are some of the reasons for divorce. The divorce process had three forms in the Ottoman Empire. The first was that the man had the right of

unilateral divorce, the second, the husband and wife mutually agree on divorce, and thirdly, the woman could go to the court and divorce her husband according to the court decision.

According to the first form of divorce, the woman had to wait for three menstrual cycles, hayz in Arabic, around four months ten days and could not remarry till the end of this time. If the husband returned to his wife within this time, the marriage would continue, regardless of the woman's consent. If the husband did not come back within three menstruation periods, the marriage would end completely. Although the right to divorce was primarily given to the man, he could give this right to his wife within a certain period of time or without a time limit. In this case, the man would renounce this divorce right. Giving the divorce right to the women within a certain time occurred in situations such as the men leaving home for work or other reasons. In such cases, if a husband did not return home to his wife in a certain period of time, his wife had the right to divorce him and even to have a new marriage. If the divorce occurred, the man had to pay subsistence money to the woman for three months.

The second form of divorce was a mutual agreement. The most common reason for mutual divorce was severe marital discord and the woman being exposed to violence from her husband. In such divorces, the demand usually came from the women. In order for the divorce to take place, women usually renounced the mandatory payment and the three-month alimony rights. Some women who were in good financial condition agreed to give money or property to their husband so that the husband would accept the divorce.

As for the third type of divorce, in cases when a husband could not financially support home; leaving the home for a long period, if he contracted a disease or resorted to violence, the woman had the right to go to the court and file for divorce. In addition, cases such as the man's impotence, madness, leprosy or scabies were among the reasons for divorce. However, women had to prove the violence or other reasons in the courts.

4. Right of Legal Guardianship

In the Ottoman society, women had the right of legal guardianship. To whom legal guardianship would be given was determined by courts. The women whose husbands died could be appointed to protect the legacy of their young children as legal guardians by the courts.

5. Right of Legacy

According to the Islamic inheritance law, women benefited from the right of inheritance. However, the inheritance share for girls was half of what was given to boys. The mother, father or any relative of the deceased could not benefit from this heritage if there were children and grandchildren. However, if the parents of the deceased were poor and needy, they could receive alimony from the heirs.

6. Women in Courts

Women were permitted to bring all kinds of cases in front of the court. Maximum proceedings of Ottoman courts were based on the morality of an oath, or testimony provided by a witness. Yet, the testimony of two women was equated with the testimony of one man in the courts.

B- WOMEN IN ECONOMIC AND COMMERCIAL LIFE

Women were a part of economic and commercial life in the Ottoman society. Women could be owners of property, in particular, real estate transferred from the family through inheritance. Women living in the rural areas could have vineyards and orchards, farms and mills and women living in the cities could have houses, shops and weaving workshops. They had the right to sell and purchase properties and participate in other financial activities like borrowing and lending money as they wanted.

However, until the 16th century, women and girls had no land ownership rights. Only boys could benefit from the cropland inheritance. However, women and girls gained the right

of land ownership with an edict issued in 1567 in two conditions. One of these conditions was the absence of a male heir, and the second was that the woman must continue cultivation of the soil.

As for work life, working women living in cities and towns were not seen as much in society as women in rural areas. Although there were some restrictions on women's work in the Islamic law, there were women who cared for and treated the concubines in the palace, women who assisted with birth as a midwife and women who were called peddlers sold items by walking around from house to house.

C- WOMEN IN SOCIAL LIFE

In the first years of the Empire, women were much more active in social life. Haremlik-Selamlik (sitting separately of men and women) had not yet emerged in the 14th Century. However, Haremlik-Selamlik emerged especially in big cities from the 15th Century and women were not seen in social life as before. The vehicles and recreation areas used by women were separated from ones by men. In fact, restrictions had been imposed on certain days for women to go out on their own. All these restrictions did not affect women in rural life and women in the rural areas continued their old lives. In addition, certain restrictions were introduced on women's clothing. They were not allowed to go out dressed obscenely and the thickness of their clothes was regulated by issued edicts from the 15th Century.

Apart from these restrictions, it was quite interesting that women established charities and foundations. The girls of the sultans and rich women made libraries, fountains and madrasah (Muslim theological schools). They were interested in caring for and dressing the poor.

When we look at education, girls' education was not as important as the education of boys. When girls reached the age of five or six, they were educated by the imams of the mosques in the primary schools in their neighborhoods for around three years. They learned only basic religious knowledge in these schools. After that, they did not continue their education.

In light of the above, when we look at the legal, economic and social experiences of women in the Ottoman Empire until the 19th century, it is obvious that Turkish women had many more rights than women in Europe during that time, despite some limitations and not being exactly equal with men. For example, European women were considered the property of their husbands and fathers in England in the 19th century. They also had no right to acquire property until this century. After getting married, they could not make a deal without their husband's permission and not be a party in any case in courts. In addition, their property was confiscated by their husbands and children were considered under full guardianship of the father.

WOMEN IN OTTOMAN SOCIETY AFTER TANZIMAT -REFORMS PERIOD (1839)

The developments in Europe after the French Revolution (1789) especially influenced the Ottoman Empire and terms such as democracy, human rights and citizenship began to appear in Ottoman literature. In this context, women were affected by these new developments and benefited from some new rights starting with education and spreading to other fields although not every field.

Education

Since the proclamation of the Tanzimat edict, girls started to take non-religious courses in newly opened schools. For girls, for the first time a midwifery course became available in Istanbul in 1842, a Girl's High School in 1858 and a Girl's Industrial School in 1869 were opened. According to Article 9 of the Statute on the General Education issued in 1869, education of primary school was made compulsory for girls aged seven through eleven.

If there were two primary schools in any place, one would be for boys and the other for girls. If there was one school, boys and girls would study in the same school but in different classes. In 1870, for the first time, a teacher's training school called "Daru'l-Muallimat" for girls was opened in Istanbul. In 1879, a female principle was appointed to this school. It is understood from the statistics of the state that totally 5566 female students were studying in 112 primary schools in Istanbul in 1883. These schools, which began opening in Istanbul for the first time, spread to the other parts of the empire in time and their number increased over the years. In 1915, girls had the right to study at university for the first time. In 1917, the Women University which was a part of Istanbul University opened for males and the first female graduates from the Departments of Literature, Mathematics and Biology were produced. In 1921, the Women's University was abolished, and girls and boys at the same university began to study together in the same classes.

Civil Rights and Family

With the law in 1916, women and men were made equal in divorce, thus male supremacy was over. A family law enactment issued in 1917 resulted in age limitation in marriage. This limitation was seventeen for girls and eighteen for boys, and the need for parents' consent was abolished. In addition, polygamy was not foreclosed but some restrictions were introduced.

Legacy

Although there was no equality between women and men, a law enacted in 1858 allowed girls to share equal territorial heritage with boys.

Slavery

In 1856, it was forbidden to buy and sell women as slaves and concubines in the empire, but this situation could not be fully prevented until the 1900s.

Right to Vote and Stand for Election

The first parliament in the Ottoman Empire was opened in 1876, but the right to vote and to be elected was given to men only. One male deputy was chosen for every region with 50.000 male population. Although women did not have the right to vote and be elected, they were given the right to be a member of a party. In the early 20th century, the Union and Progress party which was the most popular party had forty women members.

Collective Organizations and First Newspaper and Magazine Activities

Women established many associations from vocational courses for defending and protecting women rights from the second half of the 19th century. One of these associations was "the Beneficent Women Association" -Cemiyet-i Hayriye-i Nisvan- which was founded in Thessaloniki in 1908 and aimed to provide a profession for women. "Progress" -Terakki- the first women's newspaper, was published by women in 1868. The first woman journalist was Selma Rıza Feraceli. The first women's magazine, owned by women and composed entirely of women writers, was published on December 1, 1885 under the name "Flower Garden" -Çiçek Bahçesi-.

TURKISH WOMEN DURING MODERN TURKEY

1- The Period of the 1924 Constitution

The first constitution of Turkey was in 1924. While this constitution stated that women and men were equal, women were still not able to obtain some rights.

The Law of Unification of Education

With the Law of Unification of Education which was enacted on March 3rd, 1924, coeducation was started in Turkey, madrasah (religious schools) and secondary schools were closed, all schools were connected to the Ministry of Education. In education, boys and girls had equal rights.

Civil Rights and Turkish Civil Code

The Swiss Civil Code was translated into Turkish and once adapted to Turkish society. The Turkish Civil Code was enacted in 1926. According to the Turkish Civil Code, polygamy was banned, monogamy was made compulsory. Marriage was made based on official methods regardless of religious methods. The right of men to freely divorce women was abolished, and the right to divorce for both sides was equated through courts. Women and men were given equal rights on child custody. In addition, women's testimonies were made equal to those of men.

Political Rights

Until 1930, women had no right to elect or be elected. In the 1930s, Turkey gave full political rights to women including the right to vote and be elected locally, and nationwide in 1934. In the 1930s, for the first time Turkish women entered politics. The first elected female mayor was Sadiye Hanim. In the elections held on February 8th, 1935, eighteen women entered parliament. Turkish women gained the right to vote a decade or more before women in such Western European countries as France, Italy and Switzerland.

2- The Periods of the 1961 and 1982 Constitutions

The United Nations General Assembly adopted the Universal Declaration of Human Rights with thirty articles on December 10th, 1948. Turkey signed this declaration on April 6th, 1949. However, all the human rights of the declaration were adopted by the Constitution of 1961.

According to Article Ten of the 1982 Constitution which is entitled "Equality before the Law 1982": "The state organs and the administrations have the responsibility to treat everyone equally, without discrimination, regardless of their language, race, color, gender, political opinion, religion, sect or similar reasons." "Everyone is equal before the law, no one is given the privilege." In 2004 and 2011, this article was amended with positive exceptions to certain people groups. The added section is: "However, implementation of equality of women and men or taking precautions for children, elderly, disabled, widows and orphans of war martyrs, disabled and veteran soldiers of a war may not be considered a violation of the principle of the equality."

3- Right of Work at Public Services

According to Article seventy of the 1982 Constitution, women have the right to work in all public services. Today, there are two public service categories in Turkey in which civil servants are mostly women: Education and Health Service. Women in Turkey have the right to choose any profession they want, including military officers. Women also have the right to equal pay for performing the same job as a man.

LEGAL STATUS OF TURKISH WOMEN TODAY

1- The Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)

The CEDAW Convention was adopted by the United Nations on December 18th, 1979. It was signed and adopted on June 11th, 1985 by Turkey. With the signing of the contract, the Turkish state has promised to protect and implement women's political, economic, social, cultural, civil and other rights.

2- Optional Protocol to the Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination against Women

The Optional Protocol was adopted by the United Nations on October 6th, 1999 and approved by Turkey on July 30th, 2002. In case of violations of their rights in the convention, women have the right firstly to go to a court in their own countries, and if there is no avail, then they can apply directly to the committee in CEDAW individually or with groups.

3- Directives of the Council of Europe

Turkey has approved and signed all the directives of the Council of Europe about human rights. Some of them are about women's rights as below.

The Council Directive number 76/207/EEC: "Equal treatment of women and men in employment, vocational education, promotion and occupational conditions," was introduced on September 23rd, 2002.

The Council Directive number of 92/85/EEC: "Taking precautions regarding occupational safety and health of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breastfeeding," was also introduced on October 19th, 2002.

4- Women's Commissions of the Bar (Advocates' chambers) Associations

There are women's commissions which help women whose rights are violated operating in many parts of Turkey.

CONCLUSION Achieving civil rights for Turkish women has not happened in a single moment, but rather, has spread out over time. The developments which began in Europe in human rights affected both the Ottoman Empire and its society from the 19th century and Turkish women benefited from these developments. Some of the Turkish women who met the concept of rights in the 19th and 20th centuries established various associations to defend their rights and those of other women living in the empire, by publishing newspapers and magazines for women. Turkey has expanded the civil rights of Turkish women, however, having equal rights with men in all areas took until the beginning of the 21st century.

BIBLIOGRAPHY:

Akyılmaz, Gül, Cumhuriyetten Önce Türk Kadını, Yeni Forum Aylık Siyaset-İktisat-Kültür Dergisi, Cilt:13.

Aydın, Mehmet Akif, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul, 2004.

Berktaş, Fatmagül, Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları, İstanbul, 2015.

Bozkurt, Gülnihal, Cumhuriyet Öncesi ve Sonrasında Türk Kadınının Hukuki Durumu, Kastamonu'da İlk Kadın Mitinginin 75. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 1996.

Can, Sevim, Osmanlı Mahkemelerinde Kadın, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

Cin, Halil-Akyılmaz, Gül, Türk Hukuk Tarihi, Konya, 2011.

Erdem, Gül, Jülide, Yargı Kararlarında Kanun Önünde Eşitlik İlkesi ve Kadın Erkek Eşitliği, Akademik Hassasiyetler Dergisi, Cilt 4, Sayı 8, Sayfa 19-44.

Faroqhi, Suraiya, Subjects of the Sultan: Culture and Daily Life in the Ottoman Empire, London, November 29, 2005.

Güzel, Şehmuz, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Toplumsal Değişim ve Kadın, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, Cilt:3, S. 858-864, İstanbul, 1985.

Odyakmaz, Zehra, Anayasalarımızda Kadın Hakları, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 5, Sayı 14, Sayfa 455-466, Mart 1989.

Odyakmaz, Zehra-Keskin, Bayram, Tarihimizde ve Günümüzde Türk Kadınının İnsan Hakları, TED Ankara Kolejliler Dergisi, Ankara, Haziran 2017, Sayı 128.

Okuducu, Güldal, Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk Kadınının Kısa Tarihi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014.

Solak, İbrahim; Uysal, Zeynep, Osmanlı Toplumunda Kadın (Konya Örneği, 1670-1680), Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır.

Tayan Tunç, Füsün, Dünya'da ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın, Tan Yayıncılık, Ankara, 1981.

Yürüt, Berna, Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadın Hareketleri ve Hukuki Talepleri, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Aralık 2017.

Valeriia Matyshchak

Bacc. ing. geod. et geoinf. Company: Geo-kom llc for geodetic services. Place of leaving: Karlovac, Republic of Croatia

THE FLOURISHING STATE OF THE REPUBLIC OF CROATIA AFTER ENTERING THE EU - UTOPIA OR REALITY?

The policy of many states located on the territory of Europe for more than one century has been aimed at creating and developing a union that can combine countries to achieve mutually beneficial trade and economic relations, as well as serve as a vector of military foreign policy. In this discourse we will describe the changes in the foreign and domestic policy of the Republic of Croatia after joining the European Union.

Before proceeding with the analysis of the changes in the signing of an agreement between the EU and Croatia, let us give some definitions. The European Union is the most prominent integration association of European countries, which consists of 28 countries. A utopia is an imagined community or society that possesses highly desirable or nearly perfect qualities for its citizens.

The roots of the creation of the Common European Space go back to the middle of the 20th century when, after the end of the Second World War in 1951, Belgium, West Germany, the Netherlands, Luxembourg, France, and Italy signed an agreement establishing the European Coal and Steel Community for the production of coal and steel). The 6 years later the same countries established the European Economic Union and the European Atomic Energy Community. These three largest communities are the germ of the European Union. Community policy was aimed at expanding the scope of authority, as well as integration with other developed countries. In January 1972, the first expansion of the influence of the European Economic Community occurred, namely the entry into the union of Denmark, Great Britain and Ireland [1]. Then followed the Schengen Agreement in 1985, the signing of the Maastricht Treaty on which the 1992 European Union was established on the basis of the European Economic Community [2]. Parallel to this, there is an active policy of integration of states in Europe. We will not dwell on this in detail, since the purpose of this report is to review and analyze the processes in the foreign and domestic policy of the Republic of Croatia after joining the European Union. The path to EU integration was 10 years long. The candidate status was granted by the European Council in mid-2004. As early as October 2006, the verification process of 33 sections of Croatian legislation was completed.

An important condition for entry into the European Union for Croatia was the solution of all territorial differences with Slovenia, which imposed a veto. The reason for this conflict is very simple: the desire of Slovenia to have access to the coastal waters to the international waters of the Adriatic. In September 2009, representatives of Slovenia decided to lift the veto on the accession of Croatia, agreeing to resolve the conflict with the help of international mediators. Looking ahead, the issue was resolved only in June 2017, by the decision of the tribunal in favor of Slovenia. After January 8, European Commission President Jean-Claude Juncker stated that he would never repeat the mistake made with Slovenia and Croatia and would not allow countries with unresolved border issues into the EU. The Croatian accession agreement, including some changes to the EU Treaties, was signed in 2012. The process of ratification by the parliaments of all 27 EU member states the treaty entered into force and Croatia joined the EU on July 1, 2013 [3]. What has changed in the life of Croatia and the Croats?

The opening of the borders of the European Union to Croatia, removing administrative and non-customs barriers to free trade, have boosted exports, but largely import goods, and as a result, many local entrepreneurs cannot cope with even their own territory.

What is the reason? It is important to understand that when a new country joins the EU, the participating country must “prove” and “show” its usefulness, flexibility and willingness to sacrifice the interests of its citizens. So for the last 6 years, the share of imported goods has significantly increased, which, with their relatively reasonable price and quantity, crowd out locally produced goods. Exports to European countries have certainly grown since the moment of accession (by about 6%), but this does not help strengthen the domestic economy. In order to compensate for the damage, the European Union decides on the allocation of funds that will give a start to the development of infrastructure and production in both public and private spheres, in the amount of 10.7 billion euros [4]. This is not a loan, but the EU’s contribution to the development of Croatia. The largest project is Peleshky Bridge, the construction of which began in 2007. Most of the funds are distributed to administrative-territorial units, which in turn put forward infrastructure development projects. Also, local authorities organize tenders (for the implementation of geodetic projects, architectural solutions, etc.), thereby involving more and more local and foreign executing companies. A certain percentage of funds are donated to the private sector: support and expansion of small business, investment in private projects for the construction of hotel complexes, reconstruction of architectural structures and more. Of course an important issue is honesty and fairness in the distribution of funds. As well as the fact that using non-repayable funds, the Croatian government does not stimulate an improvement in the standard of living through wage increases.

The above is a direct consequence of the following: due to the low wage level in Croatia compared to the developed countries of the European Union, the local population is massively sent to work abroad, with many leaving forever. And although the authorities, including the current president Kolinda Grabar-Kitarović, comment on the situation as a natural consequence of EU integration and are no means a threat, statistics show that the population has decreased by almost 5%. It is important to note that not only the lack of wage growth but the rapid rise in prices for the consumer (the process of equalization with the economies of developed EU countries) are the two most important reasons for the local population to leave. The state, in turn, responds to a differential labor force by easing the rules of entry for workers from countries with a lower standard of living. By the way, Ukraine, which is so eager to enter the European Union, at the moment is nothing more than a cheap labor force.

There is a very good tendency for the state to wear its people. Croatia is positioning itself attractive for tourists, and this is true, because after independence was proclaimed in June 1991, the entire industry of the country was privatized and looted. And the only thing that still helps Croatia to keep afloat is exactly tourism. The growing interest of investors in the development of tourism business makes it possible to raise prices to the European level, ignoring the low solvency of Croats. There is also a course towards the privatization of state-owned enterprises because of the desire to attract as many foreign investors as possible.

Summing up the above, the following conclusions can be made: after entering the EU, Croatia, as a state, lost all authority in the eyes of the majority of the population. In order to be on par with other member countries, the authorities must defend the interests of their people, and not of individuals. The government must first of all respect and serve its citizens, and not go in the wake of the “fashion trend” of EU integration. Returning to the topic of my report, it can be said with confidence that the flowering of Croatia after joining the European Union is just a utopia, loud slogans, behind which we can see the actuality.

P.S. I would like to ask you accept my report as essays from the history of Croatia through the eyes of an eyewitness. I have been living and working in Croatia for two years

now, which gives me the right to dive a bit into the question, to give my assessment of how Croatia's accession to the EU affects the lives of ordinary people.

References

1. https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1970-1979/1979_en
2. https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1990-1999/1992_en
3. https://europa.eu/european-union/about-eu/history/2010-today/2013_en
4. https://europa.eu/european-union/about-eu/history/2010-today/2015_en

Батанов О. В.

Провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор

Розвиток конституційного права України в умовах міждержавної інтеграції: доктрина та практика

Прийняття Конституції України не тільки засвідчило правове оформлення нових політичних, економічних і духовних реалій держави і суспільства, а й, з одного боку, обумовило приєднання України до загальноєвропейських демократичних цінностей конституційного рівня, фундаментальне та системоутворююче значення серед яких займає доктрина конституціоналізму, та, з іншого боку, здетонувало перманентні процеси інтеграції, рецепції та конституціоналізації європейських цінностей та принципів у національну правову систему.

У цьому фокусі, по-перше, особливе аксіологічне, онтологічне, гносеологічне та функціонально-телеологічне значення набуває дослідження актуальних теоретичних та прикладних проблем конституційно-правового розвитку та функціонування конституційного права в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції.

По-друге, концептуалізація процесів розвитку та функціонування конституційного права в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції має вихід на складні проблеми формування сучасної парадигми конституційного права та процесу, у тому числі й з точки зору рецепції відповідного дефінітивно-понятійного апарату, що має колюче значення в аспекті своєрідної санації вітчизняного конституційного тезаурусу та формування європейської за суттю та змістом парадигми конституціоналізму.

Слід констатувати, що незважаючи на активізацію дослідження таких феноменів як конституціоналізм та конституціоналізація (М. О. Баймуратов, О. М. Бориславська, Ю. О. Волошин, Т. С. Подорожна, М. В. Савчин, І. Д. Сліденко, О. В. Стрельцова та ін.), в сучасній конституційно-правовій науці ми не знаходимо ні оптимальних дефінітивних визначень, ні єдиності концептуальних підходів до з'ясування їх природи, змісту та сутності, місця у системі категорій конституційного права, інституційної та функціональної характеристики, співвідношення з іншими категоріями, зокрема, конституційної державності, конституційної економіки, конституційної правосвідомості, конституційного праворозуміння, конституційного правокористування, конституційної культури тощо.

Широта та багатогранність цих та інших феноменів сучасного конституціоналізму та конституційного права, у тому числі й насамперед включених в орбіту глобалізації доктрини конституційного права та конституціоналізації процесів євроінтеграції, міждержавної інтеграції та асоціації України з Європейським Союзом,

детермінує існування різних суджень та концепцій конституційного праворозуміння, коли деякі дослідники розглядають ці феномени у фокусі формування та зміцнення конституційної державності за рахунок обмеження державної влади та посилення місцевого самоврядування, інші пов'язують їх з ідеалами демократії та прав людини, треті уявляють їх у контексті генезису Конституції та конституційних ідей. Іншими словами, багатомірний характер сучасного конституціоналізму та процесів конституціоналізації в сучасному світі та полярність думок, яка супроводжує становлення його доктрини, дозволяють будь-якій зацікавленій стороні знайти або привабливе, або відштовхуюче у тому, що вона хотіла б побачити у цьому феномені сучасної політики та права.

По-третє, проблематика формування та функціонування конституційного права в умовах глобалізації є актуальною з точки зору конституційно-правового забезпечення європейської міждержавної інтеграції. Адже на формування сучасної системи міжнародних відносин, а також на конституційний розвиток суверенних держав безсумнівний вплив мають інтеграційні процеси, які є найважливішим елементом сучасності, що зумовлює актуальність їх усебічного наукового вивчення. Під впливом інтеграційних тенденцій наш світ дедалі швидше рухається в напрямку створення глобального конституціоналізму, глобальної економіки та інститутів глобального управління. Форми інтеграційних процесів характерні для сучасного світу різні: тимчасові союзи держав, спроби знайти регіональні відповіді на глобальні загрози шляхом гармонізації політики в окремих сферах міждержавної взаємодії тощо.

У цілому ХХ-ХХІ ст. стали епохою виникнення та утвердження міжнародних міждержавних організацій, наднаціональних інститутів, транснаціональних корпорацій та міжнародних неурядових об'єднань, які перманентно посилюють свій вплив на відповідні процеси. У Європі після закінчення Другої світової війни практично одночасно реалізовувалося кілька інтеграційних проєктів, але тільки в рамках Європейських співтовариств вдалося добитися виникнення та розвитку наднаціональних інститутів, а також високого ступеня гармонізації діяльності країн-членів в самих різних галузях. Крім того, успіх процесу європейської інтеграції чинить серйозний вплив на міжнародні відносини в інших регіонах.

Ці обставини зумовлюють підвищену увагу дослідників до виявлення й аналізу чинників, які дозволили в рамках даної моделі з успіхом здійснити економічну і багато в чому політичну інтеграцію. Крім цього, безсумнівною значимістю володіє вивчення досвіду Європейського Союзу в контексті можливостей його поширення на інші регіони.

Відповідні євроінтеграційні процеси, знаходячись в орбіті міжнародно-правового регулювання, водночас, підпадають під колосальний вплив конституційного права національних держав – країн європейського континенту. По суті мова йде про конституційно-правове забезпечення процесів європейської міждержавної інтеграції та конституціоналізацію відповідного правопорядку у національні правові системи.

Слід зазначити, що однією з найбільш ілюстративних та знакових подій у вітчизняній практиці конституцієтворення, що є свідченням перманентності та перспективності розвитку конституційного права в умовах глобалізації та міждержавних комунікацій, стало ініціювання та прийняття Закону про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037), яким, зокрема, преамбулу Конституції України після слів «громадянської злагоди на землі України» було доповнено словами «та підтверджуючи

європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України».

Попри те, що даний Закон відкликається на кардинальні питання сучасності, рефлексує на динаміку розвитку інтеграційних процесів, які відбуваються у сучасному світі, насамперед, асоціації України з Європейським Союзом, а також вступу до НАТО, слід зробити деякі застереження формально-юридичного та змістового характеру, які вказують не лише на відповідні позитивні наслідки відповідних процесів, а й низку ризиків, пов'язаних із ними.

Так, внаслідок ухвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) у преамбулі Конституції України «підтверджено» саме «європейську ідентичність Українського народу».

Безумовно, ні в політико-правовій доктрині (М. О. Баймуратов, Ю. О. Волошин, А. М. Костенко, М. О. Назаренко, О. Ю. Полтораків, О. В. Стрельцова, І. В. Яковюк та ін.), ні, принаймні на сучасному етапі, в практичній діяльності української держави, її вищих органів та посадових осіб, не піддається сумніву євроінтеграційний та євроатлантичний вектор зовнішньої політики.

Втім, конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції об'єктивно стикається з проблемами співвідношення концептів «європейська ідентичність Українського народу» (А. В. Пасісниченко, А. Є. Прилуцька, С. Б. Тихомирова та ін.) та «національна ідентичність Українського народу» (М. Ф. Головатий, М. А. Козловець та ін.). Адже за умов формування та розвитку Європейського Союзу як новітньої наднаціональної політичної спільноти пошук європейської ідентичності став викликом як для нових громадян Європи та її еліти, так і для соціальних теоретиків.

В академічному, медійному, політичному, повсякденному та інших дискурсах визначення європейської ідентичності є досить неоднозначними та нерідко полярними. Вони коливаються від її тлумачення як вирішального практичного та теоретичного інструменту подолання кризи ЄС до заперечення практичної значущості, а в теоретичному плані – до перетворення європейської ідентичності на концепт подібно до теорії нації-держави. При цьому, у доктрині, з одного боку, стверджується, що наявність європейської ідентичності не послаблює національну чи локальну ідентичність, оскільки за сучасних умов конструювання європейської ідентичності відбувається паралельно з реконструюванням національних ідентичностей; це актуалізує розрізнення не між національною та європейською, а між ексклюзивною (єдиною, фіксованою) та інклюзивною (множинною, гнучкою) ідентичностями (А. В. Пасісниченко).

З іншого боку, на сьогодні об'єктивно існує необхідність зміцнення та захисту української національної ідентичності, яка тривалий час вибудовувалася лише на основі історичної жертвовності та сучасній політичній проблемності. Українська політика формування міжнародного іміджу десятиліттями була заснована на популяризації трагедії української історії. Водночас, Україна постійно звертається до Європи із закликом про допомогу у вирішенні нескінченних внутрішніх політичних та економічних проблем. Відтак, формування української національної ідентичності природно є первинним відносно утвердження європейської ідентичності в Україні. Свідченням тому є, зокрема, і те, що Конституцію України було прийнято, насамперед, «спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення»

(преамбула). Звернемо увагу й на те, що згідно частини третьої статті 6 Договору про Європейський Союз (консолідована версія) закріплювалося, що Союз шанує національну ідентичність держав-членів.

Тобто, фіксація у Конституції України стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору та принципу підтвердження «європейської ідентичності Українського народу» не повинні на рівні конституційно-правового забезпечення євроінтеграційних процесів входити у контрадикцію із принципом зміцнення та захисту національної ідентичності, що є важливою складовою суверенної державності.

Божко В. М.

Доктор юридичних наук, кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Полтава, Україна

Александрова Є. Ю.

Студентка 4 курсу Полтавського юридичного коледжу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Полтава, Україна

Момент перетину товаром митного кордону України

Поняття моменту перетину товаром митного кордону України є актуальною темою для дослідження в даний час. Законодавство не дає чітко сформоване визначення даному поняттю. Тому постає проблема при тлумаченні моменту перетину товаром митного кордону України на нормативному рівні.

Дослідженням даної теми займалися такі науковці: І. Васильєв, Т. Проценко, І. Сухомлин, М. Тітов та ін. Вони досі не дійшли одної думки щодо тлумачення словосполучення «момент перетину митного кордону».

Поняття «момент перетину митного кордону України» в науковій літературі та законодавчих актах України неоднозначне. Досить часто його ототожують із терміном «дата імпорту». Через це на практиці виникають труднощі під час митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів, які переміщуються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами через митний кордон України. Досить часто виникають проблеми з нарахуванням податків та інших митних платежів і, як наслідок, збільшуються строки митного оформлення вже фактично ввезеної продукції. Це є підставою для застосування штрафних санкцій з боку Державної податкової служби до суб'єкта ЗЕД на підставі закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» [3]. Що ж до накладення штрафних санкцій митними органами, то їх застосування передбачено Митним кодексом України (далі – МК України) [1].

У МК України не визначено поняття «момент перетину митного кордону України». Його законодавче закріплення допомогло б уникнути правових конфліктів, які виникають за участю сторін зовнішньоекономічної угоди, митних та податкових органів.

У ч. 2 ст. 321 МК України можна лише знайти вказівку на те, що митний контроль товарів і транспортних засобів комерційного призначення у разі ввезення на митну територію України розпочинається з моменту перетинання ними митного кордону України [1]. Тобто в даному випадку існує безпосередній зв'язок моменту перетину кордону з операціями щодо здійснення митного контролю в обсязі, який

передбачається для режиму «імпорт». Тому початком митного контролю потрібно вважати фактичний перетин товарів і транспортних засобів митного кордону України.

Автор науково-практичного коментаря А.В. Мазур вважає, що моментом перетину митного кордону України є факт прийняття посадовими особами митної служби митної декларації [4, с. 249]. Але таке положення суперечить нормам МК України, де зазначено, що в разі ввезення на митну територію України товарів і транспортних засобів митний контроль розпочинається з моменту перетинання ними митного кордону, тобто це означає фактичного переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

У ст. 13 ЗУ «Про валюту і валютні операції» передбачено, що імпорт може бути здійснений без увезення товарів до України: «строк та умови завершення імпоротної операції без увезення товару на територію України визначаються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України за погодженням з Національним банком України» [2]. Тобто, датою імпорту недоцільно вважати саме момент фактичного перетину митного кордону України, бо існують випадки здійснення імпорту без такого перетину (напр., коли товари переміщуються через митний кордон України за допомогою морського транспорту, тобто товари ще не перетнули митний кордон України і фактично перебувають на шляху до пункту призначення, а документи, які необхідні для митного оформлення власником (його представником), уже доставлені до митниці, через яку здійснюватиметься в'їзд на територію України).

Отже, момент перетину товаром митного кордону України не можна ототожнювати з датою імпорту, бо перший випадок полягає у фактичному перетині товарами і транспортними засобами митного кордону України, а другий – в поданні митному органу документів, що засвідчують підстави та умови ввезення товарів на митну територію України. Необхідне офіційне тлумачення даних понять шляхом прийняття нових та внесення змін до вже існуючих нормативно-правових актів. Це сприятиме підвищенню ефективної діяльності фіскальних органів та розвитку належної співпраці митних і податкових органів з центральними органами виконавчої влади. Також необхідно уніфікувати судову практику щодо розв'язання спорів про вирішення питання «моменту перетину митного кордону України».

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
2. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 30. – Ст. 239.
3. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.
4. Мазур А.В. Науково-практичний коментар Митного кодексу України / А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний, Р.А. Каложний та ін. Київ : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 757 с.

Білічак О. А.

Доктор юридичних наук, доцент, член Науково-консультативної ради при Державному бюро розслідувань, м. Київ, Україна

Окремі проблеми реформування судових та правоохоронних органів у руслі реалізації євроінтеграційної політики держави

Одним із пріоритетних напрямів сучасної державної політики є реформування судових та правоохоронних органів, обумовлене необхідністю удосконалення

основних стандартів їх роботи у руслі боротьби з корупцією, що є важливою передумовою подальшого входження України до сім'ї європейських держав. Нині вже створено низку державних інституцій, що становлять «антикорупційну інфраструктуру» (АРМА, НАБУ, НАЗК, САП) завершується конкурс до Вищого антикорупційного суду. Паралельно відбувається реформування судової системи держави, скасовуються старі та створюються нові судові органи, зокрема окрім антикорупційних на даний час проводиться конкурс до Вищого суду з питань інтелектуальної власності, Верховного Суду України. В цілому завершено реформування органів МВС України а також прокуратури, яка нині позбавлена функцій загального нагляду і відповідно сучасних європейських практик, функціонує як державний орган, пріоритетними завданнями якого є захист та представництво інтересів держави і громадянина в судах. Водночас, з огляду на вітчизняний досвід правоохоронної діяльності, за прокуратурою збережено функцію нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування.

Аналіз поточної ситуації свідчить, що попри численні позитивні здобутки, у сфері реформування сектору безпеки й оборони держави, правоохоронних та судових органів існує низка проблем. Передусім при створенні нових державних органів не вирішується питання дублювання повноважень. Наприклад, до виняткової компетенції Національного антикорупційного бюро, яке створено і діє вже із 2015 року, належить боротьба з корупцією, у тому числі, у найвищих ешелонах органів державної влади та управління. Водночас, аналогічні функції досі зберігаються за Службою безпеки України, у складі якої діють спеціальні підрозділи «К», незважаючи на те, що це не відповідає стандартам роботи європейських спецслужб і розглядається як перешкода перспективного входження нашої держави до НАТО. Аналогічна ситуація спостерігається у зв'язку із створенням Державного бюро розслідувань України. Відповідно концептуальних положень, закладених у змісті законодавства, ДБР повинно діяти як правоохоронний орган, який забезпечуватиме виявлення, розкриття та розслідування злочинів, вчинених топ-чиновниками, співробітниками правоохоронних органів та спецслужб, військових злочинів. Згідно Перехідних положень до КПК України, досудове розслідування злочинів, віднесених до підслідності ДБР, до моменту його створення здійснювала прокуратура. Указом Президента у 2014 році у системі органів прокуратури було створено військову прокуратуру, до повноважень якої віднесено нагляд за законністю діяльності Збройних Сил України, Служби безпеки, Державної прикордонної служби, інших правоохоронних органів та воєнізованих формувань. Створення військової прокуратури, яку до того у 2012 році було розформовано за рішенням Президента В. Януковича, було покликано, з урахуванням збройної агресії на Сході держави, забезпечити контроль та нагляд за діяльністю Збройних Сил України, інших правоохоронних органів, що входять до силового блоку держави, з метою забезпечення функціонування системи стримувань та противаг безпосередньо всередині виконавчої гілки влади. До повноважень військової прокуратури, відносилося також здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями ЗСУ та співробітниками правоохоронних органів. Однак, у зв'язку із створенням Державного бюро розслідувань військова прокуратура цієї функції позбавилась, що в цілому ставить питання доцільності її існування як самостійного підрозділу в системі органів прокуратури України. На цьому фоні виникають різноманітні політичні інсинуації, що виливаються в наступні законодавчі ініціативи щодо створення Державного бюро військової юстиції, до повноважень якого

відноситиметься нагляд за діяльністю ЗСУ та інших державних органів, які входять до сектору безпеки й оборони, досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями та інших злочинів, що стосуються воєнної сфери, захист та представництво інтересів військовослужбовців у судах. У цьому руслі також надаються пропозиції щодо створення військових судів, що розглядатимуть відповідні категорії адміністративних та кримінальних справ.

Вбачається, що пропозиції на рахунок створення органів військової юстиції та військових судів не є достатньо обґрунтованими, оскільки це створює передумови того, що воєнна сфера держави стане важко контрольованою для громадянського суспільства та інших державних органів, що має наслідком збільшення ризиків потенційних зловживань. Окрім того, за такої інституційної побудови системи контролю та нагляду над воєнною організацією держави мінімізуються можливості здійснення демократичного цивільного контролю. Наведені ініціативи не співзвучні сучасним тенденціям демократизації й відкритості військової сфери держави, адже відповідно до Закону «Про національну безпеку України» навіть військовий міністр має бути цивільною особою. За таких підходів відбуватиметься необґрунтована мілітаризація державних органів, що в перспективі може негативно вплинути на стан дотримання прав людини у державі, і виступати маркером, який для усієї міжнародної спільноти сигналізуватиме про зниження рівня демократії у державі. Також це призведе до наступних бюджетних витрат, що надзвичайно небажано, враховуючи стан бюджету і економіки держави.

З огляду на те, що відповідний державний орган, такий як ДБР, уже нині функціонує і до компетенції його відноситься розслідування військових злочинів та кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями, створення іншого державного органу, який дублюватиме його повноваження, або перебере на себе їх частину, є необґрунтованим.

Державна політика у напрямі реформування судової системи держави також не є надто виваженою. Розробляючи законопроекти, в яких йдеться про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у контексті створення військових судів, окремі депутатські групи пропонують запровадити певні вимоги щодо кандидатів на посаду військових суддів, водночас при цьому не беруть до уваги той факт, що в цьому ж Законі вже закладено дискримінаційні норми, які унеможливають допуск військовослужбовців до формування судового корпусу держави, що йде врозрід із державною політикою у цій сфері, направлений на підвищення соціального статусу військовослужбовця, рівня його соціального захисту. А саме, положення пунктів 3, 4 ч. 6 ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» містять норми, за якими від участі у конкурсі на посади суддів Верховного Суду, апеляційних судів необґрунтовано усуваються науковці, що є викладачами чи захистили дисертаційні роботи у вищих військових навчальних закладах. Водночас посади суддів Верховного Суду України, апеляційних інстанцій може бути заміщено конкурсантами із числа науково-педагогічних співробітників будь-яких інших, а не лише профільних юридичних навчальних закладів. Очевидно, що дані норми носять глибоко суперечливий та відверто дискримінаційний характер і не відповідають міжнародним зобов'язанням України, конституційним принципам національної державності та засадам існування громадянського суспільства. Для того, щоб забезпечити наповнення судової гілки влади фахівцями із сектору безпеки і оборони, правоохоронних органів, насамперед доцільно зняти визначені Законом «Про судоустрій і статус суддів» обмеження, які забезпечать можливість участі в конкурсах до Верховного Суду, апеляційних судів, відповідну категорію фахівців, що позбавить необхідності

створення спеціалізованих військових судів. Удосконалення законодавства у відповідній частині дасть змогу підвищити рівень довіри суспільства до судової влади, наповнити її кваліфікованими кадрами, які спеціалізуються за такими напрямками як діяльність органів сектору безпеки і оборони, правоохоронних органів. Лише за таких умов контроль за законністю діяльності Воєнної організації держави та правоохоронних органів може набути найбільш досконалих форм, адже тоді судова система наповнюватиметься людьми, що здобули довіру суспільства, мають значний науковий та практичний досвід у відповідній сфері, що створить передумови формування адекватної судової практики за даним напрямом.

Ще раз варто наголосити на тому, що не існує ніякої обґрунтованої потреби у запровадженні державних органів військової юстиції, які здійснюватимуть нагляд за дотриманням законності та правопорядку у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, оскільки за прокуратурою закріплена функція нагляду за законністю діяльності державних органів, які провадять оперативно-розшукову діяльність, провадять досудове слідство, що також поширюється на Державне бюро розслідувань. Підсумовуючи викладене, слід звернути увагу на те, що з метою уникнення існуючих проблем, реформування силового блоку держави, системи судових і правоохоронних органів повинно бути передбаченим на рівні загальнодержавної програми, якою б визначалося концепцію діяльності кожного державного органу, яка має бути офіційно оприлюднена на загальнодоступному інтернет-ресурсі і винесена на громадське обговорення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст.88.
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 31.– Ст. 545.
3. Закон України «Про національну безпеку України» //Відомості Верховної Ради. – 2018. – № 31. – Ст. 241.

Кучук А. М.

Доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка, м. Суми, Україна

Грошова застава у виборчому процесі через призму принципу рівності і справедливості

Незаперечним є твердження про те, що навряд чи правники дійдуть згоди до вироблення єдиного визначення права. Однак, більшість з них погоджуються щодо справедливості як сутності права. Означена ідея знайшла відображення і у рішенні Конституційного Суду України у справі про призначення судом більш м'якого покарання: ключовим при визначенні у правила поведінки наявності реальної якості нормативності і відповідно можливості бути регулятором суспільних відносин є категорія моралі – справедливість (а закон, як зазначається у рішенні, може бути і несправедливим) [1].

Загальновизнаним є також те положення, що в умовах нерівності неможливо вести мову про право, саме тому важливим принципом права є рівності. Звісно, що йдеться не про рівність фізичну, оскільки усі люди від народження різні. Більш того «стартові можливості» у різних дітей різні, як різними є можливості і у повнолітніх

осіб. Однак, принцип рівності і принцип справедливості не завжди коригуються один з одним.

Так, зважаючи на актуальність теми виборів Президента України, які відбудуться у березні, а також виборів народних депутатів, які відбудуться у жовтні цього року, акцентую увагу на наступному моменті.

Законом України «Про вибори Президента України» передбачено обов'язок кандидатів на пост глави держави вносити грошову заставу. Так, відповідно до ч. 1 ст. 49 цього Закону: «Грошова застава вноситься партією, яка висунула кандидата на пост Президента України, або кандидатом на пост Президента України у безготівковому порядку на спеціальний рахунок Центральної виборчої комісії (після початку виборчого процесу та до подання документів Центральній виборчій комісії для реєстрації) у розмірі два мільйони п'ятсот тисяч гривень» [2].

Цілком правильно і справедливо передбачати для кандидатів на пост глави держави низку цenzів, зокрема, віковий, цenz осілості та ін., однак, що стосується майнового цenzу і його розміру, то чи не є його наявність порушенням принципам рівності і справедливості? 44 кандидати на пост Президента України, зареєстровані Центральною виборчою комісією, фактично дали ствердну відповідь на поставлене питання. Однак, слід зауважити, що відповідно до припису, закріпленого у ч. 2 ст. 103 Конституції України «Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою» [3]. Як бачимо, наведене конституційне положення не передбачає майнового цenzу для кандидатів на пост Президента. Більш того, відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 3 Закону України «Про вибори Президента України» «рівність прав і умов участі у виборчому процесі забезпечується заборонами привілеїв чи обмежень кандидатів на пост Президента України за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [2]. Наголошу, що наведений законодавчий припис забороняє дискримінацію, зокрема, за майновим станом (що цілком відповідає ч. 1 і 2 ст. 24 Конституції України). То ж чи не порушує принцип рівності положення Закону України «Про вибори Президента України», які передбачають грошову заставу?

У цілому не заперечуючи проти наявності майнового цenzу, слід наголосити на необхідності прийняття зваженого рішення про її необхідність в умовах українського суспільства та її розмір, який має бути розумно виваженим та збалансованим відносно права громадянина бути обраним та інтересам суспільства.

Зауважу, що подібні норми містяться і у Законі України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року. Так, ст. 56 цього Закону передбачає, що партія, яка висунула виборчий список кандидатів у депутати у загальнодержавному окрузі, вносить грошову заставу в розмірі однієї тисячі розмірів мінімальної заробітної плати, а партія, яка висунула кандидата в депутати в одномандатному окрузі, кандидат у депутати, який балотується в одномандатному окрузі в порядку самовисування вносять грошову заставу в розмірі десяти розмірів мінімальної заробітної плати [4]. А п. 1 ч. 5 ст. 3 цього Закону визначає забори дискримінації у тому числі і за майновою ознакою: «Рівність прав і можливостей кандидатів у депутати, партій - суб'єктів виборчого процесу брати участь у виборчому процесі забезпечується: 1) заборонами привілеїв чи обмежень кандидатів у депутати за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального

походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [4]. При цьому, ч.2 і 3 ст. 76 Конституції не передбачено майнового цензу.

Таким чином, виникає питання про відповідність наведених приписів законів про вибори Президента України та народних депутатів Конституції України і чи дотримано у цьому випадку балансу між інтересами особи та суспільства? Чи не порушують ці положення принципу рівності громадян?

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 р. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v015p710-04>.

2. Про вибори Президента України. Закон України від 5 березня 1999 року. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 14. Ст. 81.

3. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.

4. Про вибори народних депутатів України. Закон України від 17 листопада 2011 року. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 10-11. Ст. 73.

Лисенко В. В.

Доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету державної фіскальної служби України, професор

Суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності

Фіктивне підприємництво, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона (ст. 205 КК України) має значне поширення у господарській діяльності та використовується для вчинення різних злочинів (ухилення від сплати податків; легалізації товарів, ввезених на митну територію України; незаконного відшкодування податку на додану вартість; легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом; приховування факту отримання неправомірної вигоди, фінансування тероризму; виведення із обігу коштів державного бюджету (державні закупівлі); незаконного обігу товарів; вчинення розкрадань у банківській сфері; комерційного шахрайства тощо).

Фіктивні суб'єкти господарської діяльності на сучасному етапі є універсальним механізмом вчинення та приховування злочинної діяльності. Зміст фіктивності має прояв у відсутності справжнього наміру здійснювати діяльність, зафіксовану в установчих документах і пов'язану з виробництвом товарів, виконанням робіт або наданням послуг і прикриваючись статусом юридичної особи прагнуть приховати свою незаконну (злочинну) діяльність. Варто враховувати, що ст. 205 КК України не охоплює фіктивне підприємництво організаційно-правової форми індивідуального підприємництва, коли суб'єктом підприємницької діяльності є фізична особа, яка діє без створення юридичної особи.

Практика правоохоронних органів свідчить про поширення випадків, коли фіктивним є факт реєстрації фізичної особи як підприємця. Для цього у викраденому паспорті вклеюється фотографія іншої особи, підробляються інші документи, які надаються у ході державної реєстрації підприємництва. Такі дії не утворюють склад

злочину, передбаченого ст. 205 КК України. Прикладом наведеного є факти оформлення виконання ремонтних робіт на померлих осіб [1-2].

Поширеними є випадки оформлення мікрокредитів на чужі паспорти, дані яких отримані від банківських установ чи, наприклад, скопійовані на майданчику онлайн-торгів ProZorro. Нерідко для отримання товарних кредитів вклеюється фотокартка у викрадений чи загублений паспорт.

Доказами фіктивності суб'єкта господарювання можуть бути: 1) реєстрація юридичної особи на підставну особу, за підробленими, втраченими, позиченими або викраденими документами, на померлих осіб; 2) придбання раніше зареєстрованого суб'єкта господарської діяльності та оформлення його на підставних осіб тощо; 3) внесення в установчі документи неправдивих даних про засновників і керівників підприємства; 4) призначення на посаду керівника осіб, які фактично не здійснюють управління підприємством (малозабезпечені, психічно хворі, тяжкохворі тощо).

Останнім часом значного поширення отримало застосування суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності для фінансування тероризму у зв'язку із подіями на Сході України. Правоохоронні органи задокументували у м. Харкові діяльність конвертаційного центру, через який відмивалися кошти терористичної організації "ЛНР". Зловмисники обслуговували майже 60 фіктивних підприємств підконтрольних терористам. Кошти переводилися у готівку та кур'єрами доставлялися на тимчасово окуповані бойовиками території. Конвертаційний центр також "надавав послуги" підприємствам реального сектора економіки для ухилення від сплати податків до державного бюджету. За попередніми оцінками щомісячний обіг коштів "конверта" складав понад 100 мільйонів гривень. Організатором ОЗУ була переселенка з тимчасово підконтрольних терористам територій, одним із кур'єрів був працівником правоохоронних органів [3-4]. З використанням "Сбербанку Росії" у березні-квітні 2014 р. терористам було перераховано на карткові рахунки біля 45 млн. грн. [5].

Незважаючи на прийняті у державі заходи щодо удосконалення процедури реєстрації суб'єктів господарювання (юридичних осіб) та діяльності правоохоронних органів з протидії злочинам у сфері господарської діяльності та поширення суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності, цей напрям залишається вкрай актуальним та проблематичним у діяльності правоохоронних органів. Практика свідчить про низький рівень організації оперативно-розшукової діяльності, яка не відповідає реальному стану поширення злочинної діяльності з використанням фіктивних суб'єктів господарювання. Важливим в даному напрямі є проведення спеціальних заходів, які дозволяють виявити діяльність таких суб'єктів та отримати первинну інформацію, достатню для використання у ході досудового розслідування. На наш погляд успішно та ефективно вирішити завдання, що стоять перед кримінальним судочинством щодо протидії фіктивному підприємництву та вчиненню з використанням суб'єктів господарювання злочинів у сфері господарської діяльності, лише за умови оперативно-розшукового забезпечення розслідування зазначених злочинів.

Виявлення фактів злочинної діяльності ще не гарантує судової перспективи встановленим фактам – це лише початковий етап оперативно-розшукової діяльності. Важливим в цьому напрямі є фіксація джерел (носіїв) інформації про факти злочинної діяльності осіб, які беруть участь у вчиненні злочинів та користуються послугами фіктивних підприємств для зниження податкових зобов'язань, переведення безготівкових грошових коштів у готівку, вчинення інших злочинів у сфері господарської діяльності.

Іншим важливим напрямом є документування окремих фактів злочинної діяльності, розробка та реалізація оперативно-тактичних комбінацій з метою повної

фіксації злочинних дій (вилучення документів, печаток, інформації, що міститься на лазерних, оптичних й інших носіях та свідчить про зміст і характер злочинної діяльності), фіксація зв'язків між учасниками організованих злочинних груп, які створюють та забезпечують діяльність таких суб'єктів господарювання.

Також важливим напрямом є необхідність встановлення та фіксації інформації про місцезнаходження коштів, цінностей, які отримані за результатами вчинення злочинної діяльності, оскільки вчинення злочинів у сфері господарської діяльності з використанням суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності тісно пов'язано із значними сумами грошових коштів.

На ефективність документування змісту злочинної діяльності суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності здійснюють різні фактори: 1) прихований характер злочинної діяльності; 2) короткочасний період діяльності таких суб'єктів; 3) приховування реального змісту виконаних операцій; 4) протидія правоохоронним органам; 5) прикриття змісту злочинної діяльності окремими співробітниками правоохоронних органів; 6) складність у отриманні первинної інформації про злочинну діяльність, оскільки така інформація відноситься до комерційної чи банківської таємниці; 7) складність у встановленні реальних осіб, які створюють та керують діяльністю фіктивних суб'єктів господарювання; 8) використання сучасних технічних засобів щодо управління грошовими коштами на банківських рахунках; 9) використання сучасних банківських продуктів, які дозволяють отримувати готівкові грошові кошти поза банківськими установами (банківські платіжні картки тощо).

Складність у документуванні злочинної діяльності, високий злочинний професіоналізм вимагає проведення комплексу спеціальних оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій для належного документування змісту злочинної діяльності та встановлення осіб, які причетні до організації та здійснення злочинної діяльності за допомогою суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності.

Список використаних джерел:

1. Фейковий ремонт, або як Ірпінська влада договори з небіжчиком уклдала. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.irpin.online/fejkovyj-remont-abo-yak-irpinska-vlada-dogovory-z-nebizhchykom-ukladala/>.

2. «Безсмертний ФОП»: як чиновники на Київщині уклали угоди з померлим підприємцем. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/bezsmertnyi-fop-iaak-chynovnyky-na-kyivshchyni-ukladaly-uhody-z-pomerlym-pidpriyemsem>.

3. У Харкові викрили конвертаційний центр, який відмивав кошти «ЛНР». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zaxid.net/u_harkovi_vikrili_konvertatsiynyi_tsentr_yakiy_vidmivav_koshti_lnr_n1363731.

4. СБУ блокувала діяльність конвертцентру, через який фінансувалися терористи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Wewm7VW8EeY>.

5. СБУ відкрила кримінальну справу стосовно російського банку - за щоденне фінансування тероризму по 200-500 доларів на картки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/323837/sbu-vidkryla-kryminalnu-spravu-stosovno-rosijskogo-banku-za-shhodenne-finansuvannya-teroryzmu-po-200-500-dolariv-na-kartky>.

Лук'янчиков Є. Д.

Професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ

Лук'янчиков Б. Є.

Старший викладач відділу підготовки прокурорів з процесуального керівництва та криміналістичного забезпечення досудового розслідування Національної академія прокуратури України, м. Київ

Використання прийомів психологічного впливу у досудовому провадженні

Основними засобами пізнавальної діяльності з розслідування злочинів були і залишаються слідчі дії, кількість яких постійно збільшується. Відповідно до чинного КПК України слідчими (розшуковими) називають дії, спрямовані на збирання доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ст. 223 КПК).

Результативність таких дій залежить від багатьох чинників, але в першу чергу від умілого використання тактичних прийомів, основу яких складають сучасні досягнення різних галузей знань. Зважаючи на те, що слідчі дії розглядають як процес спілкування слідчого з його учасниками, важливе місце серед тактичних прийомів належить тим, які ґрунтуються на досягненнях психології. В процесі їх застосування на психіку особи справляється певний психологічний вплив, який такою особою може оцінюватися по різному.

Психологічний вплив зумовлений самою природою слідчої діяльності. Він є невід'ємним і характерним елементом процесу спілкування людини взагалі, а тому останнім часом його усе менше відносять до незаконних методів розслідування. Більшість авторів під психологічним впливом розглядають дії, що здійснюються різними методами та прийомами, спрямовані на психіку людини з метою діагностики її психічного стану та зміну поведінки. Так, О. Р. Ратінов зазначав, вплив слідчого на психіку людини, яка бере участь у справі, є одним з елементів слідчої тактики. Він постійно впливає на людей своїми розпорядчими приписами, виховними методами, процесуальними засобами примусу. Без цього немислимо виконання завдань кримінального провадження [1, с. 163].

Аналіз чинного законодавства дозволяє дійти висновку, що психологічний вплив у кримінальному провадженні може бути правомірним та неправомірним (шантаж, погрози), а тому і недопустимим у слідчій діяльності. Застосування прийомів психологічного впливу в ряді випадків призводить до неправильного їх розуміння людиною, до якої вони застосовані. В ряді випадків це розглядають як обман з боку слідчого, що спонукає нас розглянути окремі його аспекти. Вирішення даного питання потребує не абстрактного, а конкретного підходу. Деякі автори намагаються показати, у чому саме може виявитися обман (демонстрація фальшивої постанови про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, неправдиве повідомлення про наявні докази, нездійсненні обіцянки тощо). Слідчий під час допиту обманно стверджує, що співучасник у всьому зізнався і розповів про злочин [2, с. 272].

Зазначені форми впливу, дійсно, можуть зустрічатися в практиці, проте їх не можна назвати поширеними. Безпідставних заяв про наявність доказів недостатньо щоб переконати особу змінити лінію поведінки. Такі прийоми можуть тільки ускладнити ситуацію, є недопустимими оскільки не відповідають як моральним вимогам, так і рекомендаціям криміналістики.

Оману, як наслідок застосування тактичного прийому можна розглянути і в іншій площині. За вчинення грабежу затримали двох підозрюваних. Один дав показання про час, який провели із співучасником до вчинення злочину, проте причетність до злочину заперечував. Другий допитуваний намагався ухилитися від деталізації показань про час, який передував злочину. Слідчий намагався уточнити і з'ясувати дрібні деталі, про які міг повідомити тільки співучасник. Ще не з'ясували і половини обставин, а допитуваний виявив бажання розповісти правду, вказав місце де були сховані речі потерпілого.

Чи сприяла така тактика формуванню неправильного уявлення допитуваного про інформованість слідчого? Відповідь може бути тільки позитивною. Проте слідчий нічого не обіцяв, не вигадував, а тільки у певному напрямі використовував наявну інформацію. У цьому і полягає правильно обрана тактика допиту з урахуванням наявної інформації.

Проте з цього приводу є й інша думка. Так, М. С. Строгович зазначав, що немає сумнівів у тому, що навмисне «формування помилкового уявлення» у будь-кого є обманом цієї особи. Збрехати можна прямо, словами, а можна зробити це складним способом, коли слова і речення самі по собі не є брехливими, але побудовані та подані у такому контексті, що той, кому вони адресовані: брехню прийме за правду, а правду за брехню. А це є брехня, котра від того, що подана в особливо хитрій формі, не стає допустимою, навпаки, набуває особливо нетерпимий, незаконний характер [3, с. 20].

Якщо слідувати подібним міркуванням, слушно зазначає Р. С. Белкін, то брехню можна знайти у кожному тактичному прийомі, не кажучи про тактичні комбінації, які в літературі називають невдалими термінами «слідчі хитрощі», «психологічні пастки» [4, с. 12]. Саме тактичні комбінації як системи тактичних прийомів та слідчих дій використовуються для вирішення найбільше складних слідчих ситуацій.

Більше століття висловлюються сумніви щодо етичності подібних прийомів, проте їх застосовують в інтересах протидії злочинності. Так, Аркадій Францевич Кошко писав «с этической стороны некоторые из применявшихся мною способов покажутся качества сомнительного; но в оправдание общепринятой тут практики напомним, что борьба с преступным миром, нередко сопряженная со смертельной опасностью для преследующего, может быть успешной лишь при условии употребления в ней оружия если и не равного, то все же соответствующего «противнику» [5, с. 314].

Сучасна злочинність характеризується не тільки кількісними, але і якісними змінами, високим рівнем організованості та корумпованості. Протидія розслідуванню постійно загострюється, набуває нових форм. У таких умовах правоохоронні органи і науковці мають вдаватися до розроблення таких тактичних прийомів спілкування, які дозволять своєчасно отримувати інформацію про злочини, які вчинені або тільки готуються.

Мабуть саме такими міркуваннями керувався законодавець під час прийняття КПК України 2012 року. Глава 21 передбачає підстави та порядок провадження негласних слідчих (розшукових) дій. Провадження ряду з них (контроль за вчиненням злочину ст. 271, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації ст. 271) важко уявити без використання прийомів, які дозволять зберегти у таємниці їх дійсну сутність і завдання.

Дискусії навколо даного питання, певною мірою, обумовлені відсутністю чіткого його розв'язання в законі. Так, в ст. 11 КПК України йдеться про катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність поведіння чи покарання, або

погрози їх застосування, утримання особи у принизливих умовах, примушування до дій, що принижують її гідність. Про обман у даній нормі не згадується. Ці незаконні дії мали б знайти відображення в ст. 373 КК України, а не містити не визначене поняття «незаконні дії». Законодавець має навести перелік дій, які є незаконними та недопустимими у кримінальному провадженні або встановити загальний критерій для їх визначення.

Відсутність законодавчого визначення недопустимих дій призводить до того, що навіть відомі науковці не дотримуються послідовності у своєму ставленні до них. Сутність криміналістичної тактики у найбільш загальному вигляді вони вбачають у вмінні «перехитрити» протидіючи сторону за рахунок маскуванню своїх намірів, шляхом введення в оману, спонування до певних дій тощо. Далі пишуть, що основним засобом досягнення завдань кримінального судочинства виступають тактичні прийоми: оскільки інші засоби впливу (погрози, обман тощо) є недопустимими та прямо забороненими законом (ст. 9 КПК РФ) [6, с. 9-10].

Слід звернути увагу, що ні в ст. 9 КПК РФ, ні в ст. 11 КПК України про обман не згадується. По-друге, маскуванню своїх намірів, які можуть бути по різному оцінені протидіуючою стороною, є сутністю криміналістичної тактики, але може бути оцінено як омана.

З наведеного нами прикладу видно, що з боку слідчого не було обіцянок, неправдивих слів або дій. З боку допитуваного було помилкове сприйняття дійсності та неправильна її оцінка. Навряд чи можна це ставити у провину слідчого, який намагався виконати свій професійний обов'язок. У допитуваного була повна можливість прийняття особистого рішення.

Проте такий шлях використання інформації для розкриття злочинів не може задовольнити практику. Для виявлення та викриття злочинних груп та організацій необхідно розробляти і проводити складні тактичні комбінації та операції. Саме їх застосування чинить на протидіуючу сторону психологічний вплив, сприяє формуванню неправильного уявлення про обставини і факти дійсності, спонукає вчиняти дії поспіхом, допускати помилки, які будуть сприяти розкриттю злочинів.

На завершення слід зазначити, що такі тактичні прийоми, тактичні комбінації та операції не повинні провокувати або підбурювати особу до вчинення злочину та надавати свободу вибору поведінки в конкретній ситуації.

Список використаних джерел:

1. Ратинов А. Р. Судебная психология для следователей. М.: Высшая школа МООП СССР, 1967. 290 с.
2. Горский Г. Ф., Кокорев Л. Д., Элькинд П. С. Проблемы доказательств в советском уголовном процессе. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1978. 303 с.
3. Строгович М. С. Проблемы судебной этики. М. : Наука, 1974. 272 с.
4. Белкин Р. С. Нравственные начала деятельности следователя органов внутренних дел. М.,1999. 24 с.
5. Путилин И. Д., Кошко А. Ф. На страже Отечества. Уголовный розыск Российской империи. М. : Эксмо, 2013. 608 с.
6. Бахин В. П., Карпов Н. С. Понятие и сущность криминалистической тактики. Современные проблемы криминалистики. Труды Академии управления. М.,1998. С. 8-19.

Пархоменко Н. М.

Доктор юридичних наук, професор, учений секретар Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, м. Київ, Україна

Шляхи забезпечення формування високого рівня правової культури населення України в умовах модернізації українського суспільства

Реалізація державно-правових реформ передбачає вирішення низки завдань, серед яких формування правової культури громадян через взаємврахування інтересів і потреб людини й суспільства, забезпечення їх інтеграції; формування почуття права й законності у конкретної особистості; опанування досягнень логіко-правового мислення; удосконалення законодавства; удосконалення реалізації та застосування права; збереження ефективних традицій і впровадження продуктивних новацій у систему юридичної освіти. Йдеться про таку правову культуру, яка б відповідала викликам глобалізаційних процесів, власним історичним традиціям, ментальності нашого народу, слугувала б гарантом розбудови правової, соціальної держави, ефективної дії громадянського суспільства [1, с.10]. Найбільш прийнятним середовищем для ефективного здійснення процесу формування правової культури є середовище навчальних закладів.

Головну увагу в процесі формування правової культури суспільства потрібно зосередити на формуванні в кожній людині позитивно-правових знань та психологічних механізмів поваги до права у структурі правосвідомості. Тому в Україні має постійно зростати мотивація активного формування правової свідомості та правової культури всіх суб'єктів суспільних відносин. Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох факторів, але здебільшого від рівня організації правової освіти і виховання населення країни.

Одним з кроків на цьому шляху є розробка концептуальних засад подолання деформації правової свідомості та створення умов для підвищення рівня правової культури населення, активної і свідомої участі громадян у здійсненні реформ, насичення змістовного компоненту громадянської освіти відповідними цінностями демократії, гуманізму, толерантності, полікультурності тощо. В даному контексті серед умов формування правової культури є розробка змісту правової освіти, який включає систему знань, систематичне та послідовне формування пізнавального інтересу та потреби в оволодінні правовою культурою та її складовими – правовою освітою і правовим вихованням.

Процес формування правової культури при цьому передбачає свідоме сприйняття та засвоєння правових знань як особистісних цінностей та втілення їх у правову поведінку, що проявляється у повазі до законів, переконаності у необхідності та соціальній значущості зміцнення правової основи державного та громадського життя.

Правова освіта займає вагомe місце у формуванні правової культури населення, забезпечуючи засвоєння ними у процесі навчання правових знань та навичок, цінностей та норм, моделей правомірної поведінки, готовності та вміння захищати свої права та поважати права інших. Правова освіта населення має значний виховний вплив, що проявляється у формуванні високого рівня правосвідомості населення, попередженні та подоланні різного роду деформацій правової свідомості та поведінки населення. Все це потребує особливої уваги до організації правової освіти, що базується на розробці змісту, форм та методів, що відповідають сучасним вимогам суспільного життя та сприяють формуванню його правової компетентності. Зокрема, наразі виникла гостра потреба у формуванні в закладах вищої освіти інформаційного

банку даних методичних та освітньо-професійних програм юридичної освіти. Особливе значення для підвищення результативності правової освіти має формування й підвищення кваліфікації кадрового складу викладачів, в тому числі удосконалення педагогічної майстерності, осмислення ним свого правового і викладацького досвіду і звернення до дидактики як галузі знань, що є основним орієнтиром в досягненні освітніх цілей [2, с. 91].

До основних позанавчальних шляхів отримання правової освіти і, відповідно формування правової культури належать: отримання юридичних знань паралельно з навчанням з інших джерел (різноманітні юридичні практики, юридичні клініки, самоосвіта тощо), а також освіта після завершення навчання (як під час застосування набутих у навчальних закладах знань на практиці, так і у рамках так званої «освіти протягом усього життя»), яку розглядають як одне з ключових завдань у рамках Болонської освітньої системи).

Крім того, необхідним є проведення широкої позааудиторної роботи: конференцій, семінарів, круглих столів та ін. з питань правової культури, до якої залучаються вчені, представники правозахисних організацій, працівники правоохоронних органів, інші фахівці в галузі права; днів показу кінофільмів за морально-правовою тематикою; в теле- та радіопередач з актуальних правових питань, в т.ч. роз'яснення актів законодавства та практики їх застосування.

Крім того, реалізація наведених положень можлива лише за умови розробки та затвердження Кабінетом Міністрів України та схвалення Верховною Радою України Державної програми формування правової культури громадян; системного і комплексного підходу до вирішення поставлених у Програмі завдань уповноваженими органами державної влади, місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства; передбачення у державному бюджеті України витрат, пов'язаних із вирішенням поставлених у Програмі завдань; залучення позабюджетних коштів і т. ін.

Список використаних джерел:

1. Сербин Р. А. Правова культура - важливий фактор розбудови правової держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права». К., 2003. 15с.
2. Егоров В. Е. Правовое образование в неюридическом вузе : монография. Псков : Изд-во АНО «Логос», 2009. 260 с.

Скулиш Є. Д.

Доктор юридичних наук, Заслужений юрист України, професор кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Соціально-економічні умови поширення організованої злочинності в Україні

Прояви організованої злочинності спричиняють значну шкоду як державі та її інститутам, так і загалом її суспільству. Недооцінювання загроз, які несе в собі організована злочинність може мати доленосні наслідки для всього суспільства. За деякими підрахунками, щонайменше 110 млрд. євро на рік – стільки щороку коштує Європі організована злочинність. [1]

Згідно статті 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», під організованою злочинністю розуміється сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [2].

Загалом в кримінологічній науці теорія детермінації та факторів, що детермінують явище злочинності сприяла виробленню основних груп факторів, які впливають на злочинність: соціальні, економічні, правові, організаційно-управлінські; культурно-ідеологічні, моральні, політичні та ін.

Дослідження процесів детермінації злочинності носить неабияке практичне значення. Воно сприяє ефективному подальшому аналізу стану злочинності для формування шляхів протистояння їй науково обґрунтовано, раціонально та з розрахунком на реалістичні результати. Важливість пізнання детермінації злочинності обумовлюється необхідністю розробити та здійснити ефективні заходи протидії та боротьби з цим багатограним явищем.

На сьогодні серед науковців існує три основні підходи до розуміння цього поняття. Зокрема, відповідно до першого підходу, організовану злочинність формують злочини, що вчиняють групи з певними організаційними ознаками, які оцінюють судові органи [3, с. 62]. Тобто в основі цього підходу лежить суб'єктивний критерій. Так, С. В. Дьяков визначає організовану злочинність як «суспільно-небезпечне соціальне явище, що існує у вигляді злочинних груп із складними організаційно-ієрархічними зв'язками, які мають в обігу значні грошові кошти, системи захисних заходів та корупції» [4, с. 8–31]. У ширшому розумінні організовану злочинність розглядають як будь-яку групу чи окремих осіб, які організовані на постійній основі, з метою отримання прибутку незаконним шляхом. Така позиція домінує у вітчизняній доктрині та у працях учених країн СНД. Саме такий підхід є характерним для законодавства України.

Як зазначає А. П. Закалюк, термін «організована злочинність» почали вживати з початку 70-х рр. ХХ ст. для позначення нової форми злочинності, що полягала в організації підпільного виробництва та позаоблікової реалізації побутових товарів, будівельно-оздоблювальних матеріалів, трикотажних виробів, взуття тощо, масовий попит на які в країні не задоволено, з метою отримання виручки в надвеликих обсягах [3, с. 269–270]. Безумовно, суспільно небезпечні наслідки такої діяльності вимагали забезпечення протидії її виявам на законодавчому рівні.

Організовану злочинність представники іншого підходу пропонують розглядати як складну сукупність злочинів, за які законом передбачено відповідальність. Водночас кожний з таких злочинів окремо та всі загалом за своєю формою є виявом злочинної діяльності, а тому організовану злочинність визначають як різновид останньої через категорію злочинної діяльності. Ідеться переважно про надання незаконних товарів і послуг, детально заплановані та скоординовані шахрайські операції, крадіжки, а також вимагання, які здійснюють організовані злочинні угруповання [5, с. 4]. Тобто представники цього підходу, зокрема, Д. Гамбетта [6, с. 1], акцентують увагу на суспільно небезпечних діяннях, що утворюють організовану злочинність. Законодавство деяких країн у визначенні окресленого поняття ґрунтується саме на цій позиції. Це, зокрема, Закон США «Про контроль над організованою злочинністю» 1968 р., кримінальні кодекси Швейцарії та Італії. Однак цей підхід критикують багато вчених-кримінологів. Зокрема, увагу акцентують на тому, що організовані злочинці діють динамічно, їх злочини постійно набувають нових форм. Тому неможливо передбачити вичерпний перелік усіх злочинних дій, які вони можуть учинити.

Представники третього, компромісного, підходу (І.В. Годунов, А. П., В. А. Номоконов, Л. Паолі та ін.), визначаючи поняття «організована злочинність», визначають коло осіб, які вчиняють відповідні злочини та характер діяльності. Інколи акцентують увагу й на методах, що використовуються для досягнення поставлених

цілей. Уважаємо, що саме цей підхід є найбільш правильним, оскільки відображає найбільш сутнісні характеристики організованої злочинності. Зокрема, І. В. Годунов розглядає організовану злочинність як негативне соціальне явище, що складається з організованої злочинної діяльності, яка має постійний характер, у вигляді вчинення значної кількості злочинів на кримінально-професійній основі з метою кримінального збагачення особами, які об'єднуються в стійкі високоорганізовані, законспіровані злочинні формування, що діють самостійно чи в складі ще більш складної ієрархії на регіональному, державному чи міжнародному рівнях [7, с. 43].

Організованій злочинності притаманні численні особливості, такі як: розгалуженість системи об'єднань злочинних угруповань чи злочинців високої організованості; систематичність діяльності; конспіративність діяльності; ієрархічність структури зі стійкими зв'язками; специфічна мета – отримання значних прибутків за якомога стислий строк; використання різноманітних способів захисту своєї діяльності; заводженість, розподіл функцій (ролей) і професіональність діяльності; матеріальна мотивація з достатньою матеріальною базою та тенденцію до монопольного поширення своєї діяльності на різних рівнях; масштабність впливу на структуру держави й суспільства; наявність корумпованих зв'язків як факультативна ознака та ін.

Долгова А.І., зазначає, що організована злочинність в кримінології розуміється як один з принципів злочинності, що позначає здатність останньої проявляти себе в організованих формах. Це вищий прояв кримінальної упорядкованості. Долгова А.І. дає визначення організованої злочинності як складної системи організованих злочинних формувань, їх відносин і діяльності [8, С. 544, 549].

Лунєєв В. В зазначає, що в основі виділення організованої злочинності із загальної протиправної поведінки лежить характер і степінь організованої взаємодії декількох злочинців при здійсненні пролонгованої кримінальної діяльності з корисливих, насильницько-егоїстичних та багатьох інших мотивів [9, С. 629].

Злочинність у державі також неодмінно враховуватиме соціальну складову її розвитку та вектори економічного реформування. Організована злочинність несе вагомі негативні наслідки свого прояву, що відчуваються практично усіма жителями держави. Її присутність вбачається майже у всіх сферах економіки держави, а слабкість соціальної системи країни не створює можливостей до зменшення значущості негативу цих наслідків для кожного громадянина.

Ще багато років тому кримінологи виявляли зв'язок між злочинністю і безліччю різних біологічних, психологічних і соціальних явищ – таких, як погане виховання, насильство в сім'ї, генетичні відхилення, безробіття, бідність, низький рівень освіти та ін. Але ці відкриття нічого не давали для повсякденної практики протидії злочинності, не дозволяли розробити програми профілактики, які дали б швидкий та ефективний результат. До того ж, як правило, жоден з факторів, які впливають на формування злочинних схильностей, не діє сам по собі, дію одних факторів опосередковано іншими.

На сьогодні, економічне підґрунтя в діяльності організованої злочинності не викликає сумніву. Діяльність організованих злочинних груп послаблює стабільність державної економічної системи, спричиняє шкоду приватним особам і конкуруючим організаціям, перешкоджає законним та ефективним торговим відносинам з іншими країнами, підриває загальний добробут держави та її громадян.

Економічна та соціальна сфери життєдіяльності суспільства тісно пов'язані між собою. Негаразди в економіці негативно впливають на соціальну сферу, зумовлюючи існування таких соціальних факторів криміногенного характеру, як: низький рівень

матеріального забезпечення більшості людей; різка поляризація населення за рівнем доходів; зменшення можливостей для легального заробітку, зростання рівня фактичного безробіття; маргіналізація частини населення, збільшення числа осіб, котрі не працюють і не навчаються, безпритульних, жебраків; неконтрольована міграція. Всі ці соціальні складові притаманні суспільству із незлагодженою формою функціонування економіки.

Крім того, на сьогодні Україна уже тривалий час знаходиться в стані безсистемного реформування практично всіх складових державного управління та основних систем соціального життя. Зважаючи на те, що за досить незначний час незалежності, наше суспільство уже двічі пройшло шлях революційної зміни влади та правопорядку, як наслідок ми неодмінно отримуємо злам розвитку, що супроводжується стресом для економіки держави та відповідно і всіх її соціальних інститутів.

Значення соціально-економічних чинників розвитку держави у їх впливі на генезис організованої злочинності важко переоцінити. Організована злочинність невпинно тримає руку на пульсі соціального та економічного життя країни. При наявності лише найменшої можливості до використання певних обставин на власну користь, вона неодмінно ними скористається. Чіткий, сталий та системний правовий розвиток соціального та економічного життя країни разом із ефективними заходами профілактики злочинності може створювати основу для зменшення негативу наслідків її діяльності на теренах нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Новини. Організована злочинність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.euronews.com/2015/04/30>
2. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. : Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів / Закалюк А. П. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2007. – 712 с.
4. Организованная преступность / под ред. А. И. Долговой, С. В. Дьякова. – М. : Юрид. лит., 1989. – 352 с.
5. Биленчук П. Д. Транснациональная преступность: состояние и трансформация : [учеб. пособие] / Биленчук П. Д., Еркенов С. Е., Кофанов А. В. – К. : Атика, 1999. – 304 с.
6. Gambetta D. The Sicilian Mafia. The Business of Private Protection / Gambetta D. – Cambridge, 1993. – P. 100 p.
7. Годунов И. В. Противодействие организованной преступности : [учеб. пособие] / Годунов И. И. – М. : Высш. шк., 2003. – 497 с.
8. Криминология: Учебник для вузов / Под общ. ред. А.И. Долговой. - 4-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма: ИНФРА-М, 2010. - 1008 с.
9. Лунеев, В. В. Курс мировой и российской криминологии : учебник для магистров. В 2 т. Т. I. Общая часть / В. В. Лунеев. — М. : Издательство Юрайт, 2011. — 1003 с.

Цимбалюк В. С.

Доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського, м. Кременчук, Україна

Тенденції адміністративно-правового стимулювання публікаційної активності у науково-освітній сфері України

У порядку постановки проблеми у загальному вигляді пропонується звернути увагу на різновекторні пошуки виходу України із політичної, економічної та інших криз. При цьому у суспільстві постають традиційні питання: хто винуватий і що робити?

Окремі в країні тенденційно стверджують, що нерозумний народ не може вибрати собі розумну владну. І переводять свої погляди і погляди більшості, так званих, «активних» громадян і приймаючих державницького значення управлінські рішення можновладців, голови яких заражені комплексом меншовартості, до думки, що тільки іноземці можуть реформувати і вивести Україну із того кризового становища, де вона опинилася.

Історія свідчить, що отак і живуть українці століттями, періодично втрачаючи свій національний, державний суверенітет, історично коротку державність, а отже і власні особисті свободи. А потім співають про свою важку долю гарних, сумних пісень. При нагоді також полюбують згадувати видатних представників українського народу, які розсіялись серед інших народів, країн і у різні історичні часи були рушіями прориву соціального, і у його складі світового прогресу. Але мало задумуються над тим, чому оті українці могли реалізуватися лише далеко від місця свого походження.

Мета цієї публікації – висвітлення окремих результатів дослідження тенденцій та їх суспільно значимих наслідків стосовно адміністративно-правового стимулювання публікаційної активності у науково-освітній сфері.

Це розглядається як інституційна складова науково-освітнього та інноваційного права України, переважно у взаємозв'язку з публічно-правовим регулюванням, в контексті негативних тенденцій державної інформаційної політики й Національної безпеки.

Методологічні положення дослідження були визначені на основі праць таких науковців як: І. В. Арістова, М. В. Загірняк, Р. А. Каложний, В. В. Костицький, В. В. Локтіонова, В. А. Ліпкан, Р. Д. Ляшенко, О. І. Максак, А. А. Митник, І. І. Митрофанов, В. Я. Настюк, О. В. Плєсун, Д. І. Сирота, В. Ф. Сіренко, В. Л. Скрипник, Є. Д. Скулиш, Т. М. Слободяник та інших.

Окремі обґрунтування наукових результати дослідження знайшли вираз у попередніх публікаціях автора, зокрема у контексті тенденцій інституційної структуризації науково-освітнього права як підгалузі у спеціальній частині інформаційного права, на положеннях його загальної та особливої частин [1-5].

У зв'язку із заданими обмеженнями щодо обсягу викладення матеріалів дослідження, у тому числі великого обсягу різноманітних джерел, його окремих, основних результатів пропонується почати із констатації результатів проведеного прикладного системного аналізу публікацій окремих авторів [6]. У суспільно-культурологічному та правовому аспектах в цих публікаціях звернуто особливу увагу на тенденції адміністративно-правового стимулювання публікаційної активності українських науковців та освітян. З них та інших публікацій випливає ідеологічне панування в Україні концепції, сформованої переважно окремими сучасними українськими «філософами» із науковців-природничників (переважно окремими

вихідцями із теоретичної фізики й математики, і теоретичної біології). За результатами «математичних» викладок їх публікаційної активності у вітчизняних та іноземних наукових виданнях вони стверджують, що наука в Україні є (немовби) неповноцінною у порівнянні зі «світовими стандартами». З цього робляться висновки, що мовляв, українські науковці мало пишуть на іноземних мовах у іноземних наукових виданнях. Отже їх у світі не знають, і тому їх публікації вважають «ненауковими», а звідси робляться висновки, що тому серед українських вчених лише одиниці є лауреатами престижних іноземних премій. При цьому ігнорується питання: а чи будуть оті іноземні публікації, у іноземних виданнях читати українські практики, підприємці, можновладці, якщо переважна більшість з них не читає навіть вітчизняних наукових видань? І все це зводиться до тлумачення «недосконаlosti» всієї української науково-освітньої сфери, що, в кінці кінців, привела до політичного, а отже і економічного занепаду сучасної держави Україна, а також до масового витоку не тільки інтелектуального капіталу, а й робочих рук з країни за кордон, причому задарма для тих країн, проте з витратами українських платників податків.

Окремі «експерти» прощтовхують як «громадську думку», що призначення українців у структурі глобалізації полягає у реалізації загального закону природи: що хтось існує лише для того, щоб бути ланкою у ланцюгу більш соціально організованих, інтелектуальних спільнот, створюючи для останніх умови життя під гаслом «прогресу людства в цілому». З цього насаджується і думка, що українське суспільство «природним правом» інтелектуально обмежене, а отже приречене у своєму житті керуватися лише іноземцями, які мають більший інтелект і досвід володарювання, а світові генії у науці серед українців то лише винятки на рівні «статистичної похибки» у столітніх вимірах існування людства. І тільки такі складають «золотий мільярд посвячених».

З цього ідеологами таких «теорій суспільної мари» випливає, що наука та освіта в Україні мають бути дозовані для культурного рівня зрощення (культивування) не тільки у середовищі окремих людей, а й їх структуризації у складі «вищих» страт, каст, класів і т.п. Прикладом прояву такої ідеології в Україні можна вважати тенденцію у державній науково-освітній політиці щодо адміністративного стимулювання публікаційної активності науковців та освітян на іноземних мовах у іноземних виданнях. Які вже є негативні наслідки такої ідеології у науково-освітній політиці держави?

Дослідження сформувало наступні загальні висновки, що пропонуються для фахового обговорення громадськості:

1. Під різноманітним прикриттям, гаслами про реформи на шляху до «європеїзації», на рівні державної науково-освітньої політики в Україні спостерігається тенденція нав'язування суспільної думки, що серед українських науковців й освітян публікаційна активність має орієнтуватися на іноземні видання іноземною мовою, на користь кількісних показників. Це адміністративно стимулюється через параметри кар'єрного зростання. При цьому ігнорується тенденція: що це не приводить до інноваційного прориву, соціальної функції науки та освіти – сприяння покращенню добробуту в країні.

2. Аналіз нормативно-правових актів щодо науково-освітньої сфери України свідчить про тенденцію методологічної помилки розуміння сутності науковметрії відповідними органами державної влади. Ввівши «єдиний підхід» адміністративного стимулювання публікаційної активності науковців та освітян для оцінки їх професійної діяльності, ігнорується розуміння соціальних відмінностей щодо призначення конкретних наук. Це викликає настання негативних і навіть катастрофічних наслідків,

зокрема: стосовно кадрових призначень; фінансування окремих суспільно-важливих, значимих досліджень; втрати першості у глобальному, конкурентному інноваційному середовищі; переманювання талантів-творців у сфері науки з України.

3. Спостерігається тенденція ігнорування того, що наукометрія не дозволяє за формальними ознаками відрізнити істинного вченого від поганого, особливо від, так званих, «імітаторів науки». «Публікаційна активність» останніх не має нічого спільного з якістю науки у їх публікаціях, а є лише «науковим спамом».

4. Як свідчать наукові розвідки, серед ряду дослідників піддається конструктивній критиці тенденція оцінки наукових якостей вченого, освітянина групою експертів. Тобто, лише такий підхід також не може вважатися бездоганною. Можливі ситуації, коли окремі експерти виносять мотивовано заангажовані рішення, зокрема під впливом особистих неприязні, заздрощів тощо.

5. Адміністративно у різних фахах мають різнитися критерії оцінювання результатів науково-освітньої діяльності, зокрема з урахуванням здобутків інформатики.

Список використаних джерел:

1. Цимбалюк В.С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства. Монографія. К. Освіта України. 2011. 426 с.

2. Цимбалюк В.С. Науково-освітнє право, як підгалузь інформаційного права України: тенденції формування і розвитку. Мат. IV міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» 19.05.2016р. Житомир. ЖНАЕУ. С.139-140.

3. Цимбалюк В.С. Взаємозв'язок інноваційного права з науково-освітнім правом. Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі. Зб. наук. ст. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. 18.05.2017р. ЖНАЕУ. Житомир. Видавець О.О.Євенок. 2017.С.196–199.

4. Цимбалюк В.С. Науково-освітня інформатика як об'єкт права. Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі. Зб. наук. ст. за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конф. 19.04.2018р. ЖНАЕУ. Житомир. Видавець О. О. Євенок. 2018. С.239-242.

5. Цимбалюк В.С. Концепти науково-освітньої інформатики як інституту публічного права. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки. Матеріали II Всеукраїнського науково-практичного симпозиуму. 20-21 квітня 2018 р. Івано-Франківськ. Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила. 2018. С.268-272. <https://iful.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/zbirnyk-20.04.2018.pdf> Станом на 16.01.2019р.

6. Козьменко С., Остапенко Л. Публікаційна активність як об'єкт оцінювання діяльності закладів вищої освіти і наукових установ (огляд нормативно-законодавчої бази України). <https://jicindex.com/news/news/42-174?fbclid=IwAR2TCKLfNG8M7BPOR17Bh...> Станом на 16.01.2019р.

Бондарчук Н. В.

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Сторожук К. І.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Дискреційні повноваження у контексті реалізації земельних правовідносин в Україні

Україна – держава демократична та правова, в якій сьогодні права людини виступають універсальним критерієм оцінки функціонування органів державної влади. Так, Конституція України в ч. 2 ст. 19 визначає, що органи місцевого самоврядування та органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише в межах своєї повноважень та у способи, що передбачені Конституцією України та законами України [1], тому так звані "дії на власний розсуд" з боку органів державної влади потребують більш чіткого визначення та встановлення меж такого розсуду.

Саме тому різні аспекти цього питання були і залишаються предметом дослідження таких вчених як: В.І. Андрейцев, В.А. Кобилянський, Т.О. Коваленко, Т.Г. Ковальчук, П.Ф. Кулинич, В.І. Курило, Р.І. Парусенко, Л.Я. Новаковський, В.В. Носік, В.І. Семчик, А.І. Третяк, П.С. Федорченко, І.В. Шульга, А.Д. Юрченко та ін.

Розкриваючи зміст "дискреційних повноважень" слід розуміти можливість певного суб'єкта який наділений владними повноваженнями діяти на власний розсуд, обирати той варіант подій, який є доцільним у конкретному випадку визначеним законодавством. В юридичній енциклопедії "дискреційні повноваження" визначаються як право уповноважених органів державної влади діяти за певних обставин на власний розсуд у межах законодавства [3, с. 251]. Досить цікавим є судження, щодо оцінки дискреційних повноважень англійського вченого Ентоні де Ясаї, так у своїй праці "Держава" він зазначає: "Дискреційна (довільна) влада – це те, чим держава може скористатися, щоб змусити своїх підданих не слухати рок, а слухати Баха, змінювати хід могутніх річок і перетворювати природу; ... інвестувати в благополуччя віддалених нащадків і заставляти решту враховувати її цінності" [2, с. 347].

В контексті дискреційних повноважень яскравим прикладом є процедура безоплатної приватизації земельної ділянки, яку сьогодні пройти з першого разу майже неможливо. Так, на етапі отримання дозволу для розроблення проектної документації подекуди виникають складнощі. Де-юре, під час вирішення питання про надання такого дозволу або відмову у ньому державний орган повинен керуватися виключно повнотою наданих документів. Фактично ж враховуються ті обставини, які не перелічені в ст.118 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) і тим самим приймається рішення, вмотивоване наявністю дискреційних повноважень (правом вибору одного варіанту із декількох запропонованих).

Так, орган, який уповноважений на розгляд заяв від осіб про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, як правило, враховує не лише на повноту та зміст поданих із заявою матеріалів, а в загалом звертає увагу на доречність надання такого дозволу та враховує інші обставини, які прямо не передбачені у ст.118 ЗК України.

Враховуючи судову практику зарубіжних країн, Європейський суд з прав людини у рішеннях по справах «Срузалем проти Австрії», «Клас та інші проти Німеччини», «Фадеева проти Росії», наголошує, що суд не повинен підміняти будь-якою своєю думкою – думку національних органів. Також, варто звернути увагу на

Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи №R(80)2 щодо здійснення адміністративними органами влади дискреційних повноважень, під якими необхідно розуміти такі повноваження, котрі адміністративний орган, при винесенні рішення, може здійснювати з певною мірою свободи розсуду, тобто, має право обирати з декількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає доцільним за даних обставин. Суд, не має втручатися у так званий "вільний розсуд" (дискрецію) перевіряючи діяльність суб'єкта владних повноважень при винесенні рішень. Основна мета та завдання адміністративного судочинства полягають в наданні гарантії для дотримання вимог права, а не у забезпеченні ефективності державного управління, інакше кажучи, було б порушено один із основних принципів, – принципу розподілу влади.

Всупереч цих фактів, варто зазначити, що відповідно до ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Дискреційність, сама по собі полягає у виборі діяти чи ні, проте якщо діяти – то лише за одним із варіантів, які прямо передбачені у законодавстві. Тому, якщо законом встановлено конкретний перелік підстав, за яких особі, що звернулась із відповідною заявою, відмовляють в наданні дозволу для розробки документації, орган державної влади не може керуватись власною підставою для відмови під час винесення рішення.

Яскравим прикладом відсутності дискреційних повноважень у земельному законодавстві є ч. 7 ст. 118 ЗК України, відповідно до положень її змісту, уповноважений орган державної влади, який передає відповідні земельні ділянки у власність в межах повноважень, які передбачені у ст. 122 ЗК України, розглядає відповідну заяву у місячний строк та надає дозвіл на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки або повинен надати вмотивовану відмову у його ненаданні [4]. Дана норма не містить у собі жодних ознак дискреції з боку органів державної влади, проте у даному випадку відповідні органи місцевого самоврядування, керуючись у своїй діяльності положеннями ст. 71 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», вважають, що можуть діяти у даному випадку на власний розсуд [5]. Таким чином, норми права передбачають єдиний вид поведінки суб'єкта владних повноважень – надати дозвіл або відмовити у його наданні. Керуючись положеннями законодавства України даний орган немає вибору між декількома можливими рішеннями, і тому вищезазначені дій відповідних суб'єктів не містять у собі ознак "дій на власний розсуд", що в свою чергу визнає їх повноваження не дискреційними.

Діяльність органів державної влади та реалізація "дискреційних повноважень" на практиці мають бути предметом досить чіткого нормативного регулювання та внутрішнього контролю відповідного органу. Способи відновлення прав громадян, які були порушені, повинні бути дієвими та такими, що виключають в подальшому протиправні рішення, винесені компетентним суб'єктом владних повноважень. При неналежному виконанні рішень, задля уникнення повторного звернення у судові органи, необхідно встановити та закріпити у законодавстві заходи примусового виконання рішень у вищезазначених випадках. Також, варто притягувати до відповідальності суб'єкта в тих випадках, коли той безпосередньо використовує у своїй діяльності як службове становище так і прогалини у законодавстві. При цьому, відповідальність має бути персональною конкретної посадової особи, тому що

відповідальність органу як юридичної особи не є дієвим засобом захисту порушених прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Энтони де Ясаи. Государство / Энтони де Ясаи; пер. с англ. Г. Покатовича; под ред. Ю. Кузнецова. – М.: ИРИСЭН, 2008. – 410 с.
3. Тихомирова Л.В., Тихомиров М.Ю. Юридическая энциклопедия. Издание 5-е, доп. и перераб. / Под ред. М.Ю. Тихомирова. – М., 2006. – 972 с.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст.27.
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст.170.

Бучинська А. Й.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна.

Штраф як господарська санкція за законодавством України та Польщі

З дня проголошення незалежності, Україна стала на шлях співпраці з міжнародним співтовариством, в т.ч. в економічній сфері. Одним з перших законодавчих актів, який проголошував свободу здійснення господарської діяльності у зовнішніх зносинах був Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. Підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, ще більш поглибило інтеграційні процеси з державами – членами ЄС, особливо економічну співпрацю. Польща, не тільки є державою – членом ЄС, але нашим сусідом, тому завжди залишалась стратегічним партнером для України.

Господарський кодекс України (далі – ГПУ) визначає штрафні санкції як господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання. Аналіз положень ГПУ дає підстави стверджувати, що законодавець не сформулював самого поняття неустойка, штраф, пеня, що може викликати труднощі при їх застосуванні в господарському обігу. Натомість Цивільний кодекс України дає визначення цих понять. Зокрема, стаття 549 встановлює, що неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання [1].

Слід зазначити, що при укладенні господарських договорів, сторони не завжди правильно визначають, які саме штрафні санкції передбачити при скоєнні того чи іншого господарського правопорушення. Якщо скажімо застосування таких санкцій як штраф і пеня можна розмежувати, а саме штраф встановлюється в разі невиконання або неналежно виконаного зобов'язання, а пеня при несвоєчасному виконанні грошового зобов'язання, то неустойкою можна визначити як пеню так штраф. Така ситуація в практиці може призвести до невизначеності, про які саме штрафні санкції йде мова, наприклад, посилання у договорі на неустойку, може призвести до неможливості

застосування даної санкції взагалі. Адже, невідомо про яку саме санкцію йде мова (штраф чи пеня).

За загальним правилом розмір штрафних санкцій передбачається законом чи договором. Пріоритет у визначенні розміру штрафних санкцій надається закону. Так, наприклад ч. 2 ст. 231 ГК встановлено розміри штрафних санкцій, якщо порушено господарське зобов'язання, в якому хоча б одна сторона є суб'єктом господарювання, що належить до державного сектора економіки, або порушення пов'язане з виконанням державного контракту, або виконання зобов'язання фінансується за рахунок Державного бюджету України чи за рахунок державного кредиту [2].

Слід також зазначити, що реально стягнути штрафні санкції є можливим тільки за рішенням суду і якщо їх розмір визначений договором у межах діючого законодавства. Хоча, як зазначається в науковій літературі, перелік способів обчислення штрафних санкцій не є вичерпним, оскільки, виходячи із загально-дозвільного принципу правового регулювання господарських відносин, сторони у договорі можуть передбачити й інші способи, якщо це не буде суперечити імперативним приписам закону [3, с. 390].

Таким чином, штрафні санкції: 1) завжди застосовуються у вигляді грошової суми; 2) підставою застосування штрафних санкцій є: порушення учасником господарських відносин правил здійснення господарської діяльності; невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання; 3) законом щодо окремих видів зобов'язань може бути визначений розмір штрафних санкцій, зміна якого за погодженням сторін не допускається.

На відміну від українського законодавства, в якому діє Господарський кодекс України, господарське право Польщі не має єдиного кодифікованого акта у сфері господарювання. В зв'язку з вищезазначеним, провідне місце при регулюванні господарських договірних зобов'язань, в т. ч. питань пов'язаних з господарською відповідальністю за невиконання чи неналежне виконання господарських договорів віднесено до Цивільного кодексу Польщі, практично така ситуація діяла в Україні до набрання чинності Господарським кодексом України.

При укладенні господарських договорів за законодавством Польщі можна застерегти такі господарські санкції як відшкодування збитків, штраф, пеню.

В польському праві під штрафом необхідно розуміти певну суму, яку боржник зобов'язаний сплатити за невиконання або неналежне виконання зобов'язання негрошового характеру (art. 483 § 1 ЦК Польщі). По-перше, як виникає з визначення, штраф являє певну грошову суму, яку зобов'язаний сплатити боржник, тобто укладаючи договір сторони можуть визначити конкретну грошову суму, наприклад 10000 злотих за неналежне виконання робіт. Однак, в практиці також має місце відсоткове встановлення розміру штрафу, наприклад 1,5% від вартості недопоставленої або неналежної якості поставленої продукції. Штраф також може бути застосований у випадку якщо сторона відмовиться від договору. По-друге, штраф сплачується у випадку невиконання або неналежне виконання негрошового зобов'язання, тобто штрафом можна забезпечити будь-яке зобов'язання, крім грошового. По-третє, штраф сплачується за невиконання або неналежне виконання зобов'язання за наявності вини боржника, тобто застосовується у разі виникнення обставин, за які зобов'язана сторона несе відповідальність. Тому, наприклад, у випадку, якщо субпідрядник спізнюється з виконанням будівельних робіт в зв'язку з несвоєчасною поставкою будівельних матеріалів генеральним підрядником або з огляду на несприятливі кліматичні умови і зобов'язання в зв'язку з цим не може бути виконане своєчасно, його не може бути притягнуто до відповідальності у разі настання

таких обставин. З огляду на зазначене, сторони у договорі можуть визначити обставини, за яких до іншої сторони не буде застосовано відповідальності у вигляді штрафу. Таким чином, сплачувати штраф зобов'язана та сторона договору, яка неналежним чином виконала договір зі своєї вини. По-четверте, штраф має виконувати своєсвідну компенсаційну функцію на випадок неналежного виконання договору або невиконання договору взагалі. При цьому штраф можна вимагати, в принципі, незалежно від того чи були нанесені збитки чи ні, і якщо так, то незалежно від їх розміру [4, с. 36-37]. По-п'яте, відповідно до ст. 484 § 2 ЦК Польщі, розмір встановленого в договорі штрафу може бути зменшено, але таке зменшення може відбутись лише на підставі рішення суду, тобто зацікавлена сторона має звернутись з таким позовом до суду. Суд може зменшити розмір штрафу тільки за наступних передумов: 1) договір виконано в значній частині, чим більший ступінь виконання договору, тим в більшому розмірі суд може зменшити штраф; 2) штраф в договорі є значно завищений в стосунку до збитків, які може зазнати кредитор; 3) кредитор своїми діями вплинув на неналежне виконання або невиконання договору взагалі (наприклад, якщо підрядник і субпідрядник встановили в договорі штраф за несвоєчасне виконання робіт, і підрядник несвоєчасно поставив матеріали, то субпідрядник може вимагати зменшення розміру штрафу) [5, с. 299-301].

Таким чином, застосування штрафу в господарських договорах, і зокрема встановлення його розміру, хоча і відбувається за погодженням сторін, але може бути зменшене судом.

Вважаємо, що проведений аналіз застосування такої господарської санкції як штраф при укладенні господарських договорів за українським та польським законодавством, має позитивно вплинути на розвиток двосторонніх відносин, особливо при укладенні зовнішньоекономічних договорів між суб'єктами господарювання обох держав.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
2. Господарський кодекс України : закон України від 16 січня 2003 р., № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
3. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: 2-е вид., перероб. і допов. / За заг. Ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини; Кол. авт.: О.А. Беляневич, О. М. Вінник, В. С. Щербина та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
4. Szumańska Joanna Nadmierne odszkodowanie z tytułu kary umownej – overcompensatory remedy // J. Szumańska // Rynek – Społeczeństwo – Kultura – 2016. – Nr Specjalny – S. 35 – 42
5. Szewczyk Jarosław O kryteriach miarkowania nadmiernych kar umownych w kontekście orzecznictwa Sądu Najwyższego / J. Szewczyk // Palestra – 2013. – Nr 1-2 – S. 298 – 304.

Василенко Л. П.

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна.

Комар К. О.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Відшкодування шкоди, завданої нанесенням татуювання за цивільним законодавством України

Татуювання були частиною нашої історії починаючи з кам'яного віку і зустрічаються майже в кожній культурі по всьому світі – починаючи з стародавніх греків та римлян до африканців, американців та полінезійців.

У сучасному світі індустрія татуювання набула широкого масштабу. Велика кількість людей потенційно хоче нанести малюнок під шкіру, або вже має художнє зображення на тілі. Також, існує і відсоток населення, які не є причінниками даного виду мистецтва.

Проблематика питання щодо татуювання полягає у тому, що не дивлячись на естетичність, значимість та задоволення бажання людей, завжди існує ризик недбальства майстра та клієнта. Таке недбальство може бути як технічне так і медичне. Технічне - проявляється у майстерності, практичних навиках, підборі матеріалів для роботи та фізіологічному стані у якому працює виконавець татуювання. До технічного фактору також можна віднести і поведінку клієнта при нанесенні малюнка під шкіру. Медичне недбальство – це грубе нехтування правилами асептики та антисептики як майстра татуювання, так і клієнта тату салону при реабілітації після роботи.

Актуальним є питання щодо відповідальності надавача послуги у разі нанесення шкоди виконанням татуювання. Жодного правового регулювання, яке б чітко та повно регламентувало досліджувану проблему не існує.

Поверхневе дослідження відповідальності за дефекти у роботі по нанесенню художнього зображення під шкіру здійснювали лише на публіцистичному рівні. Тому, можна стверджувати, що дане питання не фігурувало як предмет наукового дослідження.

Процедуру нанесення татуювання можна розглядати у призмі цивільних правовідносин. В першу чергу це договірні правовідносини, які полягають в укладенні договору про надання послуги по нанесенню художнього зображення під шкіру. Якщо робота виконавця буде технічно виконана неналежним чином, тоді буде йти мова про цивільно правову відповідальність за неналежне виконання умов договору. Але разом з тим, бувають випадки, коли при наданні такої послуги завдається шкода здоров'ю клієнта. Тоді мова буде йти про деліктну відповідальність, яка також регулюється нормами цивільного законодавства.

Деліктна відповідальність виникає у випадках чітко передбачених законом, а саме неякісне татуювання можна розглядати за характером негативних наслідків. § 2 глави 82 ЦКУ регулює відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю та § 3 глави 82 ЦКУ – відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг). [1]

Під каліцтвом традиційно розуміється травма (раптовий одноразовий вплив на організм, внаслідок якого завдається фізичне ушкодження), а також каліцтвом є тілесне ушкодження завдане внаслідок зовнішнього впливу, наприклад удару, поранення, опіку. [3]

Інше ушкодження здоров'я - це будь-яке загальне захворювання або пошкодження здоров'я, не пов'язане з каліцтвом. [3]

Так, негативні наслідки, що спричинили одноразовий вплив на організм і завдали фізичне ушкодження, можуть бути спричинені як через халатність виконавця татуювання, так і через недбалість самого клієнта.

Халатність майстра проявляється у використанні нестерильного інструменту або проведення процедури в побутових умовах. У даному випадку виникає велика ймовірність занесення в організм патогенних мікроорганізмів, з якими не кожен імунітет може впоратися, в результаті чого людина набуває таких невиліковних захворювань як гепатит, ВІЛ або інші бактеріальні та дерматологічні хвороби.

Отже, набуті в процесі татуювання шкіри захворювання, що вказані вище можна розглядати як каліцтво, або як інше ушкодження здоров'я.

Так, клієнт має право на відшкодування шкоди, шляхом відшкодування заробітку (доходу), втраченого потерпілим внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності. [ст. 1195; 1]

Як наслідок вже завданого каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, є смерть потерпілого, від набутих захворювань. Особи, які мають право на відшкодування шкоди у разі смерті потерпілого є непрацездатні особи, які перебували на утриманні, або мали отримати від постраждалого утримання та народжені після смерті діти. [ст.1200; 1]

Відшкодування коштів може проводитись або помісячно, або одним платежем, але не більше ніж за три роки.

Моральна шкода також підлягає відшкодуванню винною особою. Так як негативні наслідки спричинені халатністю майстра татуювання проявляються у вигляді хвороби, яка може передаватися від носія носію тим чи іншим способом. Також громадяни, які заразилися такими хворобами натрапляють на осуд та страх соціуму. Хворі особи проходять етапи десоціалізації, тобто повного відсторонення від людей, що є надзвичайно важким випробуванням. Як би держава, волонтери та лікарі не закликали людей, що побутове спілкування, наприклад з ВІЛ-інфікованими не призведе до жодних негативних наслідків, все одно такі спонукання як правило є даремними. Тому у хворих людей розвивається депресія, що реально може призвести до самогубства. Тому відшкодування моральної шкоди у досліджуваній ситуації є чи найголовнішим аспектом. Моральна шкода, завдана каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, може бути відшкодована одноразово або шляхом здійснення щомісячних платежів. Якщо ж моральна шкода, завдана смертю фізичної особи потерпілого, то відшкодування здійснюється її близьким родичам, а саме: чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю. [ст.1168; 1]

Негативні наслідки, що спричинили одноразовий вплив на організм і завдали фізичне ушкодження (каліцтво або інше ушкодження здоров'я) можуть бути спричинені і через недбалість самого клієнта.

У клієнта можуть бути вже набуті на момент нанесення татуювання хвороби. Так це може бути певна алергічна реакція на матеріали, якими працює майстер, певні дерматологічні хвороби, наприклад псоріаз, екзема, грибкові ураження шкіри та інші. Всі ці хвороби шкіри є протипоказаннями для нанесення татуювань, через ускладнений процес загоєння роботи та ризик інфікування як майстра так і наступних клієнтів. Так при підвищеній чутливості на пігмент шкіра може дати реакцію у вигляді почервоніння і свербіння, появи пухирів і припухлості. Якщо людина страждає певним видом алергії, то татуювання може спровокувати набряк Квінке, ураження слизових оболонок і навіть анафілактичний шок.

Як правило, коли клієнт приходить до тату студії чи салону вже з такими проблемами, його організм перебуває у стані ремісії, тобто майстер реально не може побачити та виявити наявність хвороби, а клієнт їх приховує. Нажаль, не має практики щодо пред'явлення майстрам татуювання загальнообов'язкових медичних довідок певного загально визначеного формату. Це дало б змогу зменшити поширення хвороб серед населення.

Ще одним фактором, який визначає вину клієнта, яка проявляється як недбалство є неправильний догляд при загоюванні татуювання, або ж взагалі нехтування таким доглядом.

Татуювання безпосередньо проходить скрізь шкіряні покриви, тобто скрізь епідерміс у дерму. Вже має місце відкрита рана, крізь яку потенційно можуть бути занесені патогенні мікроорганізми, що можуть спричинити зараження та негативні наслідки, які провокують хвороби. Тому майстри, коли завершують роботу надають клієнту письмові та дублюють усно рекомендації щодо правильного догляду за татуюванням. Наголошують, що область ураження при роботі має бути перекрита від зовнішнього світу стерильною пов'язкою.

Згідно статистики, у зв'язку із поширеністю захоплення татуюваннями серед молодих осіб, а це вік від 16 до 25 років, останні не надаючи такому питанню як загоєння та стерильність татуювання важливості, нехтують рекомендаціями майстра, тобто відверто недбало ставляться до заходів дезінфікування, загоювання та подальшого експлуатування роботи.

З огляду на те, що для настання будь-яких відносин з приводу відшкодування шкоди, необхідною є наявність чотирьох складових: 1) протиправна поведінка, 2) факт нанесення збитків, 3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою та збитками, 4) вина, заподіювача шкоди.

У даному випадку вина майстра татуювання відсутня, як у формі умислу, так і формі необережності. Натомість має місце вина клієнта, що умисно приховав наявність того чи іншого факту, що спричинив негативні наслідки. Логічним є те, що майстер відповідальності щодо відшкодування шкоди нести не буде, через відсутність вини.

Отже, недбалство при виконанні татуювання може бути як технічне так і медичне. Технічне - проявляється у організації роботи виконавцем татуювання. До технічного фактору також можна віднести поведінку клієнта при нанесенні малюнка під шкіру. Медичне недбалство – це грубе нехтування правилами асептики та антисептики як майстра тату салону, так і клієнта при заживленні шкіри.

Шкода завдана майстром татуювання при нанесенні малюнку під шкіру відшкодовується у разі каліцтва або іншого ушкодження здоров'я потерпілого у повному або частковому обсязі, залежно від рівня втрати працездатності та розміру отриманого потерпілим доходу до моменту втрати працездатності. Також, розмір відшкодувань може бути зменшений або збільшений виходячи із перерахованих у законодавстві факторів.

Шкода завдана через грубе недбалство або приховування клієнтом фактів наявності захворювання, що може сприяти настанню негативних наслідків, а саме набуттю інфекційних та дерматологічних захворювань або ж ускладненням вже наявних хвороб, не відшкодовується майстром татуювання, так як має місце відсутність вини останнього.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5586>;

2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>;

3. Коментований Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk>;

4. Большая медицинская энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://бмэ.org/index.php/Заглавная_страница.

Войтович Н. Ф.

Кандидат юридичних наук, доцент, ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Проблемні питання кваліфікації та доказування складу злочину, передбаченого частиною 1 статті 368 Кримінального кодексу України

Стаття 368 чинного Кримінального кодексу України (далі - КК), яка на момент його прийняття передбачала відповідальність за традиційне для вітчизняного кримінального права одержання хабара, а наразі - за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, змінювалася тричі. На її прикладі добре помітно, що ситуація з оновленням антикорупційного законодавства поки що не ґрунтується на таких складових якісній законотворчості, як наукові знання, правова культура й законодавча техніка.

Метою аналізу останніх досліджень та публікацій пропонованої статті є з'ясування проблемних питань кваліфікації злочину «прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», а також його доказування.

Важливо, що кваліфікація дій службової особи за ч. 1 цієї статті КК можлива лише в тому разі, якщо розмір неправомірної вигоди не є значним, тобто є меншим за сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (це впливає з ч. 1 примітки до ст. 368 КК) та якщо у вчиненому не вбачається інших кваліфікуючих ознак даного злочину. При цьому в ч. 1 ст. 368 КК не встановлено мінімального розміру неправомірної вигоди як предмета злочину і таким чином, бракує формальної визначеності. Законодавець виходить із того, що одержання неправомірної вигоди будь-якого розміру (прийняття пропозиції, обіцянки такої вигоди, прохання надати її) порушує правомірне функціонування управлінської сфери, підриває її авторитет, а тому повинно визнаватися злочином.

Разом з тим у випадку одержання службовою особою незначної за розміром неправомірної вигоди (учинення щодо неї інших діянь) можливе застосування кримінально-правової норми про малозначність ч. 2 ст. 11 КК.

Оціночний характер малозначності діяння як кримінально-правової категорії не виключає принципово іншої (негативної) відповіді на питання про можливість застосування ч. 2 ст. 11 КК щодо корупційних деліктів як діянь, що характеризуються підвищеною суспільною небезпекою.

Однак, такий підхід (прибічниками якого виступають, зокрема, Н.М. Ярмиш [1, с. 164-165] і О.З. Гладун [2, с. 106-107]) може розцінюватись як прояв обмежувального тлумачення чинного КК. Останній, звичайно, за умови збереження в ньому норми про малозначність повинен, обмежуючи розсуд правозастосувача, чітко розрізняти випадки, коли малозначність діяння за жодних обставин виключається, і випадки, за яких вона все ж може мати місце [3, с. 15-16].

Об'єктивна сторона складу даного злочину характеризується такими діяннями, як: 1) прийняття пропозиції або обіцянки неправомірної вигоди; 2) її одержання; 3) прохання надати неправомірну вигоду.

Прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди полягає у згоді службової особи, висловленій тому, хто пропонує (обіцяє) неправомірну вигоду, одержати від нього таку вигоду. Інакше кажучи, це зовнішня демонстрація готовності одержати неправомірну вигоду. Законодавче виокремлення прийняття пропозиції (обіцянки) неправомірної вигоди видається логічним кроком, адже таким чином у ст. 368 КК знаходить відображення система двосторонньої угоди, за якої для визнання злочину закінченим достатньо згоди адресата прийняти запропоновану (обіцяну) йому неправомірну вигоду. У такий спосіб унеможливлено ситуації, коли особа, яка запропонувала (пообіцяла) неправомірну вигоду, підлягатиме кримінальній відповідальності, а особа, яка погодилася прийняти запропоновану (обіцяну) вигоду (якщо на цьому етапі її злочинну діяльність виявили й припинили правоохоронні органи), - ні.

На відміну від пропозиції (обіцянки) неправомірної вигоди (ч. 3 примітки до ст. 354 КК), поняття «прохання надати неправомірну вигоду» в КК не розкривається. Причому якщо в ст. 368 КК, як і ст. 354 КК, прохання надати неправомірну вигоду визнається однією з форм «пасивного» підкупу, то в ст. ст. 368-3, 368-4 КК воно з незрозумілих причин характеризує підкуп «активний». Указівка на таке прохання в ч. 1 ст. 368-3 і ч. 1 ст. 368-4 КК є законодавчою помилкою, що потребує усунення шляхом перенесення «прохання надати неправомірну вигоду» до тих частин згаданих статей КК, у яких йому насправді місце.

До речі, у Кримінальній конвенції РЄ про боротьбу з корупцією, Цивільній конвенції РЄ про боротьбу з корупцією та Конвенції ООН проти корупції про потребу встановлення кримінальної відповідальності за прохання неправомірної вигоди не йдеться - у цих міжнародно-правових документах говориться лише про вимагання як одну з форм корупційної поведінки.

Звертаючись до чинної редакції ст. 368 КК, з огляду на лексичне значення слова «прохати», така дія, на відміну від вимагання неправомірної вигоди, не передбачає будь-яких погроз, а є лише виявленням бажання службової особи як суб'єкта «пасивного» підкупу одержати неправомірну вигоду за вчинення або не вчинення дії з використанням службового становища. Прохання надати неправомірну вигоду - це звернення відповідного змісту в чіткій та ввічливий формі з розумінням при цьому можливості особи відмовити в задоволенні такого прохання.

Прохання утворює склад закінченого злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК, за умови, що подія обмежилася проханням, тобто одержати неправомірну вигоду прохачу не вдалося з причин, що від нього не залежать (інша сторона відмовилася надати неправомірну вигоду, або погодилася на прохання, але не встигла його виконати тощо). Якщо службова особа прийняла пропозицію чи обіцянку неправомірної вигоди або просила надати її для себе чи третьої особи за вчинення або не вчинення відповідних дій і протягом незначного часу одержала неправомірну вигоду, учинене з урахуванням правила кваліфікації при конкуренції частини й цілого треба розцінювати лише як одержання неправомірної вигоди.

Проте будь-яке з цих діянь потрібно виявити і доказати. З цією метою, як правило, проводиться негласні слідчі (розшукові) дії. Їх особливості такі: рішення про негласні слідчі (розшукові) дії приймають слідчий або прокурор. Воно оформляється постановою. В більшості випадках потрібна ухвала слідчого судді.

Якщо їх немає або вони складені некоректно, слідчі (розшукові) дії визнаються незаконними. А отже, їх результати не можна використовувати як доказ вини.

Отримані відомості фіксуються не тільки в форматі аудіо- і відеозаписів, але також в протоколі. Якщо цей документ складений з порушенням вимог закону є привід визнати такий доказ недопустимим.

Найчастіше для того щоб виявити і довести, що склад злочину є наявним та кваліфікується саме за ч.1 ст.368 Кримінального кодексу України, використовують прийом – імітація обстановки злочину. Суть його полягає в тому, що до службової особи приходить відвідувач, який при собі має технічні засоби аудіо- та/або відеофіксації, який раніше повідомив правоохоронців про діяння з одержання неправомірної вигоди, і погоджується його виконати за сприяння в будь-якому питанні. Все це таємно фіксується мікрофонами та/або прихованими камерами.

Якщо посадовець бере гроші або просто погоджується отримати їх і за це обіцяє вчинити чи не вчинити певні дії – його затримують. Оформляється протокол, а результати негласних записів будуть використані при обвинуваченні.

У таких випадках у органів досудового слідства нібито є залізни докази. Однак навіть в них можна знайти недотримання критеріїв законності.

По-перше, таке слідча дія дозволена, тільки коли є достатні підстави вважати, що тяжкий або особливо тяжкий злочин готується або вчиняється. Тяжкість обумовлена кваліфікацією.

Важливо, по якій саме частині ст.368 КК України ведеться провадження. Це, в свою чергу, обумовлено розміром неправомірної вигоди та/або посадовим статусом особи.

По-друге, під час цієї дії не можна підбурювати або провокувати людину на прийняття вигоди або її пропозиції/обіцянки. Не можна примушувати до цього насильством, погрозами, шантажем. Отримані таким шляхом відомості не будуть враховані судом як докази.

Враховуючи вищевказане, довести на практиці, що особа вчинила даний злочин, дуже складно, про що свідчить кількість обвинувальних вироків суду. І при цьому ще не розглядалися предмет злочину (цікавіше виглядає ситуація з нематеріальними активами) та спеціальний суб'єкт, які також мають свої особливості.

Відповідно, для того, щоб не виникало складнощів при кваліфікації злочину «прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», необхідно чітко законодавчо визначити про можливість визнання злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368 Кримінального кодексу України, малозначним діянням, відмежування цього злочину від зловживання впливом як самостійного корупційного делікту; кваліфікацію прохання надати службовою особою неправомірної вигоди за дію (бездіяльність).

Список використаних джерел:

1. Ярмиш Н. М. Проблеми кримінально-правової кваліфікації (злочини проти життя та здоров'я особи, проти власності, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг) : навч. посіб. / Н. М. Ярмиш. К. : Національна академія прокуратури України, 2014. 192 с.

2. Гладун О. З. Малозначність кримінальних і адміністративних корупційних правопорушень / О. З. Гладун // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2012. № 2. С. 103-112.

3. Дудоров О. Малозначність діяння та проблеми її визначення в судовій практиці України / О. Дудоров, С. Письменський // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 18 грудня 2015 року / редкол. : проф. Берназ В. Д., проф. Стрельцов Є. Л., та інш. Одеса, 2015. С. 8-18.

Григор'єва Х. А.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна

Характеристика законодавства щодо державної податкової підтримки сільськогосподарських товаровиробників

Роль і значення зваженого та обгрунтованого податкового протекціонізму для розвитку сільського господарства неможливо переоцінити. Про необхідність запровадження оптимальних правових механізмів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників писали у своїх працях багато вчених – представників різних галузей вітчизняної правової науки. Особливості податкової підтримки сільського господарства полягають у тому, що вона є порівняно стабільною (не прив'язана до виконання строкових бюджетних програм, не залежить від наявності бюджетного фінансування); неадресною (така ознака задовольняє інтереси перш за все аграріїв, а не держави. Так, плюсами неадресності можна вказати широке коло одержувачів підтримки, відсутність конкурсних засад її одержання); переважно полягає у відмові від одержання фіскальних доходів держави, а не у виділенні бюджетних коштів із казни.

Проаналізувавши еволюцію податкового законодавства, спрямованого на державну підтримку сільського господарства України, ми дійшли висновку, що правове регулювання агропротекційних податкових відносин пройшло чотири етапи свого формування.

Перший етап (1991-2003) – етап становлення. У цей період система оподаткування незалежної України лише формувалася, і показово, що аграрний протекціонізм враховувався під час її побудови. У цей період податкове законодавство апробувало та сформувало основні правові механізми підтримки сільськогосподарських товаровиробників: фіксований сільськогосподарський податок (ФСП) та акумулювання сум ПДВ у розпорядженні сільськогосподарських підприємств. Окрім цих загальних (тобто таких, що розповсюджуються на широке неспеціалізоване коло сільськогосподарських підприємств) механізмів підтримки були запроваджені також вагомі додаткові правові механізми спеціального характеру (спрямовані на підтримку сільськогосподарських підприємств певної галузі, організаційно-правової форми тощо). Серед спеціальних податкових заходів підтримки можна вказати, наприклад, звільнення новостворених фермерських господарств від оподаткування протягом трьох років (п'яти – у труднедостатніх районах), виплати дотацій виробникам за продані на переробні підприємства молоко та живу худобу) тощо.

Другий етап (2004 – 2014 роки) – стабільний. На даному етапі законодавець зменшив коло одержувачів податкової підтримки у вигляді ФСП, одночасно посиливши її. Безумовно позитивною рисою правового регулювання ФСП з позицій його агропротекційного ефекту, слід виділити довгий період нормативно-правової стабільності. Так, протягом десятиріччя основні правові умови справляння ФСП залишалися незмінними, а поточні зміни не зачіпали його суті та розмірів.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оподаткування сільськогосподарських підприємств та підтримки соціальних стандартів їх працівників» від 24.06.2004 року правові засади оподаткування ПДВ для аграріїв було переведено із розряду перехідних тимчасових положень у категорію спеціального правового режиму. Основний агропротекційний зміст даного режиму

полягав у тому, що сума ПДВ повністю залишалася у власності сільськогосподарського підприємства, не підлягала сплаті (стягненню) до бюджету та використовувалася для відшкодування сум ПДВ, сплачених (нарахованих) таким сільськогосподарським підприємством на ціну виробничих факторів, а також для інших цілей. Однак прийняття законодавчого забезпечення спецрежиму не збіглося із його впровадженням. Дію положень щодо спецрежиму ПДВ для сільськогосподарських підприємств щорічно призупиняли аж до 2008 року. Проте це не завадило за означений нами період з 2004 по 2014 роки правому регулюванню державної підтримки у сфері сплати ПДВ сільськогосподарськими підприємствами поступово еволюціонувати, сформувавши низку досить ефективних правових механізмів. За цей період спецрежим ПДВ як загальний агропротекційний захід став одним з найбільш потужних важелів державної підтримки сільського господарства України.

Третій етап (2015 – 2017 роки) – реформаційний. Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 року еволюція оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, яка до 2014 року була відносно поступальною, з цього моменту почала набувати революційного характеру, тобто проявила ознаки кардинальності та завищеної динамічності. На даному етапі ФСП було скасовано, його замінив перехід сільськогосподарських товаровиробників на спрощену систему оподаткування – єдиний податок четвертої групи. Це відбулося зі значним підвищенням ставок податку, але зі збереженням рентних засад оподаткування. За цей період було скасовано спецрежим ПДВ для сільськогосподарських підприємств, натомість запроваджено бюджетну дотацію для розвитку сільськогосподарських товаровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції. Однак цей різновид державної підтримки відноситься до прямих платежів, і хоча має органічний зв'язок із ПДВ, що сплачують сільськогосподарські підприємства, його не можна ідентифікувати як податкову підтримку.

Четвертий етап (з 2018 року) – постреформаційний. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств» від 10.07.2018 року було внесено зміни до ПК України, відповідно до яких коло платників єдиного податку четвертої групи розширено за рахунок фізичних осіб – підприємців, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства за умови виконання сукупності таких вимог: а) здійснюють виключно вирощування, відгодювання сільськогосподарської продукції, збирання, вилів, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж; б) провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси; в) не використовують працю найманих осіб; г) членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї у визначенні ч. 2. ст. 3 СК України; г) площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства становить не менше 2 га, але не більше 20 га. Аналізовані зміни, на наш погляд, призводять до розхитування правового механізму податкової підтримки. Це відбувається тому, що коло суб'єктів її отримання не однорідне та визначається за абсолютно різними критеріями. Якщо до юридичних осіб висуваються дві вимоги – діяльність у сільському господарстві та 75-відсоткове значення сільськогосподарського товаровиробництва; то вимоги до фізичних осіб підприємців лежать у зовсім інших площинах: а) організаційно-правова форма – виключно фермерське господарство; б) сімейно-правовий статус; в) земельний та трудовий цензи. Якщо порівнювати окреслені два автономні кола суб'єктів податкової підтримки у

рамках єдиного податку четвертої групи, то помітно, що вони не співрозмірні. Норми щодо фізичних осіб – підприємців носять характер виключення із загального правила щодо платників єдиного податку четвертої групи.

Якщо говорити про підсумки проведеного реформування, які остаточно проявилися у постреформаційному періоді, то маємо досить невтішну картину: із усіх аналізованих правових механізмів державної податкової підтримки сільського господарства залишився лише єдиний податок четвертої групи. Лаконічний виклад ключових законодавчих рішень у сфері оподаткування сільськогосподарських товаровиробників за проаналізований період вказує на катастрофічне падіння рівня державної підтримки аграріїв за рахунок пільгового оподаткування.

Проведений аналіз еволюції законодавства щодо державної податкової підтримки сільського господарства демонструє основну тенденцію його розвитку – воно прямує до згортання податкової підтримки сільського господарства. Так, до 2014 року відбувалося стабільне формування та «шліфування» основних правових механізмів податкової підтримки – ФСП та спецрежиму ПДВ. За цей час дані правові механізми перетворилися у найбільш стабільну та потужну державну підтримку сільського господарства в державі. Із проведенням податкових реформ 2015-2017 років законодавчі засади цих ефективних агропротекційних заходів були зруйновані. За результатами такого реформування більшість правових механізмів податкової підтримки скасовано. Поява бюджетної дотації не співрозмірна ні за правовою природою, ні за обсягами, ні за стимулюючим ефектом зі скасуваннями агропротекційними механізмами. Слід розуміти, що бюджетними програмами державної підтримки практично неможливо охопити усіх сільськогосподарських товаровиробників одночасно та забезпечити їм стабільне одержання такої підтримки протягом тривалого часу. У цьому полягає значна перевага податкової підтримки – за її допомогою можливим є формування стабільного агропротекційного фундаменту сільськогосподарської діяльності навіть в умовах хронічної відсутності бюджетних коштів, кризових подій в економіці тощо. На жаль, сільське господарство України поступово позбавляється такої державної підтримки.

Гордійчук М. В.

Кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Проблемні аспекти спорів пов'язаних з аліментними зобов'язаннями

Судовий спосіб вирішення сімейних спорів є тим механізмом, за допомогою якого право на судовий захист з потенційної можливості трансформується в правову дійсність, тобто в наявне суб'єктивне право, якому кореспондується обов'язок суду прийняти і розглянути вимогу про захист у вигляді позовної заяви. Найважливішою складовою частиною сімейних спорів є спори пов'язані з аліментами.

Аліменти – обов'язок утримання у визначених законом випадках одним членом сім'ї інших, які потребують цього [3]. Проводяться або за згодою, або в судовому порядку. У чинному Сімейному кодексі питання пов'язані з аліментними зобов'язаннями врегульовані значною кількістю детально опрацьованих норм, але все ж деякі з них все ще далекі від досконалості.

У цій науковій статті ми зробимо спробу визначити окремі процесуальні проблеми, які виникають у осіб, які намагаються звернутись до суду за для вирішення спорів пов'язаних з аліментними зобов'язаннями.

Починаючи наш аналіз відзначимо, що аліментні зобов'язання не є взаємними в тому сенсі, що право висувати вимоги не обумовлено виконанням в минулому чи майбутньому таких же обов'язків позивачем. За загальним правилом, у подібного роду відносинах можуть існувати два безпосередньо контактуючих суб'єкти: платник аліментів і одержувач аліментів. Причому особа, яка виступає на стороні одержувача аліментів, може діяти як від себе особисто, так в інтересах особи, нездатної самостійно реалізувати свої права.

На сьогоднішній день в сімейному законодавстві України питання, яке стосується прав неповнолітніх батьків та їх правомочностей на звернення до суду, зокрема, з вимогою про сплату аліментів є частково врегульованим. Ст. 156 СК України встановлює, що неповнолітні батьки мають такі ж права та обов'язки щодо дитини, як і повнолітні батьки, і можуть їх здійснювати самостійно. Неповнолітні батьки, які досягли чотирнадцяти років, мають право на звернення до суду за захистом прав та інтересів своєї дитини [2]. До прийняття Сімейного кодексу України питання про те, чи мають неповнолітні батьки процесуальну дієздатність, і чи можуть вони виступати в якості позивача та відповідача по справам пов'язаними з аліментними зобов'язаннями, порушувалося досить часто. Висловлювалася точка зору, що доцільно було б передбачити таке право для неповнолітньої матері. Проте висловлювалася й протилежна точка зору про те, що народження дитини не призводить до виникнення у неповнолітньої матері цивільної та сімейної дієздатності, і це не дозволяє їй повною мірою здійснювати свої батьківські права. Біологічна можливість народити дитину не завжди поєднується з інтелектуальною та вольовою зрілістю, достатньою для виникнення повної дієздатності. До цього моменту дитині слід призначити опікуна [1, с. 132].

У Сімейному кодексі вперше в історії українського сімейного права неповнолітні батьки по своїм правам були зрівняні з повнолітніми. Однак закон окремо передбачив право неповнолітніх батьків, які досягли чотирнадцяти років, звертатися до суду за захистом прав та інтересів своєї дитини. Проте, не дивлячись на встановлений законом мінімальний вік для звернення до суду, біологічна можливість стати матір'ю та батьком дитини існує й раніше. Також, незалежно від віку батьків у новонародженій дитині виникає потреба в матеріальному утриманні. У зв'язку з цим, ми вважаємо, що некоректно ставити матір, яка не досягла чотирнадцятилітнього віку у залежність від опікуна або іншого законного представника при вирішенні питання про сплату аліментів. Тому ми пропонуємо зняти вікове обмеження, накладене на неповнолітніх батьків щодо звернення до суду за захистом прав та інтересів своєї дитини.

На сьогоднішній день, більшу частину сімейних спорів, що розглядаються в судах, займають спори про стягнення аліментів на утримання дітей. В середньому із загальної кількості спорів про стягнення аліментів 92 % припадає на стягнення аліментів на користь неповнолітніх дітей.

У справах про стягнення аліментів на дітей, народжених у шлюбі, застосовується презумпція батьківства. Проте, відповідач з метою захисту своїх прав може звернутися до суду із заявою про визнання недійсним актового запису про батьківство. У цьому випадку провадження у справі про стягнення аліментів має бути призупинено аж до вирішення даного спору. В ході судового розгляду по такого роду справах може бути проведена судово-гінекологічна експертиза, яка визначає час зачаття дитини. Також доцільно було б провести судово-біологічну експертизу, що дає відповідь про дітородну здатність особи, яка оспорує актовий запис про батьківство.

Але найістотнішим доказом походження дитини від позивача чи від іншої особи є експертиза, проведена методом генетичної дактилоскопії.

У разі, якщо хоча б одна з цих експертиз дозволить зробити висновок про те, що батьком дитини є інша особа, суд, оцінивши зібрані по справі докази, може винести рішення про те, що заявник не є батьком дитини і актовий запис про батьківство належить визнати недійсним. Якщо зазначений процес вирішиться таким чином, то по раніше призупинені справі про стягнення аліментів позивачеві буде відмовлено в задоволенні позовних вимог.

Один із найбільш гострих моментів такого процесу, як правило, – безпосередньо сам розмір аліментів. Нерідко в судах виникає парадоксальна ситуація: відповідач, який займає відповідальну посаду на великому підприємстві, надає довідку про свою щомісячну заробітну плату, яка дорівнює одному мінімального розміру оплати праці.

Перший крок суду в даному випадку – з'ясувати, чи відповідає даний документ дійсності, і чи ведеться на підприємстві відповідача бухгалтерія. У зв'язку з цим суд самостійно або за клопотанням органу опіки чи другого з батьків направляє запит до фінансового органу та відділу кадрів підприємства-роботодавця боржника та до податкової інспекції за місцем знаходження такого підприємства.

На сьогодні, у зв'язку із дією Податкового кодексу України посилюється порядок контролю за доходами, отриманими громадянами. Застосовується поняття фактичної відповідності доходів та понесених витрат. Крім того всі покупки, які перевищують суму в 50 тисяч гривень повинні здійснюватися в безготівковій формі, тобто відбуватися через банківські рахунки. Ці рахунки можуть бути перевірені органами ДФС України за відповідними запитами. Крім того відзначимо, що основний банк, яким користуються українці є ПриватБанк. Цей банк в 2016 перейшов під контроль держави, таким чином, якщо податковим органам знадобляться дані по рахункам, вони їх отримують.

Крім того, у зв'язку із застосуванням санкцій, податкова дисципліна на підприємствах зміцнилася і громадяни більш відповідально стали підходити до декларування своїх доходів. Отже, для суду з'явилася перспектива проведення процедури стягнення аліментів менш конфліктним шляхом.

Деякі підприємства допомагають своїм співробітникам уникнути виконання зобов'язань зі сплати аліментів, перераховуючи частину грошових коштів на рахунок їх заробітної плати, а частину – у вигляді компенсаційних виплат або матеріальної допомоги. Можливо, що таким шляхом їм вдається скоротити оподатковувану базу своїх співробітників, але не суму, з якої здійснюється утримання аліментів, оскільки всі ці виплати формують базу для сплати аліментів.

Відзначимо, що наявність у батька, до якого пред'являється претензія, нерегулярного заробітку або доходу не може бути підставою для звільнення даного батька від сплати аліментів. Таких підстав для дієздатних батьків не існує. В даному випадку, а також у інших випадках, коли стягнення аліментів у частковому відношенні до заробітку суттєво порушує інтереси однієї зі сторін, допускається визначення аліментів, що стягуються щомісяця, у твердій грошовій сумі.

Ч. 3 ст. 184 СК України формулює вимоги до цієї суми наступним чином: той із батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина, має право звернутися до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення аліментів у розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку [2]. Зазначимо, що на батька, що проживає з дитиною, покладено обов'язок діяти в інтересах дитини, в зв'язку з цим, він не має права відмовитися від отримання аліментів

від другого з батьків. При цьому батько – платник аліментів – це не безправна особа. У нього також є можливість не лише спілкуватися зі своєю дитиною, але й стежити за тим, щоб перераховане ним утримання використовувалося суворо лише для утримання дитини.

Нині законом не передбачено обов'язку одержувача аліментів звітувати перед платником про те, на які потреби дитини він витратив перераховані кошти. Контроль за цільовим витрачанням аліментів може здійснювати (за заявою платника аліментів або за власною ініціативою) орган опіки та піклування. При цьому, у разі нецільового витрачання аліментів платник має право звернутися до суду з позовом про зменшення розміру аліментів або про внесення частини аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України [2]. Ми вважаємо, що така позиція законодавця порушує права платника аліментів. У зв'язку з цим пропонуємо передбачити в законі положення про те, що одержувач аліментів зобов'язаний надавати іншій стороні письмовий звіт про такі витрати. Подібний звіт може бути наданий на вимогу, не частіше одного разу на місяць, при необхідності одержувач аліментів має надати платнику документальні підтвердження таких витрат. При цьому необхідно домовитися про те, що право вимоги звіту поширюється лише в межах перерахованої суми.

Часом виникає ситуація, коли відповідач навмисне затягує провадження у справі про стягнення аліментів. Існують два способи запобігти порушенню прав дитини, які не виплачується утримання через те, що рішення у справі ще не винесено. По-перше, позовні вимоги можуть бути роз'єднані. Це один із шляхів захисту інтересів дітей. По-друге, у разі відкладення справи суд повинен вжити заходів для захисту інтересів неповнолітніх. Закон надає суду право до розгляду справи винести ухвалу про те, якою мірою відповідач зобов'язаний тимчасово нести витрати з утримання дітей.

Підсумовуючи, слід зазначити, що наявність як добровільного порядку, коли виконання батьками своїх обов'язків щодо утримання дитини здійснюється фактичним шляхом або на основі договору про сплату аліментів, так і примусового порядку, коли стягнення аліментів здійснюється за рішенням суду, є доцільним і потребує подальшого теоретичного вивчення та подальшого удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Антокольская М. В. Лекции по семейному праву: учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2002. 336 с.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України, 2002. № 21-22. Ст. 135
3. Стягнення аліментів. URL: <https://oap.kiev.ua/uk/portfolio/styagnennya-alimentiv/> (дата звернення: 31.03.2018).

Дыжова А. А.

Кандидат сільськогосподарських наук, професор кафедри правових дисциплін, Могилевський інститут МВД Республіки Беларусь, г. Могилев, Республіка Беларусь

Проблеми формування правової культури студентської молодіжної соціолого-правової аналізи

Тезиси присвячені розгляду актуальної в наші часи проблеми формування правової культури та правосвідомості молодіжної, вивченню основних джерел отримання молодими людьми правової інформації, виявленню причин

отрицательного отношения молодых людей к праву. В статье используются данные результатов опроса, проведенных в 2014-2018 годах в рамках научно-исследовательской темы: «Правовая культура и правовой нигилизм студенческой молодежи: проблемы и пути их решения». Осуществлялся анализ данных по молодежной выборке респондентов в возрасте от 18 до 31 года.

Отметим, что новое поколение молодых людей имеет систему ценностных ориентаций, которая в значительной степени отличается от системы ценностей предыдущего поколения. В связи с чем возросла необходимость изучения правовой культуры общества (в особенности молодежи), так как полученные знания позволяют прогнозировать и обеспечивают эффективное функционирование наиболее важных социальных процессов, определяют особенности социального, экономического и политического развития Республики Беларусь [1, с. 4-5].

К сожалению, уровень правосознания большинства молодых людей остается достаточно низким, а значит и нынешнее состояние правовой культуры молодежи оставляет желать лучшего. С.Ю. Тренихина в своей статье «Проблемы формирования правовой культуры старшеклассников» обозначает несколько причин данного явления: правовую безграмотность, правовой нигилизм, цинизм, а также недостаточность правового воспитания [2, с. 239-244].

Отметим, что, во-первых, серьезный недостаток правовой культуры молодых людей выражается в плохом знании законов, их правовой безграмотности, во-вторых, нередко бывает и так, что молодые люди, зная законы, не спешат их соблюдать, они не верят в их силу, не признают их роли в обществе (правовой нигилизм), или готовы использовать законы только в корыстных личных целях (правовой цинизм). Все это говорит о недостаточности правового воспитания молодых людей, не сформированности их правового сознания и низкой правовой культуре [3, с. 9-10].

Изучение процесса формирования правовой культуры молодежи предполагает рассмотрение вопросов правовой образованности юношей и девушек, их активности в сфере защиты своих прав и интересов, особенностей правового поведения в обществе. Для того чтобы оценить уровень правовой образованности, а исходя из этого уровень правовой культуры молодых людей, в ходе проводимых исследований мы задали вопрос, насколько хорошо они, по их мнению, знают законы. При этом нами проводился сравнительный анализ данных анкетного опроса проводимого с 2014 по 2018 годы. Ответы на поставленный вопрос распределились следующим образом: «Затрудняюсь ответить» - 3,5%; «Плохо знаю» - 15,1%; «Не очень хорошо знаю» - 65,3%; «Да, хорошо знаю» - 16,2%.

Из общей численности опрошенных студентов, 16,2 % считают, что они хорошо знают законы, о плохом знании законов указали 15,1 % молодых людей. То, что они не очень хорошо знакомы с законодательными актами, отметили 65,3 % молодежи. При этом мы провели гендерную оценку знаний основных нормативных правовых актов юношей и девушек. Уверены в своих знаниях законов 31,6 % мужчин и всего лишь 4,8 % женщин. Если более трети юношей уверены в своих знаниях, то субъективно оценивают знания норм права, как хорошие только пятая часть девушек. При этом в плохом знании законов признаются 21,3 % женщин, и лишь 5,5 % мужчин.

Теперь хотелось бы провести сравнительный анализ данных полученных в 2014-2016 годах, и данных за 2017-2018 год, картина по ряду показателей существенно не изменилась.

Из общей численности опрошенных студентов, 21 % считают, что они хорошо знают законы, эта цифра за 2014-2016 года составляла 16,2 %, о плохом знании законов указали 13 % молодых людей, в прошлых годах – 15,1 %. То, что они не очень хорошо

знакомы с законодательными актами, отметили 62 % молодых людей (65,3 % за прошлый год соответственно). При этом мы также провели гендерную оценку знаний основных нормативных правовых актов юношей и девушек.

Уверены в своих знаниях законов 36,4 % мужчин и 10,7 % женщин. Если более трети юношей уверены в своих знаниях, то субъективно оценивают знания норм права, как хорошие только десятая часть девушек. При этом в плохом знании законов признаются 18,9 % женщин, и лишь 3,1 % мужчин.

Таким образом, из проведённого сравнительный анализ по годам, число респондентов, считающих, что они хорошо знают законы, увеличилось с 16,2 до 20,6 %. При этом среди них следует отметить как юношей, так и девушек. В свою очередь процентное соотношение девушек увеличилось в два раза. Снизилось и количество молодых людей, указывающих о плохом знании законов (с 15,1 до 12,7 %). Конечно эти результаты, пусть и с незначительным увеличением числа молодых людей, ответивших о хороших знаниях нормативных правовых актов, не могут не радовать. Но как уже было отмечено ранее, все эти ответы достаточно субъективны.

Список использованных источников

1. Дыжова, А. А. Правовая культура и правовой нигилизм студенческой молодежи : монография / А. А. Дыжова ; Министерство внутренних дел Республики Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь». – Могилев : Могилев. институт МВД, 2018. – 168 с.

2. Тренихина, С. Ю. Проблемы формирования правовой культуры старшеклассников. (Текст)/ С. Ю. Тренихина // Известия Уральского государственного университета. Серия 3. «Общественные науки». – Вып. 3. 2007. – № 51. – С. 239 – 244.

3. Наумушкина, К. Проблема правовой неграмотности молодежи [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://disus.ru/konferencii/7804-9-ministerstvo-obrazovaniya-irkutskoy-oblasti-molodezh-reshenii-problem-sovremennosti-materiali-oblastnoy-studencheskoj-nauch.php>. – Дата доступа : 14.03.2019.

Зайчук Г. И.

Кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры гражданско-правовых дисциплин БрГУ им. Пушкина, г. Брест, Республика Беларусь

Проблемы формулирования в законодательстве Беларуси и Украины права общего природопользования и землепользования

Развитие рыночных отношений, интеграция в мировую экономику, введение платности за осуществление специального пользования природными ресурсами, некоторые виды которого становятся доступными только состоятельным гражданам, не позволяет забывать о праве общего природопользования вообще, и праве общего пользования землями в частности, так как оно является бесплатным, общедоступным и закрепляется в законодательстве в интересах всего народа.

Наиболее существенные признаки права общего природопользования определены в законе Республики Беларусь от 26 ноября 1992 г. № 1982-XII «Об охране окружающей среды» [1] (далее – Закон «Об охране окружающей среды») и на основании ст. 13 Конституції України від 28 червня 1996 р. [2] згідно з якою кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону, что, к сожалению не нашло отражение в Основном Законе Беларуси, в законе України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII «Про охорону навколишнього природного

средовища» [3] (далее – Закон «Про охорону навколишнього природного середовища»)

Согласно ч. 2 ст.16 Закона «Об охране окружающей среды» гражданам гарантируется право общего пользования природными ресурсами для удовлетворения их потребностей безвозмездно без закрепления этих ресурсов за ними и без получения соответствующих разрешений, за исключением случаев, предусмотренных законодательством Республики Беларусь (право общего природопользования).

В соответствии с ч.2 ст. 38 Закона «Про охорону навколишнього природного середовища») законодательством України громадянам гарантується право загального використання природних ресурсів для задоволення життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, матеріальних тощо) безоплатно, без закріплення цих ресурсів за окремими особами і надання відповідних дозволів, за винятком обмежень, передбачених законодавством України.

Прототипом права общего землепользования послужило, известное российскому дореволюционному законодательству, во многом сформировавшегося под влиянием Статута Великого княжества Литовского 1588 г.[4], право участия общего, которое рассматривалось в качестве ограничения права собственности в общественных интересах для обеспечения сообщения в виде свободного прохода, проезда по чужой земле [5, с.175]. По этому поводу Л.А. Кассо писал, что дороги как и реки могут находиться в частной собственности. Но подобная собственность подлежит ограничениям в интересах оборота, которым служат пути сообщения. Гражданские законы и межевые, а также специальное дорожное законодательство, провозглашают право для всех пользоваться дорогами, и, в месте с тем, запрещают собственникам тех земель, через которые проведены дороги, мешать каким либо образом проходу, проезду и прогону [6, с. 77].

В Беларуси, право общего землепользования получило закрепление в ст.263 Гражданского кодекса Республики Беларусь от 7 декабря 1998 г. № 218-3 [7], которой определено, что граждане имеют право свободно, без каких либо разрешений находиться на не закрытых для общего доступа земельных участках, находящихся в собственности Республики Беларусь и использовать имеющиеся на этих земельных участках природные объекты. А если земельный участок не огорожен либо его собственник (владелец, пользователь) иным способом ясно не обозначил, что вход на участок без его разрешения не допускается, любое лицо может пройти через этот участок, если это не причиняет ущерба или беспокойства собственнику (владельцу, пользователю). Кроме того, согласно ст. 7 Кодекса Республики Беларусь о земле от 23 июля 2008 г. № 425-3 [8] выделен вид земель общего пользования, к которым отнесены: земли, занятые улицами, проспектами, площадями, проездами, набережными, бульварами, скверами, парками и другими общественными местами. В России, что заслуживает внимания, к землям общего пользования дополнительно отнесена часть земель водного фонда. Согласно ч. 6 ст. 6 Водного кодекса Российской Федерации от 3 июня 2006 г. № 74-ФЗ [9] полоса земли вдоль береговой линии водного объекта общего пользования (береговая полоса) предназначается для общего пользования. Ее ширина составляет 20 метров, за исключением каналов, а также рек и ручьев, протяженностью от истока до устья не более 10 км, ширина береговой полосы которых составляет 5 м. При этом ч. 8 этой статьи установлено, что каждый гражданин вправе пользоваться (без использования механических транспортных средств) береговой полосой водных объектов общего пользования для передвижения и пребывания около них, в том числе для осуществления любительского рыболовства и причаливания плавучих средств.

Право общего землепользования в Беларуси оказалась сформулированным не в Земельном, а в Гражданском кодексе традиционно, так как до 1917 г. земельные отношения регулировались гражданским законодательством и земельное право не было выделено в самостоятельную отрасль. Однако, с учетом нынешних реалий его оправданно сформулировать в Кодексе о земле.

Характеризуя право общего землепользования украинские ученые-юристы пишут: «Земельне законодавство на сьогодні окремо не виділяє загальне землекористування. Проте в ньому чітко вказується на землі загального використання. Так, відповідно до ч. 4 ст. 35 ЗК землями загального користування садівницького товариства є земельні ділянки, зайняті захисними смугами, дорогами, проїздами, будівлями і спорудами та іншими об'єктами загального користування. Згідно з ч. 3 ст. 83 цього Кодексу до земель загального користування населених пунктів належать майдани, вулиці, проїзди, шляхи, набережні, пляжі, парки, сквери, бульвари, кладовища, місця знешкодження та утилізації відходів тощо.

До загального природокористування фізичних і юридичних осіб у земельному законодавстві можна віднести використання у встановленому порядку для потреб господарювання загальнопоширених корисних копалин, лісових угідь, водних об'єктів, а також інших корисних властивостей землі, що знаходяться на земельній ділянці. Земельні ділянки рекреаційного призначення, відведені для масового відпочинку населення використовуються згідно з вимогами ЗК на засадах загального природокористування» [10, с. 106].

Історический опыт правового регулирования и анализ действующего природоресурсного законодательства Беларуси и Украины показывают, что общее природопользование осуществлялось и сейчас производится не только физическими, но и юридическими лицами, например, в виде передвижения по дорогам, судоходства по водным объектам общего пользования и т.п.

Таким образом, с учетом изложенного, для восполнения пробелов в правовом регулировании можно дать следующие определения права общего природопользования (пользования природными ресурсами) и права общего пользования землями (земельными ресурсами), которые оправданно сформулировать в общерегулятивных экологических Законах и Земельных кодексах Беларуси и Украины:

правом общего природопользования является ограниченное либо связанное с передвижением использование природных ресурсов физическими лицами, индивидуальными предпринимателями и юридическими лицами безвозмездно, без правоустанавливающих документов и без закрепления этих ресурсов за ними для удовлетворения личных нужд граждан либо потребностей субъектов хозяйствования;

право общего пользования землями (земельными ресурсами) представляет собой возможность граждан и юридических лиц свободно, без каких либо разрешений находиться на не закрытых для общего доступа земельных участках, находящихся в собственности государства и использовать имеющиеся на этих земельных участках другие общедоступные природные ресурсы.

В случае если земельный участок не огорожен, либо его собственник (землепользователь) иным способом ясно не обозначил, что вход на участок без его разрешения не допускается, любое лицо может пройти через этот участок, если это не причиняет ущерба или беспокойства собственнику (землепользователю).

Кроме того оправданно береговую полосу (полосу отвода) по берегам водных объектов отнести к землям общего пользования, запретить приватизацию этих земель в общественных интересах для обеспечения свободного доступа граждан и

юридических лиц к водотокам и водоемам общего пользования, и закрепить эти положения в Земельных кодексах Беларуси и Украины.

Список использованных источников:

1. Вѣдамасці Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. – 1993. – № 1. – Ст. 1.
2. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – N 30. – Ст.141.
3. Відомості Верховної Ради України. – 1991. – N 41. – Ст.546.
4. Статут Вялікага княства Літоўскага 1588 : Тэксты. Давед. Камент./ Сав. Энцыкл.; Рэдкал.; І.П. Шамякін (галл. рэд.) і інш. – Мінск : БелСЭ, 1989. – 573 с.
5. Шершеневич, Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.) / Г.Ф. Шершеневич. – М. : Спарк, 1995. – 556 с.
6. Кассо, Л.А. Русское поземельное право / Л.А. Кассо. – М. : Изд-во И.К. Голубева под фирмой «Правоведение», 1906. – 260 с.
7. Вѣдамасці Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь. – 1999. – № 7-8. – Ст. 101.
8. Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2008. – №187. – 2/1522.
9. Собрание законодательства РФ. – 2006. – N 23. – Ст. 2381.
10. Природноресурсове право України : навчальний посібник / За ред. І.І. Каракаша. – Київ : Істина, 2005. – 374 с.

Иванчина О. Н.

Кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры уголовно-правовых дисциплин УО «Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина», г. Брест, Республика Беларусь

Значение криминологии для становления правового государства

Понятия «устойчивое развитие», «безопасное общество», «экономический рост» неразрывно связаны с функционированием правового государства. Формирование правового государства – одна из важнейших целей социального, политического и экономического развития любой страны. Понятие «правового государства» является результатом интеллектуальных поисков человека, идеальной конструкцией, пока нереализованной полностью нигде в мире. Все правовые науки так или иначе стремятся открыть простые и эффективные механизмы создания безопасного и справедливого общества, где строго соблюдается закон. Выявление наилучших моделей общественного развития является целью многих областей знания (философии, экономики, политологии и др.), однако именно криминология напрямую связана не только с идеей справедливого законодательства, успешного нормотворчества, но и с эффективным предупреждением преступности и с обеспечением безопасности.

Важнейшими функциями криминологии выступают описание, объяснение, классификация и прогнозирование состояния преступности в обществе. Эти функции реализуются посредством выполнения следующих задач:

- формулирование и внедрение эффективных инновационных систем социального контроля над преступностью;
- осуществление криминологического исследования отдельных видов преступности с целью их предупреждения;
- влияние на нормотворческий процесс путём проведения криминологической экспертизы проектов нормативных правовых актов.

Таким образом, от криминологии зависят как направление уголовной политики в целом, так и процессы криминализации или декриминализации.

Исходя из своего междисциплинарного характера, криминология в настоящее время рассматривается:

1) как юридическая наука (на постсоветском пространстве), которую изучают студенты юридических специальностей;

2) как социологическая наука (в США и Великобритании), которую изучают студенты социологических специальностей;

3) как синтез знаний и методологий из областей права, социологии, психологии, медицины, девиантологии, статистики и др.

Глобализация науки, интенсивный обмен информацией на международном уровне способствуют тому, что криминология преодолела рамки «социолого-правового» знания. Она имеет онтологические связи с областями знания, которые выходят за границы социально-гуманитарных наук (математика, кибернетика, биология, медицина и др.). Современная криминология комплексно исследует преступность и преступление в единой системе: «человек – общество – природа».

Политика перспективного развития государства и обеспечения его безопасности связана с криминологическим прогнозированием, а оно, в свою очередь также коррелирует с экономическими, социальными, политическими прогнозами. Формирование правового государства невозможно без активного гражданского общества и преобладания среднего класса. Поэтому независимые криминологические исследования, которые репрезентируют реальные показатели состояния преступности в обществе, могут дать возможности для адекватной политики быстрого реагирования.

Криминология всегда является «неудобной» наукой для власти, так как она стремится выявлять общесоциальные причины преступности, которые должны быть минимизированы именно государственными системами.

Значение криминологии для правового государства заключается в обеспечении и реализации его основ:

1) Строжайшая законность. Верховенство права.

Криминология ускоряет смену неэффективных способов управления, способствует повышению уровня доверия общества к демократическим способам развития, стимулирует принятие справедливых решений во всех областях жизни.

2) Независимое функционирование всех ветвей власти.

Криминология выявляет недостатки функционирования законодательной, исполнительной, судебной ветвей власти, формулирует меры предупреждения преступности в разных сферах жизни общества, не взирая на личные амбиции управленцев.

3) Активное гражданское общество.

Криминология, выявляя недостатки действующей системы, способствует демократизации, экономическому росту и конкуренции, что позволяет существовать гражданскому обществу, способному изменять государство, власть и разрешать свои задачи.

4) Преобладание среднего класса.

Криминология доказывает, что дальнейшее нарастание социального неравенства способствует росту преступности и насилия.

5) Свободный рынок и конкуренция.

Объективные, независимые криминологические исследования возможны лишь на основе экономической и политической независимости граждан.

6) Реальное обеспечение прав человека.

Изучая причины преступности, криминология выявляет преступные законы, которые могут напрямую обуславливать деликты.

Чем хуже в государстве обстоит дело с правами и свободами личности, тем меньше возможностей осуществлять независимые научные исследования. Поэтому уровень научной свободы криминологов – это один из показателей уровня демократии в стране. Высокий уровень личных свобод и доступ к информации – это важное условие для развития независимой науки. В постсоветских странах практически снят запрет на доступ к криминологической информации. Однако далеко не все государства считают целесообразным обнародовать уголовную статистику. Не все полученные результаты исследований используются правительствами на практике для достижения максимально эффективного развития общества. В ряде стран уголовная статистика сознательно фальсифицируется, когда значительное количество преступлений официально не регистрируется [1, с. 65]. Это особенно характерно для государств с переходной экономикой, с высоким индексом коррупции и низким уровнем доверия к правоохранительным органам.

Одним из источников состояния законности в стране выступают данные «Всемирного проекта правосудия» (World Justice Project) [2], который составляет ежегодный индекс по странам мира, основанный на 8 показателях (ограничение власти государства, отсутствие коррупции, порядок и безопасность, фундаментальные права, открытость правительства, правоприменение, гражданское правосудие и уголовное правосудие). Криминологическое знание в глобальном мире предоставляет невиданные ранее возможности для осуществления социального контроля и эффективных способов предупреждения преступности. Результаты криминологических исследований являются аргументированной основой для формирования механизмов справедливого и безопасного общества.

На наш взгляд, необходимы политическая воля и наличие гражданского общества для того, чтобы криминологические открытия эффективно использовались в различных сферах жизни общества. Именно это позволит укреплять основы правового государства, где личность и её свобода являются важнейшей ценностью. Поэтому криминология как междисциплинарное знание, основанное на перекрестных методологиях разных наук, способна выступать индикатором многих социальных процессов, в том числе демократизации и справедливого политического управления.

Список использованных источников:

1. Антонян, Ю. М. Значение криминологии / Ю. М. Антонян // Вестник Московского государственного областного университета. Серия «Юриспруденция». – 2016. – № 4. – С. 63–71.
2. The World Justice Project Rule of Law Index 2019 [Electronic resource]. – Access mode: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP_RuleofLawIndex_2019_Website_reduced.pdf. – Access date: 15.03.2019.

Костенко С. О.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Маринич Ю. М.

Студентка 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Захист прав людини при наданні неякісної правової допомоги

Одним з конституційних прав людини є право на отримання правової допомоги, гарантоване основним Законом України. Так, право на правову допомогу передбачене

ст. 59 Конституції України згідно з якою кожен має право на професійну правничу допомогу, а в деяких випадках така допомога надається навіть безоплатно. Більше того, ст.131² основного закону держави встановлено монополію адвокатури на представництво у суді та захист від кримінального обвинувачення.

Однак, варто відзначити, що надання неякісних юридичних послуг завжди було актуальним в Україні: починаючи від недобросовісного виконання адвокатами своїх обов'язків (навмисного затягування справи, некомпетентність та ін.), закінчуючи відвертим шахрайством. Зважаючи на це, надзвичайно важливим є існування дієвого механізму контролю за професійною діяльністю адвокатів, що повинен гарантувати суб'єктам, які звертаються за наданням правової допомоги, належний її рівень. З цією метою законодавець передбачив можливість притягнення адвоката до юридичної відповідальності [1, с.87].

Відповідно до ч.1 ст.34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку. Відповідно до ч.2 ст.34, дисциплінарним проступком адвоката є: 1) порушення вимог несумісності; 2) порушення присяги адвоката України; 3) порушення правил адвокатської етики; 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом.

На думку В.В. Заборовського під дисциплінарним проступком адвоката слід розуміти винне діяння, що вчиняється ним під час здійснення професійної й іншої діяльності, виражається в порушенні вимог законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність та(або) норм Правил адвокатської етики, яким заподіюється шкода клієнту та (або) адвокатурі загалом шляхом приниження її авторитету, адвокатської професії та адвокатського статусу.

Прикладами дисциплінарних проступків, зокрема, є: безпідставне затягування справи, щоб отримати вищий гонорар; рекомендація дачі завідомо неправдивих показань; зрив судових засідань з вини адвоката, запізнення, нетактовні вислови; незаконні угоди з стороною обвинувачення або судом; використання неправди, обману, дача незаконних або завідомо нездійснених обіцянок (гарантія виграшу справи), розпалювання конфліктів [2, с.15].

Згідно зі ст. 35 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», за вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосовано одне з таких дисциплінарних стягнень: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України - позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України; для адвокатів іноземних держав - виключення з Єдиного реєстру адвокатів України. Адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності протягом року з дня вчинення дисциплінарного проступку.

Незважаючи на начебто існування механізму притягнення адвоката до юридичної відповідальності за надання неякісної правової допомоги, виникає цілком логічне запитання: чи встановлений механізм притягнення недобросовісного адвоката до дисциплінарної відповідальності достатній для відшкодування втрат клієнта (як майнових – у формі гонорару адвоката, так і незахищених інтересів)?

Прекрасною ілюстрацією заданого запитання є наступний випадок, описаний на офіційній веб-сторінці Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Київської

області (далі - КДКА). Так, 16 травня 2014 року відповідною комісією було отримано заяву від Мартиросова Х.А. про вчинення шахрайських дій адвокатом Оснач С.А. Крім цього, Мартиросов Х.А. прагнув повернути сплачений ним гонорар. Однак, КДКА пояснила, що вона немає таких повноважень, проте даний спір може бути розглянутий у судовому порядку. На відповідну заяву Мартиросова Х.А. було здійснено перевірку і прийнято рішення про порушення дисциплінарної справи відносно адвоката Оснач С.А. Так, було встановлено, що між скаржником Мартиросовим Х.А. та адвокатом Оснач С.А. було укладено договір про надання правової допомоги у цивільній справі за позовом ПАТ КБ “Надра” до Мартиросова Х.А. про стягнення боргу. Під час розгляду справи в суді першої інстанції, адвокат Оснач С.А. подала клопотання про розгляд справи за її відсутності, наслідком чого стало ухвалення рішення не на користь відповідача (скаржника). Після судового засідання скаржник хотів поспілкуватись з адвокатом у телефонному режимі, однак на його дзвінки захисник не відповідала й уникала особистої зустрічі з клієнтом. Пізніше, йому вдалося поговорити з Оснач С.А. Він з'ясував, що адвокат не пішла в судове засідання тому, що «була впевнена, що в судове засідання не з'явиться експерт», який, до речі, був залучений до справи саме за рекомендацією адвоката! За послуги експерта, а саме дослідження документів, було оплачено скаржником 14 300 грн. При цьому відповідна експертиза не була однозначною, оскільки банк не надав необхідні документи, тому такий висновок експерта не мав достатньої переконливості для судді. Є припущення, що адвокат була у змові з експертом з метою збагачення за рахунок клієнта, однак перевірити це припущення можуть лише правоохоронні органи. ... Тому, відповідно до ст. 35 Закону, на адвоката Оснач С.А. було накладено дисциплінарне стягнення у виді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України [3, с.41].

Отже, як бачимо з вище наведеного прикладу КДКА не вирішує питання про повернення гонорару клієнту за неякісні правові послуги, навпаки, остання радить звертатися до суду. Чи захоче клієнт, уже бувши раз обманутим адвокатом, знову шукати іншого адвоката та платити йому гроші за представництво у суді, якщо він вже й так розчарований в адвокатській етиці. Очевидно, що ні. Таким чином, до попередніх порушень прав та свобод клієнта додаються ще й нові, що значно ускладнює їх комплексний подальший захист. А ось якби клієнт знав, що при наданні неякісної правової допомоги він зможе повернути собі як мінімум сплачений ним гонорар, то відповідний клієнт, напевно, йшов би до кінця, щоб захистити свої порушені права.

Серед вітчизняних і зарубіжних учених поширена думка про те, що адвокат може бути суб'єктом цивільно-правової відповідальності. Так М.В. Кравченко вважає, що достатніх підстав для закріплення в законі положення про неможливість відповідальності адвокатів, а тим більше матеріальної за вчинення правопорушення нема і бути не може. На сторони за договором про надання правової допомоги поширюються загальні положення зобов'язального та договірної права, у тому числі й про цивільно-правову відповідальність. Це дає достатньо підстав для подальшого встановлення теоретичних засад та визначення правового регулювання відповідальності адвокатів за невиконання чи неналежне виконання обов'язків за вказаним договором.

Варто відзначити, що, наприклад, в Німеччині встановлено більш поступові види дисциплінарних стягнень: догана, штраф в розмірі до 10 тис. марок (штраф і догану можуть бути призначені одночасно), заборона займатися адвокатською діяльністю на строк від одного до п'яти років (але тільки по певних галузях судочинства), виключення з адвокатури [4, с.41]. На відміну від України, де від попередження та

призупинення заняття адвокатською діяльністю відразу застосовується найжорсткіший вид покарання - позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України.

Отже, резюмуючи вищесказане, пропонуємо передбачити в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» майнову відповідальність за надання адвокатом неякісних правових послуг. Адже, клієнт, впевнений у поверненні сплачених коштів адвокату у випадку надання останнім неякісної правової допомоги, не розчарується в правовому механізмі захисту порушених прав та свобод людини, а йтиме до кінця на дорозі захисту своїх прав. Що стосується незахищених інтересів у суді недобросовісним адвокатом, то тут варто відзначити, що такий судовий розгляд можна відновити у зв'язку з нововиявленими обставинами (визнання винним адвоката Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури та притягнення його до дисциплінарної відповідальності і є нововиявленою обставиною). Однак, очевидно, що це затягує судовий розгляд і особа може нести внаслідок цього додаткові майнові втрати. Що ще раз вказує на необхідність та доцільність закріплення майнової відповідальності адвоката.

Список використаних джерел :

1. Божков В.В. Підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. № 22/2016. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc22/22.pdf> (дата звернення: 10.04.2019)

2. Русанова О.І. Підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за чинним законодавством/ О.І. Русанова// Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2014. – №10-1. –Т.2, . –С. 14-16.

3. Неякісна правова допомога: про особливості дисциплінарної відповідальності й судову практику // Національна Асоціація Адвокатів України. Рада адвокатів Київської області. URL: <https://radako.com.ua/news/neyakisna-pravova-dopomoga-pro-osoblivosti-disciplinarnoyi-vidpovidalnosti-y-sudovu-praktiku> (дата звернення: 10.04.2019)

4. Вільчик Т. Б. Дисциплінарна відповідальність адвокатів в країнах ЄС та в Україні / Т. Б. Вільчик // Форум права. - 2015. - № 4. - С. 38-44. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index. (дата звернення: 10.04.2019)

Кофанова Н. П.

Експерт Швейцарсько-української програми міжнародної технічної допомоги «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO, заслужений юрист України

Кофанов А. В.

Кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії, професор кафедри НАВС, консультант з правових питань Програми Ради Європи «Децентралізація і територіальна консолідація в Україні»

Кофанова О. С.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри Національної академії внутрішніх справ

Децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування в Україні: їх вплив на ефективність публічної влади та посилення демократії

З дня здобуття незалежності в Україні за сприяння інституцій Ради Європи робилися спроби проведення ліберальних реформ, але за відсутності політичної волі

щодо запровадження масштабної реформи державного управління та територіальної організації влади на засадах децентралізації та субсидіарності, практично нічого не змінювалось. В наукових колах, серед посадовців і в суспільстві точилися гарячі дискусії стосовно вибору Україною подальшого шляху розвитку. Виникла потреба реформування місцевого самоврядування, як публічної інституції та державного управління в цілому.

На сучасному етапі розвитку України, як демократичної правової держави важливу роль відіграє запровадження децентралізації влади. Висвітленню проблемних питань формування правової основи децентралізації публічної влади, її подальшої імплементації та її ролі в посиленні демократії та забезпеченні народовладдя в державі присвячена ця стаття.

Аналіз вітчизняних і міжнародних наукових та практичних досліджень та практики запровадження децентралізації державного управління (далі – децентралізація) свідчить, що вона розглядається як багатогранна концепція, яка в найбільш загальному вигляді трактується як передача повноважень (влади), відповідальності та ресурсів від національного (державного) рівня до субнаціонального (регіонального, місцевого) рівня, що представлений відповідними обраними органами влади, або до територіальних органів (представництв) центральних органів виконавчої влади, або приватному сектору [1-6].

Залежно від предмета досліджень існують численні уявлення про аксіологію децентралізації публічної, державної, виконавчої влади, державного управління, її визначення, ознаки типології, класифікації.

Так, в «Енциклопедії державного управління» децентралізація визначається як спосіб територіальної організації влади, за якого держава передає право на прийняття рішень із визначених питань або у визначеній сфері структурам локального чи регіонального рівня, що не належать до системи виконавчої влади і є порівняно незалежними від неї, є складним, комплексним явищем у правовій, демократичній державі, яке полягає в передачі центральними органами державної влади певного обсягу владних повноважень суб'єктам управління нижчого рівня, що мають необхідні права, обов'язки та ресурси. Кінцевою метою такого перерозподілу владних повноважень є можливість прийняття ефективних управлінських рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях [6].

Децентралізація ставить за мету «підвищення ефективності роботи державного механізму й активізації розвитку регіонів і муніципалітетів на засадах демократії, а показниками такої ефективності й активізації є повноцінне забезпечення прав, законних інтересів та обов'язків місцевого населення, структурованого в комунально-муніципальні та регіональні колективи, а також органи територіальної самоорганізації».

Є різні точки зору щодо типів децентралізації. Варналій З.С. та Корнієнко М.І. розрізняють два типи децентралізації: деконцентрація – передача частини повноважень відповідним особам в регіонах, що здійснюється в централізованій державі, при чому зберігається значний вплив вищого органу управління; деволюція – це надання прав органам самоврядування приймати рішення і вести самостійну фінансову та управлінську діяльність. Деволюція передбачає, що місцеві органи самоврядування законодавчо набувають незалежний статус, вони розглядаються як адміністративний рівень, за яким уряд може здійснювати лише опосередкований контроль. Головним завданням процесу децентралізації в сучасних умовах є чітке розмежування сфер діяльності, функцій та відповідальності між центральним, регіональним та місцевим рівнями влади. Кучинський О. посилаючись на дослідження

Manor J. (1999) Rondinelli (1981) вважає, що децентралізація влади поділяється на три основні типи. Причому демократичним є лише один із них — деволюція, яка передбачає передачу значних повноважень та ресурсів на рівень місцевого самоврядування. Саме цей тип децентралізації наразі відбувається в Україні. Інші два типи — деконцентрація та делегування — передбачають лише передачу повноважень із вищих рівнів державної влади на нижчі та надання органам місцевого самоврядування права виконувати деякі з власних повноважень органів державної влади відповідно.

Існує інша думка, що розрізняють два типи децентралізації: адміністративний (бюрократичний) і демократичний. Адміністративна децентралізація означає розширення компетенції місцевих адміністративних органів, які діють у межах цієї компетенції самостійно і до певної міри незалежно від центральної влади. Демократична децентралізація передбачає створення розгалуженої системи місцевого самоврядування, коли місцеві справи вирішуються не представниками центрального уряду, а особами, обраними місцевим населенням.

Ніжнік О.М., посилаючись на дослідження Faguet J-P. відзначає різноманітність типів децентралізації – політичної, адміністративної, фінансової та ринкової, які можуть набувати різних форм. Політична (або демократична) децентралізація передбачає передачу повноважень обраним представникам населення певної адміністративно визначеної території (органам місцевого самоврядування) самостійно стягувати визначені види податків (а також встановлення в певних межах їх ставок) та самостійно приймати рішення щодо їх витрачання. Граничною її формою вважається такий обсяг передачі повноважень та ресурсів, який виключає державні трансферти органам місцевої влади, що, на думку окремих учених, підвищує їх відповідальність за надання публічних послуг, сприяє посиленню законності дій місцевих політиків. Рух до подібної масштабної політичної децентралізації з урахуванням запровадженої фінансової (бюджетної) її форми, що передбачає зростання обсягів місцевих бюджетів за рахунок розширення податкової спроможності територіальних громад, спостерігається в Україні [1].

Потрібно зважати на те, що поняття демократії має низку інтерпретацій та теорій, які по-різному оцінюють важливість децентралізації. Так, у теорії поліархії Роберта Даля децентралізованість публічної влади не є необхідною умовою демократичності режиму. Натомість роль децентралізованості публічної влади є досить істотною у двох найпопулярніших теоріях демократії з точки зору їх практичного застосування: ліберальній та учасницькій (partisипативній) демократії. Однак ці теорії різняться в аргументації цієї ролі. Теоретики ліберальної демократії вбачають у децентралізації інструмент обмеження впливу центральних органів на життя суспільства та економічне життя (Bolick 1995). У свою чергу теорія учасницької демократії розглядає децентралізацію як інструмент посилення політичної участі громадян на місцевому рівні. Теорія партисипативної демократії критикує ліберальну демократію за те, що вона призводить до низького рівня політичної участі на місцевому рівні.

М. Корнієнко, зазначає, що держава, якщо вона демократична, не може обійтися без децентралізації своєї виконавчої влади. При цьому він зауважує, що надзвичайну небезпеку становить проблема підміни понять, коли, говорячи про децентралізацію, чітко не визначається її тип (децентралізація демократична - (деволюція) або децентралізація адміністративна, яка передбачає створення на місцях спеціальних урядових органів (місцевих державних адміністрацій, префектур, урядових комісаріатів тощо), які становлять так звану урядову або виконавчу вертикаль

і тоді на прикладному (нормопроектному) рівні децентралізація набуває псевдо- або квазі- характеристик.

Беззаперечним є те, що децентралізація є однією з форм розвитку демократії, що дає змогу за збереження єдності держави та її інститутів, розширити місцеве самоврядування, активізувати населення для забезпечення власних потреб та інтересів, звузити сферу впливу держави на суспільство, замінюючи цей вплив механізмами саморегуляції, виробленими самим суспільством, зменшити витрати держави й платників податків на утримання держапарату.

Список використаних джерел:

1. Нижник О. М. (2016). Теоретичні аспекти впливу децентралізації на розвиток держави та територіальних громад. Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України, (3), 56-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2016_3_10
2. Авер'янов В. Б., Цветков В. В., Шаповал В. М. та ін. (1998). Державне управління: теорія і практика: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 431 с.
3. Варналія З. С. (2007). Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія. Київ, 768 с.
4. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: монографія / кол. авт.; відп. ред. проф. Н. Р. Нижник, 1997. Київ: УАДУ, 448 с.
5. Одінцова Г. С., Мостовий Г. І., Амосов О. Ю. та ін. (2002). Державне управління і менеджмент: навч. посіб. у табл. і схемах. Харків: ХарPI УАДУ, 492 с.
6. Пухтинський М. (2015). Засади децентралізації публічної влади. Віче, (12), URL: <http://veche.kiev.ua/journal/4782/>
7. What is Decentralization. URL: www.worldbank.org

Кравчук І. І.

Кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Особливості проведення допиту в режимі відеоконференції в межах судового розгляду кримінальних проваджень

В умовах сьогодення Конституцією України визначено, що особа вважається невинуватою і не може бути піддана покаранню, доки її вина не доведена в передбаченому законом порядку і не встановлена обвинувальним вироком суду на основі всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин кримінального провадження. Надання суду на законодавчому рівні права визнавати громадян винними у вчиненні кримінальних правопорушень, а також піддавати їх кримінальному покаранню перетворює судовий розгляд на центральну стадію кримінального процесу. Викладена вище теза ні в якому разі не применшує значення стадії досудового розслідування, однак, якщо проаналізувати можливі й часто наявні на практиці судові ситуації, наприклад, коли свідки, потерпілі, обвинувачені або повністю відмовляються від раніше показань, або різноракурсно їх змінюють; коли матеріали досудового розслідування неякісні, одержані з порушеннями закону тощо; якщо також врахувати особливості перебігу публічного судового процесу; майже повну відсутність можливості застосувати фактор раптовості, використати різні психологічні та логічні хитрощі, «пастки», якими масово оперують на досудовому розслідуванні [1, с. 3], то все це засвідчує той факт, що доказування у суді є також нелегким і непростим, а таким, що, безумовно, потребує уваги як з боку теоретиків, так і практиків.

Загалом, аналізуючи наявні наукові джерела, стадію судового розгляду можна визначити, перш за все, як основну стадію кримінального провадження, в якій суд колегіально або суддя одноособово за участю сторін з дотриманням усіх засад кримінального судочинства розглядає кримінальне провадження по суті, тобто вирішує питання про наявність чи відсутність діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа, про наявність складу кримінального правопорушення у цьому діянні, про наявність чи відсутність вини обвинуваченого у його вчиненні, про необхідність призначення обвинуваченому покарання та інші питання, передбачені законом [2, с. 29]. На наш погляд, стадію судового розгляду можна визначити як єдину стадію, на якій забезпечується безпосереднє, всебічне, повне та неупереджене дослідження доказів, окрім цього – контроль за якістю досудового розслідування та власне вирішення справи по суті шляхом ухвалення рішення, яке у подальшому може стати остаточним.

Слід наголосити, що у відповідності до ст. 23 КПК України суд досліджує докази безпосередньо [3], шляхом заслуховування показань обвинуваченого, потерпілого, свідків; оголошення протоколів слідчих (розшукових) дій, висновків експертів, спеціалістів, змісту інших документів; проведення інших судових дій, спрямованих на дослідження обставин справи, усно оголошуючи їх хід та результати. Відповідно відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження у суді, не можуть бути визнані доказами у справі. Цілком логічно визначити засаду безпосередності як додаткову гарантію вирішення завдань кримінального провадження, особливо для захисту обвинуваченого, оскільки вона виключає можливість використання доказів, які не були безпосередньо досліджені під час судового розгляду матеріалів провадження.

На жаль, досить часто, як свідчать матеріали судової практики, під час судового розгляду окремих кримінальних проваджень виникають певні життєві обставини, що унеможливають безпосередню участь у судовому засіданні окремих його учасників, наприклад, за станом здоров'я, необхідності забезпечення безпеки осіб або оперативності судового провадження та інші.

У цьому випадку, на думку законодавця, яку ми до того ж вважаємо прогресивним кроком в сторону інновацій, не буде відхиленням від засади безпосередності проведення допиту одного з обвинувачених (якщо їх двоє чи більше), потерпілого чи свідка в режимі відеоконференції із застосуванням технічних засобів для трансляції з іншого приміщення, якщо цього вимагають інтереси провадження або безпека допитуваних осіб (ч. 3 ст. 351, ч. 9 ст. 352 КПК). Такі допити проводяться в режимі on-line, і сторони мають можливість почути (чи побачити і почути) показання від допитуваних осіб безпосередньо, ставити їм запитання, чути на них відповіді, уточнювати їх тощо. Технічні засоби і технології, які при цьому використовуються повинні забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Однак, Павлова Н.В. з цього приводу зазначає, що розмите регламентування інституту допиту в режимі відеоконференції свідчить про можливі загрози повноцінній реалізації прав учасників процесу та проблемні питання щодо криміналістичного забезпечення проведення допиту у такому форматі [4, с. 161].

З огляду на зарубіжний досвід можна відзначити, що проведення процесуальних дій, у тому числі допиту, у режимі відеоконференції під час судового розгляду кримінальних проваджень значно знижує витрати на транспортування ув'язнених для їх участі в процесі, а також виключає можливості їх втечі, дозволяє продовжувати судовий розгляд у разі неможливості їх прибуття в суд тощо.

Необхідною умовою проведення допиту в режимі відеоконференції є постановлення судом з власної ініціативи, чи за клопотанням сторони або інших

учасників кримінального провадження, мотивованої ухвали про проведення допиту з використанням технічних засобів з іншого приміщення, в тому числі поза приміщенням суду, або в інший спосіб, що унеможливає ідентифікацію допитуваного, та забезпечує сторонам можливість ставити запитання допитуваному та слухати відповіді на них при умові належної якості звуку та зображення. У разі, коли є потреба у зміні голосу допитуваного з метою виключення будь-яких можливостей його ідентифікації, допит може супроводжуватися створенням акустичних перешкод. До того ж, допит в режимі відеоконференції можливий лише при умові, що будуть відсутні будь-які заперечення щодо його проведення учасників судового процесу.

Хід і результати допиту, проведеного у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису згідно інструкції «Про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання», затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 15.11.2012 року № 155 [5].

Не зважаючи на уяву позитив даного методу допиту, все ж таки, на нашу думку, процедура його проведення викликає певні сумніви щодо можливості повноцінного використання усього наявного арсеналу тактичних прийомів допиту у такому форматі. До того ж, є сумнівною можливість встановлення психологічного контакту між допитуваним та стороною, яка проводить допит, під час їхнього спілкування. Це, у свою чергу, може вплинути на зміст отриманих показань від допитуваного про відомі йому факти, які мають значення для встановлення істини у справі. Також, не варто забувати і про можливі технічні проблеми з підключенням до мережі Інтернет, зображенням чи звукопередачею, і чи можуть бути у подальшому взяті судом до уваги показання, отриманні під час такого допиту. Досить сумнівною з цього приводу є позиція законодавця щодо допустимості проведення допиту у режимі відеоконференції з аудіо-відео перешкодами. У цій ситуації ми схильні підтримати позицію деяких науковців щодо недопустимості проведення допиту у такому форматі з перешкодами, оскільки це породжує певні запитання з приводу достовірності та допустимості результатів даної судової дії [4, с. 162], окрім випадків, коли відсутня потреба в ідентифікації допитуваного по голосу. Цілком доречним, у такому випадку, буде винесення судом ухвали про зупинення проведення допиту у режимі відеоконференції та призначення іншої дати для його проведення, але при умові усунення усіх технічних перешкод.

У висновку хотілося б доповнити, що встановлення на законодавчому рівні можливості проведення під час судового розгляду допиту у режимі відеоконференції є перспективним виходом із ситуації, коли не має можливостей забезпечити безпосередню участь допитуваного у судовому засіданні, до того ж може мінімізувати спроби маніпулювання щодо затягування судового слідства та забезпечити отримання значимої інформації у максимально стислі строки.

Список використаних джерел:

1. Когутич І.І. Окремі аспекти методології використання криміналістичних знань у судовому розгляді кримінальних справ. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2008_20_36.
2. Кримінальний процес: підруч. / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К.: Центр учбової літератури, 2013. 544 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України: кодекс від 13.04.2012, редакція від 12.05.2016, [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Павлова Н.В. Використання технічних засобів і технологій під час проведення допиту у режимі відеоконференції. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції ДДУВС від 27.04.2018 року. Донецьк. 2018. С. 161-163.

5. Про затвердження Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) // Наказ Державної судової адміністрації України від», затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 15.11.2012 року № 155

Ляшенко Р. Д.

Кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Дефініції у нормативно-правових актах

Актуальність проблематики законодавчих дефініцій у праві обумовлена процесом розвитку теорії та практики нормопроекування в Україні, необхідністю утворення наукового підґрунтя для формулювання дієвих методичних рекомендацій з розробки проектів нормативно-правових актів (далі – НПА), доцільністю врахування позитивного досвіду зарубіжних держав в сфері вироблення правил законодавчої техніки, оскільки у вітчизняній юридичній літературі питанню дослідження приділено незначну увагу.

Право – досить складна матерія, що має свої тонкощі, які необхідно вивчати професійно. Однак НПА звернені не лише до фахівців у галузі права, але й до людей, що не мають юридичної освіти. Тому важливим принципом нормотворчого процесу є доступність та зрозумілість викладу змісту норм права. Визначення уживаних у НПА понять є одним із способів, що дозволяє досягти доступності викладу їх змісту [1, с.66].

Законодавчі дефініції є вихідним матеріалом для створення НПА чи нормативного договору. Законодавчі дефініції – це стилі логічні визначення, що містять найістотніші правові ознаки понять, через які розкривається їх сутність. Підготовка проекту будь-якого НПА зазвичай починається з формулювання основних дефініцій, які уточнюються, коригуються в процесі подальшої нормотворчої роботи. Дефініції, що містяться в НПА та договорах нормативно-правового змісту не завжди тотожні дефініціям юридичної науки, хоча нормотворча практика у формулюванні важливих понять має базуватися на наукових досягненнях [2, с.356].

Законодавчі дефініції є не лише інструментами правотворчої техніки, але й (у більшості випадків) самостійними правовими приписами, порушення яких для суб'єкта права може спричинити небажані або несприятливі наслідки. Дефініції вводяться у тексти НПА лише у разі потреби. Відсутність необхідних дефініцій шкодить якості НПА.

Разом з тим, вважаємо, що не всі поняття, які зустрічаються в НПА, потрібно визначати. Визначенню підлягають неточні, рідкісні, спеціальні, іноземні, складні, буденні поняття, які мають безліч смислів, а також ті, які по-різному трактуються юридичною наукою і практикою, вживаються в НПА в розширювальному або обмежувальному значенні.

Не менш важливішим є питання, де саме в НПА мають міститися дефініції. Як правило, у вітчизняній нормотворчості традиційним стало наведення дефініцій на початку тексту НПА. М.О.Власенко характеризує чотири варіанти розміщення дефініцій: у відповідності з першим варіантом – дефініція дається при першому

згадуванні в тексті. Це зручно, якщо НПА невеликий за обсягом, і користувач без зусиль може швидко повернутися до визначення, якщо виникне необхідність; згідно з другим варіантом – на початку НПА (в окремому розділі або статті) визначаються ключові терміни. Цей варіант підходить для великих за обсягом НПА. Але останнім часом даний варіант стає все більш універсальним; третій варіант – комплексний. Незважаючи на розшифровку термінів на початку НПА їх визначення дається ще й при згадуванні в тексті. Варіант може використовуватися у випадках, коли НПА орієнтований суто на населення, де зайве роз'яснення змісту термінів покращує розуміння норм права; четвертий варіант – посторінково-відсилочний. В тексті НПА зазначається посилання на сторінку, статтю, пункт, де термін вперше вживається і визначається. Даний варіант слід використовувати при розробці НПА, розрахованих на юристів [3, с.11].

Для того, щоб досягти позитивних зрушень в нормотворчій діяльності, потрібно почати зі зміни самого ставлення суб'єктів, залучених у нормотворчий процес, до підсумкових результатів своєї діяльності. Вважаємо це першочерговим завданням. НПА не повинен сприйматися як попередній, тимчасовий матеріал, який потребує постійного удосконалення. Вже при формуванні концепції проекту НПА, потрібно думати про майбутній НПА, як такий, що здатний ефективно регулювати відносини та відповідати напрямам розвитку суспільства й держави.

Необхідно створити психологічну атмосферу безумовної поваги й визнання авторитету закону. Це повинно відображатися на мові, якою трактується нормативні положення, а особливо – на дефініціях. Вважаємо, що доцільно провести ряд комплексних дій, спрямованих на вдосконалення організації нормотворчого процесу, для досягнення позитивних результатів та поліпшення якісних характеристик форми та змісту НПА: 1) безсумнівна необхідність прийняття закону «Про нормативно-правові акти», де були б закріплені основні вимоги до законодавчих дефініцій; 2) необхідно встановити складання кваліфікаційного іспиту для потенційного нормотворця, діяльність якого буде пов'язана з формулюванням текстів НПА, передбачивши в ньому, широкий спектр питань юридико-технічного характеру. В якості екзаменаторів доцільно залучати представників юридичної науки; 3) слід вжити всіх заходів для підвищення престижу нормотворчої роботи, стимулювати її добросовісне здійснення. Це допоможе залучити до нормопроектної діяльності висококваліфікованих фахівців, створити атмосферу дійсної зацікавленості в якісному нормотворчому процесі; 4) при цьому необхідно визначити критерії матеріальної та моральної відповідальності за недобросовісну розробку кожного проекту НПА. Основною умовою настання такої відповідальності буде наявність в тексті НПА вагомих упущень або помилок, пов'язаних з незнанням діючих правових норм або з неправильним використанням юридичної термінології. Підставою для застосування відповідних дисциплінарних санкцій повинні служити результати проведення відповідних незалежних експертиз.

Список використаних джерел:

1. Подорожна Т.С. Логіко-функціональні аспекти розташування законодавчих дефініцій у тексті закону. Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 41. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. С. 61 - 66.
2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: практ. посіб. К., 2006. 560 с.
3. Власенко Н.А. Законодательная технология. Теория. Опыт. Практика. Иркутск, 2001. 144 с.

Марченко С. Д.

Кандидат історичних наук, старший викладач кафедри суспільних наук ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Мораль у державотворчій концепції В'ячеслава Липинського

В'ячеслав Липинський увійшов в історію філософської та політико-правової думки як засновник українського консерватизму, ідеолог українського державотворення. Ключовими у його творчості постають питання держави, нації, суспільства, людини. «Держава – це перш за все: Влада, Територія, Громадянство. – наголошує В. Липинський, – Без цих трьох складників – нема держави. Значить для будови держави необхідна організована сила, яка підтримує владу во ім'я добра цілої землі-території і цілого громадянства» [3, с.7]. Націю мислитель визначає як єдність духовну, культурно-історичну, для народження якої «необхідне довге співжиття даного громадянства на даній території в одній власній державі» [3, с.7]. Важливе місце у концепції Липинського посідають етичні, моральні чинники політичного життя, творення держави, нації. З огляду на сучасну суспільно-політичну ситуацію в Україні, олігархізацію влади, корумпованість державних структур, деморалізацію суспільства, проблеми політичної моралі видаються надзвичайно актуальними, що зумовлює науковий інтерес до творчої спадщини В'ячеслава Липинського. Метою даної розвідки є дослідження етичних поглядів В. Липинського та визначення місця моралі у його державотворчій концепції.

Основними етичними засадами концепції В. Липинського постають висока моральність, патріотизм, повага до традицій. Мислитель у своїх працях підкреслює значення моралі і моральних основ суспільного життя і політики.

Джерелом моралі, яка визначає правила суспільного життя, у Липинського виступає передусім релігія: «релігія і церква до витворення культури і до будови держав причинялася, перш за все як нічим незамінна школа дисципліни соціальної і моральної: організацією людських інстинктів та хотінь і упорядкуванням людських думок про добро і зло громадського життя» [2, с.21]. Релігія дає такі поняття моралі, які визначають у політичному житті розвиток держави, а в духовному – розвиток культури. Сам Липинський був римо-католиком за вірою, але був толерантним до православ'я та уніатства і виступав за рівноправність усіх релігій, оскільки потрясіння на релігійному ґрунті можуть бути небезпечними для становлення української держави. На релігію він покладав функцію примирення українства, обмеження егоїстичних інстинктів та об'єднання в справі державного будівництва. «Тільки релігія та церква в стані своєю владою духовною, владою «не од мира цього», примусити сильніших та здатніших вживати свою більшу силу та здатність не тільки для себе а й для добра слабших. І тільки вона, обмеживши владу сильніших обов'язуючими всіх законами громадської моралі, в стані привчити слабших авторитет влади визнавати» [2, с.14]. Отже, тільки «Божий закон громадської моралі» однаковий для усіх людей та авторитет церкви, влади духовної спроможні обмежити людські егоїзми і тих, що правлять, і тих, ким правлять і стати чинником об'єднання, зміцнення, а не руйнування держави.

Мораль тут виступає як система норм поведінки, як неухильне слідування цим нормам. Хоча дуже важливо аби регуляторами поведінки виступали не лише норми права, а й внутрішні ціннісно-сміслові орієнтири особистості.

У «Листах до братів-хліборобів» автор доводить, що підставою усякого організованого громадського життя є почуття законності і громадської моралі [1, с.107]. Коли ми самі під впливом нашої віри-ідеї станемо більш моральними; станемо

кращими, здатнішими, духом сильними і спокійними, і коли за ідею нашу говоритимуть не слова, а діла, — вартність і здатність кожного з нас — то ідея наша мусить перемогти і переможе. [1, с.108]

Подібно до того як Конфуцій ставив високі моральні вимоги до громадян і особливо до правителя, Липинський обґрунтовує необхідність моралі для усього суспільства і передусім, для його провідної верстви, аристократії.

Державотворча еліта повинна мати моральний авторитет, який формується лише у випадку, коли її власна моральність відповідає тим вищим завданням, які визначають сенс існування суспільства. На думку мислителя, «не досить хотіти влади і навіть володіти (посередньо чи безпосередньо) державним апаратом та землею і фабриками своєї нації – треба ще так зорганізувати своє хотіння влади і так володіти засобами війни і засобами продукції, щоб ця влада і ця сила мали в очах цілої пасивної маси нації моральну підставу, моральне оправдання». [1, с.189]. Майже 100 років тому В. Липинський писав, що моральний авторитет національної аристократії лежить в основі законності влади, правової свідомості всіх націй в ті історичні періоди, коли влада є дійсно владою, коли аристократія є дійсно аристократією і «коли кризи авторитету не руйнують життя націй так, як в безвладній, безавторитетній, беззаконній добі, що оце тепер ми переживаємо» [1, с.190]. Сьогодні ми маємо Українську державу, але проблеми кризи влади, кризи авторитетів, кризи правової сфери не втратили своєї актуальності.

Мораль у Липинського постає і як засіб ефективного державотворення. Серед причин бездержавності української нації В. Липинський називає «абсолютний брак любові до своєї громади, натомість любов тільки до себе, до свого «я»», а також повну «відсутність творчої синівської покори, натомість зарозумілість гупої пихи, що «греблі рве» і сама гине» [3, с.4]. Це явище Липинський називає «хамством» від імені Ноевого сина, який з погордою насміявся над слабкістю і наготою батька, тоді як його брат Яфет став на захист батька. Бо у Яфеті по відношенню до батька заговорила любов і почуття спільності, а в Хамі – злоба і почуття окремішності. «Погорда до батька, коли він слабкий, натомість рабство у чужого, коли він сильний – ось хамство, ось прикмета людей, що живуть на Українській землі» [3, с.2]. Розглядаючи трагічні сторінки української історії крізь призму біблейської історії, Липинський стверджує, що без Яфетової Сили не може бути України, а Яфетової Сили (державотворчої) не може бути без непорушної, безкомпромісної внутрішньої моралі, основу якої становлять любов, покоря, вірність і почуття спільності [3, с.26].

Отже, мораль у державотворчій концепції В. Липинського багатоаспектна і універсальна. Вона виступає і критерієм оцінки діяльності окремої особи, соціальної групи, суспільства, і підставою виправдання влади, і засобом організації державного життя, і сенсом національно-державного буття. Липинський не сприймав політичне життя без моральних чинників. Він був моралістом у політиці.

Список використаних джерел

1. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Писані 1919 – 1926 рр. – 580 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron2.chtyvo.org.ua/Lypynskiy_Viacheslav/Lysty_do_Brativ-Khliborobiv_pro_ideiu_i_organizatsiiu_ukrainskoho_monarkhizmu.pdf

2. Липинський В. Релігія і церква в історії України (Передрук статей з «Америки») / В. Липинський. – Філадельфія: Друкарня "Америки", 1925. – 110 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://history.org.ua/LiberUA/RelTserIstUkr_1925/RelTserIstUkr_1925.pdf

3. Липинський В. Хам і Яфет. З приводу десятих роковин 16/29 квітня 1918 р. / В Липинський. – Львів: Накладом «Поступу», 1928. – 30 с.

Орехова Е. П.

Кандидат юридических наук, доцент кафедри криміналістики юридического факультета Белорусского государственного университета, доцент, г. Минск, Республика Беларусь

К вопросу об истории становления и развития судебной экспертизы

Судебная экспертиза прошла в своем развитии несколько этапов, начиная от использования специальных знаний сведущих лиц и заканчивая выдвиганием обоснованных предложений по формированию теории судебной экспертизы. Судебная экспертиза изначально до середины XIX века рассматривалась в качестве использования специальных знаний сведущего лица с целью получения данных, которые можно было бы принять как доказательство по делу. Сведущими людьми назывались лица, приглашаемые к следствию и суду для наблюдения и установления обстоятельств, познание которых требует специальных сведений в науке, искусстве, ремесле или иной области, для предъявления суду своего заключения или мнения о таких обстоятельствах. Поступающие сведущим лицам объекты подвергались исследованию с использованием методов, непосредственно заимствованных из базовых наук. Научное обоснование сделанных выводов не требовалось. Постепенно с развитием научной мысли о доказательствах суды стали запрашивать от сведущих лиц описания всего процесса исследования с указанием проводимых действий, обоснованием выводов, перечислением методов, используемых при производстве экспертизы. Это позволило судьям оценивать заключения экспертов. Несогласие с выводами эксперта, с проведенными исследованиями вызвало потребность в производстве повторных экспертиз. Однако если был уничтожен объект исследования, то и провести повторную экспертизу не представлялось возможным. Так актуальность приобрела проблема разработки новых методов, трансформирования методов базовых наук для потребностей судебной экспертизы. Это стало переломным моментом в развитии судебной экспертизы. Прямое заимствование методов из базовых наук показало свою неэффективность. Практике требовалось, чтобы методы из базовых наук, преломляясь через призму потребностей уголовного процесса (возможность обосновать сделанные выводы, провести дополнительное или повторное исследование того же объекта), преобразовались в собственно методы экспертизы. Так, с середины XIX века начинается второй этап развития судебной экспертизы.

На втором этапе развития судебной экспертизы в судебно-экспертной практике наблюдается стремление специалистов обнаружить закономерности проведения экспертного исследования с целью систематизации знаний в конкретной области; выявления новых возможностей для формирования собственных методов криминалистических экспертиз. Н.Н. Зинин, Д.И. Менделеев, Е.В. Пеликан, Ю.К. Трапп, Ю.Ф. Фрише и др. внесли существенный вклад в развитие судебной химии и судебно-технической экспертизы документов, предлагая новые методы и способы ее проведения.

Первоначально для обеспечения деятельности судебных экспертов в основном использовалась переводная научная литература. Постепенно в результате обобщения экспертного опыта появлялись отечественные научные труды по криминалистической экспертизе (Е.Ф. Буринского, А.А. Громова, С.М. Потапова). Криминалистическая

экспертиза изучается в рамках криминалистики, разрабатываемые теоретические положения криминалистики, учение о методах успешно используются судебной экспертизой. Соответственно на втором этапе развития теория криминалистической экспертизы как таковая не разрабатывалась. Основное внимание уделялось либо разработке ее прикладных положений, либо процессуальным вопросам ее назначения и производства.

Во второй половине прошлого столетия анализ и обобщение накопленного эмпирического материала в области криминалистической экспертизы, типизация вопросов, ставящихся на разрешение эксперту, вызвали необходимость системного изложения, анализа закономерностей, присущих всем видам криминалистических экспертиз; определяли потребность в разработке теоретических положений, учения о методах, унификации терминов. И уже в 50-е годы прошлого столетия с концепцией теории криминалистической экспертизы, в недрах которой получила свое развитие идея формирования теории судебной экспертизы, выступили ряд ученых-криминалистов: А.И. Винберг, М.М. Выдря, Ю.М. Кубицкий, М.Н. Любарский, А.Р. Шляхов и др. Так начался третий этап развития экспертизы, который затронул 50-е — начало 80-х годов XX века.

В третий период разрабатываются теоретические основы криминалистической экспертизы; ее категориальный аппарат. Формируются первые понятия предмета, объекта, метода, методики экспертного исследования, устанавливается взаимосвязь между ними. Однако изучение взаимовлияния и взаимозависимости их друг от друга возможно лишь в рамках единого методологического учения. К концу 60-х — началу 70-х годов XX века защищены диссертации (И.Л. Карнеева, М.В. Салтевский), в которых исследовались понятие и сущность методологии криминалистической экспертизы. В 1970 году М.Я. Сегаем был издан комплексный труд «Методология судебной идентификации» [4], в котором обобщался накопленный опыт, сделаны новые выводы и предложения относительно методологии идентификации, на которой основывается криминалистическая экспертиза. Через год А.Р. Шляховым была защищена диссертация на соискание степени доктора юридических наук «Современные проблемы теории и практики криминалистической экспертизы в СССР» [6]. Для более углубленного осмысления методологических основ криминалистической экспертизы в 1973 году А.И. Винберг и Н.Т. Малаховская вынесли на обсуждение вопрос о разработке новой отрасли науки — судебной экспертологии, объединяющей теоретическую и практическую деятельность. По их мнению, в рамках новой отрасли науки должны изучаться законы и методология формирования и развития судебных экспертиз, закономерности исследования их объектов [2]. Такой подход был поддержан рядом авторов — М. Авдеевым, В.С. Митричевым, А.Р. Шляховым и др. Таким образом, на третьем этапе обосновано, что не все экспертизы являются криминалистическими, положено начало разработке методологии судебной экспертизы, сформулирована идея о разработке теории судебной экспертизы.

С середины 80-х годов начался четвертый этап развития судебной экспертизы, который характеризуется разработкой концептуальных основ теории судебной экспертизы, конкретизацией и анализом ее структурных элементов. А.В. Дулов в докладах на научно-практических конференциях отметил, что за последние годы во всех отраслях судебной экспертизы достигнуты значительные успехи по разработке новых методик исследования [3, с. 57]. Однако дальнейший прогресс сдерживается отсутствием общей теории судебной экспертизы. Разработке концептуальных основ

теории судебной экспертизы большое внимание уделяется Т.В. Аверьяновой, И.А. Алиевым, А.В. Дуловым, В.Я. Колдиным и др.

Теория судебной экспертизы зиждется на теоретических основах криминалистики, процессуально-правовых и базовых наук. Значительный вклад в развитие теоретических основ судебной экспертизы Беларуси внесли И.С. Андреев, И.А. Анищенко, Г.И. Грамович, Г.Б. Дергай, А.В. Дулов, О.М. Дятлов, В.П. Иванов, И.К. Ленц, И.А. Мороз, И.Н. Порубов, А.С. Рубис, Е.Ю. Пасовец, Ю.В. Пономаренко, Е.П. Хаткевич, В.Ф. Черваков, А.И. Швед, М.С. Штейнгауз и другие.

В настоящее время дисциплина «Теория судебной экспертизы» введена в качестве государственного компонента при обучении слушателей в Институте повышения квалификации и переподготовки кадров Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь. Судебная экспертиза как отдельная дисциплина изучается в ряде учреждений образования (например, в Академии управления при Президенте Республики Беларусь, Белорусском государственном университете, Академии Министерства внутренних дел Республики Беларусь). Подготовлены учебно-методические рекомендации по судебной экспертизе для студентов [1; 4].

На основании изложенного можно сделать вывод о том, что судебная экспертиза прошла долгий путь становления, а затем достаточно стремительно развивалась. В настоящее время следует говорить о необходимости развития в Беларуси теории судебной экспертизы, о подготовке и издании учебной литературы по данной дисциплине.

Список использованных источников:

1. Анищенко И. А., Орехова Е. П., Ефременко Н. В., Чванкин В. А. Теория судебной экспертизы : [учеб. пособие]. М-во внутр. дел Респ. Беларусь, УО «Акад. МВД внутр. дел Респ. Беларусь». Минск : Акад. МВД, 2017. 107 с.
2. Винберг А. И., Малаховская Н. Т. О закономерности научных основ судебных экспертиз. Социалистическая законность. 1976. № 1. С. 62–64.
3. Дулов А. В. К формированию науки судебная экспертиза. Актуальные проблемы судебной экспертизы и криминалистики: сб. тез. науч.-практ. конф. Минюст Украины; редкол.: В.Ф. Берзин [и др.]. Киев, 1993. С. 57–59.
4. Орехова Е. П. Теория судебной экспертизы: [ЭУМК для специальности: 1-24 81 04 «Прокурорско-следственная деятельность»]. БГУ, Юридический фак. Каф. криминалистики. Минск: БГУ, 2018. Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/213574>.
5. Серай М. Я. Методология судебной идентификации: [монография]. – Киев: РИО МВД УССР, 1970. 256 с.
6. Шляхов А. Р. Современные проблемы теории и практики криминалистической экспертизы в СССР: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12717 – Криминалистика. Ленингр. ор-на Ленина «Ордена Труд. Красного знамени» гос. ун-т им. А.А. Жукова. Ленинград, 1971. 33 с.

Рудницька О. П.

Кандидат юридичних наук, доцент, ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Магась-Демидас Ю. І.

Кандидат історичних, доцент, ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Правове регулювання діяльності органів громадського самоврядування закладів вищої освіти

Необхідність дослідження законодавства про освіту, що здійснює правове регулювання діяльності органів громадського самоврядування закладів вищої освіти (далі – ЗВО), пов'язана з процесом реформування вищої освіти в Україні, зокрема, розширення автономії та самоврядування ЗВО. Нові геополітичні виклики вимагають від України формування нових пріоритетів освітньої політики, здійснення модернізації освітньої діяльності. Трансформація освітньої галузі набуває особливого значення у контексті європейської інтеграції України та приведення національного законодавства до стандартів Європейського Союзу (далі – ЄС). З ратифікацією 16 вересня 2014 р. Україною Угоди про асоціацію з ЄС [1] наша держава чітко визначила курс на входження в освітній і науковий простір європейської спільноти.

Метою даної публікації є аналіз чинного законодавства про вищу освіту України, що здійснює правове регулювання діяльності органів громадського самоврядування ЗВО, сучасного стану системи самоврядування у ЗВО.

На сьогоднішній день необхідною є модернізація сфери управління ЗВО, розширення їх автономії та самоврядування, що в цілому покращить функціонування системи вищої освіти в Україні. Вирішення проблем недосконалості та прогалин правового регулювання діяльності органів громадського самоврядування ЗВО в Україні є важливим і водночас складним завданням, оскільки освітні заклади, на відміну від інших господарюючих суб'єктів, мають особливий правовий статус і специфічний склад учасників освітнього процесу.

Управління освітою здійснюється державними органами управління та органами громадського самоврядування. Для досягнення високого рівня якості освіти ЗВО повинні чітко визначати у своєму статуті правовий статус органів громадського самоврядування.

Міністерство освіти і науки у своєму листі № 1/9-427 від 08 вересня 2015 року «Щодо діяльності органів студентського самоврядування» вказує керівникам ЗВО, що розвиток громадського самоврядування як академічної спільноти в цілому, так і здобувачів вищої освіти є важливою складовою автономії вищих навчальних закладів [2].

Проаналізувавши законодавство України про освіту можна виділити основні органи громадського самоврядування закладів вищої освіти, які в цілому відповідають європейським стандартам. До таких органів належать:

1. Загальні збори (конференція) трудового колективу.
2. Збори (конференція) трудового колективу навчально-наукового інституту (факультету).
3. Студентське самоврядування.
4. Наукові товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених.

Так, згідно з ч. 1 ст. 39 Закону України «Про вищу освіту» вищим колегіальним органом громадського самоврядування ЗВО є загальні збори (конференція) трудового колективу, включаючи виборних представників з числа студентів (курсантів) (далі – студенти) [3].

Необхідно зазначити, що порядок скликання і прийняття рішень вищого колегіального органу громадського самоврядування визначається статутом ЗВО. Даний орган скликається не рідше одного разу на рік. У вищому колегіальному органі громадського самоврядування повинні бути представлені всі категорії учасників освітнього процесу закладу вищої освіти. При цьому не менш як 75 відсотків складу делегатів (членів) виборного органу повинні становити наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники закладу вищої освіти, які працюють у цьому закладі на постійній основі, і не менш як 15 відсотків - виборні представники з числа студентів, які обираються студентами шляхом прямих таємних виборів.

Вищий колегіальний орган громадського самоврядування:

1) погоджує за поданням вченої ради закладу вищої освіти статут закладу вищої освіти чи зміни (доповнення) до нього;

2) заслуховує щороку звіт керівника закладу вищої освіти та оцінює його діяльність;

3) обирає комісію з трудових спорів відповідно до законодавства про працю;

4) розглядає за обґрунтованим поданням наглядової або вченої ради закладу вищої освіти питання про дострокове припинення повноважень керівника закладу вищої освіти;

5) затверджує правила внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти і колективний договір;

6) розглядає інші питання діяльності закладу вищої освіти.

Частиною 10 ст.39 вищезазначеного Закону орган громадського самоврядування навчально-наукового інституту (факультету):

1) оцінює діяльність керівника навчально-наукового інституту (факультету);

2) затверджує річний звіт про діяльність навчально-наукового інституту (факультету);

3) подає керівнику закладу вищої освіти пропозиції щодо відкликання з посади керівника навчально-наукового інституту (факультету) з підстав, передбачених законодавством України, статутом закладу вищої освіти, укладеним з ним контрактом;

4) обирає виборних представників до вченої ради навчально-наукового інституту (факультету);

5) обирає делегатів до вищого колегіального органу громадського самоврядування закладу вищої освіти.

Важливо зупинитись на діяльності таких органів громадського самоврядування ЗВО, як студентське самоврядування. Головною метою їх діяльності є створення умов самореалізації молодих людей в інтересах особистості, суспільства і держави [4].

Згідно чинного законодавства, під студентським самоврядуванням розуміють право і можливість студентів вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти. Студентське самоврядування об'єднує всіх студентів відповідного закладу вищої освіти. Усі студенти, які навчаються у певному закладі вищої освіти, мають рівні права та можуть обиратися та бути обраними в робочі, дорадчі, виборні та інші органи студентського самоврядування.

Необхідно звернути увагу, що студентське самоврядування забезпечує захист прав та інтересів студентів та їх участь в управлінні закладом вищої освіти як безпосередньо, так і через органи студентського самоврядування.

Так, ч. 4 ст. 40 зазначеного Закону студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, інституту (факультету), відділення, гуртожитку, закладу вищої освіти. Крім того, залежно від контингенту студентів (курсантів), типу та

специфіки закладу вищої освіти студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів закладу вищої освіти.

Виконавчі органи студентського самоврядування можуть мати різноманітні форми, наприклад, парламент, сенат, старостат, студентський ректорат, студентські деканати, студентські ради тощо.

Важливо зауважити, що нагальною проблемою залишається пасивність студентів, низький рівень їх громадянської свідомості та культури, не бажання брати активну участь у студентському житті, зокрема, в управлінні ЗВО в межах, визначених чинним законодавством про вищу освіту. Сучасній студентській молоді необхідно запозичувати досвід своїх європейських колег, які активно беруть участь у студентському самоврядуванні та забезпеченні якості вищої освіти.

Крім того, на нашу думку, суттєвою основою діяльності органів студентського самоврядування в українських ЗВО має стати потужна матеріальна база, фінансова та правова незалежність від адміністрації закладу освіти.

Отже, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день освіті відводиться важлива роль у формуванні та розвитку українського суспільства сучасного формату. Досягнення якісного рівня освітньої діяльності ЗВО в Україні залежить від вдосконалення правового регулювання як державного, так і локального управління системою вищої освіти, забезпечення державою автономії та самоврядування ЗВО на засадах гнучкості, демократизму, мобільності, здатності до самоорганізації та самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Офіційний сайт Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. Щодо діяльності органів студентського самоврядування: Лист МОН № 1/9-427 від 08 вересня 2015 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/47799/
3. Про вищу освіту: Закон України 1 липня 2014 року № 1556-VII // Офіційний сайт Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n625>
4. Хламова В.В. Роль студентського самоврядування в Україні / В.В. Хламова // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/2172/strelcov_pravko_55-57%2B.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Савчук Т. А.

Кандидат юридических наук, доцент Академії управління при Президенті Республіки Беларусь, г. Минск, Республіка Беларусь

О процессуальных способах проверки информации о преступлении в досудебном уголовном производстве

В уголовно-процессуальной науке нет единства взглядов на объем проверочных действий, посредством которых орган уголовного преследования должен реагировать на поступившую информацию о преступлении. В то же время большинство правоведов сходятся во мнении, что производство любого

процессуального действия на этапе проверки такой информации и принятии решения о возбуждении (отказа в возбуждении) уголовного дела должно отвечать следующим условиям. Во-первых, процессуальное действие должно обладать способностью устанавливать основания к возбуждению уголовного дела; во-вторых, оно должно носить безотлагательный характер, связанный с утратой доказательственного материала; в-третьих, оно не должно иметь связи с применением мер уголовно-процессуального пресечения.

Относительно нормативной регламентации процессуальных проверочных действий, отметим, что их объем не раз изменялся законодателем. Так, если УПК Беларуси 1960 г. (в ред. 1998 г.) допускал получение объяснений, истребование материалов и документов, данные и заключения экспертов, то действующий УПК значительно расширил названный перечень. В настоящее время разрешимыми процессуальными способами проверки поступившей информации о преступлении УПК называет (кроме перечисленных) получение образцов для сравнительного исследования, назначение проверки финансово-хозяйственной деятельности и экспертизы, производство осмотра места происшествия, трупа, местности, предметов, документов, проведение освидетельствования, задержание и личный обыск при задержании, извлечение трупа из мест захоронения. Неоспоримо, что многие из названных действий обоснованно включены в разрешительный перечень, достаточно полно урегулированы в законе и не вызывают трудностей в практическом применении. Вместе с тем такие способы проверки информации о преступлении, как получение объяснений и освидетельствование, имеют пробелы в нормативной регламентации, и как следствие, зачастую неверно трактуются в правоприменительной деятельности.

Получение объяснений, как процессуальный способ проверки информации о преступлении, вызывает противоречивое отношение ученых и практиков в виду того, что законом не регламентирован порядок получения объяснений и не определен статус лица, дающего такие объяснения.

Так, сторонники позиции о недопустимости получения объяснений на этапе проверки информации о преступлении и признании его доказательственного значения в качестве аргументов называют следующие обстоятельства. Во-первых, объяснения, полученные на этапе проверки, не должны приобщаться к делу, если аналогичные сведения могут получаться при допросе этого лица по возбужденному уголовному делу, поскольку они «засоряют материалы дела» [1, с. 23]. Вторым аргументом выдвигается тезис о том, что объяснения не являются допустимым доказательством в силу того, что они – «суррогат допроса» и собираются «десятками по каждому уголовному делу» [2, с. 154]. Не разделяя цитируемые суждения, отметим, что такое понимание приводит к дифференциации доказательств в зависимости от их юридической силы, а также нельзя исключать случаи, когда объяснения могут быть использованы как для опровержения показаний лица, данных в ходе допроса, так и для их подтверждения в случае изменения показаний в судебном разбирательстве дела. В то же время нельзя не признать обоснованными предложения отдельных ученых о замене процедуры получения объяснения допросом, особенно в свете приоритетной тенденции к упрощению уголовно-процессуальной процедуры и процессуальной экономии. Ведь, согласно исследованию белорусского ученого А.И. Шведа около 60 % свидетелей высказывают недовольство по поводу повторных из вызовов для дачи показаний [3, с. 77].

Большинство правоведов, как и автор настоящей статьи, выступают в защиту сохранения объяснения как способа проверки информации о преступлении и настаивают на его несомненном доказательственном значении. Такая позиция

обусловлена рядом причин. В первую очередь, объяснение является одним из самых эффективных (а не только распространенных) средств предварительной проверки информации о преступлении, а в ряде случаев – незаменимым источником доказательств (при утере носителя информации, например, в случае смерти опрашиваемого лица, его переезда в другую страну и др.). В-вторых, может сложиться ситуация, когда сведения, содержащиеся в объяснении, являются достоверными, а полученные при допросе того же лица, – ложными (как в виду неумышленных, так и умышленных искажений фактов). Именно этим обусловлена точка зрения некоторых ученых о необходимости придания объяснению статуса процессуального действия с детальной регламентацией в виде отдельной статьи в УПК, а также включения объяснения в число самостоятельных источников доказательств.

Не отрицая важности данного посыла, представляется излишним выделение объяснения в обособленный источник доказательств. Например, ст. 100 белорусского УПК вполне допускает использование объяснения в качестве доказательства как иного документа. Относительно процедуры получения объяснения отметим, что в практической деятельности форма объяснения – это специально разработанный бланк с необходимыми реквизитами, данными опрашиваемого, разъяснением его прав и обязанностей, предупреждение об уголовной ответственности за дачу заведомо ложных сведений и отказ от дачи объяснений. В виду этого представляется нецелесообразным в уголовно-процессуальном законе регламентировать данную процедуру.

Необходимо отметить, что с проблемой получения объяснений тесно связана и другая проблема – определение статуса лица, дающего объяснения и (или) заявляющего о преступлении, о чем также ведутся дискуссии на страницах юридической печати [4].

Согласно статье 6 УПК Республики Беларусь заявитель – всякое лицо, обратившееся в суд или орган уголовного преследования в порядке, установленном УПК, за защитой своего действительного или предполагаемого права либо сообщившее об известном ему готовящемся, совершаемом или совершенном общественно опасном деянии, предусмотренном уголовным законом. В то же время статус лица, дающего объяснения, законом не определен.

Неоспоримо, что обращаясь с заявлением в орган уголовного преследования либо давая объяснения, лицо вступает в уголовно-процессуальные отношения. При этом если после возбуждения уголовного дела лицо, дававшее объяснение, может получить процессуальный статус (например, свидетеля), то заявитель в ряде случаев получает процессуальный статус участника уголовного процесса почти в конце срока расследования. Отсутствие процессуальной регламентации правового положения заявителя не обеспечивает защиту его прав и законных интересов, создает препятствия в доступе к правосудию, а также трудности в сборе доказательств на этапе возбуждения уголовного дела. Это особенно актуально, когда заявителем является лицо, непосредственно пострадавшее от общественно опасного деяния. В связи с этим в юридической литературе предлагается признавать потерпевшим лицо, пострадавшее от преступления, одновременно с возбуждением уголовного дела. Думается, что такой подход позволяет решить только одну проблему – обеспечить участие потерпевшего как участника уголовного процесса с начала предварительного расследования, но не решает проблемы в целом. Ведь проверка информации о преступлении, согласно белорусскому УПК, может «растянуться» до трех месяцев, а заявитель не имеет возможности знать о ходе проверки и принимаемых промежуточных решениях. На наш взгляд, процессуальный статус заявителя нуждается в самостоятельной

регламентации: во-первых, дополнить участников уголовного процесса за счет включения в законодательно установленный перечень заявителя; во-вторых, в отдельной правовой норме предусмотреть его права и обязанности.

Подытоживая, отметим, что детальная регламентация способов проверки информации о преступлении имеет первостепенное значение для всей уголовно-процессуальной процедуры, поскольку именно на этом этапе решается главный вопрос – наличие (отсутствие) признаков, указывающих на преступление, и формируется база для последующего расследования уголовного дела.

Список использованных источников:

1. Хомич В. М. Предварительная проверка материалов, послуживших поводом к возбуждению уголовного дела // Законность. 1995. № 12. С. 22–24.
2. Мамедов О. Я. Объяснение в системе доказательств по уголовному делу // Пробелы в российском законодательстве. 2016. № 2. С. 154–156.
3. Швед А.И. Актуальные вопросы возбуждения уголовного дела в Республике Беларусь. Минск. Харвест. 2007. 432 с.
4. Башинская И. Г. О правовом положении заявителя на досудебной стадии уголовного судопроизводства // Общество и право. 2014. № 3. С. 157–160.

Скобелев В. П.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры гражданского процесса и трудового права юридического факультета Белорусского государственного университета, доцент, г. Минск, Республика Беларусь

О некоторых проблемах обжалования в порядке гражданского судопроизводства действий государственных органов и должностных лиц в сфере земельных правоотношений

Судебное обжалование решений, действий, бездействия государственных органов и должностных лиц по вопросам земельных правоотношений имеет большое значение, т.к., с одной стороны, позволяет землепользователям (или лицам, претендующим на предоставление земельных участков) получить надлежащую защиту своих прав и охраняемых законом интересов, с другой – обеспечить правомерность государственного управления в области использования и охраны земель как важнейшего природного ресурса. Возможность обращения в таких случаях за судебной защитой вытекает из положений ч.1 ст. 60, ч.4 ст. 122 Конституции Республики Беларусь, а также ч.3 ст. 71 Кодекса Республики Беларусь о земле (далее – КоЗ). Вместе с тем фактическая реализация данной возможности в том или ином конкретном случае способна оказаться под вопросом ввиду присутствующих в процессуальном законодательстве не совсем удачных правовых норм.

Так, согласно ч.1 ст. 353 Гражданского процессуального кодекса Республики Беларусь (далее – ГПК) гражданин вправе обратиться с жалобой в суд «кроме случаев, когда для разрешения отдельных жалоб законодательством Республики Беларусь установлен иной, несудебный, порядок обжалования», т.е. в нарушение ч.1 ст. 60 Основного Закона Республики Беларусь (гарантирующей каждому право на судебную защиту) допускается изъятие из сферы судебного контроля определенных действий государственных органов и должностных лиц. Если применять эту норму в связке с некоторыми не очень совершенными предписаниями земельного законодательства, то можно действительно прийти к заключению (безусловно, ошибочному), что из компетенции судов рассмотрение некоторых категорий жалоб исключено.

Например, такой вывод можно сделать в отношении ситуации, которая описана во втором предложении ч.3 ст. 71 КоЗ: «Решения государственных органов, осуществляющих государственный контроль за использованием и охраной земель, могут быть обжалованы в порядке, установленном законодательными актами». Как видим, порядок обжалования соответствующих решений здесь прямо не определен как судебный, и остается только догадываться, каким он может и должен быть. Кроме того, нужно учитывать, что нередко в актах земельного законодательства применительно ко многим действиям тех или иных органов и должностных лиц отсутствуют прямые предписания о возможности их судебного обжалования, что в контексте положений ч.1 ст. 353 ГПК может спровоцировать неправильный вывод о неподведомственности судам соответствующих жалоб (по крайней мере, практика разрешения жалоб в сфере иных, не земельных, правоотношений подтверждает такую тенденцию [1]).

В частности, первое предложение ч.3 ст. 71 КоЗ не упоминает о допустимости судебного обжалования действий по регулированию и управлению в области использования и охраны земель, совершаемых должностными лицами («Решения государственных органов, осуществляющих государственное регулирование и управление в области использования и охраны земель в соответствии с их компетенцией, предусмотренной настоящим Кодексом и иными актами законодательства, в том числе решения об отказе в предоставлении земельных участков, а также иные действия (бездействие) этих органов могут быть обжалованы в вышестоящие государственные органы и (или) в суд»).

В п.19 Положения о порядке изъятия и предоставления земельных участков, утвержденного Указом Президента Республики Беларусь от 27 декабря 2007 г. №667, ничего не говорится о судебном оспаривании волеизъявлений председателей исполкомов по вопросу утверждения (согласования) акта выбора места размещения земельного участка (хотя, например, п.10 Положения о порядке изъятия и предоставления земельных участков юридическим лицам и индивидуальным предпринимателям для строительства капитальных строений (зданий, сооружений), утвержденного тем же самым Указом Президента, прямо гласит, что отказ в утверждении акта выбора места размещения земельного участка может быть обжалован в суд).

Правила §6 главы 29 ГПК (упомянутая выше ст. 353 находится именно в этом параграфе) предусматривают обжалование только тех действий (бездействия), которыми ущемляются права граждан, упуская тем самым из виду, что действиями (бездействием) могут ущемляться и имеющиеся у граждан охраняемые законом интересы. Ведь именно о нарушении законных интересов следует говорить в ситуации, когда государственным органом или должностным лицом в области земельных правоотношений было принято неправомерное промежуточное управленческое решение (к таким промежуточным решениям относятся заключения различных органов и организаций о согласовании места размещения земельного участка, волеизъявление председателя исполкома об утверждении (согласовании) акта выбора места размещения земельного участка) или был дан неверный ответ по обращению, направленному на получение информации сугубо разъяснительного характера. В связи с этим весьма показательным является то, что посвященное делам §6 главы 29 ГПК постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 24 декабря 2009 г. №11 «О применении судами законодательства, регулирующего защиту прав и законных интересов граждан при рассмотрении жалоб на неправомерные действия (бездействие) государственных органов, иных организаций и должностных лиц» (далее

– постановление Пленума ВС №11) неоднократно, в том числе в своем наименовании и преамбуле, говорит о защите законных интересов граждан.

К числу объектов обжалования §6 главы 29 ГПК относит только действия и бездействие государственных органов (организаций, должностных лиц), что представляется не совсем точным, т.к. данные субъекты могут выносить и решения, т.е. облеченные в форму документов правоприменительные акты (не случайно решения соответствующих государственных органов, наравне с их действиями и бездействием, прямо названы среди объектов обжалования в первом предложении ч.3 ст. 71 КоЗ). Правда, норма ч.2 ст. 353 ГПК трактует понятие действий настолько широко (к подлежащим судебному обжалованию относятся действия, «в результате которых гражданин незаконно лишен возможности полностью или частично осуществить право, предоставленное ему нормативным правовым актом, либо на гражданина незаконно возложена какая-либо обязанность»), что оно фактически охватывает собой и решения, тем более если учесть, что с философской точки зрения любое решение суть результат определенного действия. Поэтому позиция о возможности обжалования по правилам §6 главы 29 ГПК решений государственных органов, организаций и должностных лиц отстаивается в теории [2, с. 171; 3, с. 503-504], проводится в правоприменительной практике [4; 5, с. 31, 39-40] и подтверждена на уровне постановления Пленума ВС №11 (см. п.3, 4, 7, 8, 10, 14, 15 и др.), хотя в плане системности и последовательности правового регулирования было бы, конечно, более предпочтительно, чтобы в §6 главы 29 ГПК присутствовало прямое указание о документальных правоприменительных актах (решениях).

Широкая трактовка понятия действий, закрепленная в ч.2 ст. 353 ГПК, порождает вопрос о допустимости обжалования согласно §6 главы 29 ГПК нормативных правовых актов в области регулирования земельных отношений, которые (нормативные правовые акты), как известно, не всегда соответствуют интересам землепользователей и порой изобилуют коллизиями и противоречиями (подобного вопроса не возникает применительно к хозяйственному процессу, поскольку глава 25 Хозяйственного процессуального кодекса Республики Беларусь, как следует из ее названия и содержания, предусматривает проверку законности (или оспаривание) только ненормативных правовых актов). В постановлении Пленума ВС №11 какие-либо предписания на этот счет отсутствуют, хотя в предшествовавшем ему постановлении Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 17 декабря 2002 г. №10 «О применении судами процессуального законодательства, регулирующего особенности рассмотрения жалоб на ущемляющие права граждан действия (бездействие) государственных органов, юридических лиц, иных организаций и должностных лиц» непосредственно указывалось, что в судебном порядке может быть обжалован акт ненормативного характера, дела о признании недействительным нормативного правового акта судам не подведомственны. Как свидетельствуют отдельные примеры [6], по такому же пути, но уже в отсутствие закрепленных законодательством четких ориентиров, судебная практика идет и в настоящее время.

Список использованных источников:

1. Юрист: Полмиллиона белорусов лишены судебной защиты своих прав // UDF.by – Режим доступа: <https://udf.by/news/sobytie/188534-yurist-polmillionabelorusov-lisheny-sudebnoy-zaschity-svoih-prav.html>.

2. Гражданский процесс. Особенная часть: учеб. / Т. А. Белова [и др.]; под общ. ред. Т. А. Беловой, И. Н. Колядко, Н. Г. Юркевича. – Минск: Амалфея, 2002. – 592 с.

3. Научно-практический комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Республики Беларусь / Л. И. Бакиновская [и др.]; под общ. ред. Т. А. Беловой, И. Н. Колядко, И. А. Мирониченко. – Минск: Тесей, 2005. – 864 с.

4. Практика рассмотрения судами жалоб на ущемляющие права действия (бездействия) государственных органов, иных организаций и должностных лиц // Судовы веснік. – 2010. – №1. – С. 20-29;

5. О практике применения судами земельного законодательства (по материалам обзора) // Судовы веснік. – 2012. – №1. – С. 29-40.

6. Вторая часть «тунеядского» процесса. Гомельчанин пытается через суд отменить Декрет №3. Вынесено решение // Onliner. – Режим доступа: <https://people.onliner.by/2017/02/21/sud-24>.

Стрільчук В. А.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Європейська платформа стійких міст: муніципально-правова характеристика

Як відомо, країни-члени Європейського Союзу, а також їх відповідні муніципалітети уже тривалий час переймаються питаннями, які стосуються подальшого регіонального та міського розвитку в умовах глобалізації. Безпосередньо про муніципалізацію глобальних проблем людства засвідчує Європейська платформа стійких міст («Sustainable Cities Platform»).

В умовах сьогодення утворення збалансованого у економічному, соціальному та екологічному аспектах локального простору, так званого «розумного міста» та «розумного населеного пункту» є одним із першочергових завдань, які стоять перед органами та посадовими особами місцевого самоврядування європейських країн.

Загалом же, варто зазначити, що європейська кампанія стійкого розвитку малих та великих міст Європи бере свій початок ще з кінця минулого століття, а саме 1994 року, тим самим маючи більш як двадцятилітню історію. Адже саме у цьому році, в м. Ольборг (Данія), відбулася перша Європейська конференція зі стійкого розвитку великих і малих міст Європи, яка фактично стала реакцією муніципалітетів країн Європи на прийнятий ООН у 1992 році на Міжнародній конференції з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро «Порядок денний на XXI століття», тобто плану дій щодо забезпечення стійкого розвитку.

Результатом вищевказаної європейської конференції стало прийняття Ольборгської хартії, яку підписали більше 3000 місцевих органів публічної влади з більш ніж 40 країн, тим самим надавши «старт» для подальшого поступу концепції місцевого стійкого (збалансованого) розвитку, а згодом і появи та функціонування відповідної Платформи на Європейському континенті [1].

Заклавши підвалини для подальшого просування ідей стійкого розвитку великих і малих міст Європи, а також для їх нормативної об'єктивізації, Ольборгська хартія 1994 року й сьогодні не втратила своєї актуальності, виступаючи в ролі рамкового міжнародного документу зі стійкого розвитку, орієнтованого в основному саме на муніципально-правовий рівень. І що особливо важливо, згадана Конференція та її підсумковий документ є свідомством того, що муніципалітети, органи та посадові особи, наділені муніципальною публічною владою тривалий час переймаються

глобальними проблемами на локальному рівні, консолідовано намагаються їх обговорювати та ефективно вирішувати.

Станом на сьогодні нормативним підґрунтям Європейської платформи стійкого розвитку великих та малих міст Європи, включаючи Ольборзьку хартію 1994, уже є вісім документів (звітів), прийнятих як підсумковий результат діяльності наступних конференцій, організованих задля обговорення вищевказаного питання.

З них особливої увагу заслуговують Ольборзькі зобов'язання (2004 р.), що стали результатом 4-ї конференції зі стійкого розвитку великих та малих міст Європи. Вони налічують 10-ть зобов'язань, покликаних забезпечити стійкий розвиток європейських міст. Одним із таких зобов'язань звучить наступним чином: «зберігати суспільство, в якому є місце та підтримка кожному члену громади» [2]. Для цього муніципалітети повинні вжити заходів, щоб пом'якшити становище бідних; забезпечити рівний доступ до суспільного сервісу, освіти, можливостей з працевлаштування, підвищення професійних навичок та інформації на локальному рівні; гарантувати добрі умови проживання тощо.

Слід зауважити, що Ольборзькі зобов'язання цікаві не тільки тим, що в них згадується проблема бідності та обговорюються кроки для її подолання на муніципальному рівні, власне в аспекті запровадження ідеї стійкого (збалансованого) розвитку. Подолання бідності та соціального відчуження, як зазначається у вищезгаданому документі, є також ефективним засобом боротьби з викликами глобалізації, зокрема тиску економічної глобалізації та розвинутих технологій.

Вартій уваги цей документ ще й тому, що серед муніципалітетів, які підписали Ольборзькі зобов'язання є також представники з України, а саме такі міста як Київ, Одеса та Донецьк. Міські ради вказаних адміністративно-територіальних одиниць ще у 2004 році засвідчили свою прихильність ідеї стійкого розвитку, тим засвідчили солідарність у баченні майбутнього розвитку відповідних територіальних громад з громадами малих та великих міст Європи.

Водночас, представницькі органи місцевого самоврядування в Україні повинні проявляти значно активнішу позицію, максимально широко залучатися до процесу запровадження європейської концепції стійкого розвитку на місцевому рівні.

Також варті уваги положення Декларації місцевої стійкості, прийнятої в рамках 6-ї конференції зі стійкого розвитку великих та малих міст Європи у 2010 році в м. Дюнкерк (Франція). Адже вона, безпосередньо спрямовуючись на сприяння створенню інноваційних, стійких та інклюзивних громад, в черговий раз демонструє важливу роль місцевого самоврядування у боротьбі із викликами глобалізації.

В контексті вищезазначеного не можна оминати увагою також Нову програму розвитку міст, прийняту на Конференції Організації Об'єднаних Націй із житла та стійкого міського розвитку (Хабітат-III), що проходила із 17 по 20 жовтня 2016 року в Кіто (схвалена 23 грудня 2016 року на 68-му пленарному засіданні Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй). Як зазначено у відповідній програмі, здійснення Нової програми розвитку міст є внеском у здійснення і локалізацію на комплексній основі Порядку денного стійкого розвитку на період до 2030 року та в досягнення цілей і завдань у сфері стійкого розвитку [3, с. 7]

Продемонстрована вище європейська нормативно-правова практика ще раз засвідчує, що з кожним днем стає все вагомішим усвідомлення того, що поточна діяльність місцевого самоврядування не може не враховувати потреб майбутніх поколінь. Рішення на місцевому рівні мають прийматися з урахуванням усіх видів затрат, як то екологічні, структурні, фінансові, економічні чи соціальні, з метою запобігання передачі проблем у вказаних сферах наступним поколінням. Уже сьогодні

варто формувати розгорнуте та стратегічне, широке та довгострокове бачення майбутнього місцевої громади з розумінням того, що є необхідним для такого розвитку. Більше того, ефективна демократія та добре врядування на місцевому і регіональному рівнях є важливими для забезпечення високого рівня надання послуг населенню та, як наслідок, створення громад «стійкого розвитку».

Список використаних джерел:

1. Sustainable Cities Platform // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sustainablecities.eu/the-aalborg-charter/>
2. Aalborg+10 – inspiring futures // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sustainablecities.eu/fileadmin/repository/Aalborg_Commitments/Aalborg_Commitments_English.pdf
3. Декларация Кито об экологически устойчивых городах и населенных пунктах для всех / Новая Программа Развития Городов. Организация Объединенных Наций. Н-III. – 2017. – 74 с.

Суліменко О. Г.

Кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Особливості звичаєвого права в житті українського народу в XVII-XVIII ст.

Суспільне життя українського народу XVII-XVIII регулювалося системою загальнообов'язкових правил, однак у сільських громадах та на Запорізькій Січі велику силу мало звичаєве право. Це система усталених, як правило, письмово не зафіксованих і частково санкціонованих верховною владою правил у певному суспільстві [1, с. 162]. Звичаєве право в Україні формувалося на основі вікових традицій. Навіть у XIX ст. до офіційного скодифікованого права селянство ставилось з недовірою та острахом. Норми правового кодексу не могли швидко викоринити предковичних традицій селян, тому вони, оминаючи «панські» закони, прагнули у межах звичаю вирішувати свої внутрішні проблеми (забезпечення порядку і безпеки всіх, хто перебував на території сільської громади, а також недоторканості рухомого і нерухомого майна, покарання злодіїв, тощо).

Майже на всі випадки життя в народі існували свої правові норми. Правні звичаї, якими керувалися у громадському побуті аж до початку XX ст., були вже реліктами, які щораз частіше вступали в суперечність з державним правом, втрачали свої колись непорушні позиції, проте ще безслідно не зникали. Незважаючи на законодавчі акти, якими державна адміністрація регламентувала життя селян, громади намагалися відстоювати свої традиції. Вони також були зрозумілі людям, оскільки базувалися на місцевих традиціях.

Традиційною основою правопорядку в сільських громадах була нічна варта. Вона була відома в Україні з давніх часів, коли необхідно було забезпечити охорону громадян від зовнішніх нападів. В охороні громадського порядку важливе місце належало боротьбі зі злочинністю. У народі розрізняли дві категорії злодіїв. Карних злочинців громади передавали державному правосуддю. Найбільш чисельну групу становили ті, які здійснили дрібні крадіжки курей, качок, яєць, різноманітного сільського реманенту, тощо. Найпоширенішою формою покарання було прилюдне висміювання злодія. В Україні існував звичай водити злодія з вкраденою річчю. Його супроводжували односельці, які докоряли і висміювали винного. Для привернення

більшої уваги до події і винуватця, певного морального впливу на нього, злодія змушували бубнити в бубон, повторюючи своє ім'я і скоєний злочин [2, с. 241]. В українських селах траплялися і більш значні крадіжки, вчинені сторонніми людьми. До таких, як свідчать численні архівні матеріали, найбільш частіше належали викрадення волів і коней. За крадіжку цих тварин злодія могли забити до смерті. Варто зазначити, що крадіжки в українських селах належали до подій малорозповсюджених. Більшість людей в той час не закривали хатніх дверей при тимчасовому відлученні.

Ставлення до злодіїв і вчиненого ним злочину залежало від багатьох причин, зокрема від того, за яких умов скоєний злочин, хто і в кого вкрав, які причини спонукали до цього. Наприклад, якщо обікрадено вдову чи бідного селянина – подія набувала великого розголосу, кожен намагався прилучитись до пошуків злодія, надати допомогу потерпілим. При цьому могли вдатися і до самосуду [3, с. 242].

Крім сільських громад, звичаєве право мало свої особливості і в козацькому середовищі. Показовими в цьому плані були неписані «права і звичаї» Війська Запорізького. Офіційно не санкціоновані державною владою, вони, проте регулювали все внутрішнє життя січовиків. В цілому система звичаєвого права функціонувала доволі успішно, а відсутність письмового оформлення не чинила ніяких перепон, оскільки неписані норми дотримувалися дуже чітко. Якщо загалом на території України на той час діяли різні джерела права (Литовські статuti, акти королівської влади, Магдебурзьке право), то на Запорізькій Січі найважливіше значення набуло козацьке звичаєве право, яке ґрунтувалося на засадах колективізму і взаємодопомоги [3, с. 203]. Аналіз документів свідчить, що козацьке право було становим корпоративним правом. Захищаючи військово-політичну організацію запорізького козацтва, воно встановлювало різний правовий статус окремих груп населення Запорізьких Вольностей: січовиків, ослих козаків (проживали в хуторах-зимівниках), посполитих (селяни, що проживали на землях Війська Запорізького).

Охоронцями козацьких традицій була старшина, особливо старі заслужені козаки, які раніше обіймали виборні посади і користувалися авторитетом серед громади. Саме вони відігравали важливу роль у здійсненні козацького правосуддя і стежили за збереженням старого, освяченого століттям порядку. Через це право носило консервативний характер. Пізнання козаками правових норм відбувалося найчастіше при покаранні злочинця. Розвиток козацького звичаєвого права припадає на давні часи, коли перебування у небезпечних умовах, змушувало козаків об'єднуватися у згуртоване товариство з притаманними йому звичаями і традиціями. Козацьке право і судочинство вироблялося самим життям без будь-яких штучних регламентацій. Особливого значення норми козацького звичаєвого права набули після возз'єднання України з Росією, коли в Україні була скасована польсько-литовська судова система. Пізніше, коли назріло питання кодифікації права в Україні, звичай як джерело права ще повною мірою діяв. Звичаєве право було складовою частиною тогочасної правової системи. Норми козацького звичаєвого права були включені до «Прав, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.), «Екстракту малоросійських прав» (1767р.). Окремі норми цього права діяли протягом XVIII- першої половини XIX ст. на Правобережній Україні [4, с. 301].

Козацьке право передбачало досить широкий перелік злочинів, які залежно від об'єкта злочину умовно поділялось на декілька видів: проти особи (убивство, завдання каліцтва); проти власності (крадіжка, пограбування, приховування краденого); військові (порушення правил ведення служби, ухилення від служби); службові (розкрадання скарбниці, перевищення службових повноважень, зловживання службовим становищем). На Запорізькій Січі застосовувалися публічні покарання. Це

робилося з двох причин: по-перше, вважалося, що публічне покарання буде пересторогою для інших козаків утриматися від злочинів, по-друге, велика роль у справі винесення вироку та його виконання належала козацькій громаді. Для звичаєвого права запорізьких козаків характерною була значна суворість. Досить широко на Січі застосовувалася смертна кара. Довгий час там існував надзорський спосіб покарання винного, що був відомий ще з далекого середньовіччя. Він полягав у тому, що вбивцю ховали живою з його жертвою. Очевидно, цей «варварський» звичай перейшов на Гетьманщину у вигляді символічного приковування злочинця на певний час до тіла вбитого чи його труни. Як засвідчують сучасники це був дійовий метод покарання вбивць. Убивця залишався прикутим до труни інколи протягом декількох діб. Досить часто у такому вигляді він супроводжував свою жертву до церкви, а потім на кладовище. У зачиненому приміщенні храму злочинець був змушений провести цілу ніч наодинці з жертвою, спокутуючи свою страшну провину [5, с. 379]. Досить жорстоко карали за крадіжки. Злодія прив'язували до ганебного стовпа в центрі Січі і забивали його киями. Звісно, завдяки таким покаранням злочини траплялися досить рідко.

Слід зазначити, що найдовше і в найбільш традиційній формі звичаєве право проіснувало на Запоріжжі, де його дотримувалася тамтешня військово-адміністративна система, а також суди спиралися на загальноуживані норми цього права. Ними керувалися, починаючи від курінних отаманів і закінчуючи центральним військовим судом. Звичаєве право Січі, безперечно доповнювалося елементами звичаєвих норм інших районів України, і в свою чергу позначалося на них, впливало на соціальну свідомість трудящих Лівобережжя, Правобережжя, Слобожанщини, Півдня тощо. Звичаєве право безпосередньо відображалось в окремих вчинках людей, їхній уяві про «правду» і «справедливість» в тому розумінні, яке панувало серед даного населення й на певному етапі суспільного розвитку. Таким чином звичаєве право відіграло важливу роль в житті українського суспільства в XVII-XVIII ст., а також його окремі складові елементи продовжували діяти і в XX ст.

Список використаних джерел:

1. Малий словник історії України/ В. Столій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін.. К.:Либідь, 1997. 464 с.
2. Українське народознавство: Навч. посіб./ За ред.. С. П. Павлюка :Передмова М. Г. Жулинського, - 3-те вид., випр..-К: Знання, 2006. 568 с.
3. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність/ Д. Сміт Ентоні.-К.: Основи, 2014. 390 с.
4. Джерела до історії України-Руси.-Львів, 1908.-т. 8-с. 124/ В.А. Смолій, В. С. Степанков// Українська державна ідея XVII-XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації.-К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2010. 367 с.
5. Гуржій О. І. 100 великих постатей і подій козацької України/ О. І. Гуржій – К.: Арій, 2008. 464 с.

Халецкая Т. М.

Кандидат юридических наук, доцент, Академия управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

**Очередность призвания к наследованию наследников по закону
(сравнительная характеристика положений
наследственного законодательства Республики Беларусь и Украины)**

Наследственное право Республики Беларусь и Украины, несомненно, имеет много общих черт: белорусскому и украинскому наследственному законодательству известны два основания наследования – завещание и закон; нормы наследственного законодательства обоих государств строятся на принципах приоритета завещания, свободы завещания, универсальности наследственного правопреемства; имеются общие институты наследственного права (например, институт недостойных наследников, институт наследования по праву представления; институт наследственной трансмиссии; институт завещательного отказа и т.д.). Вместе с тем, нормы Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК Республики Беларусь) и Гражданского кодекса Украины (далее – ГК Украины), устанавливающие очередность призвания к наследованию наследников по закону, содержат существенные отличия, которые будут проанализированы в рамках настоящей статьи.

Наследственное законодательство Республики Беларусь и Украины содержит правило об очередности призвания наследников по закону к наследованию (ч. 1 ст. 1258 ГК Украины; п. 1 ст. 1056 ГК Республики Беларусь). При этом наследник по закону каждой последующей очереди получает право наследовать в случае отсутствия наследников предыдущей очереди, устранения их от наследства, непринятия ими наследства либо отказа от него (ч. 2 ст. 1258 ГК Украины; п. 5 ст. 1056 ГК Республики Беларусь). Правила, определяющие очередность призвания наследников по закону к наследованию являются диспозитивными, поскольку гражданским кодексам Украины и Республики Беларусь известна норма, предоставляющая наследникам по закону возможность изменить очередность их призвания к наследованию. Так, по смыслу ч. 1 ст. 1259 ГК Украины заинтересованные наследники могут заключить между собой договор об изменении очередности получения права на наследование. По терминологии п. 6 ст. 1056 ГК Республики Беларусь, в случае, когда заинтересованные наследники желают изменить очередность их призвания к наследованию, они должны заключить соглашение. Полагаем, что использование белорусским и украинским законодателем в нормах, регулирующих схожие отношения, разной терминологии, свидетельствует о том, что речь в данном случае идет о разных, хотя и очень схожих правовых явлениях. Не вдаваясь в рамках настоящей статьи в содержание дискуссии о разграничение понятий «соглашение» и «договор» отметим лишь, что мы в данном вопросе придерживаемся мнения о том, что данные понятия соотносятся как общее (соглашение) и частное (договор). Одним из отличительных признаков договора и соглашения является, по нашему мнению, цель их заключения: заключая договор, стороны стремятся согласовать свои встречные действия и удовлетворить собственные потребности, тогда как целью заключения соглашения является организация общих, а не встречных действий. В связи со сказанным полагаем, что использованный белорусским законодателем термин «соглашение», применительно к ситуации изменения наследниками по закону очередности их призвания к наследству, является более корректным. Указанный договор (соглашение) может быть заключен только после открытия наследства и должен быть нотариально удостоверен. При этом договор (соглашение) об изменении очередности призвания наследников по закону к

наследованию не должен затрагивать прав наследников, не участвующих в нем, а также наследников, имеющих право на обязательную долю.

Украинское наследственное законодательство устанавливает еще одно исключение из общих правил очередности призвания наследников к наследованию. Так, в соответствии с положениями ч. 2 ст. 1259 ГК Украины физическое лицо, не входящее в число наследников призываемой к наследованию очереди, может получить право наследования вместе с наследниками призываемой очереди. Такое право может быть предоставлено лицу только на основании решения суда и лишь при наличии следующих условий: такой наследник в течении длительного времени опекал, материально обеспечивал либо оказывал иную помощь наследодателю, который вследствие преклонного возраста, тяжелой болезни или увечья находился в беспомощном состоянии.

По-разному в законодательстве Украины и Республики Беларусь решен вопрос о количестве наследственных очередей. Так, ГК Украины предусматривает пять очередей, тогда как ГК Республики Беларусь закрепляет четыре очереди наследников, а при отсутствии наследников первой, второй, третьей и четвертой очереди допускает призвание к наследованию родственников наследодателя третьей, четвертой, пятой и шестой степени родства.

Существенные отличия обнаруживаются и в составе очередей наследников по закону. Прежде всего, следует отметить, что если в основу выделения наследственных очередей белорусский законодатель положил наличие кровно-родственных связей между наследодателем и наследниками, то украинский законодатель подобного правила не придерживался. Так, к наследникам четвертой очереди в соответствии с положениями ст. 1264 ГК Украины отнесены лица, которые проживали с наследодателем одной семьей не менее пяти лет до времени открытия наследства; к наследникам пятой очереди отнесены иждивенцы наследодателя, которые не были членами его семьи (ч. 2 ст. 1265 ГК Украины).

Включение в наследственное законодательство нормы, позволяющей защитить права лиц, проживающих одной семьей, то есть, в том числе лиц, состоящих в, так называемых, фактических брачных отношениях, представляется нам весьма своевременным и целесообразным. На сегодняшний день в Республике Беларусь возможны только два случая, когда фактические супруги могут стать наследниками друг за другом. Первый случай – это выражение одним из фактических супругов своей воли на оставление имущества после своей смерти фактическому супругу путем составления завещания. Во втором случае, необходимо признание пережившего фактического супруга нетрудоспособным иждивенцем наследодателя, что даст законное основание пережившему фактическому супругу быть призванным к наследованию в качестве нетрудоспособного иждивенца наследодателя на основании п. 2 ст. 1063 ГК Республики Беларусь. Оба указанных варианта не лишены недостатков. В первом случае возникает вопрос о правильности определения того имущества, на которое наследодатель будет иметь право собственности к моменту открытия наследства. Это связано с тем, что фактические супруги могут проживать в незарегистрированном браке не один десяток лет, совместно накапливая имущество, совместно неся расходы на его приобретение и содержание. В соответствии с правилами, закрепленными в ст. 246 («Понятие и основания возникновения общей собственности») ГК Республики Беларусь, совместно нажитое фактическими супругами имущество считается принадлежащим им на праве долевой собственности. Но совместное проживание не означает, что все имущество, имеющееся в наличии у фактических супругов, включается в состав общей долевой собственности, ведь оно

может быть подарено одному из супругов, получено в порядке наследования, получено им до начала совместного проживания, приобретено исключительно за собственные средства и т.п.

Для того, чтобы воспользоваться правом, предоставленным ст. 1063 ГК Республики Беларусь, пережившему фактическому супругу необходимо будет доказать, что к моменту открытия наследства он являлся нетрудоспособным, не менее одного года находился на иждивении наследодателя и проживал совместно с ним. При этом, на вопрос о том, кого считать нетрудоспособным иждивенцем наследодателя белорусское законодательство четкого ответа не дает. Категория «нетрудоспособность» может быть раскрыта путем анализа нормативных правовых актов в сфере пенсионного обеспечения. Так, нетрудоспособными признаются лица, достигшие пенсионного возраста, установленного в ст. 11 Закона Республики Беларусь от 17 апреля 1992 г. № 1596-ХІІ «О пенсионном обеспечении» (далее – Закон о пенсионном обеспечении). Нетрудоспособными признаются также инвалиды I и II групп инвалидности. Об этом свидетельствуют положения пунктов 47 и 48 Инструкции о порядке и критериях определения группы и причины инвалидности, перечне медицинских показаний, дающих право на получение социальной пенсии на детей-инвалидов в возрасте до 18 лет, и степени утраты их здоровья, утвержденной Постановлением Министерства здравоохранения Республики Беларусь от 25 октября 2007 г. № 97. Вопрос о том, каких нетрудоспособных лиц следует считать иждивенцами наследодателя решить сложнее. При его решении, на наш взгляд, возможно применение по аналогии статьи 36 Закона о пенсионном обеспечении, согласно положениям которой: члены семьи умершего считаются состоявшими на его иждивении, если они находились на его полном содержании или получали от него помощь, которая была для них постоянным и основным источником средств к существованию.

Таким образом, если фактический супруг не успел или не захотел составить завещание, а также, если отсутствуют основания для применения п. 2 ст. 1063 ГК Республики Беларусь или их наличие затруднительно доказать, то в Республике Беларусь нет никаких законных оснований для возникновения наследственного правопреимства между лицами, находившимися в фактических брачных отношениях.

В заключении отметим, что анализ положений гражданских кодексов Республики Беларусь и Украины позволяет выявить существенные отличия в правовом регулировании очередности призвания к наследованию наследников по закону. Полагаем, что ГК Республики Беларусь должно воспринять правило, аналогичное правилу, закрепленному в ст. 1264 ГК Украины.

Хом'яченко С. І.

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії держави і права Національного університету біоресурсів та природокористування України, м. Київ

Юридична відповідальність за незаконну порубку лісу

На сьогоднішній день одним із найбільш небезпечних порушень у сфері охорони лісів вважається незаконна рубка. Незаконні рубки тягнуть за собою екологічні втрати, сприяють деградації лісових екосистем та зменшенню біорізноманіття і наносять велику шкоду економіці держави. У той же час, одна з головних причин незаконної вирубки – зловживання самих охоронців лісів, а саме: відсутність дієвого контролю з боку керівництва лісової інспекції та лісгосподарських

підприємств за діяльністю структурних підрозділів щодо збереження лісових насаджень, службова недбалість та власне зловживання лісовою охоронних [1, С.23].

Конституція України встановлює, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси...., до яких відносяться і ліси є об'єктами права власності Українського народу. Ліси виконують важливу функцію по збереженню екології України та забезпеченню потреб суспільства в лісових ресурсах [3, ст. 13]. Відповідно до положень Лісового кодексу України (далі – ЛКУ України) ліси перебувають у державній, комунальній та приватній власності, хоча переважна кількість лісів перебуває у приватній власності [2, ст.7]. Усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави.

Поняття незаконної порубки не є чітко визначеним та не знайшло відповідного закріплення в законодавстві України. Тим не менш, це поняття досить часто породжує наукову дискусію. Зокрема, в теорії кримінального права передбачається що порубка є незаконною, якщо вона здійснюється: 1) без спеціального на те дозволу, який посвідчується відповідним документом (лісорубним або лісовим квитком), виданим уповноваженим органом (особою); 2) за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства; 3) за наявності дозволу, але з недотриманням передбачених у ньому умов стосовно місця, способу і строків порубки, кількості і порід дерев та чагарників (порубка не на тій ділянці, що виділена, до початку чи після закінчення установлених у дозволі строків, вирубування цінних і рідкісних дерев та чагарників, занесених до Червоної книги України, насінників, плюсових та інших дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття, тощо); 4) за наявності дозволу на проведення суцільної санітарної рубки, але без дотримання обмежень, встановлених щодо площі, строків, технологій проведення робіт [3, С. 448 – 449]. О.М. Шуміло зазначає, що незаконною визнається порубка дерев і чагарників, вчинена: без відповідного дозволу; за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства; до початку чи після закінчення установлених у дозволі строків; не на призначених ділянках чи понад установлену кількість; не тих порід дерев, які визначені в дозволі; порід, вирубку яких заборонено [4, С. 183].

Згідно з пунктами 1, 5 частини другої статті 105 Лісового кодексу України, відповідальність за порушення лісового законодавства несуть особи: винні у незаконному вирубуванні та пошкодженні дерев і чагарників; винні у порушенні строків лісовідновлення та інших вимог щодо ведення лісового господарства, встановлених законодавством у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів.

Згідно зі ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, в порядку та розмірах, встановлених законодавством.

Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду передбачені статтею 1166 Цивільного кодексу України. Цивільно-правовою відповідальністю за порушення лісового законодавства мають нести не лише особи, які безпосередньо здійснюють самовільну вирубку лісів (пошкодження дерев), а також постійні лісокористувачі, вина яких полягає у допущенні та не перешкоджанні їх працівниками незаконному вирубуванню лісових насаджень (пошкодженню дерев) внаслідок неналежного виконання ними своїх службових обов'язків. Протиправна бездіяльності

таких осіб полягає у незабезпеченні працівниками постійних лісокористувачів охорони і захисту лісів, внаслідок чого відбувається вирубування дерев (пошкодження дерев) невстановленими особами.

КУпАП передбачає можливість притягнення до адміністративної відповідальності за ряд правопорушень у сфері дотримання вимог у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини, такі як: «Незаконне використання земель державного лісового фонду» (ст. 63), «Незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка» (ст. 65), «Знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень (ст. 65-1)», «Порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини, вимог з охорони пралісів, квазіпралісів та природних лісів» (ст. 68) тощо.

Отже, екологічні правопорушення відносяться до правопорушень, які потребують першочергового розгляду та притягнення винних осіб до відповідальності. Незаконна порубка лісу є одним із різновидів екологічних правопорушень, яке передбачає цивільну, дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинення незаконних дій. Лише при застосуванні такої комплексності юридичної відповідальності за незаконну порубку лісу, можна говорити про ефективний захист лісів України від незаконної порубки.

Список використаних джерел

1. Квятківський Ю. Перед прокуратурою Львівщини постало завдання зупинити екоцид Карпат / Ю. Квятківський // Вісник прокуратури. – 2016. – № 9. – С. 22-26.
2. Лісовий кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 04 серпня 2016 р.: (офіц. текст). – К.: Паливода А.В., 2016. – 180 с.
3. О.О. Дудоров, Д.В. Каменський, В.М. Комарницький, Р.О. Мовчан / за ред.. О.О. Дудорова; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. – 616 с.
4. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. / [О. М. Шуміло, І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін.] ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2014. – 386 с.

Хотько О. А.

Кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедри екологіческого и аграрного права Белорусского государственного университета, г. Минск, Республика Беларусь

Правовое регулирование экологического риска по законодательству Республики Беларусь и Украины

Вопрос регулирования экологического риска на законодательном уровне представляется актуальным в силу недостаточной исследованности данной категории в эколого-правовой науке.

Необходимо констатировать, что в ст. 1 Закона Республики Беларусь от 26 ноября 1992 г. № 1982-ХІІ «Об охране окружающей среды» в редакции Закона от 9 января 2019 г. закреплено понятие экологического риска и в ст. 65 данного Закона указано, какие территории отнесены к зонам экологического риска [1], при этом наблюдается некоторая нелогичность в сущности данных правовых категорий. Закон Украины № 1268-ХІІ от 26.06.91 р. «Про охорону навколишнього природного середовища» в редакции от № 2530-VIII от 06.09.2018 не закрепляет понятия

экологического риска [2]. Вместе с тем на сегодняшний день в юридической науке практически не имеется единообразно сложившихся научных изысканий, посвященных экологическому риску, его сущности, механизму правового регулирования, способам уменьшения рисков. Возникает вопрос: насколько необходимо правовое регулирование риска?

В соответствии с вышеназванным белорусским Законом «Об охране окружающей среды» под экологическим риском понимается «вероятность наступления события, имеющего неблагоприятные последствия для окружающей среды и вызванного вредным воздействием хозяйственной и иной деятельности, чрезвычайными ситуациями природного и техногенного характера» [1]. Как нам представляется, данное определение имеет взаимосвязь с экологической безопасностью. «Предотвращению экологического риска в процессе хозяйственной деятельности и иной деятельности способствует установление требований экологической безопасности (в том числе в области охраны окружающей среды), определяющих на уровне законодательных актов, иных актов законодательства, технических нормативных правовых актов ограничения по осуществлению деятельности, оказывающей вредное воздействие на окружающую среду» [3]. В законодательстве Республики Беларусь закреплены эколого-правовые требования, предъявляемые к хозяйственной деятельности, выполнение которых влияет на состояние защищенности как окружающей среды, так и человека. Действительно, например, осуществление транспортной деятельности сопряжено с риском причинения вреда окружающей среде, наступлением неблагоприятных последствий, и в связи с этим законодательство должно быть направлено на уменьшение наступления такого риска, т.е. содержать определенный механизм обеспечения экологической безопасности, включающий ряд мер правового характера, посредством которых возможно уменьшение экологического риска.

Мы разделяем позицию о том, что «с учетом действия различных факторов, отражающихся на уровне социально-экономического развития Республики Беларусь, в том числе наличия рисков и угроз в области экологической безопасности (ограниченность собственных энергетических и сырьевых ресурсов, изменение качества водных ресурсов, климатические тенденции, уменьшение биоразнообразия, химическое и радиационное загрязнение окружающей среды, накопление опасных отходов и др.), повышается необходимость усиления значимости и влияния экологической составляющей на динамику экономического роста, принятия мер по укреплению природно-ресурсного потенциала страны» [4].

Экологический риск как основной критерий правового обеспечения экологической безопасности на транспорте подробно исследован в специальной литературе учеными Украины [5, с. 334–337]. Отмечается, что субъекты хозяйствования, в том числе в транспортной сфере, осуществляют свою деятельность с высоким, средним и незначительным риском для окружающей среды. Правовое регулирование экологического риска устанавливается на уровне постановлений Кабинета Министров Украины. В основу критериев, в связи с которыми осуществляется разделение субъектов по различным вышеуказанным видам риска, приводятся такие, как возможность возникновения катастроф, аварий, дорожно-транспортных происшествий, техническое состояние автотранспортных средств, предназначенных для перевозки пассажиров, грузов, багажа, материально-техническая база субъекта хозяйствования, нарушения норм выбросов загрязняющих веществ, парниковых газов, наличие иных факторов негативного воздействия. К экологически

рисковым видам деятельности законодательство Украины относит перевозку опасных веществ, которые выступают источниками техногенной опасности.

На наш взгляд, регулирование экологического риска в законодательстве в целом неполное, не достаточным образом рассматриваемый вопрос исследован и в доктрине экологического права. Так, если экологический риск подразумевает вероятность наступления неблагоприятного для окружающей среды события, то фактически он является предвестником экологической опасности, взаимосвязь данных правовых категорий в науке и законодательстве не прослеживается. Ранее автором акцентировалось внимание на то, что «опасность техногенных чрезвычайных ситуаций, меры по ее недопущению, угрозы и риски должны быть изучены и раскрыты, выработан комплекс своевременных действий на нормативном уровне» [6, с. 147]. В Законе Республики Беларусь «Об охране окружающей среды» приводится определение экологически опасной деятельности [1], в которую включается ряд экономических видов деятельности, оказывающих отрицательное воздействие на окружающую среду, жизнь, здоровье, имущество граждан и юридических лиц. Однако, необоснованно не ведется речь о транспортной деятельности в данном определении, а на первое место выдвигается строительная деятельность. Выброс токсических веществ представляет собой глобальную экологическую проблему: автотранспорт дает более 60 % загрязнений воздуха.

В специальном исследовании отмечается, что «процесс правового регулирования экологических рисков должен включать в себя следующие этапы: 1) создание правовых основ по систематическому выявлению рисков; 2) создание правовых документов по оценке вероятности наступления событий, связанных с экологическими рисками; 3) выработку правовых механизмов по реагированию на эти события; 4) реализацию правовых мер для системной борьбы с последствиями этих событий; 5) осуществление правового мониторинга эффективности предложенных подходов и контроля за выполненными правовыми мерами по управлению экологическими рисками» [7, с. 30], приводятся способы правового воздействия на экологические риски. Научные изыскания экологических рисков проводились также Траниным А.А. [8], который отмечал, что состояние окружающей среды не улучшается, а неопределенность в науке сдерживает механизм правового регулирования.

Таким образом, для достижения цели обеспечения охраны окружающей среды и экологической безопасности следует на законодательном уровне установить системное регулирование экологического риска. Учет экологических рисков позволяет определить, какие правовые нормы следует закрепить в экологическом законодательстве, насколько целесообразно вводить «экологизированные» нормы в иных отраслях права и законодательства и какие правовые меры необходимо предпринимать для сокращения причинения вреда окружающей среде.

Список использованных источников:

1. Об охране окружающей среды: Закон Респ. Беларусь, 26 нояб. 1992 г., № 1982-ХП : в ред. Закона Респ. Беларусь от 9 янв. 2019 г. № 166-3 // Консультант Плюс : Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України, № 1268-ХІІ від 26.06.91 р. в ред. от № 2530-VIII від 06.09.2018. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>. Дата доступа: 10.03.2019.
3. Макарова, Т.И. Экологический риск / Т.И. Макарова // Белорус. юрид. энцикл.: в 4 т. – Минск, 2013. – Т. 4. – С. 261–262.

4. Привалов, Ю.А. О направлениях государственной программы «Охрана окружающей среды и устойчивое использование природных ресурсов» на 2016 - 2020 годы / Ю.А. Привалов // Консультант Плюс : Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.
5. Проблеми права екологічної безпеки : навч. посіб. / М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкова [та ін.] ; під. заг. ред. М.В. Красновой та Р.С. Кіріна, відп. ред. В.І. Андрейцев; М-во освіти і науки України; Київ.нац.ун-т, Нац.гїрн.ун-т. – Дніпро : НГУ, 2016. – 575 с.
6. Хотько, О.А. Влияние интеграционных процессов на правовое обеспечение экологической безопасности при чрезвычайных ситуациях техногенного характера / О.А. Хотько // Влияние межгосударственных интеграционных процессов на развитие аграрного, экологического, природоресурсного, энергетического права: энергетического права: тез. докл. междунар. науч.-практ. конф., г. Минск, 26-27 апреля 2018 г / Белорус. гос. ун-т; редкол.: Т.И. Макарова (отв.ред.) [и др.]. – Минск: БГУ, 2018. – С. 146–148.
7. Рыбаков, М.А. Проблемы правового регулирования экологических рисков / М.А. Рыбаков // Современное право. – 2015. – № 2. – С. 30–34.
8. Транин, А.А. Правовые проблемы экологического развития современной России / А.А. Транин; отв. ред. М.М. Бринчук; Федер. гос. бюдж. учр-е науки Инст-т гос. и права РАН. – М., Юрлитинформ, 2015. – 223 с.

Циганчук Н. А.

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Плюси і мінуси Закону України «Про державну службу»

10 грудня 2015 року був прийнятий Закон України «Про державну службу», який набув чинності з 01 травня 2016 року[1, ст. 149]. Прийняття цього Закону мало велике значення для України, оскільки на реформуванні державного чиновницького апарату та формуванні нової моделі державної служби наполягав Європейський Союз.

І хоч новий Закон можна вважати ключовим у сфері створення сприятливого середовища для реформ у системі державного управління, а його прийняття передбачалося комплексом нормативно-правових актів, які затверджувалися на різних рівнях, проте він повністю не вирішив усіх проблем, які потребували вирішення. Тому, на даний час, актуальними залишаються питання вдосконалення нормативно-правового регулювання інституту державної служби в Україні та його приведення у відповідність до стандартів ЄС. Саме це і стане предметом нашого дослідження.

Державна служба в Україні визнається одним із важливих інститутів формування і розвитку державності, від якого залежить не лише функціонування всієї суспільно-політичної системи, а і виконання різноманітних завдань і функцій сучасної держави.

Державна служба є основою сучасного державного будівництва та здійснює свій вплив на формування та реалізацію державної волі. Фактично державні службовці виступають прямими посередниками між державою та суспільством.

Питання державної служби неодноразово були предметом дослідження, як вчених-адміністративістів так і вчених-трудоників. Різні аспекти державної служби досліджували: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, М.І.Іншин, І.Б. Коліушко, О.Д. Лазор, В.Я. Маліновський, Т.В. Мотренко, Ю.М. Старілов, Н.М. Хуторян, В.І. Щербина та ін. Окремі пропозиції науковців були враховані при підготовці вищезазначеного законодавчого акту. Деякі із них лягли в основу законодавчих актів, що приймалися в його доповнення.

Слід зазначити, що Закон «Про державну службу» відноситься до спеціальних законів, за допомогою якого здійснюється регулювання державної служби, і лише в тій частині, в якій даний Закон не врегулює відносини праці державних службовців, застосовуються положення норм чинного трудового законодавства України (ч. 3 ст. 4 Закону).

Аналіз Закону «Про державну службу» вказує на те, що основними новелами Закону є:

1. виведення за межі його регулювання політичних посад (посад Президента, членів Уряду, заступників міністрів, народних депутатів), посад патронатної служби і посад працівників, які виконують функції з обслуговування та допоміжні функції;
2. запровадження інституту державних секретарів;
3. запровадження детального порядку проведення відкритого конкурсного відбору на посади державних службовців;
4. запровадження принципу політичної неупередженості державних службовців;
5. встановлення для кандидатів на посади державної служби вищого рівня вимог щодо знання не лише державної, а й однієї з офіційних мов Ради Європи;
6. детальне врегулювання питань притягнення до дисциплінарної відповідальності;
7. зміна класифікації державних службовців;
8. введення поняття персоналу, який виконує функції з обслуговування;
9. встановлення випробування при призначенні особи на посаду державної служби вперше;
10. підвищення вимоги до освіти, досвіду професійної діяльності претендента на державну службу;
11. організації службової діяльності та її оцінки.

Однак, попри внесення до Закону нових норм, які відповідають міжнародним стандартам, він містить чимало прогалин, недоліків та суперечностей.

Так, на практиці, неабиякий інтерес викликають питання, які не знайшли свого закріплення в Законі. Зокрема, серед найбільших проблем Закону є неналежне забезпечення неупередженості та професійності державних службовців, оскільки в самому Законі нечітко розмежовано посади вищого корпусу державної служби й політичних посад. Провівши певне розмежування, Закон залишив у складі державної служби посади керівних працівників адміністрації Президента, а також посади патронатних службовців: помічників, радників, уповноважених і представників вищого політичного керівництва держави, помічників-консультантів народних депутатів тощо. Залишення вказаних посад у складі державної служби порушує основні вимоги державної служби щодо політичної нейтральності та професійності. Крім того, це суперечить принципу рівності осіб при призначенні на державну службу, оскільки для них зроблено винятки у питаннях добору на посади, порядку призначення і звільнення з посад, оцінювання результатів службової діяльності і т.д..

Великим недоліком Закону є і те, що у ньому немає спеціальних вимог щодо професійної компетентності посад підгрупи І-1, які мають визначатися спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань державної служби, тобто не на законодавчому, а на підзаконному та локальному рівні. Крім того, Закон передбачає, що призначення на посади І групи здійснюється без обов'язкового проведення конкурсу, що знову ж порушує принцип рівності та є перешкодою для зайняття таких посад професіоналами, які не входять в коло осіб, близьких до вищих ешелонів влади.

Досить суперечливим у Законі є і перерозподіл посад на групи та підгрупи. Як слідує із ст. 6 Закону, замість існуючих семи категорій посад державної служби за попереднім Законом, в новому Законі проведено поділ на п'ять груп та на дев'ятнадцять підгруп. При цьому будь-яких критеріїв щодо поділу посад на підгрупи Законом не визначено. Вважаємо, що ч.3 ст. 6 Закону потребує негайного доопрацювання.

Незрозумілим є також підхід щодо присвоєння рангів державним службовцям у відповідності до підгруп. Законом передбачено дев'ять рангів. Але в межах кожної підгрупи їх може бути присвоєно не більше двох-трьох, при цьому підгрупа І-1 передбачає лише один ранг, підгрупи І-2 і ІІ-1 – по два ранги. Вважаємо, що мала кількість рангів для кожної підгрупи буде негативно впливати на кар'єрне зростання службовця і буде перешкодою у заохоченні його до самовдосконалення та підвищення свого професійного рівня.

Потребують доопрацювання і питання організації та проведення службових розслідувань. На нашу думку, необгрунтованим є скорочення до 10 робочих днів строків розслідування, оскільки недотримання зазначених в Законі строків може стати формальною підставою для звільнення від відповідальності державного службовця, що допустив порушення. Незрозумілим є і норма Закону про те, що у разі допущення державним службовцем прогулу без поважної причини, він підлягає звільненню за цей тяжкий дисциплінарний проступок лише після того, як допустить таке ж порушення вдруге.

Викликає зауваження і п. 5 ч. 2 ст. 20 Закону, який закріплює положення про те, що для осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «В», достатньо мати вищу освіту бакалаврського рівня та вільне володіння державною мовою. При цьому немає жодних вимог до професійного рівня та стажу роботи.

Отже, окремі положення Закону України «Про державну службу» відповідають міжнародним стандартам, але він містить і низку суттєвих недоліків, які потребують якнайшвидшого виправлення, оскільки є перешкодою у проведенні подальшої реформи державної служби.

Список використаних джерел:

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII // Офіційний вісник України. — 2016. — № 3. — Ст. 149.

Черниш Р. Ф.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Микитюк Д. В.

Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Осауленко І. М.

Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Окремі проблемні аспекти практичного застосування чинного законодавства України у сфері протидії незаконному видобутку корисних копалин (бурштину-сирцю)

Україна є надзвичайно багатою на природні ресурси країною. Тут є величезні поклади базальту, торфу, граніту, піску і безперечно бурштину. Ми займаємо перші місця в світі за запасами бурштину, при чому, найдревнішого і 1 унікального, а значить - найдорожчого. Увесь світ торгує нашим бурштином, заробляючи на ньому величезні гроші.

Існування в Житомирській, Рівненській та Волинській областях стихійного промислу із видобутку та реалізації бурштину в умовах відсутності дієвої системи контролю з боку держави створює реальні загрози державній безпеці в економічній, екологічній, соціальній та криміногенній сферах [6, с.124]. Зокрема, на території північних районів Житомирської області, незважаючи на житі правоохоронними органами упереджувальні заходи, продовжують фіксуватися випадки стихійного промислу із видобутку та реалізації бурштину в умовах відсутності на державному рівні дієвих механізмів його впорядкування в інтересах держави та суспільства, що створює реальні загрози державній безпеці в економічній, екологічній, соціальній та криміногенній сферах та наносить багатомільйонні збитки.

Так, у відповідності до відомостей, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень, лише у період з 01 січня 2014р. по 01 червня 2018р. судами різних інстанцій Житомирської області було винесено 89 вироків за результатами розгляду матеріалів кримінальних проваджень щодо порушення правил охорони надр (за фактами незаконного видобутку бурштину).

При цьому, в переважній більшості випадків зняряддя зазначеного незаконного промислу, з якими затримували зловмисників (мотопомпи, пожежні рукави тощо), поверталися у володіння вказаних осіб, тобто фактично злочинців. Як правило, причетні до вищевказаної незаконної діяльності особи, понісши кримінальне покарання (сплативши встановлені судами штрафи) продовжували здійснювати незаконну діяльність із видобутку бурштину із використанням раніше вилученого співробітниками правоохоронних органів обладнання.

Вищевказане обумовлено тим, що в національному українському законодавстві відсутні поняття “зряддя незаконного видобутку надр” та пряма законодавча заборона на користування ними.

Як приклад, у чинному законодавстві України передбачена низка заборон щодо користування зряддями браконьєрського промислу, їх ввезення на територію України та торгівлю ними, а також існує чіткий, визначений законом їх перелік. Зокрема, в ст. ст. 52-1, Закону України “Про тваринний світ” йдеться про те, що для добування об’єктів тваринного світу забороняються виготовлення, збут, застосування, зберігання отруйних принад, колючих, давлячих та капканоподібних зряддь лову, електроловильних систем (електровудок), електрогону, петель, самострів, вибухових речовин, пташиного клею та монониткових

(волосінних) сіток (крім тих, що призначені для промислового лову), а також інших засобів, заборонених законом. Також забороняються знаряддя добування об'єктів тваринного світу, що призводять до калічення диких тварин, їх страждань та масового неконтрольованого знищення [4].

Аналогічні норми містяться й в положеннях ст. 20 Закону України “Про мисливське господарство та полювання”, в ст. 85-1 КУпАП України та ст. 249 КК України [3,1,2].

Зазначене дозволяє в установленому законом порядку здійснювати утилізацію браконьєрських знарядь шляхом знищення, що в свою чергу сприяє попередженню вчинення вказаної протиправної діяльності в подальшому.

Разом із цим, в чинному законодавстві України відсутні норми, які би вказували на пряму заборону здійснювати діяльність із видобутку надр певними знаряддями, а самі знаряддя не визначені незаконними.

На нашу думку, враховуючи викладене, з метою недопущення незаконного видобутку надр, погіршення криміногенної та екологічної обстановки, вбачається за необхідне на законодавчому рівні невідкладно вжити ряд превентивних заходів. Зокрема, внести зміни до чинного законодавства України, якими закріпити виключний перелік знарядь незаконного видобутку надр, їх кількісні та якісні характеристики, встановивши території, на яких їх заборонено використовувати, а також передбачити порядок їх обов'язкової утилізації шляхом фізичного знищення.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000 р. № 1478-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1478-14>.

4. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 18. – Ст. 191.

5. Черниш Р. Ф. Актуальні проблеми законотворчості у сфері легалізації видобутку корисних копалин (бурштину-сирцю) //Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та. – 2016. – С. 290.

6. Черниш Р. Ф. Щодо окремих проблемних питань законотворчості у сфері легалізації видобутку корисних копалин (бурштину-сирцю) / Р. Ф. Черниш // Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського союзу : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 3–4 черв. 2016 р. – Херсон : Гельветика, 2016. – С. 124–127.

Чмыга О. В.

Кандидат юридических наук, доцент заведуючий кафедрой теории и истории государства и права, Брестский государственный университет им. А.С. Пушкина, г. Брест, Беларусь

Правовые основания возникновения мандатов членов Парламентов Беларуси и Польши: сравнительный аспект

Значимым элементом правового положения членов Парламентов Беларуси и

Польша являются основания возникновения мандата депутата Сейма, члена Сената Национального собрания Республики Польша, а также основания возникновения мандата депутата Палаты представителей, члена Совета Республики Национального собрания Республики Беларусь. Учитывая достаточно дискуссионный характер названных правовых элементов в статусных конструкциях членов Парламентов с точки зрения современной юридической науки, а также существенную общность рассматриваемых сопредельных государств в историческом, региональном и правовом контекстах рассмотрим данные категории подробнее в сравнительном аспекте.

Итак, единственным основанием и юридическим фактом приобретения мандата депутатом Палаты представителей являются прямые выборы. Юридическим же фактом, порождающим наделение членов Совета Республики парламентским мандатом, является факт косвенных выборов, а также факт назначения Президентом белорусского государства.

Следует отметить, что число мандатов депутатов нижней палаты белорусского Парламента – Палаты представителей – конституционная норма определяет в количестве 110. Совет Республики, будучи верхней палатой Парламента белорусского государства, является палатой территориального представительства. Общее число мандатов членов верхней палаты белорусского Парламента составляет 64.

Законодательную власть в Республике Польша осуществляют Сейм и Сенат. Сейм является нижней палатой Парламента и состоит из 460 депутатов, которые также наделяются мандатом в результате выборов. Выборы в Сейм в польском государстве являются всеобщими, равными, прямыми и пропорциональными и проводятся тайным голосованием. Сенат же, являясь верхней палатой, состоит из 100 сенаторов. Польские сенаторы приобретают свой мандат на основании всеобщих, прямых выборов, проводимых при тайном голосовании.

Как прямые, так и косвенные выборы в Республике Беларусь проводятся на основании принципов всеобщности, равенства, свободы, тайного голосования на выборах, что характеризует белорусское государство в качестве демократического и правового. Показательным в этом отношении является высказывание известного белорусского профессора Г.А. Василевича, который справедливо отметил, что лишь при условии «проведения свободных и честных выборов можно говорить о том, что воля народа как единственного источника власти и полученные результаты голосования полностью совпадают» [1, с.149].

Следует подчеркнуть, что четырехлетний срок исполнения полномочий белорусских парламентариев определяется днем первого заседания вновь избранных палат Парламента и заканчивается в день открытия первого заседания Палаты представителей, Совета Республики нового созыва (за исключением случаев, предусмотренных статьей 8 базового Закона) [2]. Данный факт означает, что момент возникновения права на реализацию своего мандата у вновь избранного члена Парламента определяется днем первого заседания Палаты представителей, Совета Республики. Парламентарии же предыдущего состава осуществляют свои полномочия вплоть до указанного момента. В случае войны срок полномочий парламентариев может быть продлен.

Что же касается польского государства, то согласно части 1 статьи 98 Конституции Польши Сейм и Сенат также как и палаты Парламента Беларуси избираются на четырехлетний срок полномочий. Данное правило как считает польский исследователь профессор Павел Сарнецки свойственно парламентской

традиции Польши [3, с. 242]: оно сложилось в послевоенный период и существует с 1952 года (как известно до второй мировой войны срок полномочий Парламента в Польше составлял 5 лет). Между тем, только последние 4 созыва польского Парламента (1993 – 1997, 1997 – 2001, 2001 – 2005 и 2007 – 2011) просуществовали полный четырехлетний срок. Данное обстоятельство, как справедливо подчеркивает профессор Лешек Гарлицки, объясняется тем, что в предыдущие годы бурные политические события не позволяли придерживаться названного периода (например, Сейм V созыва (2005 – 2007) досрочно прекратил свое существование на основании самороспуска) [3, с. 200].

Отметим, что в части 1 статьи 98 Основного Закона Польши установлено, что срок полномочий Сейма и Сената начинается в день, в который Сейм собирается на первое заседание и продолжается до дня, предшествующего дню собрания Сейма нового созыва. Данные положения сохраняют свою силу и в случае сокращения либо продления сроков полномочий Сейма. По нашему мнению, названное конституционное правило призвано исключить всякую возможность превышения исполнительной властью своих полномочий в период, когда срок полномочий одного состава Сейма и Сената уже истек, а вновь избранного – ещё не начался, что позволяет надлежаще обеспечить стабильность работы и преемственности всей государственной власти.

Действительно, «невозможно обуславливать возникновение полномочий депутата признанием этих полномочий тем представительным органом, в который депутат избран... Это означало бы противоречие самой демократической сути института народного представительства» [4, с. 23 – 25].

Важно отметить, что польский законодатель предусмотрел лишь одно обстоятельство, при возникновении которого допускается продление срока полномочий Сейма и Сената. В частности, в соответствии с Конституцией Польши, «во время действия исключительного, положения, а также в течение 90 дней по его окончании не может быть сокращен срок полномочий Сейма, проведен общепольский референдум, не могут проводиться выборы в Сейм, Сенат, органы местного самоуправления, а также выборы Президента республики, а сроки полномочий этих органов соответственно продлеваются». При этом под исключительным положением в данной норме понимается военное положение, чрезвычайное положение, а также положение стихийного бедствия.

Конституционная норма Республики Беларусь (статья 93) установила порядок начала работы палат Парламента. При этом процесс признания полномочий народных избранников связан с соблюдением особой процедуры, нормативно определенной в регламентах палат Парламента.

Первое же заседание новоизбранного Сейма происходит в назначенный Президентом Польши срок и согласно установленной процедуры. Так, первое заседание нижней палаты открывает Маршал-старейшина, назначенный Президентом из числа старейших по возрасту депутатов. При этом, примечательным, на наш взгляд, является то обстоятельство, что прежде чем приступить к осуществлению свободного мандата на первом заседании Сейма депутаты приносят перед Сеймом следующую присягу.

По мнению автора настоящей статьи нормативное закрепление положения об обязательном принесении и белорусскими парламентариями присяги на первом заседании каждой из палат Парламента в целях обеспечения эффективности их деятельности стало бы вполне логичным заключительным этапом официального признания их мандата. Полагаем, принесение присяги допустимо проводить перед

Центральною комісією Республіки Беларусь по виборам і проведенню республіканських референдумів в лице її Председателя.

Таким образом, аналізуючи установлену законодавцями розглянутих в даному дослідженні держав нормативну природу оснований виникнення мандатів депутатами Сейма, членами Сената і порівнюючи їх з аналогічними правовими категоріями статусної конструкції депутатів Палати представителів, членів Совета Республіки, ми знаходимо в даних правових категоріях як загальні, так і відмінні друг від друга характеристики. Множинність схожих законодавчих положень (они переважають) пов'язана з суттєвим (содержательним) їх наповненням і, по нашому мнению, обумовлена, переважно, загальними корнями польського і білоруського інститутів парламентаризма. Їх суть складає в тому, що основания виникнення мандата парламентарієв, являясь неотъемлемым елементом їх правового статусу, визначають часовий період реалізації повноважень членів Парламенту як польського, так і білоруського державства. Відмінні ж друг від друга характеристики названих юридических категорій проявляються, перш за все, в формальному їх вираженні – в процедурі їх реалізації.

Список использованных источников:

1. Василевич, Г.А. Конституция и проблемы совершенствования избирательного права в Республике Беларусь / Г.А. Василевич // Журн. рос. права. – 1999. – № 5/6. – С. 149–157.
2. О статусе депутата Палаты представителей, члена Совета Республики Национального Собрания Республики Беларусь : Закон Респ. Беларусь, 4 нояб. 1998 г., № 196-З : в ред. Закона Респ. Беларусь от 17.07.2018 г. // Консультант Плюс : Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.
3. Paweł Samecki (red.) Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej., Wydawnictwo С.Н. Beck, Warszawa, 2011.
4. Безуглов, А.А. Советский депутат. Государственно-правовой статус / А.А. Безуглов. – М. : Юрид. лит., 1971. – 221 с.

Шевчук С. Ф.

Кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

До питання співвідношення права і моралі в класичній філософії права

Взявши курс на інтеграцію в європейське співтовариство українське суспільство мусить пройти нелегкий шлях повернення до цивілізації. Одним із важливих завдань на цьому шляху є відновлення змісту правових понять, що були викривлені в часи тоталітаризму. У цій сфері не може бути просування вперед без звернення до досить давніх досягнень світової політико-юридичної культури. На особливу увагу при цьому заслуговує класична філософія права.

Відмітимо, що тема права в класичних концепціях – це завжди тема моральної філософії. Саме питання про корінну різницю права і моральності вирішується перш за все як етична проблема. Ця принципова морально-етична орієнтація у правознавстві забезпечує по-перше, максимальну віддаленість від юридичного позитивізму; по-друге, первинну і безумовну співвіднесеність поняття

права з поняттям свободи.

Зазвичай питання права ставилось і обговорювалось всередині більш широкої проблеми примусових норм, що регулюють поведінку кожного члена суспільства. Це методологічно схилило до заперечувального трактування закону і звинувачувального розуміння задач правосуддя.

Видатні мислителі кінця ХУІІІ – початку ХІХ століть ставили питання права зовсім інакше. Якщо спростити, це могло б звучати так: право для філософів-класиків – це мораль, що регламентує поведінку правителя. Воно розумілось як система категорично обов'язкових норм, котра дозволила б регулювати саму регулюючу, розпорядчу і заборонну практику суспільства і держави. Неважко переконатись, що розуміння права як нормативного стримувача, який виставляється не на шляху будь-кого, а на шляху суб'єкта, що розпоряджається, судить і править, відразу надавало правовому закону гарантійний і емансипуючий сенс, а по-друге, вже утримувало в собі зародок ідеї правової (тобто підзаконної, нормообмеженої) держави.

Ці тенденції ясно і просто позначені в ученні І.Канта. У відомому есе «Про приказку «Може бути, що це і вірно в теорії, але не годиться для практики»» Кант спрямовує свою критику проти ідеології політичного патерналізму, яка полонила юридичну думку Західної Європи в епоху необмежених монархій і яка мала давні загальнокультурні витoki.

Для традиційних суспільств – як на Заході, так і на Сході – типовим було прагнення обмежити правителя нормами звичайної моральності, згуртованими навколо ідеалу достойного батька. Добрим батьком вважався той правитель, котрий діяв у душі наставницької турботи, добра і співчуття. При цьому йому дозволялось бути самодуром і недостатньо розумним.

Кант по-новому бачить цю проблему. Він рішуче виступає проти самого ідеалу по-батьківськи турботливого правителя. «Правління, основане на принципі благовоління народу як благовоління батька своїм дітям, інакше кажучи, правління батьківське, при якому піддані, як неповнолітні, нездатні розрізнити, що для них дійсно корисне чи шкідливе, і змушені поводити себе лише пасивно, щоб вирішення питання про те, як вони повинні бути щасливими, очікувати від одного лиш судження глави держави, а щоб він забажав цього – очікувати від самої лише його доброти, – таке правління є найбільшим деспотизмом... (такий устрій, при якому знищується будь-яка свобода підданих, які не мають в такому випадку жодних прав). [1, с.79] .

Таким чином, радикальне зло у сфері політики – це не жорстокосердя правителя, а його необмежена авторитарність. Не може бути жодного розумного політичного устрою, доки повнолітній член суспільства буде уподібнений недорослю, котрий сам не знає, чого він хоче, і відданий на сваволю доброго правителя. У такому випадку дії правителя повинні регламентуватись не мораллю турботи, співчуття і добра, а зовсім іншим етично значимим кодексом, вищим принципом якого було б визнання незалежності кожного члена суспільства, за висловом Канта «його здатності бути господарем собі самому». Цей нетрадиційний нормативний кодекс і є право. Головними принципами громадянського стану, розглянутого як стану правового, Кант вважає 1) свободу кожного члена суспільства як людини; 2) рівність його з кожним іншим як підданого; 3) самостійність кожного члена спільноти як громадянина. [1, с.78]. При цьому розуміння свободи і самостійності кожного члена суспільства Кант виражає наступним міркуванням: «Свобода (члена суспільства) як людини, принцип котрий стосовно устрою

суспільства я виражаю наступною формулою: жоден не може вимусити мене бути щасливим так, як він хоче (так, як він уявляє собі благополуччя інших людей); кожен має право шукати своє щастя на тому шляху, котрий йому самому уявляється добрим, якщо тільки він цим не шкодить свободі інших прагнути подібної мети – свободі, сумісній за деяким загальним законом зі свободою всіх (тобто з їх правом шукати щастя)» [1, с.79]

Про наявність у суспільстві права можна говорити лише у тому випадку, коли член цього суспільства визнаний державою розумним індивідом, здатним самостійно вирішувати, що для нього добре. Моральні переконання, а також ідеали та цілі людей не підлягають законодавчому визначенню.

На першому плані всієї етичної концепції Канта стоїть поняття «моральної автономії» особистості. В юридичному застосуванні воно означає наступне: правовий порядок існує лиш там, де визнається, що суспільство уже незалежно від держави має засоби і санкції, необхідні для того, щоб привести індивіда до визнання і дотримання загальнокультурних за своїм походженням моральних норм. Підтримка моралі – справа інститутів громадянського суспільства (сім'ї, школи, релігійних общин, добровільних організацій і спілок), а не поліцейських чи цензурських державних служб.

Право як формальне начало соціального життя є сферою зовнішньої свободи, воно регулює дії людей, можна сказати, зовнішній бік їх поведінки, вчинків. На відміну від права мораль звернена до внутрішнього світу людини, до його внутрішньої свободи і виражається в оцінці вчинків, в категоріях добра і зла, любові та ненависті тощо. Право не повинно втручатись у внутрішню свободу, бо юридичними засобами не можна забезпечити любов і добро. Однак, з іншого боку, свобода зовнішня пов'язана зі свободою внутрішньою. Одна без іншої неможлива. У єдності та взаємодії права і моралі утворюється сфера моральності, морального світу людини. Тільки у спільній сфері морального, у взаємозв'язку з мораллю право отримує свій справжній сенс, загальнолюдський зміст. Руйнування цього зв'язку веде до руйнування і права, і моралі.

Таким чином, проаналізувавши зауваження І.Канта стосовно співвідношення та взаємодії права і моралі, ми прийшли до наступних висновків: 1) підміна права звичаєвою мораллю, яка мала місце в історії, приводила до правового нігілізму, політичного патерналізму, який по своїй суті був авторитаризмом та деспотизмом; 2) право, в якому відсутні принципи свободи, рівності, самостійності індивіда (члена суспільства), що тісно сплітаються з категоріями моралі, виводжується в одностороннє «заперечення» та «звинувачення».

Список використаних джерел:

1. Кант И. О поговорке «Может быть, это и верно в теории, но не годится для практики».1793./Кант И. Сочинения в 6-ти томах (Под общ. ред. В.Ф.Асмуса, В.Ф.Гулыги, Т.И.Ойзермана).– М.: Мысль, 1965.– Т.4, Ч.2.–478 с.

Шевченко О. М.

Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Соціально-правові аспекти проституції в Україні

У більшості словників термін «проституція» (від лат. *prostitere* – «виставляти»; також «ганьбити», «оскверняти») трактується як бізнес чи практика

участі в сексуальній активності в обмін на плату [3].

У різних країнах і культурах ставлення до проституції неоднакове, від звичного явища, законного виду комерційної діяльності – до правопорушення чи злочину. Проституція як секс-індустрія легалізована у 20 державах, здебільшого у країнах Латинської Америки та Океанії, а починаючи 2000-х років – також і Європи.

Проституція в Україні є незаконною. У 90-х – на початку 2000-х за умов жорсткої економічної кризи, падіння життєвого рівня та відсутності дієвого механізму забезпечення соціального захисту населення та протидії проституції, Україна на деякий час стала місцем вуличної проституції та секс-туризму для іноземців.

У січні 2005 року Верховна Рада України запровадила механізм боротьби із проституцією.

Види відповідальності за проституцію в Україні:

Заняття проституцією: для повії – попередження або штраф від 85 грн. до 170 грн., а за повторне порушення, вчинене протягом року з дня накладення адміністративного стягнення – штраф від 136 грн. до 255 грн.. Затримання провадиться ОВС (Національною поліцією). Кримінальна відповідальність не застосовується.

Втягнення особи в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого її стану, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства (секс-рабство) карється позбавленням волі на строк: для клієнта – з повнолітніми (від 18 років): від 3 до 5 років, а за повторне порушення чи порушення вчинене з кількома особами – від 4 до 7 років; з неповнолітніми (14-18 років): від 5 до 10 років з (без) конфіскацією майна; з малолітніми (до 14 років): від 8 до 15 років з (без) конфіскацією майна. Адміністративна відповідальність не застосовується; для групи клієнтів, за попередньою змовою з повнолітніми: від 4 до 7 років; з неповнолітніми: від 5 до 10 років з (без) конфіскацією майна; з малолітніми: від 8 до 15 років з (без) конфіскацією майна. Що використовує службове становище - з повнолітніми: від 4 до 7 років; з неповнолітніми: від 5 до 10 років з (без) конфіскацією майна; з малолітніми: від 8 до 15 років з (без) конфіскацією майна.

Забезпечення повії заняттям проституцією з іншою особою (посередництво) або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого її стану, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства (секс-рабство) – Секс-заклад, сутенер (посередники): з повнолітніми: від 3 до 5 років, а за повторне порушення чи порушення вчинене з кількома особами від 4 до 7 років; з неповнолітніми: від 5 до 10 років з (без) конфіскацією майна; з малолітніми: від 8 до 15 років з (без) конфіскацією майна.

В Україні періодично виникає дискусія щодо легалізації проституції. Генпрокурор Юрій Луценко висловився «за» узаконення комерційного сексу. Він зазначив, що легалізація і контроль над проституцією будуть набагато вигідніше суспільству, ніж сьогоденне її нелегальне процвітання. Генпрокурор вважає, що такий крок дозволить викоринити величезний пласт корупції серед силовиків і знизить рівень криміногенної ситуації в країні.

Юрій Луценко – не перший, хто пропонує легалізувати проституцію в Україні. Ще у 2006 році одним із перших у незалежній Україні легалізувати проституцію пропонував тодішній керівник київської міліції Віталій Ярема. У 2007 році про таку необхідність гучно заявив нинішній мер Києва Віталій Кличко. Депутат Верховної Ради попереднього скликання Олег Новіков у 2009 році

висловлювався за видачу патенту на надання секс-послуг. Але свою ідею у закон так і не трансформував. У травні 2015 року на захист працівниць нелегальної секс-індустрії виступив нардеп від «Народного фронту» Михайло Гаврилюк. Він вважав, що «нічних метеликів» потрібно перевести у законне поле, щоб захистити населення від венеричних захворювань.

У вересні 2015 року до парламенту був внесений законопроект про легалізацію проституції. Його автором виступив уже колишній представник фракції «Самопоміч» Андрій Немировський.

Документ чітко виписував, хто може надавати комерційні секс-послуги, хто ними може користуватися, якими повинні бути секс-заклади і де категорично заборонено їх відкривати. У статті 7 даного законопроекту зазначалося, що держава сприяє розвитку секс-закладів, використовує методи підвищення іміджу праці повій, сприяє діяльності професійних спільнот та громадських організацій у сфері проституції, секс-закладів. Повій користуються всіма соціальними гарантіями, які передбачені Кодексом законів про працю та іншими актами законодавства. У жовтні 2015 року законопроект Немировського було відкликано і його розгляд у сесійній залі не відбулося.

На сьогоднішній день проституція легалізована у Нідерландах, Латвії, Німеччині, Греції, Бельгії. Законодавчо діяльність «жриць кохання» регулюється у Фінляндії, Шотландії, Норвегії та Болгарії.

Андрій Немировський зазначає, що такий закон допоміг би викоринити корупцію. Адже на тіньовому комерційному сексі кримінальні ділки і «перевертні у погонах» заробляють мільярди доларів. А після легалізації ці гроші могли б надходити до держбюджету.

Одна із дівчат, яка близько двох років тому пішла з професії, на правах анонімності розповіла, що за найскромнішими підрахунками в Україні кількість залучених до секс-індустрії нараховує 150-200 тис. осіб. У столиці мінімальна і середня такса однієї години сексуальних послуг коливається у межах 800 – 1200 грн. Дівчатка працюють 4-5 годин на добу. За тиждень можуть заробити від 16 до 30 тис грн. 50-70% від заробленого потрібно віддати за «кришування». Отже, у масштабах України покровителі секс-індустрії заробляють чималі кошти. За її словами залишити цю сферу не так вже й просто. Часто потрібно відкупитися від сутенерів («криші») пристойною сумою, їй вдалося це за 7 тис. доларів.

Екс-голова Головного слідчого управління СБУ генерал-майор Василь Вовк зазначає, що не вірить у прийняття такого закону. Серед покровителів секс-бізнесу є не тільки силовики, але й народні депутати.

Директор Українського аналітичного центру Олександр Охріменко вважає, що у нас цей бізнес завжди буде в тіні. Немає сенсу платити податки, якщо клієнти не хочуть показувати, що вони за це платять. За його словами, в Україні вже фактично діє механізм легалізації секс-послуг за гроші, які неформально надають ті ж нічні клуби або цілодобові масажні салони.

В організації «Всеукраїнська Ліга «Легалайф Україна» переконані, що питання легалізації проституції Perezріло. Якщо ця професія існує тисячі років, і постійно є попит і пропозиція, то вона потрібна. Тому варто виробити конкретні правила, за якими ця сфера діяльності регулюється:

На сьогоднішній день в Україні за заняття проституцією передбачена адміністративна відповідальність – 15 неоподатковуваних мінімумів або 255 грн.

Але така боротьба не приносить результатів. З 1 січня 2014 року до середини грудня 2018 року працівниками поліції виявлено 10 642 адміністративні

правопорушення за статтею 181-1 (заняття проституцією) відповідно до Кодексу адміністративних правопорушень. У реальному житті дана стаття КУпАП служить лише для пресингу путан співробітниками правоохоронних органів.

Лондонська школа гігієни і тропічної медицини, яка спеціалізується на вивченні громадського здоров'я виявила закономірність, що у країнах, де секс-робота криміналізована, а працівники цієї сфери піддаються затриманням і арештам, вони у три рази частіше стикаються із насильством зі сторони клієнтів, а ймовірність заразитися ВІЛ чи іншим захворюванням зростає вдвічі.

До революції (з 1843 по 1917 рр.) у Росії проституція була легальною. І тоді вдалося перемогти сифіліс (працівниці «будинків розпусти» проходили обов'язкові медогляди) зменшилися випадки насильства, шантажу та інших злочинів.

В Амстердамі у кварталі «Червоних ліхтарів» клієнт хотів отримати сексуальні послуги без презервативу. Повія звернулася до поліцейського, і той став на її захист, бо вона є платником податків і нарівні з людьми інших професій користується такими ж правами.

У нашій країні повії поза законом, а значить, звернутися за захистом не можуть.

Правозахисники та правоохоронці, які звільнилися з органів, вважають що найближчим часом не варто очікувати легалізації проституції.

По-перше, до цього морально не готове наше суспільство. Навіть якщо парламентарі ухвалить закон про легалізацію чи декриміналізацію проституції, то реалізувати його буде складно.

Другий фактор – великі гроші, які обертаються у цій сфері і відпрацьовані схеми комерційних відносин у трикутнику «правоохоронці – клієнти – працівники нелегальної секс-індустрії». Тим не менш, вони вважають, що дискусія щодо узаконення секс-індустрії і далі буде періодично виникати.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення.
2. <https://realist.online/article/prostituciya-po-zakonu-ocherednoj-populizm-ili-potrebnost-obshchestva>.
3. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/prostitution>.

Шингель Н. А.

Кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедри екологічного і аграрного права Белгосуниверситета, г. Минск, Республика Беларусь

Правовое регулирование использования земельных участков для агротуризма в Республике Беларусь

Деятельность по оказанию услуг в сфере агротуризма, в соответствии с Законом Республики Беларусь от 25 ноября 1999 г. № 326-З «О туризме», является самостоятельным видом туризма, особенности организации которого регулируются законодательством (ст. 3). Наличие в законе отсылочной нормы предполагает специальное правовое регулирование агротуризма, которое в Республике Беларусь ведется с 2006 года, с момента принятия Указа Президента Республики Беларусь от 2 июня 2006 г. № 372 «О мерах по развитию агротуризма в Республике Беларусь». Организационно-правовые формы осуществления этой деятельности не ограничиваются. Она может вестись как на условиях предпринимательской деятельности, так и на условиях, установленных

действующим в настоящее время Указом Президента Республики Беларусь от 9 октября 2017 г. № 365 «О развитии агроэкотуризма» (далее – Указ № 365), и в этом случае она будет относиться к некоммерческой деятельности. В зависимости от того, на каких правовых основаниях ведется агроэкотуризм, условия предоставления и использования земельных участков будут различаться. Мы рассмотрим особенности использования земельных участков для агроэкотуризма, осуществляемого в соответствии с Указом № 365, поскольку он является самым распространенным и востребованным видом агроэкотуризма.

В Республике Беларусь правовое регулирование агроэкотуризма развивается довольно интенсивно. Произошедшее в 2017 году существенное обновление законодательства об агроэкотуризме значительно усовершенствовало эти правоотношения, однако некоторые проблемы так и не были разрешены. В частности, не определен в должной мере правовой режим земельных участков, используемых для агроэкотуризма. В земельном законодательстве (в первую очередь в Кодексе Республики Беларусь о земле от 23 июля 2008 г. № 425-3 (далее – КоЗ)) выделение земельных участков специально для агроэкотуризма не предусмотрено, и эта цель упоминается лишь несколько раз: при закреплении права отдельных категорий землепользователей на многоцелевое использование земельных участков (ст. 69 КоЗ); при закреплении видов права постоянного землепользования юридических лиц Республики Беларусь (ст. 15 КоЗ). Даже в наиболее полном перечне назначения земельных участков, содержащемся в Единой классификации назначения объектов недвижимого имущества (она утверждена Постановлением Комитета по земельным ресурсам, геодезии и картографии при Совете Министров Республики Беларусь от 5 июля 2004 г. № 33 и используется в целях государственной регистрации земельных участков) такой участок не фигурирует, что на наш взгляд не стимулирует устойчивое землепользование в данной области.

Использование земельных участков осуществляется лицами которые являются субъектами агроэкотуризма. К ним относятся:

физические лица, постоянно проживающие в многоквартирном или блокированном жилом доме, в том числе квартире в блокированном жилом доме в сельской местности, малых городских поселениях, производящие сельскохозяйственную продукцию на земельных участках, предоставленных для строительства и (или) обслуживания жилого дома, или ведущие личное подсобное хозяйство на земельных участках, предоставленных для этих целей. Заметим, что обозначение в Указе № 365 такой категории субъектов этой деятельности как «физические лица» не согласуется с нормами земельного законодательства, поскольку объединяет в одном понятии граждан и индивидуальных предпринимателей, которые имеют совершенно различные права на земельные участки;

сельскохозяйственные организации, при условии ведения раздельного учета доходов, получаемых от данного вида деятельности, и доходов, получаемых от реализации произведенной и переработанной сельскохозяйственной продукции, других видов хозяйственной деятельности, не запрещенных законодательством.

Права на земельные участки этих двух категорий субъектов агроэкотуризма по целям предоставления и условиям использования различаются. Так, в соответствии со ст. 3, 12, 14 и 36 КоЗ граждане, занимающиеся агроэкотуризмом, на условиях, предусмотренных указом № 365, используют для этой цели уже предоставленные им участки на праве частной собственности, пожизненного

наследуемого владения и праве аренды. Индивидуальные предприниматели в этой сфере ограничены только правом аренды земельных участков. Согласно уже упоминавшейся ст. 69 КоЗ, землепользователи земельных участков, предоставленных для строительства и (или) обслуживания жилого дома, квартиры в блокированном жилом доме, ведения личного подсобного хозяйства (а это преимущественно граждане, лишь участки для строительства и обслуживания жилых строений могут принадлежать сельскохозяйственным организациям) имеют право на основании решения соответствующего исполнительного комитета одновременно с использованием указанных земельных участков по установленному целевому назначению использовать их для ремесленной деятельности, деятельности по оказанию услуг в сфере агротуризма, предпринимательской деятельности. При этом должен выполняться ряд требований (соблюдаться законодательство об архитектурной, градостроительной и строительной деятельности, не изменяться их целевое назначение, не проводиться реконструкция жилых домов и квартир в их составе, нежилых построек), которые ограничивают возможности граждан по ведению агротуризма (в частности, отсутствие возможности реконструировать жилой дом согласно установленным требованиям, предъявляемым к агрокоусадыбе).

Сельскохозяйственные организации как субъекты агротуризма используют для ведения этой деятельности предоставленные им в постоянное или временное пользование, либо в аренду земельные участки для ведения сельского хозяйства (ст. 37 КоЗ), а также участки для строительства и (или) обслуживания жилых домов, квартир с блокированных жилых домах и для размещения агротуристов (ст. 15 КоЗ). Последняя цель, на наш взгляд, требует уточнения, т.к. жилые дома, квартиры в блокированных жилых домах предназначаются для заселения работниками сельскохозяйственных организаций и иными гражданами, а агротуризм ведется непосредственно сельскохозяйственной организацией.

Осуществление этой деятельности предполагает наличие в собственности у субъектов агротуризма агрокоусадыбы, которая представляет собой жилой дом (жилые дома), в том числе с имеющимися при нем (при них) гостевыми домиками. Общие требования к гостевым домикам установлены Указом № 365 (п. 12). Они должны быть:

- благоустроенными применительно к условиям соответствующего населенного пункта;
- расположены на земельных участках в сельской местности, малых городских поселениях в одном населенном пункте либо разных населенных пунктах, если такие участки граничат друг с другом;
- иметь общее число комнат для размещения агротуристов не более десяти.

По смыслу Указа № 365 возведение гостевых домиков является правом субъекта агротуризма, а не обязанностью. Гостевые домики для временного пребывания агротуристов являются принадлежностями жилого дома, но не подлежат включению в жилищный фонд (п. 3 Указа № 365), могут возводиться на земельных участках, предоставленных субъектам агротуризма для строительства и (или) обслуживания имеющегося у них жилого дома. Однако, при этом правовой режим земельных участков, предоставляемых гражданам или сельскохозяйственным организациям для этих целей в соответствии с законодательством об охране и использовании земель не изменился. На одном земельном участке может быть возведен только один жилой дом, а количество

гостевых домиков законодательством не оговаривается. Нормативное понятие «гостевой домик» в настоящее время отсутствует, хотя существует ряд нормативно-технических требований к гостевым домикам, установленных ТКП 45-3.01-117-2008 (02250) «Градостроительство. Районы усадебного жилищного строительства. Нормы планировки и застройки», который введен в действие приказом Министерства архитектуры и строительства Республики Беларусь от 18 декабря 2017 г. № 265. Эти требования предполагают размещение гостевых домиков по согласованию с соседними землепользователями, соблюдение противопожарных норм и санитарных требований при размещении нескольких гостевых домиков, определенный уровень благоустройства прилегающей территории.

Размеры земельных участков, предоставляемых гражданам для этой цели, нормируются законодательством (ст. 36 КоЗ), и размер не учитывает возможность размещения гостевых домиков. Дополнительные участки, которые имеют граждане, ведущие агроэкотуризм, — это земельные участки для ведения личного подсобного хозяйства, целевое назначение которых не подлежит изменению (ст. 10 КоЗ) — имеют целевое назначение, не предполагающее застройки их жилыми помещениями. Аналогичное положение складывается при предоставлении земельных участков сельскохозяйственным организациям для строительства жилых помещений, поскольку нормативы для выделения участков в данном случае являются единообразными.

Таким образом, мы считаем необходимым уточнить в Кодексе о земле нормы, касающиеся предоставления и использования земельных участков для строительства и обслуживания жилых домов, квартир в блокированном жилом доме, дополнив их указанием на агроэкоусадыбы, а также на возможность увеличения размеров предоставляемых земельных участков, в случае строительства субъектами агроэкотуризма гостевых домиков.

Трибуна Молодого Дослідника

Бучинська Т. В.

Заступник начальника Управління державної реєстрації нормативно-правових актів, правової роботи та правової освіти Головного територіального управління юстиції у Житомирській області, м. Житомир, Україна

Формування відповідального батьківства в Україні: правовий аспект

Правовий вимір відповідального батьківства відображає юридичні аспекти взаємодії батьків та дітей, їхні взаємні права та обов'язки. У Конституції України (стаття 51) визначено, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, а повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків[5].

Відповідно до положень статті 181 Сімейного кодексу України розмір аліментів на утримання дітей визначаються або в частковому відношенні від доходів відповідача, або у твердій грошовій сумі. За домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і (або) натуральній формі. Мінімальний рекомендований розмір аліментів на сьогодні в Україні складає для дітей до 6-ти років – 1626грн., від 6 до 18 років – 2027 грн. Мінімальний гарантований розмір аліментів на дитину віком до 6-ти років – 813 грн., а віком від 6 до 18 років – 1013, 5 грн.

Аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти,

розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини, а неповнолітній дитині надано право брати участь у розпорядженні аліментами, одержаними на її утримання, а також на самостійне одержання аліментів та розпорядження ними відповідно до Цивільного кодексу України.

Сімейний кодекс України передбачає здійснення контролю за цільовим витрачанням аліментів. Такий контроль здійснюється органом опіки та піклування у формі інспекційних відвідувань одержувача аліментів. За заявою платника аліментів (крім тих, які мають заборгованість зі сплати аліментів) інспекційні відвідування одержувача аліментів здійснюються органом опіки та піклування позапланово, але не більше одного разу на три місяці.

На сьогодні в Україні встановлено жорсткі методи впливу на злісних неплатників аліментів, що в свою чергу забезпечує захист дітей та їх прав на належне утримання та розвиток. Зокрема, відповідно до статті 71 Закону України «Про виконавче провадження» за наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за чотири місяці, державний виконавець вносить вмотивовані постанови: про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України; про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві керування транспортними засобами; про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною та охолощеною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії; про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві полювання [4].

Статтю 157 Сімейного кодексу України передбачено, що той із батьків, з яким за рішенням суду визначено місце проживання дитини, крім того з батьків, до якого застосовуються заходи примусового виконання рішення про встановлення побачення з дитиною та про усунення перешкод у побаченні з дитиною, самостійно вирішує питання тимчасового виїзду за межі України на строк, що не перевищує одного місяця, з метою лікування, навчання, участі дитини в дитячих змаганнях, фестивалях, наукових виставках, учнівських олімпіадах та конкурсах, екологічних, технічних, мистецьких, туристичних, дослідницьких, спортивних заходах, оздоровлення та відпочинку дитини за кордоном, у тому числі у складі організованої групи дітей, та у разі, якщо йому відомо місце проживання іншого з батьків, який не ухиляється та належно виконує батьківські обов'язки, інформує його шляхом надсилання рекомендованого листа про тимчасовий виїзд дитини за межі України, мету виїзду, державу прямування та відповідний часовий проміжок перебування у цій державі.

У разі наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за чотири місяці чи такої заборгованості за три місяці, якщо аліменти сплачуються на утримання дитини з інвалідністю, дитини, яка хворіє на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісне орфанне захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або на утримання дитини, яка отримала тяжкі травми, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, той із батьків, з яким проживає така дитина самостійно вирішує питання тимчасового виїзду за межі України на строк до одного місяця та більше.

Також для неплатників введено такий вид адміністративного стягнення як суспільно корисні роботи на строк від 120 до 240 годин (від трьох до шести тижнів

роботи). Такий вид стягнення застосовується судом за протоколом виконавця, який складається відповідно до статті 183¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення, у разі наявності заборгованості за 6 місяців. Оплата за такі роботи спрямовується на погашення заборгованості зі сплати аліментів. Суспільно корисні роботи виконуються не більше восьми годин, а неповнолітніми - не більше двох годин на день. У разі ухилення порушника від виконання суспільно корисних робіт постановою суду (судді) за поданням органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, строк невиконаних суспільно корисних робіт може бути замінений адміністративним арештом.

За злісне ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт передбачено кримінальну відповідальність (стаття 389² Кримінального кодексу України).

Крім того, в Україні введено кримінальну відповідальність за злісне ухилення від сплати аліментів (стаття 164 Кримінального кодексу України). Отримувач аліментів звертається до органів Національної поліції України з заявою про притягнення боржника до кримінальної відповідальності з пакетом документів від державного або приватного виконавця.

Одним із засобів формування відповідального батьківства є введення за ініціативою Мінсоцполітики інституту муніципальної няні в Україні. Для осіб, які уклали договір з муніципальною нянею на сьогодні передбачено відшкодування коштів з бюджету у розмірі 1626 грн щомісяця на кожну дитину, які надається послуга з догляду муніципальною нянею.

З метою формування відповідального батьківства важливими також є дотримання норм чинного законодавства, яке спрямоване на попередження насильства в сім'ї, попередження вчинення булінгу.

Враховуючи вищевикладене, подібні зміни у законодавстві, на мою думку, мають створити дійсно ефективні правові механізми формування відповідального батьківства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
2. Кримінальний кодекс України // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
3. Сімейний кодекс України // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
4. Закон України «Про виконавче провадження» // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
5. Уманська В. П. «Відповідальне батьківство: теоретичний аспект» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dse.org.ua/arhcive/25/5.pdf>

Гасанов А. П.

Преподаватель кафедры конституционного и административного права Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь.

Научный руководитель: Савчук Т. А., кандидат юридических наук, доцент, Академия управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь.

О совершенствовании квалификационного экзамена для лиц, впервые поступающих на службу в органы прокуратуры Республики Беларусь

Одним из требований для лиц, впервые поступающих на службу в органы прокуратуры Республики Беларусь, является сдача квалификационного экзамена. Целью данного экзамена является установление соответствия уровня их профессиональных знаний, умений и навыков современным требованиям службы в органах прокуратуры.

Согласно Положению о прохождении службы в органах прокуратуры Республики Беларусь, утв. Указом Президента Республики Беларусь от 27 марта 2008 г. № 181, квалификационный экзамен проводится комиссией Генеральной прокуратуры по кадровым вопросам. Персональный состав комиссии, порядок и форма проведения квалификационного экзамена определяются Генеральным прокурором. Указанным Положением в качестве форм проведения квалификационного экзамена предлагаются экзаменационные билеты, собеседование и тестирование.

Положением о комиссии Генеральной прокуратуры Республики Беларусь по кадровым вопросам, утв. Приказом Генерального прокурора Республики Беларусь от 10.07.2008 № 38 установлено, что квалификационный экзамен проводится в форме собеседования.

На наш взгляд, использование только такой формы проведения квалификационного экзамена как собеседование является неэффективным, поскольку по одному собеседованию нельзя в полной мере оценить профессиональные знания, умения и навыки экзаменуемого, в результате чего процедура квалификационного экзамена, на наш взгляд, является достаточно формальной.

В настоящее время в мировой практике кроме собеседования существует ряд других методов оценки кандидатов, поступающих на государственную службу: тестирование, анкетирование, выполнение каких-либо письменных заданий (написание реферата или эссе), решение практических задач, самооценка и т.д., которые целесообразно использовать при отборе будущих прокуроров в Республике Беларусь.

Например, при анкетировании лица, поступающие на службу, могут указать свое отношение к будущей службе, достигнутые результаты в прошлом, а также свои предложения по совершенствованию деятельности государственного органа или организации, в которой он будет проходить службу. Достаточно качественным и объективным способом оценивания профессиональных знаний является тестирование. Объективность достигается путем стандартизации процедуры проведения. Это более объемный инструмент, включающий в себя задания по многим областям, что позволяет установить уровень знаний, умений и навыков гражданского служащего как в целом, так и по отдельным направлениям. В то же время тест не позволяет проверить и оценить высокие, продуктивные уровни знаний, связанные с творчеством, то есть вероятностные, абстрактные и методологические знания [1].

Следует отметить, что в Республике Беларусь при проведении отбора государственными органами и иными организациями активно используются указанные формы.

Так, Указом Президента Республики Беларусь от 17 марта 2005 № 139, утверждено Положение о квалификационном экзамене для лиц, впервые поступающих на государственную службу, согласно которому квалификационный экзамен может быть проведен в форме экзамена, собеседования либо тестирования. Экзаменационные вопросы, вопросы для собеседования и тестирования едины для всех экзаменуемых. Разрабатываются такие вопросы Академией управления при Президенте Республики Беларусь (далее – Академия управления). Кроме того, Академией управления разработан соответствующий тестирующий комплекс, который включает тестовые вопросы по темам: «Конституция Республики Беларусь», «Основы государственной службы в Республике Беларусь», «Основы государственной кадровой политики», «Основы идеологии белорусского государства», «Основы государственного регулирования экономики», «Основы делопроизводства». Данный продукт активно используется государственными органами и организациями.

В соответствии со статьей 78 Кодекса о судоустройстве и статусе судей Республики Беларусь лица, претендующие на занятие должности судьи, сдают соответствующий квалификационный экзамен, порядок проведения которого определен Положением о порядке подготовки и проведения квалификационного экзамена на должность судьи суда общей юрисдикции, утв. Приказом Председателя Верховного Суда Республики Беларусь от 14 июля 2014 г. № 57-1. Согласно указанному Положению экзамен состоит из двух этапов проверки знаний кандидатов в виде компьютерного тестирования и индивидуального собеседования по экзаменационным вопросам.

Непосредственно тестирование проводится по проверке знаний по различным отраслям законодательства (уголовное, гражданское, трудовое и т.д.). Кандидат считается успешно сдавшим часть экзамена в виде ответов на тестирование, если он правильно ответил на 70 процентов вопросов тестирования. К во второй части экзамена в виде собеседования допускаются кандидаты, успешно сдавшие часть экзамена в виде тестирования.

Таким образом, полагаем целесообразным в качестве одного из этапов квалификационного экзамена для лиц, впервые поступающих на службу в органы прокуратуры, проведения специального компьютерного тестирования. Данное тестирование будет служить качественным инструментом по проверке наличия у кандидатов знаний положений законодательства.

Список использованных источников:

1. Методические рекомендации по организации и проведению квалификационного экзамена государственных гражданских служащих Республики Коми [Электронный ресурс] : утв. приказом Упр. гос. гражданской службы Респ. Коми, 1 июля 2010 г., № 48-од // Новости Упр. гос. гражданской службы Респ. Коми. – Режим доступа: uggs.rkomi.ru/content/3669/Методрекомендации%20по%20квал%20экзамену.doc. – Дата доступа: 25.03.2019.

Головко А. Л.

Здобувач кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Білозоров С. В., кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора з навчально-методичної та наукової роботи Навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ, Україна

Особливості правового регулювання природоохоронної діяльності Європейського Союзу

В умовах глобальних інтеграційних процесів, зокрема в межах Європейського Союзу (далі – ЄС, Союз), важливою є проблема, пов'язана з охороною навколишнього середовища. На теперішній час ЄС відіграє провідну роль у координуванні політики вирішення світових екологічних проблем. Приклад екологічної політики ЄС, який за останні десятиліття досяг значних успіхів у регулюванні природоохоронної діяльності держав-членів, розвитку нормативно-правової бази екополітики та розробленні нових підходів до охорони довкілля, є зразком наочності для країн, які досягли в цій сфері значно менших результатів, у тому числі й України [1, с. 113].

Водночас відповідно до ст. ст. 360 – 361 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р., сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки. Угодою передбачається, що посилення природоохоронної діяльності матиме позитивні наслідки для громадян і підприємств в Україні та ЄС, зокрема через покращення системи охорони здоров'я, збереження природних ресурсів, підвищення економічної та природоохоронної ефективності, інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави, а також підвищення рівня виробництва завдяки сучасним технологіям. Співробітництво має на меті збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захист громадського здоров'я, розсудливе та раціональне використання природних ресурсів і заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища [2]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження особливостей правового регулювання природоохоронної діяльності ЄС.

У фаховій літературі зазначається, що природоохоронною є діяльність, яка здійснюється як у значних масштабах у межах держави та регіонів стосовно збереження і відновлення територій незайманої природи, біорізноманіття, підвищення екологічної свідомості та екологічного виховання населення, так і діяльність, яка реалізується локально у промислових організаціях щодо зменшення утворення та емісії в довкілля забруднюючих речовин, а також раціонального використання енергетичних і матеріальних ресурсів. У загальному контексті природоохоронну діяльність визначають як дії державних і недержавних органів та інших уповноважених суб'єктів, юридичних і фізичних осіб, що спрямовані на гармонійне поєднання навколишнього середовища, суспільства та стійкого розвитку, ефективне використання і відновлення природних ресурсів, попередження зміни клімату, збереження біорізноманіття та якісного середовища існування людини [3, с. 8].

Варто наголосити на тому, що до кінця 60-х років ХХ ст. жодна з європейських країн не мала чітких правових вимог щодо організації та здійснення природоохоронної

діяльності. Студентські заворушення у Франції та Німеччині у травні 1968 р., Конференція ООН про довкілля людини, яка відбулася у Стокгольмі в червні 1972 р., та опублікування в той же період доповіді Римського клубу про «межі зростання» привернули громадську думку Європи до екологічних проблем економічного розвитку й поставили під сумнів ієрархію цінностей, що сформувалася в суспільстві, орієнтованому на довгострокове зростання споживання. Формально та інституційно спільна екологічна політика в Європі бере свій початок від конференції глав держав та урядів, що відбулася в жовтні 1972 р. у Парижі. З середини 90-х років минулого сторіччя ефективна екологічна політика виокремилася в один із пріоритетних напрямів діяльності ЄС (у 1998 р. було проголошено про включення питань охорони навколишнього середовища в усі напрями політики). Важливим кроком стало підписання Амстердамського договору 1997 р., у якому високий рівень екологічного захисту визначений як один з абсолютних пріоритетів ЄС.

Сучасний ЄС має широку компетенцію у вирішенні екологічних питань, а екологічна інтеграція стала обов'язковою для всіх членів і кандидатів на вступ до Союзу. До принципів природоохоронної діяльності ЄС належать такі: 1) принцип субсидіарності (спільна діяльність у тих напрямках, де країни не можуть справитися самостійно або таке вирішення буде більш ефективним, ніж на рівні держави); 2) принцип обережності; 3) принцип профілактики (превентивних, попереджувальних дій) полягає в тому, щоб завчасно уникати забруднення навколишнього середовища; 4) принцип «винного» являє собою ринковий інструмент охорони навколишнього середовища, який ґрунтується на передумові, згідно з якою витрати з усунення забруднення навколишнього середовища повинен брати на себе той, хто несе відповідальність за його виникнення (суттєво посилений у 2004 р. Директивою 2004/35/ЄС про цивільну відповідальність за забруднення довкілля); 5) принцип екологічної орієнтованості, коли будь-яка діяльність здійснюється з урахуванням потреб навколишнього середовища; 6) принцип інтеграції природоохоронної діяльності в розробку і проведення всіх інших політик ЄС.

Метою природоохоронної діяльності ЄС, яка розвивається протягом останніх тридцяти років, є створення і підтримка організаційного та економічного механізму охорони навколишнього середовища, захист екологічних прав. Усе це вимагало створення певної нормативно-правової бази. Нині основними нормативно-правовими актами вторинного права ЄС у галузі екології та охорони навколишнього середовища є:

- Директива Європарламенту та Ради 2003/4/ЄС щодо свободи доступу до інформації відносно стану навколишнього середовища, що замінює Директиву Ради 90/313/ЄЕС;

- Директива 90/313/ЄЕС від 7 червня 1990 р. про доступ до екологічної інформації, спрямованої на забезпечення більшої прозорості для окремих громадян і добровільних екологічних програм. Директива гарантує свободу доступу та поширення інформації про навколишнє середовище, якою володіють органи влади, та визначає загальні умови, відповідно до яких інформація про стан довкілля має бути доступна громадянському суспільству;

- Регламенту Ради (ЄЕС) 793/93 щодо оцінки і контролю ризику, який може виникнути від цих речовин;

- Регламент Комісії (ЄС) 2592/2001 від 28 грудня 2001 р. щодо введення в дію положень щодо надання інформації та необхідних перевірок з ціллю надання дозволу на виробництво та імпорт деяких небезпечних речовин;

– Регламент Комісії 1488/94/ЄС від 28 червня 1994 р. щодо принципів оцінки ризиків впливу на здоров'я людини та навколишнє середовище існуючих небезпечних речовин;

– Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо оцінки деяких планів та програм на довкілля;

– Директива Ради 97/11/ЄС, що доповнює Директиву 85/337/ЄЕС стосовно оцінки впливу деяких державних і приватних проєктів на навколишнє середовище;

– Директива Ради 85/337/ЄЕС від 3 березня 1997 р. стосовно оцінки впливу деяких державних і приватних проєктів на навколишнє середовище;

– Директива Ради 2006/43/ЄС про Звітність окреслює вимоги щодо регулярної звітності;

– Директива Ради про оцінку впливу на довкілля (Директива ОВОС) 85/337/ЄЕС від 27 червня 1985 р. і Директива про Стратегічну екологічну оцінку впливу на довкілля (Директива СЕО) 2001/42/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 27 червня 2001 р., які спрямовані на розв'язання екологічних проблем;

– Директива про забезпечення участі суспільства в ОВОС (2003/35) підвищує прозорість і легітимність планів, програм і окремих проєктів [4].

Отже, розвиток і підвищення ефективності правового регулювання природоохоронної діяльності ЄС сформували чіткі підходи до проблем навколишнього середовища, сприяли становленню Союзу як впливового суб'єкта міжнародної екологічної діяльності, одним зі світових лідерів у сфері міжнародного природоохоронного співробітництва. При цьому природоохоронна діяльність ЄС у цілому нерозривно пов'язана з глобальними заходами у сфері охорони навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Івасечко О. Особливості формування екологічної політики Європейського Союзу / О. Івасечко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2013. – Вип. 25. – С. 113 – 118.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page#n2820.

3. Самойленко Н. М. Організація та управління в природоохоронній діяльності : навч. посіб. / Н. М. Самойленко, Д. В. Райко, В. І. Аверченко. – Х. : НТУ «ХП», Вид-во «Лідер», 2018. – 174 с.

4. Труш О. О. Формування та реалізація спільної екологічної політики Європейського Союзу в умовах сучасних інтеграційних процесів / О. О. Труш, М. В. Андрієнко, Г. А. Ломовських // Державне будівництво. – 2014. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_31.

Довгялло М. М.

Соискатель Национального центра законодательства и правовых исследований Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Лаевская Е. В., кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры гражданского права юридического факультета Белорусского государственного университета (БГУ), г. Минск, Республика Беларусь

Правовое регулирование экологического контроля в зарубежных государствах: отдельные аспекты

Для развития национального законодательства в области охраны окружающей среды большое значение имеет изучение зарубежного законодательства в этой области. Этот особенный интерес вызван не столько сравнительным анализом отечественного и зарубежного экологического права, сколько с точки зрения заимствования положительного опыта. В связи с этим, полагаем целесообразным далее рассмотреть основные тенденции, определяющие на современном этапе развитие экологического контроля в государствах, являющихся лидерами в сфере охраны окружающей среды.

Так, правовое регулирование в сфере охраны окружающей среды и использования природных ресурсов Германии сосредоточено на уровне федеральных земель и местных органов власти. На сегодняшний день нормативная база охраны окружающей среды в Германии включает в себя многочисленные законодательные акты, в частности, Федеральный закон «Об охране природы» [1].

В Германии сохранен трехуровневый экологический контроль – муниципальный, региональный и федеральный. Одной из отличительных черт осуществления экологического контроля в Германии является вопрос финансирования – по общему правилу, федерация и земли отдельно несут расходы, связанные с выполнением их задач. Однако в случаях, если земли действуют по поручению федерации, то последняя несет соответствующие расходы полностью или частично.

Экологический контроль проводится посредством выдачи уполномоченными органами земель, определяемыми министерствами окружающей среды земель, разрешений на эксплуатацию объектов, могущих оказать вредное влияние на окружающую среду, перечень которых установлен постановлением об исполнении Федерального закона «О защите окружающей среды от вредных воздействий и о сооружениях, требующих разрешения» [2]. Относительно отдельных компонентов природной среды уполномоченные органы земель ведут регулярные исследования и наблюдения с целью выявления превышения установленных федеральным законодательством допустимых пределов загрязнения атмосферного воздуха, а в случае необходимости сообщают об этом руководящим органам земель.

В праве окружающей среды Литвы также закреплен наряду с принципами рационального и комплексного использования природных ресурсов, экологизации производства, предотвращения или уменьшения отрицательного воздействия на окружающую среду принцип осуществления государственного экологического контроля, регламентированным специальным Законом Литовской Республики от 1 июля 2002 г. № IX-1005 «О государственном экологическом контроле» (далее – Закон ЛР № IX-1005) [3]. Согласно п. 3 ст. 2 указанного закона, государственный экологический контроль представляет собой деятельность специальных государственных уполномоченных учреждений и должностных лиц, направленная на обеспечение законности и правоприменения в области охраны окружающей среды и использования природных ресурсов, направленная на предотвращение нарушений законов и других правовых актов, регулирующих охрану окружающей среды и

использование природных ресурсов, прекращение нарушений и привлечение к ответственности виновных лиц.

Государственный экологический контроль осуществляют территориальные органы государственного управления, подчиненные Министерству окружающей среды – региональные департаменты охраны окружающей среды (п. 1 ст. 6). В соответствии с положениями ст. 10 Закон ЛР № IX-1005 государственный экологический контроль проводят главные, старшие государственные экологические инспекторы и государственные экологические инспекторы.

Одной из важнейших отличительных особенностей рассматриваемого закона является регулирование процессуальных вопросов проведения государственного экологического контроля (гл. IV), включая проверку деятельности физических и юридических лиц (разд. 1), выдачу обязательных инструкций (разд. 2), приостановление экологически опасной деятельности (разд. 3). Следующая не менее значимая особенность Закона ЛР № IX-1005 состоит в том, что в нем нашли отражение положения о правах и обязанностях физических и юридических лиц. Так, согласно п. 1–2 ст. 54 данного закона, физические и юридические лица вправе в установленном законом порядке обжаловать действия (бездействие) должностных лиц, осуществляющих государственный экологический контроль, и при этом должны создать все условия, необходимые для проведения последними государственного экологического контроля.

Таким образом, отличительной чертой рассмотренных выше государств является закрепление норм об экологическом контроле на уровне комплексного акта в сфере охраны окружающей среды или отдельного закона. Однако новейшей тенденцией развития зарубежного законодательства в сфере охраны окружающей среды является попытка его кодификации. Одним из примеров успешной кодификации в сфере охраны окружающей среды следует назвать Кодекс окружающей среды Швеции [4], который был создан путем гармонизации общих правил и принципов, компиляции 15 различных законов об окружающей среде, регулирования ряда новых положений. Согласно sec. 1 chapt. 26 Кодекса окружающей среды Швеции, цель контроля (надзора) – обеспечение соблюдения законодательства в соответствии с целями указанного кодекса. В рамках реализации данной цели контролирующий орган вправе принимать все необходимые меры по устранению нарушения. Контроль (надзор) осуществляется Шведским агентством по охране окружающей среды, Генеральным майором шведских Вооруженных сил, окружными административными советами, другими государственными учреждениями и муниципалитетами (sec. 3 chapt. 26).

Следует отметить, что контрольный (надзорный) орган может выдавать любые предписания и запреты, которые необходимы в отдельных случаях, для обеспечения соблюдения положений рассматриваемого кодекса и правил, постановлений и других решений, принятых в его соответствии (sec. 9 chapt. 26).

Необходимо обратить внимание на то, что, например, для Японии характерно применение первоначально непресекающих мер в отношении нарушителя, состоящие в том, чтобы предписать последнему соблюдать требования посредством проведения инспекционных проверок и представления административных указаний по итогам проверок. Более жесткие правоприменительные меры принимаются только в случае значительного или повторного превышения предельно допустимых выбросов/сбросов загрязняющих окружающую среду веществ [5, с. 32].

Схожая схема существует и в Финляндии, где в случае выявления нарушения проверяемый вправе представить план исправительных мер по возвращению к

природоохранному соответствию, в противном случае компетентный орган направляет уведомление о соблюдении требований, а в Нидерландах – инспектор чаще всего выносит неофициальное устное предупреждение. При этом административные меры наказания не налагаются, если нарушение устранено своевременно; не было совершено умышленно; однозначно является единичным инцидентом; представляет собой нарушение ограниченного масштаба и оказывает ограниченное воздействие на окружающую среду; совершено субъектом, результаты природоохранной деятельности которого в остальном удовлетворительны [5, с. 33].

Таким образом, проведенное исследование позволяет сделать следующие выводы. Правовое регулирование экологического контроля осуществляется на уровне комплексного нормативного правового акта в сфере охраны окружающей среды (закона об охране окружающей среды – Германия, экологического кодекса – Швеция) или специально принятого акта (Литва). Для ряда зарубежных государств характерно применение непресекающих мер в отношении нарушителя, за исключением случаев значительного нарушения законодательства в области охраны окружающей среды (Япония, Финляндия и Нидерланды).

Список использованных источников:

1. Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege [Internetquelle]. – Zugriffsmodus: https://www.gesetze-im-internet.de/bnatschg_2009/index.html. – Zugriffsdatum: 28.03.2019.
2. Правовые основы природопользования и охраны окружающей среды [Электронный ресурс]: курс лекций. – Режим доступа: http://studme.org/33646/ekologiya/upravlenie_prirodopolzovaniem_ohranoy_okruzhayuschey_sredy_germanii_frantsii_shveysarii#586. – Дата доступа: 28.03.2019.
3. О государственном экологическом контроле [Электронный ресурс]: Закон Литовской Респ., 1 июля 2002 г., № IX-1005. – Режим доступа: <https://www.e-tar.lt/portal/ru/legalAct/TAR.CB941ADCC055>. – Дата доступа: 29.03.2019.
4. The Swedish Environmental Code [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.government.se/49b73c/contentassets/be5e4d4ebdb4499f8d6365720ae68724/the-swedish-environmental-code-ds-200061>. – Date of access: 28.03.2019.
5. Пути совершенствования системы природоохранного правоприменения в Казахстане [Электронный ресурс] // OECD. – Режим доступа: <https://www.oecd.org/countries/kazakhstan/44092434.pdf>. – Дата доступа: 27.03.2019.

Крохмалюк О. С.

Партнер Юридичної фірми «GOODLEX», спеціаліст напрямку FMCG/RETAIL/HORECA: корпоративне право, торгівельні відносини, захист бізнесу, м. Одеса, Україна

Безпека бізнесу. Захист від рейдерства

Рейдерство - поняття, яке має велику кількість теоретичних визначень, але всі вони, у своєму розумінні, зводяться до наступного: Рейдерство – це комплекс законних та незаконних заходів фізичних та/або юридичних осіб, які направлені на протиправне захоплення суб'єктів господарювання будь якої форми власності та встановлення над ним повного або часткового контролю.

Хоч законодавці рік від року вдосконалюють нормативну базу, рейдерство було та залишається проблемою для сучасного суспільства. На теперішній час, на території нашої держави діють організовані злочинні групи, які використовуючи як законні так і

відверто силові незаконні методи, присвоюють собі контроль над підприємствами, розграбовують їх майно та/або використовують контроль над підприємством для незаконного отримання прибутку. Власники таких підприємств залишаються «пограбованими» та втягнутими у довгострокові судові процеси з непередбачуваним фіналом.

Риси беззаконня, такі як злочинний намір, корупційні методи, хабарництво, шантаж загалом характеризують рейдерство в Україні, яке підтримується шахрайськими судовими рішеннями і якому у більшості випадків сприяють правоохоронні органи [2, с.2].

Саме цьому тема рейдерства є актуальною для сучасних правовідносин.

Тему рейдерства досліджували такі вчені як: П. Берназ, В.В. Горбов, Н.С. Касьяненко, С. Москаленко, О. Серета, В.С. Шапіро та ін.

Походження поняття «рейдерство», його суть та ознаки.

Історично, термін «рейдерство» з'явився в Великій Британії, отже давайте спочатку звернемося до словника для його прямого перекладу.

Спочатку, «Рейдерами» називали військові кораблі, що виконували завдання із захоплення та знищення торговельних судів інших держав, які знаходилися з Великою Британією у стані війни.

«Рейдерство», у найбільш приближеному вигляді до того поняття, яке ми знаємо сьогодні, з'явилося разом із акціонерними товариствами, коли, при здійсненні ряду заходів, виникала можливість поглинання компанії, проти волі її власника.

В Україні, як і в інших країнах СНД, рейдерство - ряд дій кримінального характеру, направлених на захоплення активів підприємства з ціллю отримання незаконного прибутку. У таких діях, найчастіше, приймають участь також корумповані судді, урядовці, працівники прокуратури та поліції. Таке визначення виведено із існуючих правовідносин, так як у чинних Законах термін «рейдерство» не зустрічається.

По своїй суті рейдерство – це добре підготовлене, організоване, сплановане, юридично «обставлене» захоплення об'єкту за наперед відпрацьованими і попередньо продуманими схемами, в яких кожна ланка (покупець, посередник, силові структури, судді і т. п.) знає свою функцію і усвідомлює свій інтерес [1, с. 97].

І хоча статтею 206² Кримінального кодексу України і передбачено відповідальність за «протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації» [3, ст. 206²], рейдери продовжують свою незаконну діяльність.

Класифікація рейдерства за законністю дій.

1. «Біле Рейдерство» - ряд заходів із захоплення підприємства без використання незаконних методів. Тобто, заволодіння контролем над підприємством відбувається через викуп контрольного пакету акцій, переобрання органів управління підприємства або викуп боргів підприємства, пошуку можливих прогалин в статуті підприємства, які дозволять отримати контроль над останнім.

2. «Сіре рейдерство», при якому рейдер діє на межі закону. Для даного виду характерне використання фальсифікованих документів, подвійного реєстру, незаконних зборів акціонерів, є простір і для корупції суддів [1, с. 101].

3. «Чорне рейдерство» - найрозповсюдженіший вид рейдерства на теренах нашої держави. При чорному рейдерстві використовуються будь-які незаконні заходи, які можуть допомогти встановити фактичний та юридичний контроль над підприємством. Такими заходами можуть бути: силове захоплення, підrobка документів, підкуп посадових осіб підприємства, підкуп співробітників державних органів, в тому числі суддів, шантаж, погрози та ін.

Основні методи та прийоми рейдерських захоплень.

1. Викуп міноритарних пакетів акцій для створення контрольного пакету.
2. Використання такого міноритарного пакету у поєднанні з незаконними рішеннями судів для усунення акціонерів від голосування.
3. Організація корпоративного конфлікту всередині підприємства.
4. Незаконні заходи з реєстром акціонерів.
5. Викуп боргів підприємства та подальше його банкрутство.
6. Емісія акцій для розмивання контрольного пакету.
7. Силове захоплення підприємства и викрадення статутних документів.
8. Підробка документів та подальша фальсифікація відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Всі вищезазначені заходи працюють в доповненні із підкупом посадових осіб підприємства, підкупом нотаріусів, реєстраторів, працівників поліції, прокуратури, Фонду державного майна (у разі володіння ним пакету акцій), погрозами, шантажем та іншими незаконними діями.

Крім того, для того, що рейдерська схема працювала її реалізації можуть передувати: публікація в пресі та на телебаченні інформації яка дискредитує власників підприємства; незаконне вилучення документів та арешт власників; видання незаконних імперативних документів (наказів, розпоряджень) державних органів, які володіють контрольним пакетом акцій підприємства щодо усунення посадових осіб від керівництва (поза процедурою передбаченою законом та/або статутом) або щодо вчинення керівником певних незаконних дій (наприклад відчуження майна); відкриття кримінальних проваджень проти власників та/або керівництва компанії.

Захист бізнесу від рейдерських атак.

1. Контроль за організаційною структурою підприємства. Вказаний аспект передбачає наступні дії:

- Моніторинг складу акціонерів (учасників) підприємства;
- Викуп акцій учасників, які не приймають участі у діяльності підприємства.
- Приведення статутних документів та всіх додатків до них до відповідності чинному законодавству, задля усунення можливості неоднозначного трактування положень, які містяться в таких документах.
- Зберігання статутних документів у надійному місці.

2. Контроль за майновим станом. Власники підприємства мають бути впевнені в тому, що майно яке придбавається підприємством не знаходиться під борговими чи іншими зобов'язаннями. Невирішені питання щодо власності можуть бути підставою для спроб рейдерської атаки.

3. Фінансово-економічний стан. Вірогідність прострочення зобов'язань має бути на мінімальному рівні, адже викуп великих заборгованостей - також спосіб почати захоплення підприємства.

4. Контроль за повноваженнями та мотивацією менеджменту. Треба пам'ятати, що основою для проведення рейдерського захоплення є корпоративний конфлікт. Рейдери створюють такі конфлікти штучно, однак, якщо всередині підприємства існують умови для такого конфлікту, то ймовірність успішного рейдерського захоплення значно вища. Дуже важливою умовою для протидії рейдерам є умова лояльності до власників компанії як керівного складу, так і лінійних працівників.

5. Зовнішнє оточення. Слід пам'ятати, що рейдерському захопленню найчастіше передє «скандал» у пресі та на телебаченні, тому для власників компаній дуже важливо слідкувати за своєю діловою репутацією та репутацією компанії взагалі. Якщо компанія або власники мають погану репутацію та/або не мають її взагалі, буде набагато складніше спростовувати недостовірну інформацію.

6. Служба безпеки. Наявність своєї надійної служби безпеки та/або користування послугами сторонньої організації буде значним плюсом при рейдерській атаці.

Список використаних джерел:

1. Економічна та майнова безпека бізнесу: навчальний посібник / Б.М. Андрушків, Л.Я. Малюта. –Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. – 180 с.
2. Рейдерство в Україні. Габор Зіммер. Дослідження TRANSPARENCY INTERNATIONAL Ukraine, 2012 – 9 с.
3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.
4. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 31-32, ст.263.
5. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144.

Сельська В. В.

Головний спеціаліст відділу уповноважених Голови з питань контролю за дотриманням прав людини в поліцейській діяльності Управління забезпечення прав людини Національної поліції України

Забезпечення прав людини в поліцейській діяльності

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку (ст.1 Закону України «Про Національну поліцію»). [6]

Всі працівники поліції повинні усвідомлювати величезну роль даного органу в суспільстві, поважати систему права, права людини та громадянина і відповідально ставитись до виконання своїх обов'язків.

Поліція входить до структури Міністерства внутрішніх справ. Вона складається з цілої системи органів та служб, метою яких є здійснення оперативно-розшукової, кримінально-процесуальної, охоронної, виховної та превентивної функцій. До її складу належать підрозділи: кримінальної поліції, поліції особливого призначення, патрульної поліції, поліції охорони, спеціальної поліції, органів досудового розслідування та ін.

В своїй діяльності поліція повинна керуватися виключно законодавством України. Всі дії, права, обов'язки та повноваження чітко регламентуються нормативно-правовими актами.

На превеликий жаль, трапляються випадки коли працівники поліції не завжди виконують свої обов'язки свідомо та відповідно до закону, зловживають своїми повноваженнями або перевищують їх межі, тим самим порушуючи права людини. Будь-яке порушення чи перевищення повноважень, це може бути як дія, так і бездіяльність правоохоронця – тягне за собою покладення дисциплінарної, а то й кримінальної відповідальності на нього.

Порушення прав людини поліцейським може бути активного чи пасивного характеру. Активними вважаються такі дії, як образливе спілкування, використання нецензурних слів по відношенню до людини; проведення незаконного та безпідставного огляду чи поверхневої перевірки людини, речей чи документів; незаконна зупинка та перевірка транспортного засобу і т.д. Пасивне порушення (бездіяльність) – це, до прикладу, відмова прийняти заяву про вчинення правопорушення, ненадання допомоги, тощо.

Від подібних порушень та їх наслідків людину захистить знання законодавства, а також того, як і куди можна оскаржити неправомірні дії поліцейського.

Якщо особа на момент порушення її прав є учасником адміністративного або кримінального провадження, то дії чи бездіяльність працівника поліції оскаржуються в процесуальному порядку. А саме – шляхом подання скарги чи клопотання. Відповідно до вимог ст. 267 КУпАП (адміністративний процес) або ст.303-313 КПК (кримінальний процес).

Стаття 267. Оскарження заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення

Адміністративне затримання, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, може бути оскаржено заінтересованою особою у вищестоящий орган (вищестоящий посадовій особі) відносно органу (посадовій особі), який застосував ці заходи, або до суду. [1]

В Статті 303 КПК наведений перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого: 1) бездіяльність слідчого, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк; 2) рішення слідчого про зупинення досудового розслідування; 3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження; 4) рішення слідчого про відмову у визнанні потерпілим; 5) рішення, дії чи бездіяльність слідчого при застосуванні заходів безпеки; 6) рішення слідчого про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; 7) рішення слідчого про зміну порядку досудового розслідування та його продовження; 8) повідомлення слідчого про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину; 9) відмова слідчого в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених ст. 284 КПК. [2]

Якщо особа не є учасником адміністративного чи кримінального процесу, то порушення її прав поліцейським оскаржується в загальному порядку. Скарга подається до керівника поліції відповідного територіального органу відповідно до Закону України «Про звернення громадян». Копію скарги можна надіслати до місцевої прокуратури, для того щоб вона взяла її на контроль.

Скарга – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів

місцевого самоврядування, установ, організацій, об'єднань громадян, підприємств, посадових осіб. (ЗУ «Про звернення громадян») [5]

Якщо неправомірні дії вчинені по відношенню до особи поліцейським мають ознаки кримінального злочину (нанесення тілесних ушкоджень, катування, незаконне тримання під вартою і т.д.) – складається заява про скоєння злочину, яка у відповідності до норм кримінального процесуального законодавства подається до місцевої прокуратури.

Також у будь-якому випадку неправомірних дій поліцейських за захистом свого порушеного права можна звернутися до спеціалізованого постійно діючого органу Національної поліції – Управління забезпечення прав людини Національної поліції України. Одним із першочергових завдань Управління є реагування на звернення громадян, які можна подати письмово чи на особистому прийомі. Поліцейські омбудсмени дислокуються при Головних управліннях Національної поліції в кожній області. Але підпорядковуються не його керівництву, а безпосередньо Голові Національної поліції.

На Управління Забезпечення прав людини покладено такі основні завдання:

1. Забезпечення контролю за дотриманням прав і свобод людини поліцейськими, державними службовцями та іншими працівниками поліції під час надання поліцейських послуг.

2. Здійснення організаційного забезпечення діяльності та контролю за роботою ізоляторів тимчасового тримання.

3. Організує взаємодію органів (підрозділів) поліції з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, іноземними (міжнародними) організаціями з питань дотримання рівних прав та можливостей жінок та чоловіків. [4]

Також отримати безкоштовну правову консультацію чи допомогу у сфері порушення прав людини можна центрах з надання безоплатної правової допомоги.

Безоплатна первинна правова допомога, суб'єктами права на яку є усі особи, які перебувають під юрисдикцією України, включає такі види правових послуг, як надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, інших документів правового характеру (крім процесуальних), а також надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Безоплатну первинну правову допомогу надають органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги/біюро правової допомоги усім громадянам України, які перебувають під юрисдикцією України.

Безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, і включає такі види правових послуг, як захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на таку допомогу в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру. [3]

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Про безоплатну правову допомогу [Електронний ресурс]: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/346017/print1360050276201189>

4. Про затвердження Положення про Управління забезпечення прав людини Національної поліції України: Наказ Національної поліції України від 07.03.2019 № 215.

5. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 // ВВР України, 1996 – № 47.

6. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р., № 580ЛІІІ // Офіційний вісник України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075.

Панин О. И.

Старший преподаватель кафедры теории и истории государства и права юридического факультета УО «Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина», г. Брест, Республика Беларусь

Динамика развития налогового законодательства в части регулирования и применения налога при упрощенной системе налогообложения в Республике Беларусь

Упрощенная система налогообложения (далее – упрощенная система) представляет собой специальный порядок исчисления и уплаты налогов, сборов (пошлин), применяемый в случаях и порядке, установленных главой 32 Особенной части Налогового кодекса Республики Беларусь [1] (далее – НК).

Следует отметить востребованность упрощенной системы среди субъектов малого бизнеса, что подтверждается статистическими данными. Так, в 2017 году количество юридических лиц и индивидуальных предпринимателей, являющихся плательщиками упрощенной системы, превысило 199,6 тыс., что составляет более 47,7 % от общей численности налоговых плательщиков в стране [2].

В соответствии с п.1 ст.324 НК перейти на упрощенную систему и соответственно быть плательщиками налога при упрощенной системе могут: юридические лица Республики Беларусь, с численностью работников в среднем за указанный период не более 100 человек, если размер их валовой выручки нарастающим итогом за девять месяцев составляет не более 1 465 565 белорусских рублей; индивидуальные предприниматели, если размер их валовой выручки нарастающим итогом за девять месяцев составляет не более 315 000 белорусских рублей; нотариусы, осуществляющие нотариальную деятельность в нотариальном бюро; адвокаты.

При этом положения, установленные главой 32 Особенной части НК для индивидуальных предпринимателей, распространяются на нотариусов, осуществляющих нотариальную деятельность в нотариальном бюро, и адвокатов. Указанные субъекты смогут применять упрощенную систему только при одновременном соблюдении критериев средней численности работников и размера валовой выручки в течение первых девяти месяцев года, предшествующего году, с которого они претендуют на ее применение.

Так, за последние пять лет размер валовой выручки, не превышающий в течение первых 9 месяцев года, предшествующего году, с которого юридические лица

и индивидуальные предприниматели претендуют на применение упрощенной системы, менялся несколько раз. В 2014 году размер валовой выручки как для организаций, так и для индивидуальных предпринимателей составлял 9 000 000 000 неденоминированных белорусских рублей. С 01.01.2015 года этот показатель увеличился до 10 300 000 000 неденоминированных белорусских рублей, а с начала 2016 года максимальный размер валовой выручки был установлен отдельно для организаций и для индивидуальных предпринимателей и составлял соответственно 10 300 000 000 и 1 125 000 000 неденоминированных белорусских рублей. Начиная с 01.01.2017 г. максимальный размер валовой выручки для организаций и индивидуальных предпринимателей увеличился соответственно до 1 159 800 и 126 700 деноминированных белорусских рублей. На сегодняшний день для перехода на упрощенную систему размер валовой выручки не должен превышать у юридических лиц 1 465 565 и индивидуальных предпринимателей 315 000 деноминированных белорусских рублей [1].

Определение валовой выручки производится в соответствии с положениями статьи 3278 НК, действующими на 1 октября года, предшествующего году, с которого организации и индивидуальные предприниматели претендуют на применение упрощенной системы [1].

В свою очередь организации и индивидуальные предприниматели, изъявившие желание перейти на упрощенную систему, должны с 1 октября по 31 декабря года, предшествующего году, в котором они претендуют на применение упрощенной системы, представить в налоговый орган по месту постановки на учет уведомление о переходе на упрощенную систему, содержащее информацию о размере валовой выручки за первые девять месяцев текущего года, численности работников организации в среднем за этот период, определенной в соответствии с частью 2 пункта 2 статьи 327 НК [1].

Применять упрощенную систему со дня государственной регистрации вправе также организации (со списочной численностью работников не более 100 человек) и индивидуальные предприниматели, прошедшие государственную регистрацию в году, в котором они претендуют на применение упрощенной системы, и подавшие в течение 20 рабочих дней со дня государственной регистрации в налоговый орган по месту постановки на учет уведомление о переходе на упрощенную систему. Форма такого уведомления установлена законодательством.

С 1 января 2016 г. был установлен запрет на применение упрощенной системы в отношении: субъектов хозяйствования, оказывающих услуги, связанные с размещением на интернет-сайте информации о продаже товаров и (или) субъекте торговли, содержащей доменное имя сайта интернет-магазина, зарегистрированного в Торговом реестре Республики Беларусь, и (или) адресации (гиперссылки) на такой интернет-магазин; организаций, осуществляющих торговлю через интернет-магазин.

Введение данного запрета представители налоговых органов аргументировали следующим образом: «Деятельность интернет-площадок базируется исключительно на использовании информационного ресурса в сети интернет (размещении информации на сайтах), что не требует существенных материальных затрат. В связи с чем налоговая нагрузка в виде налога при упрощенной системе в размере 3% или 5% была необоснованно низка для них. Интернет-магазины по сравнению с традиционной торговлей не несут расходы, необходимые для стационарной торговли, связанные с приобретением (содержанием) недвижимости, торгового оборудования и поддержанием инфраструктуры. За счет того, что реализация товаров и получение выручки в сети интернет могут происходить без участия продавца, они имеют

возможность экономить на персонале (его количество, заработная плата). Такое сокращение затрат на фоне имеющейся у интернет-магазинов возможности увеличения доходов за счет бесперебойной, круглосуточной торговли, широкой рекламы в условиях отсутствия пространственной ограниченности сети интернет, возможности реализации товара независимо от удаленности покупателя, что обеспечивает интернет-магазинам большой круг покупателей, свидетельствует о наличии необоснованного конкурентного преимущества за счет применения упрощенной системы по сравнению с традиционной торговлей» [3].

Однако с вступлением в силу подпункт 5.2 пункта 5 Декрета Президента Республики Беларусь № 7 от 23.11.2017 «О развитии предпринимательства»[4], с 01.01.2018 г. такой запрет был снят.

На сегодняшний день ставки налога при упрощенной системе устанавливаются в следующих размерах:

5% – для организаций и индивидуальных предпринимателей, применяющих упрощенную систему без уплаты НДС;

3% – для организаций и индивидуальных предпринимателей, применяющих упрощенную систему с уплатой НДС;

16% – для организаций и индивидуальных предпринимателей в отношении приведенных ниже внереализационных доходов: для организаций – стоимость безвозмездно полученных товаров (работ, услуг), имущественных прав, иных активов, суммы безвозмездно полученных денежных средств (пп.3.7 п.3 ст. 174 НК); для индивидуальных предпринимателей – сумма безвозмездно полученных денежных средств, стоимость безвозмездно полученных товаров, имущественных прав, работ (услуг), выполненных (оказанных) на безвозмездной основе в интересах индивидуального предпринимателя, нотариуса, адвоката (пп.9.10 п.9 ст.205 НК).

В свою очередь ставка 16% в отношении внереализационных доходов была введена только с 01.01.2016 г., после упразднения ставки налога в размере 3% без уплаты НДС в отношении выручки от реализации в розничной торговле приобретенных товаров.

Таким образом, применение упрощенной системы благоприятным образом сказывается на развитии малого бизнеса, за счёт уменьшения платежей в бюджет, меньшими затратами труда и времени на подготовку и направление бухгалтерского учета и отчетности в налоговые органы и позволяет сэкономить часть доходов направить на развитие своего дела. Кроме того, в последнее время в Республике Беларусь создаются все более приемлемые для этого условия.

Список использованных источников:

1. Налоговый кодекс Республики Беларусь (Особенная часть) [Электронный ресурс] : 29 дек. 2009 г., № 71-3 : принят Палатой представителей 11 дек. 2009 г. : одоб. Советом Респ. 18 дек. 2009 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 30.12.2018 г. № 159-3 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. – Минск, 2018.

2. Упрощенную систему налогообложения в 2017 году применяли около половины организаций и ИП Беларуси [Электронный ресурс] // БЕЛТА. – Режим доступа: www.belta.by/economics/view/uproschennuju-sistemu-nalogooblozhenija-v-2017-godu-primenjali-okolo-poloviny-organizatsij-i-ip-289717-2018/. – Дата доступа: 01.11.2018.

3. Упрощенная система налогообложения: новации 2016 года [Электронный ресурс] // БЕЛТА. – Режим доступа: www.belta.by/onlineconference/view/uproschennaja-sistema-nalogooblozhenija-novatsii-2016-goda-823/. – Дата доступа: 25.10.2018.

4. О развитии предпринимательства [Электронный ресурс] : Декрет Президента Республики Беларусь, 23 нояб. 2017 г., №7 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. – Минск, 2018.

Пожарная О. В.

Старший преподаватель кафедры теории и истории государства и права УО «БрГУ имени А.С. Пушкина», г. Брест, Республика Беларусь

Правовая природа прощения долга в трудах русских дореволюционных цивилистов

Институт прощения долга имеет многовековую историю и активно разрабатывался еще римскими юристами. Однако в отечественном праве нормы о некоем подобии прощения долга нашли свое закрепление лишь в первой трети XVIII века, что, как видится, было связано с недостаточной степенью развитости экономических отношений. Отметим, что в это время четкого законодательного оформления термин «прощение долга» пока не имел, тем не менее одно из положений Устава о таможенном суде 1727 года предусматривало право истца в рамках уже ведущегося судебного процесса отказаться от иска и простить несостоятельному должнику долг.

Более широкое определение прощения долга, уже не столько как мировой сделки, сколько в качестве основания прекращения обязательства, появляется в ст. 1547 т. X Свода законов Российской Империи. Данная норма звучала следующим образом: «Если сторона, имеющая по договору право требовать исполнения, отступится добровольно от своего права в целом договоре или в части, тогда действие договора в целом его составе или части прекращается» [1]. Далее оговаривалось обязательное условие действительности такой уступки – она не должна причинять вред третьим лицам.

Законодательное закрепление института прощения долга в таком виде повлекло за собой возникновение ряда серьезных дискуссий среди русских цивилистов. Одна из них касалась природы сделки, посредством которой происходило освобождение должника от имущественной обязанности перед кредитором.

Многие видные юристы XIX века рассматривали прощение долга как односторонний акт, что шло вразрез с традициями римского права, где для прекращения обязательства таким способом необходимо было заручиться согласием должника. Так, К.Н. Анненков, ссылаясь на мнения других правоведов (К.Д. Кавелина, К.П. Победоносцева) и правоприменительную практику Сената, писал «...отречение верителя от его права требования... имеет значение одностороннего волеизъявления, долженствующего иметь действие как основание прекращения или уменьшения обязательства и без согласия на это должника» [2]. Аналогичной точки зрения придерживался и В.И. Синайский, который, допуская, что в некоторых случаях получение согласия должника на прощение долга может быть желательным, тем не менее отдавал предпочтение буквальному толкованию нормы Свода Законов и утверждал, что «...постановление статьи 1547 довольно определенно говорит за односторонний характер отказа от обязательства» [3, с. 81].

А вот Д.И. Мейер, рассуждая о правовой природе прощения долга, шел на своеобразный компромисс и допускал возможность прекращения обязательства подобным способом как в результате одностороннего волеизъявления кредитора, так и посредством заключения соглашения с должником. При этом им оговаривалось, что

одностороннее отступление от своих прав «имеет значение дара и действие обсуждается как дарение. Так что насколько вообще существенно для действительности дарения принятие дара, настолько же и для прощения долга существенно согласие должника» [4].

Еще одним сторонником договорной природы прощения долга являлся Г.Ф. Шершеневич, который полагал, что любое обязательство, независимо от основания его возникновения, «может быть во всякое время прекращено соглашением между верителем и должником» [5]. А поскольку, по мнению Г.Ф. Шершеневича, в результате такого договора с большой долей вероятности произойдет обогащение должника, то состоявшееся соглашение следует рассматривать как вид дарения, требующий согласия должника.

Таким образом, проведенный анализ некоторых трудов дореволюционных ученых-цивилистов позволяет утверждать, что проблема правовой природы прощения долга представляла значительный интерес и, как следствие, подвергалась достаточно глубокому теоретическому осмыслению. Однако единого подхода к пониманию сущности исследуемого института так и не было выработано, что послужило причиной продолжения дискуссии о конструкции прощения долга в советской цивилистике и на современном этапе развития гражданского права.

Список использованных источников

1. Свод Законов Российской империи. Том X [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://civil.consultant.ru/reprint/books/211/133.html>. – Дата доступа : 28.03.2019.
2. Анненков К.Н. Система русского гражданского права. Том III. Права обязательственные. [Электронный ресурс]. – Спб. : Типография М.М. Стасюлевича, 1901. – Режим доступа : <http://civil.consultant.ru/reprint/books/79/455.html>. – Дата доступа : 28.03.2019.
3. Синайский, В.И. Русское гражданское право / В.И. Синайский. – Киев : Типография Р. К. Лубковского, 1915. – Вып. 2. Обязательственное, семейное и наследственное право. – 460 с.
4. Мейер Д. И. Русское гражданское право (в 2 ч.). [Электронный ресурс]. – По исправленному и дополненному 8-му изд., 1902. Изд. 3-е, испр. – М.: «Статут», 2003. – Режим доступа : http://civil.consultant.ru/elib/books/45/page_80.html#96. – Дата доступа : 28.03.2019.
5. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. Т.2. [Электронный ресурс]. – М. : Статут, 2005. – Режим доступа : http://library.brstu.ru/static/bd/klassika_ros_civilizac/Elib/1581.html. – Дата доступа : 29.03.2019.

Чиж И. М.

Старший научный сотрудник Института правовых исследований Национального центра законодательства и правовых исследований Республики Беларусь

О правовом регулировании ценообразования на сельскохозяйственную продукцию в Республике Беларусь

В современной экономике основным способом стимулирования производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных производителей является государственная поддержка посредством использования различных экономических механизмов, среди которых важное место отводится ценообразованию

на сельскохозяйственную продукцию. Указом Президента Республики Беларусь от 17.07.2014 г. № 347 «О государственной аграрной политике» [1] определены принципы ценообразования в сельском хозяйстве. К ним, в частности, относятся, во-первых, свободное ценообразование в целях формирования эффективного рынка сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия, во-вторых, поддержание паритета индекса цен на промышленную продукцию, работы (услуги), используемые сельскохозяйственными организациями, и индекса цен на сельскохозяйственную продукцию.

Под ценой, согласно ст. 3 Закона Республики Беларусь от 10.05.1999 г. «О ценообразовании» [2] (далее – Закон «О ценообразовании») понимается денежное выражение стоимости единицы товара. В соответствии с Законом «О ценообразовании» и Указом Президента Республики Беларусь от 25.02.2011 г. № 72 [3] (далее – Указ № 72) в отношении сельскохозяйственной продукции могут применяться свободные цены, а в случаях предусмотренных законодательством – регулируемые цены. Следовательно, свободное ценообразование на сельхозпродукцию применяется в случаях, если цены на данную продукцию не регулируются государственными органами. Свободные цены на сельскохозяйственную продукцию формируются сельхозпроизводителями исходя из ее себестоимости, всех видов установленных налогов и неналоговых платежей в соответствии с налоговым и бюджетным законодательством, прибыли.

Перечень товаров, цены, надбавки на которые регулируются Советом Министров Республики Беларусь, государственными органами (организациями), утвержден Указом № 72. Согласно данному перечню Министерство сельского хозяйства и продовольствия Республики Беларусь (далее - Минсельхозпрод) по согласованию с Министерством антимонопольного регулирования и торговли Республики Беларусь определяет цены на сельхозпродукцию, реализуемую для государственных нужд, которые принято называть фиксированными закупочными ценами.

В настоящее время фиксированные закупочные цены установлены в отношении растениеводческой продукции, закупаемой для государственных нужд. Цены на растениеводческую продукцию, реализуемую для государственных нужд, определяются ежегодно соответствующим постановлением Минсельхозпрода. Данным постановлением закрепляется также перечень видов растениеводческой продукции, реализуемой в текущем году для указанных нужд. Цена на конкретный вид растениеводческой продукции определяется в зависимости от ее качества и цели, для которой данная продукция приобретает (для продовольственной, кормовой цели и т.д.). Кроме этого на отдельные виды растениеводческой продукции предусмотрена выплата надбавок, которые устанавливаются либо в процентном отношении к закупочной цене, либо в денежной сумме, выплачиваемой за каждую тону реализуемой продукции.

Отдельно следует остановиться на исследовании вопроса о ценообразовании на льняную тресту. В отличие от сельхозпродукции, поставляемой для государственных нужд, цены на которую регулируются для обеспечения продовольственной безопасности, установление рекомендуемых минимальных закупочных цен на льняную тресту обусловлено, на наш взгляд, необходимостью поддержки льноводства, как традиционной отрасли сельского хозяйства Республики Беларусь. Порядок формирования цен на льняную тресту и льняное волокно регламентируется соответствующей инструкцией, которая утверждена постановлением Министерства экономики Республики Беларусь, Министерства сельского хозяйства и продовольствия

Республики Беларусь от 02.10.2007 г. № 173/65 [4]. В соответствии с названной инструкции закупочные цены на льняную тресту формируются производителями сельхозпродукции по договоренности с льнозаводами с учетом рекомендуемого Минсельхозпродом уровня закупочных цен. При этом Минсельхозпрод устанавливает рекомендуемый уровень закупочных цен на льняную тресту номером 0.75 и выше исходя из плановых затрат (себестоимости) на производство продукции, всех видов установленных налогов и неналоговых платежей в соответствии с налоговым и бюджетным законодательством, прибыли, определяемой с учетом предельно уровня рентабельности в размере до 30 % к себестоимости. Закупочные цены на указанную льняную тресту ежегодно утверждаются соответствующим приказом Минсельхозпрода, согласно которому уровень цен зависит от периода реализации и от номера льняной тресты.

Необходимо отметить, что отдельные виды сельскохозяйственной продукции отнесены к социально значимым товарам, цены на которые регулируются государственными органами не более 90 дней в течение одного года. Так, постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 17.01.2014 г. № 35 [5] установлено, что Министерством антимонопольного регулирования и торговли не более 90 дней в течение одного года могут регулироваться цены на рыбу, мясо (говядина, свинина, мясо кур и цыплят-бройлеров), яйцо куриное свежее, молоко коровье. Кроме этого постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 27.01.2017 г. № 81 [6] облисполкомам и Минскому горисполкому предоставлено право регулировать не более 90 дней в течение одного года цены на свежие картофель, свеклу столовую, морковь столовую, капусту белокочанную, лук репчатый.

Подводя итог, следует отметить, что в настоящее время государство в той или иной степени регулирует цены на все виды сельхозпродукции, от которых зависит продовольственная безопасность страны. Государственное регулирование цен на сельхозпродукцию осуществляется, прежде всего, путем установления фиксированных закупочных цен на сельхозпродукцию, поставляемую для государственных нужд. Кроме этого в данной области применяются косвенные меры государственного регулирования цен, например, установление рекомендуемых минимальных закупочных цен на льняную тресту. Использование косвенных мер государственного регулирования цен на сельхозпродукции существенно ограничивает сферу свободного ценообразования на данную продукцию, что, по нашему мнению, следует рассматривать в качестве особенностей ценообразования на сельхозпродукцию.

Список использованных источников:

1. О государственной аграрной политике [Электронный ресурс]: Указ Президента Респ. Беларусь, 17 июля 2014 г., № 347 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

2. О ценообразовании [Электронный ресурс]: Закон Респ. Беларусь, 10 мая 1999 г., № 255–3 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

3. О некоторых вопросах регулирования цен (тарифов) в Республики Беларусь [Электронный ресурс]: Указ Президента Респ. Беларусь, 25 февр. 2011 г., № 72 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

4. Об утверждении инструкции о порядке формирования цен на льняную тресту и льняное волокно [Электронный ресурс]: постановление М-ва экономики Респ. Беларусь, М-ва сельского хозяйства и продовольствия Респ. Беларусь, 2 окт. 2007 г., №

173/65 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правової інформ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

5. Об утверждении перечней социально значимых товаров (услуг), цены (тарифы) на которые регулируются государственными органами, и признании утратившими силу некоторых постановлений Совета Министров Республики Беларусь: постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 17 янв. 2014 г., № 35 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правової інформ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

6. Об утверждении перечня социально значимых товаров, цены на которые регулируются облисполкомами и Минским горисполкомом не более 90 дней в течение одного года, и внесении изменений в постановление Совета Министров Республики Беларусь от 17 января 2014 г. № 35: постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 27 янв. 2017 г., № 81 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правової інформ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

Левенець Б. Б.

Аспірант відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Модель судової системи України з 1991 р. по 1996 р.

За період незалежності України неодноразово змінювалася модель судової системи. Перші реформаційні кроки були розпочаті 24 серпня 1991 р. після здобуття Україною незалежності. В суспільстві лише народжувалося розуміння судової влади, оскільки прорадянська ідеологія уникала згадки про суд, як окрему гілку влади. У той час перед владою постало складне завдання, яке передбачало створення нової моделі судової гілки влади (відмінної від радянської). На момент проголошення державної незалежності, систему судів України утворювали: Верховний Суд, обласні суди, Київський міський суд, районні (міські) народні суди. Процес формування національної системи правосуддя відбувся без політичного та юридичного протиборства [1, с. 471-472].

Початок судової реформи було розпочато з прийняттям Концепції судово-правової реформи (1992 р.) [2] (далі – Концепція), яка закріпила незалежність судової гілки влади, високий статус суддів, принципи територіальності та спеціалізації судової системи, порядок призначення (обрання) та звільнення суддів. Згідно Концепції в Україні мали діяти Конституційний, загальні та арбітражні суди. Загальні суди захищали права і свободи громадян, розглядаючи цивільні, кримінальні та адміністративні справи. В їх систему входили районні (міські), міжрайонні (окружні), обласні суди та Верховний Суд України, який переглядав в апеляційному та касаційному порядку справи, розглянуті загальними судами. В системі загальних судів зберігались військові суди, які розглядали справи про військові злочини та про соціальний захист військовослужбовців. Вищою інстанцією була військова Колегія Верховного Суду. Арбітражні обласні, прирівнювані до них арбітражні суди та Вищий Арбітражний Суд України розглядали господарські справи. Концепцією було передбачено, що судді незмінювані. Судді районних (міських) і міжрайонних (окружних) судів, обласних судів, Верховного суду республіки Крим, судді обласних арбітражних судів та судді військових судів гарнізонів і округів, судді Верховного Суду та Вищого Арбітражного Суду повинні обиратися Верховною Радою України безстроково.

Крім того, Концепція передбачала створення Конституційного Суду України (далі – КСУ), в компетенцію якого входило б забезпечення відповідності законів та інших нормативно-правових актів Конституції України та ратифікованим міжнародним договорам. Судді КСУ мали б обиратися Верховною Радою України на 10 років, без права повторного обрання.

Концепція визначила системний підхід до реформування судової системи, цілі, завдання та принципи формування незалежної судової гілки влади. На законодавчому рівні з'явилися підстави для розвитку наукової категорії «судова система» у широкому розумінні, як сукупності пов'язаних між собою інституціональних елементів. Більшість положень Концепції згодом було відтворено в Конституції України (1996 р.). Як зазначає О.З. Хотинська-Нор, позитивною стороною Концепції було використання при її розробці зауважень і пропозицій представників суддівського корпусу, наукових установ, що було ознакою конструктивного діалогу влади з представниками юридичної спільноти, здатного забезпечити формування оптимальної стратегії судової реформи [3, с. 9]. Разом з тим, до її недоліків варто віднести відсутність строків практичної реалізації, що дозволило розтягти її втілення в часі на роки. Тому окремі її положення, які потребували негайної реалізації, так і не були реалізовані на практиці, а деякі – виявились застарілими й неактуальними.

Реалізуючи положення Концепції, Верховна Рада України протягом 1992-1994 р.р. прийняла ряд законів, зокрема: було внесено зміни до законів «Про судоустрій України» від 05.06.1981 р., «Про Арбітражний Суд» від 04.06.1991 р. (що діяли до 01.06.2002 р.); прийнято закони «Про статус суддів» (1992 р.), «Про Конституційний Суд» (1992 р.), «Про кваліфікаційні комісії суддів» (1994 р.), «Про органи суддівського самоврядування» (1994 р.), Постанову Верховної Ради України «Про перейменування військових трибуналів України у військові суди України і продовження повноважень їх суддів» (1993 р.) тощо.

Наступним кроком у формуванні моделі судової системи стало укладення Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України (далі – Договір) від 08.06.1995 р. №1к/95-ВР [4]. За Договором судова влада здійснювалась КСУ, арбітражним та загальними судами (ст. 36). Вищими судовими органами, які здійснювали судовий нагляд за діяльністю загальних і арбітражних судів, були Верховний Суд України та Вищий арбітражний суд України. Правосуддя в Україні здійснювалося у формі судочинства в цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних справах, а також у формі прийняття рішень з питань відповідності чинному законодавству правових актів посадових осіб, місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (ст. 39). Судді усіх судів, крім суддів Верховного Суду України, Вищого арбітражного суду України та Конституційного Суду України, призначалися Президентом України за поданням Міністерства юстиції України, за погодженням з Верховним Судом України і Вищим арбітражним судом. Відповідно до п.п. 18, 20 ст. 17 Договору, Голів та суддів Верховного та Вищого арбітражного судів України призначала та звільняла Верховна Рада України за поданням Президента.

Статус КСУ було визначено у ст. 38 Договору, як незалежного органу судової влади, що забезпечував відповідність законів та інших нормативних актів Конституції України, охорону конституційних прав і свобод людини і громадянина. Установчі повноваження стосовно формування КСУ були розподілені між Верховною Радою та Президентом України. Зокрема, за спільним поданням Голови Верховної Ради і

Президента України, Верховна Рада України призначала Голову КСУ. Половину складу суддів КСУ призначала Верховна Рада України, а іншу половину – Президент.

Підсумовуючи, зазначимо, що за період з 1991-1995 р.р. в Україні було сформовано та законодавчо регламентовано концепцію незалежності судової гілки влади. Судова система зберігала стійку динаміку розвитку, зокрема щодо удосконалення розгляду справ за принципами територіальності та спеціалізації. Прийняття Концепції та Договору засвідчило значний прогрес у реформуванні системи судоустрою України вцілому та реалістичність взятих Україною зобов'язань щодо прийняття Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку: монографія / [В.С. Бігун та ін.]; за ред. І.Б. Усенка; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Міжнар. асоц. істориків права. Київ: Наукова думка, 2014. 501 с.

2. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 р. № 2296-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2296-12>

3. Хотинська-Нор О.З. Значення Концепції судово-правової реформи в Україні 1992 року у реформуванні судової системи. Погляд крізь час. Вісник Академії адвокатури України. 2015. Том.12. Вип.3(34). С. 6-14.

4. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України / Верховна рада України; Конституційний договір від 08.06.1995 р. №1к/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80>

Циганчук І. І.

Аспірант Академії праці, соціальних відносин і туризму м. Київ, Україна

Науковий керівник: Гришина Ю. М., доктор юридичних наук, професор Академії праці, соціальних відносин і туризму м. Київ, Україна

Проблеми судового захисту іноземних працівників в Україні

Обов'язком кожної держави є не лише визнання та дотримання прав і свобод людини і громадянина, але і їх захист. Саме тому в ст. 55 Конституції України зазначено, що права і свободи і людини і громадянина захищаються судом.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [1, 29].

Як зазначено в ст. 8 Загальної декларації прав людини, кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй Конституцією або законом [2, 12-13].

У зв'язку із збільшенням різного виду порушень трудових прав найманих працівників, в українських судах намітилася тенденція і до збільшення звернень найманих працівників до суду, зокрема і працівників-іноземців. Проте кількість

справ саме таких працівників не велика. І не тому, що їх права не порушуються, а тому, що вони рідко звертаються за захистом свого права до суду. Аналіз конкретних судових справ, та прийнятих по них рішеннях дає підстави зробити висновок про наявність певних перешкод при зверненні до суду.

Загальні засади регулювання правовідносин з іноземними громадянами встановлені Конституцією України, статті якої гарантують забезпечення, охорону і захист прав і свобод людини. Так, у статті 26 Конституції України зазначено, що іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» передбачено, що іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також яким надано статус біженця в Україні, мають право працювати на підприємствах, в установах і організаціях або займатися іншою трудовою діяльністю на підставах і в порядку, встановлених для громадян України [3, ст.179].

Згідно зі статтею 496 ЦПК України іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, іноземні держави (їх органи та посадові особи) та міжнародні організації мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтересів [4, ст.492].

Іноземні особи мають процесуальні права та обов'язки нарівні з фізичними і юридичними особами України, крім випадків, передбачених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

1 березня 2013 року на засіданні пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ було зроблено висновок про те, що для регулювання спірних правовідносин при розгляді цивільних справ з іноземним громадянином судам слід з'ясувати наявність чинного між державами договору, а також враховувати норми внутрішньодержавного права та колізійні норми, які містяться в конвенціях і двосторонніх договорах України та інших держав про правову допомогу[5, с. 5].

Проте, на практиці, не зважаючи на рекомендації ВАСУ, вирішення судами справ за участю іноземних громадян викликають чимало запитань. На нашу думку, це викликано тим, що прийняття рішення по даним категоріям справ не обмежуються лише нормами законодавства України але й вимагають від суду знання та застосування норм права зарубіжних країн і міжнародних договорів.

Іноземні громадяни в межах України володіють правовим статусом у сфері праці, специфіку якого, в першу чергу, визначає характер зв'язку іноземця з державою знаходження (проживання). З однієї сторони, іноземний працівник зберігає свій зв'язок із державою, громадянином якої він є, а із другої – він зобов'язаний дотримуватись юрисдикції країни, на території якої він перебуває. Такі відносини, як правило, носять тимчасовий характер і їх тривалість залежить від строків перебування іноземців на території певної держави. Саме це і визначає правовий статус іноземного працівника, його права і обов'язки у сфері праці, а також соціально страхування, пенсійного забезпечення тощо.

В ст. 2-1 КЗпП України міститься заборона будь-якої дискримінації у сфері праці, порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної

орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, місця проживання і т.д. [6, ст. 375].

Все це вказує на те, що при реалізації права на працю іноземні громадяни фактично мають такі ж права, як і українці.

Разом з тим, законодавство України містить ряд норм, які позбавляють іноземних працівників можливості у повній мірі реалізувати свої здібності до праці. Зокрема, вони позбавлені права займати державні посади, перебувати на військовій та публічній службі, займати посади, що пов'язані з державною та комерційною таємницею тощо. Проте дані обмеження не вважаються дискримінаційними у сфері праці та не перешкоджають реалізовувати інші права, які передбачені чинним законодавством України.

Підсудність справ, які виникають із трудових правовідносин, визначається відповідно до статті 28 ЦПК України, статті 8 КЗпП України, статті 53 Закону України «Про міжнародне приватне право» [7, ст.422].

Велику кількість трудових спорів іноземних громадян складають спори про встановлення факту перебування у трудових відносинах. Найбільше таких справ було до грудня 2014 року, коли в ст. 24 КЗпП України містилася норма, згідно із якою трудовий договір вважався укладеним і тоді, коли наказ про прийняття на роботу роботодавцем не був виданий, але працівника фактично було допущено до роботи.

Так, гр. К, який мав посвідку на тимчасове проживання, звернувся з позовом до суду до ПП «Дивосвіт» в якому просив визнати факт перебування у трудових відносинах з 03 квітня 2009 року по 11 листопада 2012 року та зобов'язати відповідача внести про це запис до трудової книжки та сплатити страхові внески до Пенсійного фонду України. У задоволенні позову було відмовлено з посиланням на те, що ч. 1 ст. 42 Законом України «Про зайнятість населення», підприємства, установи та організації мають право на застосування праці іноземців та осіб без громадянства на території України на підставі дозволу, що видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, на строк до одного року, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [8, ст. 243]. При цьому суд залишив по за увагою те, що на момент виникнення спірних трудових відносин фактичний допуск до роботи працівника з відома роботодавця вважався укладенням трудового договору.

Законом № 77-VIII від 28.12.2014 року [9, ст.75] ч.3 ст. 24 КЗпП України була викладена в новій редакції згідно із якою працівник не може бути допущений до роботи без повідомлення органів державної фіскальної служби та укладення трудового договору, оформленого наказом роботодавця. Але, на практиці, цю норму роботодавці намагаються порушити. Не виправило ситуації і збільшення розміру штрафних санкцій при виявленні працівника, допущеного до роботи без укладення трудового договору.

Не поодинокими в судах є і трудові спори, коли іноземні громадяни виступають роботодавцями, що порушили права найманих ними працівників. Як слідує із таких справ, іноземці, які тимчасово перебувають в Україні, без наявності статусу фізичних осіб-приватних підприємців приймають на роботу працівників без оформлення трудових відносин. При виявленні таких фактів іноземці не лише притягуються до адміністративної відповідальності за порушення трудового законодавства шляхом накладення штрафів, але й що до них суди приймають

рішення про примусову депортацію. Дана категорія справ підвідомча адміністративним, а не загальним судам і розгляд справ має здійснюватися за нормами КАС України, а не ЦПК України. Але, на практиці, ще зустрічаються випадки коли справи вирішуються загальними судами на підставі норм ЦПК України.

Отже, практика розгляду трудових спорів за участю іноземних працівників вказує на недосконалість національного законодавства, наявність прогалин в правовому регулюванні трудових відносин з іноземними громадянами, а також невірне застосування судами норм матеріального та процесуального права. Така ситуація вказує на неналежне забезпечення балансу основних прав іноземних працівників та загального інтересу, що полягає в захисті особи, суспільства і держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.8.
2. Загальна декларація прав людини. – К.: Українська Правнича Фундація. Видавництво право, 1995. – С. 12–13.
3. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19-20. – Ст.179.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст.492.
5. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 № 24-754/0/4-13 «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом» // [http www.sc.gov.ua/](http://www.sc.gov.ua/), С.5.
6. Кодекс законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 року // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. – № 50. – Ст.375.
7. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст.422.
8. Законом України «Про зайнятість населення» від 05 липня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 24. – Ст.243.
9. Закон України № 77-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» від 28 грудня 2014 року // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 11. – Ст.75.

Адамчук В. А.

Студент 3 курсу юридического факультета УО «Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина», г. Брест, Республика Беларусь

Научный руководитель: Зайчук Г. И., кандидат юр. наук, доцент Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина, г. Брест, Республика Беларусь

Право собственности иностранных граждан на недвижимость в Республике Беларусь

Для любого иностранного гражданина, проживающего в Республике Беларусь, правовое закрепление права собственности, иных вещных прав и правовые механизмы реализации этих прав имеют первостепенное практическое значение. Правовое

регулирование данной сферу осуществляется гражданским, земельным и другим природоресурсным законодательством Республики Беларусь [1].

В силу положений статьи 11 Конституции Республики Беларусь иностранные граждане и лица без гражданства на территории Беларуси пользуются правами и свободами и исполняют обязанности наравне с гражданами Республики Беларусь, если иное не определено Конституцией, законами и международными договорами. Данное положение является гарантией от необоснованного сужения прав иностранцев [2].

В соответствии со статьей 12 Закона Республики Беларусь от 4 января 2010 г. № 105-3 «О правовом положении иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь» (Далее – Закон) иностранцы в Республике Беларусь могут иметь в собственности имущество, наследовать или завещать его, пользоваться иными имущественными и личными неимущественными правами в порядке, установленном законодательством Республики Беларусь, в том числе международными договорами Республики Беларусь [3].

В статье 10 редакции Жилищного кодекса Республики Беларусь от 22 марта 1999 г. также была ссылка на то, что иностранные граждане и лица без гражданства, постоянно проживающие на территории Республики Беларусь, пользуются правами и исполняют обязанности в области жилищных отношений наравне с гражданами Республики Беларусь, если иное не предусмотрено Конституцией, законами и международными договорами Республики Беларусь [4].

Однако с принятием нового Жилищного кодекса Республики Беларусь от 28 августа 2012 г. данное положение утратило силу и является закрепленным только в Конституции Республики Беларусь, однако имеет наиболее общий вид.

Определившись с основами правового статуса иностранных субъектов, необходимо дать характеристику объектам, подпадающим под определение «недвижимость» в соответствии с действующим законодательством Республики Беларусь.

Статьей 130 Гражданского кодекса Республики Беларусь (Далее – ГК) к недвижимому имуществу отнесены объекты, которые можно разделить на три группы. Во-первых, это земельные участки, участки недр, поверхностные водные объекты и все, что прочно связано с землей, то есть объекты, перемещение которых без несоразмерного ущерба их назначению невозможно, в том числе леса, многолетние насаждения, капитальные строения. Во-вторых, к недвижимому имуществу приравнивается предприятие в целом как имущественный комплекс. В-третьих, недвижимым имуществом объявлены подлежащие государственной регистрации воздушные и морские суда, суда внутреннего плавания, суда плавания «река-море», космические объекты [5].

Основываясь на том, что иностранные субъекты имеют статус, приравненный к гражданам Республики Беларусь, тем не менее, существуют ограничения, касающиеся данной сферы.

В соответствии со статьей 55 Кодекса Республики Беларусь о земле (Далее – КоЗ) при переходе прав на капитальные строения (здания, сооружения), незавершенные законсервированные капитальные строения или долей в праве на данные объекты к их приобретателям переходят права на земельные участки, на которых они расположены [6].

Согласно частям 3, 4 статьи 12 КоЗ земельные участки могут находиться в частной собственности граждан Республики Беларусь, негосударственных юридических лиц Республики Беларусь, собственности иностранных государств, международных организаций.

Земельные участки могут находиться в частной собственности иностранных граждан, лиц без гражданства, являющихся родственниками наследодателя, в случае получения ими по наследству земельных участков, предоставленных наследодателю в частную собственность, если иное не установлено законодательными актами [6].

В соответствии с частью 1 статьи 17 КоЗ земельные участки могут предоставляться в аренду гражданам, индивидуальным предпринимателям, юридическим лицам Республики Беларусь, иностранным юридическим лицам и их представительств, иностранным государствам, дипломатическим представительствам и консульским учреждениям иностранных государств, международным организациям и их представительств в соответствии с настоящим Кодексом и иными актами законодательства об охране и использовании земель. Следовательно, данная норма позволяет предоставление земельных участков в аренду лицам независимо от гражданства [6].

Таким образом, при переходе права на капитальное строение к приобретателю переходит право на земельный участок, на котором расположен данный объект недвижимости. При этом иностранному гражданину земельный участок может предоставляться только на праве аренды, за исключением случая наследования земельного участка. Иностранец не может приобрести капитальное строение в собственность, если земельный участок принадлежит собственнику капитального строения на праве собственности. В таком случае собственник капитального строения должен первоначально отказаться от земельного участка в пользу государства и получить такой земельный участок на праве аренды.

Отдельное упоминание требует особый статус граждан Российской Федерации по вопросам приобретения недвижимого имущества в Республике Беларусь.

В целях реализации решения Высшего Совета Сообщества Беларуси и России от 2 апреля 1997 г. №3 «Об обеспечении равных прав граждан Беларуси и России на приобретение в собственность, владение, пользование и распоряжение имуществом» Совет Министров Республики Беларусь своим постановлением от 10 июля 1998 г. № 1086 установил, что граждане Российской Федерации вправе приобретать квартиры (дома), в том числе по договорам купли-продажи, в любых населенных пунктах Республики Беларусь наравне с гражданами Республики Беларусь.

Граждане Российской Федерации могут участвовать в жилищных правоотношениях в Республике Беларусь, то есть приобретать в собственность жилые помещения, без соблюдения условия о постоянном проживании в Республике Беларусь. Относительно приобретения ими капитальных строений (жилых домов, иных капитальных строений) действуют вышеприведенные ограничения о невозможности приобретения земельного участка иностранным гражданином в собственность (за исключением случаев наследования).

Подводя итог, иностранные граждане и лица без гражданства на территории Беларуси пользуются правами и свободами и исполняют обязанности наравне с гражданами Республики Беларусь, тем не менее, в силу изменения положений Конституции, законов, международных договоров могут устанавливаться определенные ограничения прав, в частности, как это установлено в отношении права собственности на недвижимые объекты.

Список использованных источников:

1. Денисенко, М. А. Вещные права иностранных граждан и лиц без гражданства на недвижимое имущество в Республике Беларусь / М. А. Денисенко // Актуальные проблемы международного публичного и международного частного права: сб. науч. тр.

/ Беларус. гос. ун-т; отв. ред. Е. В. Бабкина, А. Е. Вашкевич. – Минск, 2010. – Вып. 2. – С. 206 – 231.

2. Конституция Республики Беларусь 1994 года [Электронный ресурс] : с изм. и доп., принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г. // КонсультантПлюс: Беларусь [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

3. О правовом положении иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь : Закон Республики Беларусь, 4 января 2010 г. № 105-З. // Эталон-Беларусь [Электронный ресурс] / Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. – Минск, 2019

4. Жилищный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] :22 марта 1999 г. № 248-3 : принят Палатой представителей 18 декабря 1998 г. : одобр. Советом Респ. 8 февраля 1998 г. // КонсультантПлюс: Беларусь [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

5. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] :7 дек. 1998 г. № 218-3 : принят Палатой представителей 28 октября 1998 г. : одобр. Советом Респ. 19 ноября 1998 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 17.07.2018 г. // КонсультантПлюс: Беларусь [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

6. Кодекс Республики Беларусь о земле [Электронный ресурс] :23 июля 2008 г. № 425-3 : принят Палатой представителей 17 июня 2008 г. : одобр. Советом Респ. 28 июня 2008 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 26.10.2012 г. // КонсультантПлюс: Беларусь [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

Бакшеева А. В., Гайшун О. А.

Студентки 2 курса факультета управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Гасанов А. П., преподаватель Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Общественные объединения как субъект административного права

Рассмотрение вопросов о субъектах административного права является одним из важнейших, поскольку речь идет об участниках административно-правовых отношений, принимающих участие в решении задач и осуществлении многочисленных функций исполнительной власти.

В административном праве под субъектом административно-правовых отношений понимают носителя прав и обязанностей в сфере государственного управления, которые предусмотрены административно-правовыми нормами, способного реализовывать предоставленные права, а возложенные на него обязанности выполнять.

Необходимо отметить, что субъект административного права выступает в качестве одной из сторон публичной управленческой деятельности. В рамках этих отношений он наделяется официальными правами, обязанностями, полномочиями, компетенцией, ответственностью, способностью вступать в административно-правовые отношения. Реализация прав, установленных за субъектом административного права, и выполнение им определенных обязанностей происходят в рамках конкретного правоотношения.

Для того чтобы стать субъектом административного права, необходимо обладать административной правосубъектностью (право- и дееспособностью), под которой понимают юридическое свойство, выражающееся в наличии у лица (организации) прав и обязанностей, предусмотренных административно-правовыми нормами.

Общественные объединения являются одним из наиболее активных участников социально-экономических преобразований, и проводимые политические и правовые реформы в любой стране должны опираться на современную теоретическую концепцию их административно-правового положения.

Сравним статус общественных объединений в Республике Беларусь и Украине.

Административная правосубъектность общественных объединений возникает с момента принятия объединением решений о его создании, об утверждении устава объединения и формирования руководящих и контрольно-ревизионных органов съездом (конференцией) или общим собранием. После принятия указанных решений объединение считается созданным. Оно осуществляет свою уставную деятельность, приобретает права и принимает на себя обязанности, предусмотренные Законом Республики Беларусь «Об общественных объединениях». Административная правосубъектность общественных объединений закрепляется государством, включая комплекс принадлежащих им прав и обязанностей, реализуемых во взаимоотношениях с представителями исполнительной власти и гражданами. Образование общественного объединения в Украине осуществляется на учредительном собрании его учредителей и оформляется протоколом.

Рассмотрение административного статуса общественных объединений позволяет раскрыть их роль в механизме доступа граждан к институтам государственной власти, а также преодолеть имеющиеся противоречия при взаимодействии исполнительных органов государственной власти и органов местного самоуправления с институтами гражданского общества. Однако надо иметь в виду, что определение деятельности общественных объединений как невластного субъекта административного права требует раскрытия понятия общественных объединений. Определение понятия общественных объединений дает возможность выявить их сущность и создает основу для определения правового статуса таких объединений.

Согласно Закону Республики Беларусь «Об общественных объединениях» под общественным объединением понимается добровольное объединение граждан, в установленном законодательством порядке объединившихся на основе общности интересов для удовлетворения нематериальных потребностей и достижения уставных целей [1].

В украинском законодательстве общественное объединение определяется как добровольное объединение физических лиц и/или юридических лиц частного права для осуществления и защиты прав и свобод, удовлетворения общественных, в частности экономических, социальных, культурных, экологических и других интересов; общественное объединение по организационно-правовой форме образуется как общественная организация или общественный союз [2].

Уже в самих понятиях мы видим некоторые различия. Например, учредителями создания общественных объединений в Республике Беларусь являются граждане (т.е. физические лица), а в Украине это и физические лица, и юридические лица частного права.

Особенностью украинских общественных объединений является их возможность осуществлять деятельность со статусом юридического лица или без такого статуса. Общественное объединение со статусом юридического лица является

непредпринимательским обществом, основной целью которого является получение прибыли.

На территории Республики Беларусь могут создаваться и действовать международные, республиканские и местные общественные объединения, союзы, а также отделения международных общественных объединений, созданных на территории иностранных государств.

Основными направлениями деятельности общественных объединений являются:

- осуществление задач, закрепленных в уставе;
- учреждение собственных средств массовой информации и осуществление издательской деятельности в порядке, установленном законодательством;
- защита права и законных интересов своих членов в государственных органах и иных организациях;
- поддержание связей с другими общественными объединениями, союзами и др.

Общественные объединения создаются в целях реализации и защиты гражданских, политических, экономических, социальных и культурных прав и свобод, активизации самодеятельности граждан, их участия в управлении государственными и общественными делами.

Таким образом, на основании вышеизложенного, приходим к выводу, что общественное объединение как субъект права обладает комплексом целей, задач, функций, прав, обязанностей и ответственности, которые составляют содержание его административной правосубъектности, независимо от участия в тех или иных правоотношениях. Следовательно, для административно-правового регулирования деятельности общественных объединений такая правосубъектность имеет особое, основополагающее значение и может служить предпосылкой возникновения правоотношений между ними и органами государственного управления.

Список использованных источников:

1. Закон Республики Беларусь «Об общественных объединениях» [Электронный ресурс]. – http://kodeksy-by.com/zakon_rb_ob_obwestvennyh_obedineniyah.htm.
2. Закон Украины «Об общественных объединениях» [Электронный ресурс]. – <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/page>.

Бенедюк В. І.

Студент 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Костенко С. О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Проблематика правового регулювання автомобілів з іноземною реєстрацією в Україні

Ні для кого не є секретом, що населення України все більше убожіє, цьому сприяє інфляція гривні, різке зростання цін на продукти харчування, на комунальні послуги. Водночас, автомобіль вже давно став не засобом розкоші, а засобом пересування. Однак, зважаючи на його високу вартість в Україні, його не кожен потребує український споживач може собі дозволити придбати. Чого не можна сказати про зарубіжні країни, де вартість авто в рази дешевше. Власне тому, починаючи з 2015 р. в країні з'явилась значна кількість автомобілів на європейських номерах

(тобто нерозмитнені та незареєстровані в Україні). Причиною нерозмитнення таких авто був досить високий акцизний збір: у 7-20 разів більше за авто віком до 5 років, ніж за нове авто, і в 10-28 разів більше, якщо машині понад 5 років. Варто відзначити, що в Україну були ввезені переважно старі автомобілі, які дуже забруднюють навколишнє середовище.

Дану проблематику досліджували Южаніна Н.П., Прус Л.Р., Попель С.А., та ін.. Однак у відповідних дослідженнях були розкриті лише деякі аспекти відповідної проблематики, тому дане дослідження не втратило свою актуальність.

Описуване нами явище в Україні набуло назви "Євробряхи", яке стало досить поширюване та часто застосовуване як в телевізійних новинах, так і в розмовній мові. Під "Євробряхою" розуміють автомобілі, які мають іноземну реєстрацію та ввезені в Україну без сплати мита та подальшої реєстрації.

Причинами масової появи таких автомобілів в Україні з іноземною реєстрацією є:

- 1) низькі доходи в Україні порівняно з країнами ЄС;
- 2) досить висока ціна розмитнення автомобіля в Україні;
- 3) встановлення на законодавчому рівні обмеження на використання старих автомобілів в ЄС, що стало наслідком масового розпродажу таких автомобілів в інші країни, де такі обмеження не встановлені. Так, у Німеччині почали діяти перші заборони на проїзд дизельних автомобілів. Зокрема, у Гамбурзі, на окремих ділянках двох особливо завантажених транспортних доріг з 31 травня 2018р., заборонений проїзд дизельних автомобілів, що не відповідають вимогам найвищого на той момент екологічного стандарту "Євро-6". На цих дорогах, зокрема, розташовані прилади для вимірювання рівня забруднення повітря. 27 лютого Федеральний адміністративний суд Німеччини у Лейпцигу дозволив містам країни заборонити проїзд на дизельних авто на власний розсуд, не потребуючи для цього рішень урядів федеральних земель чи, тим паче, федеральної влади країни [5].

- 4) порівняно низькі ціни на вживані авто в ЄС. Для порівняння використаємо всім нам відомий онлайн автобазар авторія, візьмемо два автомобілі: автомобіль Opel Astra G 1.7 DTI 16V Eco4 2002, та Opel Insignia 2016. На Європейському ринку автомобілів в середньому Opel Astra G 1.7 DTI 16V Eco4 2002 коштує від 1300 до 1700 доларів, натомість в Україні даний автомобіль коштує від 3900 до 5500 доларів. Тобто середня ціна в ЄС 1500, а в Україні 4700, різниця в середньому складає 3200 доларів. Тепер порівняємо більш новіший автомобіль Opel Insignia 2016. Середня ціна такого автомобіля на європейському ринку 9000 доларів, в Україні такий автомобіль коштує в середньому 12500 доларів. Знову ціна в середньому відрізняється на 3000-3500 тис. доларів.

Варто зазначити, що передумовою масової появи автомобілів з іноземною реєстрацією на території України стало рішення Конституційного суду від 31 березня 2015 року. Так, громадянин держави Ізраїль Мартинов В.В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень ч. 2 ст. 469 Митного кодексу України. В статті йшлося про те, що при передачі нерозмитненого транспортного засобу в користування іншій особі, передбачений адміністративний штраф у розмірі 17 тис. грн. Конституційний Суд України прийшов до висновку, що користування або розпорядження транспортними засобами особистого користування, які поміщені в митний режим тимчасового ввезення на митну територію України, не є адміністративним правопорушенням [1]. Таке рішення позбавило державу відповідних важелів впливу на громадян, що призвело до значного збільшення кількості транспортних засобів особистого користування з іноземною

реєстрацією. Проте, правовий режим незареєстрованих автомобілів, які завезли на територію України регулювались й іншими статтями Митного кодексу України. Зокрема, ст. 480 та ст. 481 Митного Кодексу України, які регулюють строки перебування автомобіля на території України, якими передбачено застосування адміністративної відповідальності [2].

За даними Державної фіскальної служби, в режимі “тимчасового ввозу” та “транзиту” в 2016 році в Україну потрапило 127,5 тис. автомобілів. В 2017 році ця цифра зросла майже в два рази — до 212 тис. авто. За перші шість місяців 2018 року (станом на 18 липня) обсяги транзиту авто з іноземною реєстрацією перевищили показники всього 2016 року і становили 152,4 тис. штук [6]. (Під “тимчасовим ввезенням”, розуміють митний режим, відповідно до якого іноземні товари, транспортні засоби комерційного призначення ввозяться для конкретних цілей на митну територію України з умовним повним або частковим звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реекспорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання [1]. Під “транзитом” - розуміють митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [3]).

Згідно з Митним кодексом України у випадку транзиту український водій має особисто ввезти автомобіль. На території України він може перебувати 10 днів. В разі того, якщо автомобіль буде перебувати більше вище вказаного строку доведеться сплати одноразовий штраф за відповідне порушення в розмірі 8,5 тисячі грн. [3].

При тимчасовому ввезенні автовласнику необхідна допомога іноземця. При цьому, на громадянина іншої держави не повинно бути зареєстровано інших транспортних засобів. В такому випадку громадянин України може їздити на ввезеному авто на підставі довіреності. Згідно з Митним Кодексом України - строк тимчасового ввезення транспортних засобів комерційного призначення встановлюється органом доходів і зборів з урахуванням того, що ці транспортні засоби повинні бути вивезені за межі митної території України ж після закінчення транспортних операцій, для яких вони були ввезені [4].

Отже, на сьогодні ситуація з нерозмитненими автомобілями залишається критичною. Неконтрольованість автомобільного потоку загрожує безпеці на дорогах. Це пояснюється тим, що багато старих автомобілів не мають належного технічного стану. Автовласники розуміють, що конфіскувати таку кількість автомобілів влада вже не зможе, і тому продовжують “тимчасово” ввозити автомобілі, попри попередження відповідних органів про штрафи та конфіскацію [4]. Хто їздить на нерозмитненому автотранспорті, повинен бути готовим до наступних проблем. Зокрема, таке авто може бути конфісковане і повернути його можна буде тільки після сплати штрафів і всіх митних зборів, а це, досить, велика сума грошей! Власники таких авто можуть піти й іншим шляхом, а саме машину можна розібрати на деталі для подальшого їх перепродажу і тоді хоча б частково відшкодувати кошти, витрачені на придбання «недорогої» іномарки.

Враховуючи вище сказане, вбачається наступний вихід із даної проблематичної ситуації: встановити жорстке обмеження на ввіз застарілих іноземних автомобілів,

знизили ціну розмитнення на нові автомобілі. Таким чином зменшиться кількість старих автомобілів з іноземною реєстрацією, і буде більш доступне нове авто.

Список використаної літератури:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Мартина Володимира Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 469 Митного кодексу України від 31.03.2015 № 1-4/2015, м.Київ: 2015.
2. Стала відома причина масової появи “євроблях” в Україні, 2018 URL: https://auto.24tv.ua/stala_vidoma_prychyna_masovoi_poiavy_ievrobliakh_v_ukraini_n4943 (Дата звернення 24.03.2019)
3. Митний Кодекс України від 25.11.2018 № 4495-VI Київ: Відомості Верховної Ради України. 2018 (Дата звернення 22.03.2019)
4. Їзда на авто з іноземною реєстрацією: вигоди і наслідки”, 2017 . URL : <http://www.avtonovyny.com.ua/yizda-na-avto-z-inozemnoyu-reyestratsiyeyu-vigodi-naslidki/> (Дата звернення 24.03.2019)
5. У Німеччині почали діяти перші заборони на дизельні авто, 2018. URL: <https://www.dw.com/uk/y-nimеччині-почали-діяти-перші-заборони-на-дизельні-авто/a-44016942> (Дата звернення 25.03.2019)
6. Євробляхи в цифрах. Що відомо про автомобілі з іноземними номерами : <https://opendatabot.ua/blog/205-blyahi/> (Дата звернення 28.03.2019)

Бенедюк В. І.

Студент 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Кайданович Т.М., старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Гадяцький договір, передумови підписання, наслідки, значення

Значне коло питань історії потребують позбавлення від ідеологічних штампів. До таких питань, зокрема, належать питання стосунків з державами-сусідами. Тривалий час в історії питання Гадяцького договору залишалося малодослідженою проблема відносин між українцями та поляками. Тому у статті ми досліджуємо Гадяцький договір 1658 року, зокрема передумови укладення та наслідки. Акцентується увага на історичних постатей, які причетні до його розробки.

Дослідженню та аналізу положень Гадяцького договору присвячені такі роботи, як: “Гадяцький договір: політичні й правові аспекти” П. Кралюк, “Гадяцька унія 1658 року” П. Сохань, В. Брехуненко та ін., “Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття” Яковенко Н..

Ми вважаємо, що це питання не є досить дослідженим, тому мета нашої роботи є розкриття питань, які стосуються передумов укладення, значення та наслідків Гадяцького договору.

1657-го року після смерті Б. Хмельницького було обрано гетьманом Івана Виговського. Росія формально визнає обрання нового гетьмана, але водночас підтримує Мартина Пушкаря, який згодом повстав проти новообраного гетьмана. Наступного року Виговський з допомогою кримськотатарської орди здобуває Полтаву і знищує прихильників Пушкаря. Далі, після численних переговорів гетьман скликає в Гадячі козацьку раду. До наради приєднується й Польська сторона. Саме повернення Війську Запорізькому до складу Речі Посполитої закликав Станіслав-Казимир

Баньовський. Внаслідок довгих переговорів 16 вересня 1658 р. було підписано Гадяцький договір.

Гадяцький договір – це угода, яка була підписана 16 вересня 1658 р. під м. Гадяч з ініціативи Івана Виговського (творцями Гадяцького договору справді часто вважаються Юрій Немирич та Павло Тетеря[1, с. 3].) між Гетьманщиною та Річчю Посполитою. Угода вбачала приєднання Гетьманщини до складу Речі Посполитої з назвою «Великого Князівства Руського» і мала виступати як третій рівноправний член двосторонньої унії Польщі і Литви. Основні пункти залишилися на папері, адже Річ Посполита ратифікувала угоду у вкрай урізаному вигляді, скасувавши її основні положення.

В основу примирення України та Польщі було покладено реалізований на Люблінському сеймі 1569 р. принцип федеративного устрою Речі Посполитої. Вищим органом законодавчої влади на території Великого Князівства Руського мали б виступати Національні Збори, тобто виборний парламент, а виконавча влада – належати пожиттєво обраному і затвердженому королем гетьманові. Князівству належала власна скарбниця, свій вищий судовий трибунал та підпорядкована гетьманові армія у складі 30-тисячного Війська Запорізького, якому належали усі права та вольності, а також 10-тисячного найманого війська. Православна церква урівнювалася у правах з Римо-католицькою тим, що в спільному сенаті Речі Посполитої постійні місця сенаторів отримували православний митрополит і п'ятеро владик, а унія на території Князівства мусила бути скасована. Окремим пунктом Гадяцької угоди оговорювалося існування двох університетів: Києво-Могилянської академії, урівняної у правах з Краківською, і новоствореної вищої школи зі статусом університету; по всій території держави дозволялося без обмежень засновувати колегії та гімназії з правом викладання на латині. Врешті, проголошувалася повна свобода друку (у тому числі в питаннях дотичних релігії), аби лиш друкована продукція не містила випадів проти особи короля[2]. В силу ключових відмінностей у баченні становища українських земель у 1569 р. під час ратифікації договір втратив основні положення.

Угода не була визнана українським народом через численні причини. На нашу думку, найважливіша це – перебування у складі Польщі Волинського, Белзького і Подільського воєводств. Повернення прав на маєтності шляхті яка була змушена покинути свої володіння у попередні роки, а також висока вірогідність війни з православним Московським Царством.

Після укладення угоди Росія розпочала війну з Україною. Незважаючи на перемогу під Конотопом, війна склалася для Виговського невдало. Вороже налаштовані кола старшини та козацтва саботували війну, бо на їх думку Виговський зрадив український народ. Не бачачи іншого виходу з ситуації гетьман Виговський у жовтні 1659 склав повноваження та виїхав до Польщі. Для поляків війна складалася значно успішніше і у 1660 році вони завдали суттєвих поразок Росії та звільнили Вільно. В підсумку Росія і Польща уклали Андрусівське перемир'я 1667 року, а згодом Угоду про Вічний мир 1686 року. Лівобережна Україна перейшла під контроль Росії. Козацтво отримало ще менше привілеїв, ніж передбачав Гадяцький договір, і на кінець XVIII ст. практично втратило свій політичний вплив[2].

Підсумовуючи вищевикладений матеріал можемо сказати, що Гадяцький договір це яскрава пам'ятка минулого, найбільше політичне досягнення 17ст.. Якщо б договір був би ратифікований і реалізований то могла б утворитися нова форма співіснування народів. Можливо Українське суспільство не було готове до такого, тому угода викликала дуже суперечливі погляди в суспільстві. Багато хто сприймав

Виговського зрадником, адже люди думали, що він повернув полякам те, що відвоював в них дорогою ціною Б.Хмельницький. Таким чином, договір незабаром привів гетьмана до остаточної поразки.

Список використаних джерел:

1. Гадяцький договір: політичні й правові аспекти / П. М. Кралюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2018. – № 1(17) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18kpmypa.pdf>.
2. Гадяцький трактат: причини укладення, зміст, історичне значення // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5862124/page:13/>
3. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. — К.: Генеза, вид. 2-ге, перероблене та розширене. — К.: Критика, 2005. 584 с. — Режим доступу: http://history.franko.lviv.ua/yak_r5-2.htm
4. Гадяцька унія 1658 року: Зб. наук. пр. / Редкол. П. Сохань, В. Брехуненко та ін. — К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2008. — 342 с.)
5. Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка - Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2007. - 528 с.: іл.
6. Горобець В.М. ГАДЯЦЬКИЙ ДОГОВІР 1658 [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2004. - 688 с.: іл.. —Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Gadjackij_dogovir
7. 360-річчя Гадяцької угоди: велич задуму і причини краху//[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/istorychna-svoboda-gadiatska-ugoda/29490322.html>
8. Історія України: Нове бачення: У 2т./ О. Гурій, Я. Д. Ісаєвич, М. Ф. Котляр та ін.; Під ред. В. А. Смолія. — К.: Україна, 1995 —ст.182
9. Халебський П. Україна земля козаків. Подорожній щоденник / Упорядкував Микола Рябий. Київ, 2008. С. 64-67, 74-81, 90-95, 176-178, 188.
10. Ізборник, Гядцький трактат – тексти // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iurt100307.htm>

Бенчук О. М.

Студентка 4 курсу факультета управління Академії управління при Президенті Республіки Беларусь, г. Минск, Республіка Беларусь

Научный руководитель: Шабуневич С. Н., старший преподаватель кафедры ТИГП, Академії управління при Президенті Республіки Беларусь, г. Минск, Республіка Беларусь

Эпоха Возрождения и ее отражение в национальном праве Беларуси

Эпоха Возрождения застала Беларусь в составе Великого Княжества Литовского (далее – ВКЛ), которое все теснее становилось связано с Польским государством. Поэтому для нашей земли, нашего народа история Возрождения – это история очень непростого и неоднозначного взаимодействия традиционных национальных культур и ренессансной культуры, поскольку в одном месте существовали многочисленные народы, религии, языка, традиции, нравы.

Основными чертами Эпохи Возрождения в Беларуси являлись: нравственное совершенствование; просвещение народа; донесение до народного сознания представления об уникальности собственной культуры; формирование особого языкового окружения. Данные черты были отражены в важнейшей идеи, общей как для Возрождения, так и для Реформации. Данная идея заключалась в формировании национальной культуры на национальном языке, это исторически, как правило, предшествует и способствует формированию нации. Однако вопрос о необходимости создания национальной государственности, не нашло своего отклика в сознании белорусов той эпохи в силу довольно благоприятных для белорусов социально-политических условий их жизни в составе ВКЛ до принятия Люблинской унии. Второй выделяемой идеей являлась идея веротерпимости. Она была довольно хорошо встречена подданными ВКЛ, наверное, здесь был учтен фактор принадлежности их к разным национальностям и исповеданию разных религий. Данные идеи нашли свое отражение и в ныне действующей Конституции Республики Беларусь, которая гласит, что все религии и вероисповедания равны перед законом, а каждый человек имеет право сам выбирать свое вероисповедание [5, с.109].

Эти идеи, конечно, были поддержаны просветителями того времени. Так, издательская деятельность, которую развернул Франциск Скорина, играла большую роль в становлении этнического самосознания белорусов. Кроме того, он сопровождал публикуемые им книги комментариями, в которых в значительной степени отходил от средневековой ортодоксии. Правом у Ф. Скорины является человеческое становление, которое возникает везде и у каждого народа. Так же он выделяет тезис о том, что отправной точкой потребности и даже необходимостью функционирования права является появление власти. Беззаконие ведет к анархии и правонарушениям. При разработке законодательных актов необходимо руководствоваться как «естественным правом», так и местными обычаями, традициями [4, с.283].

Мысли Ф. Скорины поддерживал Симон Будный и активно их развивал в своих работах. С. Будный боролся со всеми формами насилия и был сторонником свободы воли, но в то же время активно противостоял анархистам и пропагандировал законопослушность и правопорядок. В произведении "О светской власти" он утверждает, что каждый обладает рядом неотчуждаемых прав таких, как право на свободу выражения мнения и собственное мнение. Данные права относятся к личным правам и свободам человека наряду с правом на жизнь. Они принадлежат всем лицам, независимо от национальности, вероисповедания [2, с.205].

Так, А. Волан в своей работе «О государстве и его личных добродетелях» придерживался той же идеи равенства и свободы, данных людям природой, только делая акцент на том, что забота о благополучии и благосостоянии граждан лежит на государстве. Важнейшим врожденным свойством человека А. Волан считал стремление к свободе, и, как он думал, оно не должно ограничиваться существующими законами, которые всячески ущемляют это стремление. По его словам, общество, в котором человеку законом и властью гарантируется личная и имущественная безопасность, является свободным. Подобное мнение полностью отражает идею правового государства.

Все эти гуманистические идеи в последствии нашли свое отражение в уставах ВКЛ 1529, 1566 и 1588 гг., которые представляли собой сборники законов и по своей правовой природе напоминали конституцию. Принятие такого рода правовых актов имело большое значение для становления отечественной государственной правовой системы той эпохи.

Например, особенностью Статута ВКЛ 1529 года являлась содержание норм, благодаря которым ограничивалась власть магнатов и возрастала значимость других слоев населения. Данный Статут стал базисом для развития следующего законодательства и служил главным источником при подготовке следующих Статутов. Именно в нем были воплощены идеи Ф. Скорины, также он включал в себя все отрасли права: конституционное, общественное, брачно-семейное, административное, уголовное, судебно-процессуальное и др. Но следует отметить, что зачастую нормы одной отрасли права содержались не в одном разделе, а в нескольких различных [4, с.458].

Основная идея Эпохи Возрождения, а именно наделение человека особыми достоинствами, способностями к поиску истины и правом на свободу, законодательно закреплялась именно в Статуте ВКЛ 1588 года, который сыграл важную роль в развитии права ВКЛ. В нем провозглашался принцип единства права для всего населения княжества. Важный вклад в создание данного документа внес Л. Сапега, а его социально-политические взгляды были изложены в «Предисловии» к Статуту. В своем «Обращении ко всем сословьям Великого Княжества Литовского» он провозглашал ценность свободы и высказался по поводу своего понимания «хорошей жизни» для человека. Основное назначение права – это гарантировать человеку личную свободу, безопасность и право собственности. Эти права неотъемлемы и даны каждому без исключения человеку. Статут ВКЛ 1588 г. утверждал ценность человеческой жизни, например, как представители знати, так и простолюдины отвечали за посягательство на жизнь человека независимо от его сословной принадлежности. Л. Сапега считал, что государь, который заботится только о своих личных интересах, а не об общем благе, превращается в тирана. А там, где царит право, управляет Бог. Это значит, что государь должен был следовать пути «просвещенного монарха», эта идея была взята из Эпохи французского Возрождения. Благодаря этому всё чаще звучали идеи отмены крепостного права. Гуманизм Статута ВКЛ 1588 г. проявился также в нормах права, касающихся женщин, например, он закреплял права женщин по своему желанию выходить замуж и владеть имуществом [6, с.74].

Михалон Литвин в произведении «О нравах татар, литовцев и москвитян» после сравнительного анализа правовых систем, обычаев и законов, организации управления и суда в соседних ВКЛ государствах, пришел именно к тому, что поддерживал в своих произведениях идею сильного и стабильного государства, которая базируется на справедливых и разумных законах.

Подводя итоги выше изложенному, можно сделать вывод, что в творчестве белорусских мыслителей Эпохи Возрождения, таких как Франциск Скорина, Лев Сапега, Симон Будный, Андрея Волан и Михалон Литвин, нашли отражение те идеи и принципы, которые послужили фундаментом для последующего создания концепции правового государства. Также стоит отметить, что многие политико-правовые идеи белорусских мыслителей данной эпохи развивались в русле теории "естественного права", что получило закрепление в нормах Статута ВКЛ 1588 года и, как следствие, оказало влияние на развитие национального права. Белорусские мыслители опередили идеи просвещения своей горячей защитой национального языка и активной пропагандой народного образования, что способствовало повышению грамотности населения не только в целом, но и в области права. Именно поэтому хочется выделить этот период, как серьезный прогресс в области права, становлением гуманистических принципов, таких как личная и имущественная безопасность человека, необходимость защиты всех слоев населения, равенство граждан независимо от пола и вероисповедания, признание права каждого человека на стремление к свободе. Иными

словами, в законодательных актах этого периода нашли отражение многие принципы, которые позже стали выводом как для современного международного права (например, многие из них были сформулированы во Всеобщей декларации прав человека, ст. 3 гласит, что каждый человек имеет право на жизнь, свободу и личную неприкосновенность, ст. 18 устанавливает право на свободу мысли, совести и религии, ст. 19 – право на свободу убеждений и на свободное выражение их), так и для национальных правовых систем многих государств, в том числе и республиканец и Беларусь.

Список использованных источников:

1. Матарас, В. Н. Политико-правовые взгляды Ф. Скорины / В.Н. Матарас // Статут Великого княжества Литовского 1529 года - фундамент развития белорусской государственности и конституционализма: к 480-летию принятия: сб. науч. пр.; ред.: С. А. Балашенко [и др.]. - Минск: РИВШ, 2009. - С. 61-64.
2. Подокшин, С. А. Белорусская мысль в контексте истории и культуры / С. А. Подокшин. - Минск: Бел. наука, 2003. - 316 с.
3. Екадумова, И. И. Идея естественного права в творчестве белорусских мыслителей эпохи Возрождения / И. И. Екадумова // Статут Великого княжества Литовского, Русского и Жемойтского 1566 г.: к 450-летию издания: материалы республиканец. наук. В-упр. круглого стола, Минск, 1 апреля. 2016 г. / ред.: Т. И. Довнар (гл. Ред.) [И др.]. - Минск: БГУ, 2016. - С. 118-121.
4. Франциск Скорина и его время: Энцикл. справочник / ред.: И. П. Шемякин [и др.]. - Минск: Белсат, 1990. - 631 с.
5. Вишневский, А.Ф. История государства и права Беларуси в документах и материалах: учеб. Пособие / А.Ф. Вишневский, И.А. Юхо. - Минск, 2003 - 320 с.
6. Любецкая С. Вопросы развития института судебных расходов в уставах ВКЛ / С. Любецкая // Судебный вестник. - 2017. - № 2. - С. 74-76.

Білоус О. А.

Магістрантка 1-го курсу історичного факультету ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Рудницька О. П., кандидат юридичних наук, доцент, ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Мирова юстиція в Україні за Судовою реформою 1864 року

Дослідження питань діяльності судових органів та, зокрема, їх історії є актуальним на сучасному етапі розвитку суспільства. Адже, кожна держава та суспільство, які є справді соціальними, демократичними та правовими, повинні мати компетентне, правомочне та ефективне місцеве правосуддя. Про це свідчить історія, а з позицій сьогодення у цьому можна перекоонатися, спостерігаючи правовий досвід переважної більшості розвинутих країн, де давно вже існують місцеві судові установи, наближені до населення.

Очевидно, що важливих заходів у сфері судоустрою та судочинства можна досягти лише завдяки організації власного українського місцевого суду, наближеного до населення. І розпочинати цю необхідну та важливу роботу доведеться з вивчення та узагальнення власного історичного досвіду, який в українського народу досить й досить багатий, починаючи від „миротворних” чи „полобовних” судів, що діяли на території України у XVII-XVIII ст., й закінчуючи мировими судовими установами, які були введені на території українських губерній за судовою реформою 1864 р.

Мета нашої статті – аналіз головних структурних та функціональних особливостей інституту мирових суддів, створеного на території України за Судовою реформою 1864 року.

В результаті здійснення судової реформи 1864 р. у Росії, її судову систему було докорінно змінено. Одним із найважливіших нововведень судової реформи був мировий суд. Його розробці та оформленню в цілісний інститут передував довгий та складний період пошуку ґрунтовної концепції, її трансформації відповідно до тих або інших поглядів учасників підготовки судової реформи.

Формувалися мирові суди двома способами: на підставі опосередкованих виборів місцевим населенням та шляхом призначення суддів від уряду. За Судовими статутами 1864 р. пріоритетним началом комплектування мирових судів було виборне.[3, 12-16].

Згідно з порядком обрання та призначення мирових суддів (глава II-га розділу Першого Заснування судових установ) в мирові судді можуть бути обраними ті з місцевих жителів, котрі мають 25 повних років, отримали середню чи вищу освіту або склали відповідний іспит та працювали не менше 3-х років на посадах, що дають змогу набути практичних навичок з провадження судових справ, мають майновий ценз, вдвічі більший від того, який дає право брати участь у виборах гласних в повітові земські установи.

Мировими суддями не могли бути особи, що перебувають під слідством чи судом, а також ув'язнені в тюрму, чи піддані більш суворому покаранню і не виправдані судовими вирокami; виключені зі служби рішенням суду, з дворянських зібрань рішеннями цих зібрань; особи, оголошені неплатоспроможними боржниками; особи, котрі перебувають під опікою за марнотратство. Священнослужителі не могли брати на себе обов'язків мирового судді чи обов'язків почесного мирового судді. Мирові судді у місцевостях, де були запроваджені земські установи (а це головним чином центральна Росія), обиралися строком на три роки на повітових земських зборах. А в столицях і в Одесі — міськими думами. На окраїнах, зокрема й в Київській, Подільській, Волинській губерніях і в чорноморській області вони призначалися міністром юстиції, безстроково [1,3]. Окрім власне мирових суддів (праця котрих оплачувалася із земського бюджету) були ще й почесні мирові судді, які здійснювали судово-мирову діяльність безоплатно.

Мировий суддя при відправленні правосуддя був одягнений у формений мундир та мав знак розрізнення з написом «мировий суддя» і вказівкою на дату введення мирових установ (20 листопада 1864).

Першу інстанцію для мирових судів становили дільничні та почесні мирові судді, які діяли на територіях відповідних дільниць у межах судово-мирового округу й до компетенції яких входило одноособове вирішення малозначних цивільних і кримінальних справ.

Другою інстанцією були з'їзди мирових суддів, які здійснювали апеляційний розгляд – стосовно неостаточних та касаційний – щодо остаточних рішень та вироків мирових судів першої інстанції.

Вищою судовою інстанцією щодо мирових судів був Сенат, який здійснював функції органу касаційного провадження зі справ, розглянутих мировими судами та з'їздами мирових суддів.

Встановлення Судовими статутами 1864 р. такої конструкції для мирових судів, зокрема, створення для них власної другої інстанції – з'їздів мирових суддів, призвело до того, що у загальній судовій системі Російської імперії вони посіли досить автономне місце стосовно окружних судових установлень [4, 15-19].

Мировим суддям були підсудні незначні кримінальні справи, за вчинення яких закон передбачав покарання у вигляді догани, зауваження, грошові стягнення не більше 300 рублів, арешт до 3-х місяців та ув'язнення в тюрму не строк до 1-го року; справи про невиконання законів, розпоряджень, вимог, постанов урядової й поліцейської влади, про образу поліцейських і інших службовців адміністративних і судових органів; справи про порушення пристойності під час богослужіння (ст. 33 Статуту кримінального судочинства) [2,23].

У цивільних справах мировим суддям були підсудні позови на суму не вище 500 рублів [2,23].

Отже, можна зробити висновок, що мировий суд, створений за Судовою реформою 1864 р., виконав покладені на нього завдання та справді став „нарідним каменем” судових перетворень середини XIX ст.

Статистичні відомості свідчать, що навіть незважаючи на велике професійне навантаження, яке протягом року припадало на одного мирового суддю, його правозастосовча діяльність була досить ефективною та успішною.

Список використаних джерел:

1. Попелюшко В. О. Мирові суди: міжнародний та вітчизняний досвід // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». — 2011. — № 1(3). — С. 3.

2. Смирнова Я. Б. Становление и развитие института мировых судей в России в свете судебной реформы 1864 года. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.01 — теория и история права и государства; история правовых учений. Ставрополь: СевКавГТУ, 2003. 204 с. С. 23.

3. Шигаль Д.А. До питання розробки інституту мирових суддів у процесі підготовки судової реформи 1864 р. в Російській імперії // Проблеми законності: Республ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. — Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. Вип.65. С.12-16.

4. Шигаль Д.А. З'їзди мирових суддів в Російській імперії за судовою реформою 1864 р. // Проблеми законності: Республ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. Вип.69. С.15-19.

5. Чехович В. А. Судова реформа 1864 // Юридична енциклопедія: В 6-ти тт. Т. 5: Н — П. К., 2003. — С. 702.

6. Шандра В. С. Судова реформа 1864 // Енциклопедія історії України: Т. 9: Прил. С / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. — К.: Видавництво «Наукова думка», 2012. С. 891–892.

Борисюк О. В.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ м. Житомир, Україна

Науковий керівник Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Пілотний проект з реформування природоохоронної галузі в Україні

Реформування природоохоронної галузі та екологічного законодавства - це складова еколого-правової доктрини, складний і тривалий в часі динамічний процес та провідний напрямок політики держави. Державна екологічна політика – це комплекс заходів, які держава спрямовує на охорону довкілля та раціональне природокористування.

Зважаючи на посилення глобалізаційних процесів та інтеграцію України в європейський простір, екологічне законодавство, яке являє собою розгалужену систему нормативно-правових актів різної юридичної сили та система державного нагляду в Україні, потребують вдосконалення та приведення у відповідність до законодавства Європейського Союзу.

На сьогодні державну політику щодо здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища та природних ресурсів, раціонального їх використання і відтворення, серед інших, реалізує Державна екологічна інспекція України (далі – Держекоінспекція) [1].

Концепцією реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, схваленої Кабінетом Міністрів України 31 травня 2017 р. Розпорядженням № 616-р (далі – Концепція), передбачається ліквідація Держекоінспекції та утворення єдиного державного органу природоохоронного моніторингу та нагляду (контролю) - Державної природоохоронної служби [2, 38].

Мета реформування – у межах дерегуляції створити більш ефективні, інтегровані та дієві державні системи запобігання екологічним правопорушенням та моніторингу стану довкілля відповідно до міжнародних стандартів. Концепцією також передбачено скасування планових перевірок малого та середнього бізнесу, чим ослабиться тиск на бізнес середовище. Впровадження реформи надасть можливість уникнути дублювання на тепер функцій Держекоінспекції, Держлісагентства, Держрибгентства, Держгеонадр, Держгеокадастру, Держпродспоживслужби». Ключовий аспект реформування - поетапне приведення законодавства України у відповідність до законодавства Європейського Союзу [3, 77].

Кабінет Міністрів України своєю Постановою від 21 лютого 2018 р. № 102 «Питання реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища» ліквідував 12 територіальних органів Держекоінспекції в окремих областях та регіонах і натомість утворив 5 регіональних екологічних інспекцій (Карпатська, Кримсько-Чорноморська, Поліська, Столична та Центральна) [4]. Цей проект є пілотним і проходить в рамках Концепції. Всього ж Концепцією передбачено утворення 10 окружних органів та 27 обласних інспекційних підрозділів [5].

Наразі для успішного проведення реформи необхідно внести зміни до 5 кодексів України та 32 законів. Необхідно не лише створити нову Державну природоохоронну службу, але і перерозподілити повноваження між 8 центральними органами виконавчої влади, прийняти низку підзаконних нормативних документів, розробити та затвердити методики. Важливим також є збільшення бюджетного фінансування та підбір кваліфікованих кадрів,

Питання щодо створення нової природоохоронної служби, яка діятиме на принципово нових засадах, використовуючи сучасну європейську практику і буде здійснювати контроль природного середовища в межах своєї правової компетенції, наразі опрацьовується. На розгляді Верховної Ради України перебувають проект Закону «Про Державну природоохоронну службу України» (реєстр. № 9336 від 23.11.2018 р.) та альтернативний йому проект Закону «Про Державну інспекцію з охорони довкілля України» (реєстр. № 9336-1 від 07.12.2018 р.).

Слід зауважити, що скасування проведення планових та складна процедура проведення позапланових перевірок зводить нанівець попередження, зупинення та виявлення заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, здоров'ю і

життю людей та суперечить цілі створення системи ефективного екологічного контролю, нівелює сам інститут екологічного контролю.

Реалізація процедури реформування екологічного законодавства та системи природоохоронної галузі – це поступовий процес приведення правового поля України у відповідність до основних вимог права Європейського Союзу та перехід до фактичного виконання міжнародних зобов'язань України у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування.

Список використаних джерел:

1. Публічний звіт в.о. Голови Державної екологічної інспекції України за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://komekolog.rada.gov.ua/>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 616-р «Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища» // Офіційний вісник України, 2017, №76, стор.38.
3. Городецька І.А. Державний контроль у галузі охорони, використання й відтворення тваринного світу в Україні: сучасний стан і напрямки реформування / ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО. 2018. № 2 ч.3 — С. 74-80.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 102 «Питання реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища» // Офіційний вісник України. 2018. №20, стор.19.
5. Пілотна реформа Державної екологічної інспекції // Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rac.org.ua/dlya-media/pres-relizy-ta-komentari/2032018-pilotna-reforma-derzhavnoyi-ekologichnoyi-inspektsiyi>.
6. Бірюков В. В. Державне управління реформуванням природоохоронної системи: закордонний досвід для України // Теорія та практика державного управління / 2018. №2(61) . С. 1-7.
7. Василенко Л. П. Стан правового регулювання діяльності органів державного управління щодо протидії негативному впливу біологічних та інших шкідливих факторів на довкілля / Леся Павлівна Василенко. // Право і суспільство. – 2018. – №1. – С. 154–159.

Босак Я. О, Шрамук К. А

Студентки 2 курсу факультета управління Академії управління при Президенті Республіки Беларусь, г. Минск, Республіка Беларусь

Научний керівитель: Гасанов А. П., преподаватель кафедры административного и конституционного права, Академії управління при Президенті Республіки Беларусь, г. Минск, Республіка Беларусь

Понятие и сущность института административного пресечения

Исследование места института административного пресечения в системе государственного управления на сегодняшний день является актуальным, поскольку общественные отношения, связанные с применением должностными лицами органов внутренних дел мер административного пресечения в различных отраслях и сферах государственного управления, стремительно развиваются.

Нормативные правовые акты Республики Беларусь, закрепляющие полномочия органов внутренних дел по реализации мер административного пресечения, требуют

внесения в них некоторых изменений и дополнений с целью совершенствования практики их применения уполномоченными должностными лицами.

Сопоставление теории и практики применения мер административного пресечения в структуре государственного управления и анализ деятельности правоохранительных органов необходимо для того, чтобы выяснить какие конкретно положения требуют изменений.

Сфера применения мер административного пресечения на сегодняшний день очень широка и требует анализа законодательства и практики с целью выявления пробелов и обеспечения правопорядка и безопасности в сфере государственного управления [1, с.36].

Для решения задачи пресечения административных правонарушений и преступлений органы внутренних дел наделены широким кругом полномочий по применению принудительных административно-правовых мер пресечения. Они вправе и обязаны применять такие пресекательные меры, как, например, осуществление превентивного задержания; требование от граждан соблюдения общественного порядка и другие.

Сущность мер административно-правового пресечения заключается в принудительном воздействии, которое применяется в целях прекращения противоправного деяния и предотвращения наступления вредных последствий.

Значение этих мер в системе правоохранительных средств особенно велико, поскольку в ходе их применения пресекаются наиболее распространенные правонарушения – административные правонарушения, обеспечивается возможность привлечения нарушителей к ответственности. Однако назначение мер административного пресечения не исчерпывается борьбой с административными правонарушениями [2, с.45].

Так, соответствующие надзорные органы приостанавливают работы, эксплуатацию машин и механизмов, которые ведутся с нарушением правил и норм безопасности и охраны недр, независимо от того, явилось ли это следствием административного правонарушения или преступления. Таким образом, меры административного пресечения являются одним из эффективных средств борьбы с правонарушениями.

Меры административного пресечения тесно связаны с мерами административной ответственности и нередко предшествуют им, обеспечивая возможность ее фактической реализации. Административное задержание, личный досмотр, изъятие вещей и документов позволяют установить личность правонарушителя, составить документы, необходимые для привлечения его к ответственности, сохранить вещественные доказательства по делу, обеспечить исполнение постановления о назначении административного наказания [3, с.23].

Одной из общих и наиболее важных мер административно-правового пресечения, применяемых органами внутренних дел, является требование прекратить противоправное деяние. Данная мера может выражаться в устной или письменной форме. В устной форме подобное требование предъявляется тогда, когда необходимо немедленно прекратить противоправное деяние и это возможно сделать.

В обобщенном виде меры административно-правового пресечения – это регламентируемые нормами административного права средства принудительного воздействия, применяемые уполномоченными на то органами государственной власти (должностными лицами), которые направлены на прекращение противоправного деяния, устранение связанных с ним вредных последствий для личности, общества и государства, а также на создание оптимальных условий для последующего

привлечения виновных лиц к соответствующему виду юридической ответственности [4, с.178].

Таким образом, можно сделать вывод, что важность мер административного пресечения возрастает в связи с усложнением общественных отношений, развитием новых институтов права и стремительной информатизацией общества. Необходимо иметь в виду, что обеспечение должного уровня правопорядка – важнейшая функция мер административного пресечения в лице правоохранительных органов, а значит органам государственного управления и их институтам необходимо развивать гармонично с обществом и его потребностями.

Список использованных источников:

1. Крамник А.Н. Административно-правовые основы государственного управления : Учеб. пособие / Общ. ред. А.Н. Крамник. – Минск : Тесей, 2016. 704 с.
2. Ковалева О.Н. Правовое регулирование реализации мер административного принуждения. М-во внутр. Дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь». – Могилев : Могилев. Институт МВД, 2016. 140 с.
3. Тюрин, В.А. Понятие, признаки и юридическая характеристика мер административного пресечения (теоретический аспект). Следователь. 2017. №1(69). С.23.
4. Василевич, Г.А. Органы государственной власти Республики Беларусь: Конституционно-правовой статус : Учеб. пособие. 2-е изд., доп. Минск: Бип-С, 2017. 243 с.

Бугайчук А. Ю.

Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бондарчук Н. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Роль Вищого антикорупційного суду в системі судоустрою України

Корупція є доволі давнім суспільним явищем. Вона супроводжує людство ще з часів зародження владних та грошових відносин. Найпершу документальну згадку про це явище ми зустрічаємо в архіві стародавнього Вавилону, що датується другою половиною XIV ст. до н.е. У цьому документі містяться відомості про реформу царя Лагаша, суть якої полягала у зменшенні зловживань суддями, чиновниками, храмовим персоналом, а також царської адміністрації [1].

Взагалі ж слово "корупція" походить від латинського "corrumpere", що у перекладі означає "псувати". Наша держава знавала такого "псування" ще з часів правління московських царів та імператорів, саме і тому це явище так глибоко засіло у нашій національній підсвідомості.

Проте у жовтні 2014 року в Україні розпочалась доволі активна владна діяльність спрямована на протидію корупції. Першим кроком до її утвердження стало прийняття 14.10.2014 року Закону України № 1700-VII «Про запобігання корупції». Під корупцією у даному нормативно-правовому акті розуміється використання посадовою особою, що перебуває на державній службі наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до

протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2]. Окрім цього даним Законом передбачалось створення Національного агентства з питань запобігання корупції, що в свою чергу є спеціальним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Цього ж дня, 14.10.2014 року, відповідно до Закону України № 1698- VII було створене Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), головним завданням якого є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, що вчинені посадовими особами державних органів, або органів місцевого самоврядування [3].

Проте дані заходи не дали очікуваних наслідків з декількох причин:

1) Закон України «Про запобігання корупції» був занадто категоричним і до Єдиного Державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення потрапили не тільки винні у корупційних злочинах особи, але і законслухняні громадяни, котрі працювали на державній службі під час правління В. Ф. Януковича, що в свою чергу збільшило навантаження на слідчих НАБУ та на органи судової влади;

2) даний вид злочину був віднесений до відання судів загальної юрисдикції, але законодавець не врахував їх надзвичайного навантаження, що в свою чергу знижувало відсоток не тільки розглянутих справ, але і винесення рішень щодо них.

Тому, задля покращення ситуації, 07.06.2018 року було прийнято Закон України № 2447-VIII «Про Вищий антикорупційний суд». Слід зазначити, що Україна стане 21 країною світу, де функціонуватиме такий суд. Головним завданням Вищого антикорупційного суду, відповідно до ст. 3 вище зазначеного Закону має бути здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [4].

Окрім цього, варто звернути увагу на те, що даний орган судової влади має статус спеціального, що в свою чергу відповідно до ч.1 ст. 4 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» надає йому такі повноваження як:

- здійснення правосуддя як судом першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його підсудності процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях;

- аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики у кримінальних провадженнях, віднесених до його підсудності, інформування про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надання йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднення їх на своєму офіційному веб-сайті [4]. Задля відправлення апеляційного правосуддя у даному суді створюється Вища апеляційна палата.

Окрім цього, задля забезпечення високої ефективності правосуддя, вимоги до кандидатів у судді Вищого антикорупційного суду є більш ускладненими, аніж вимоги передбачені законом № 1402-VIII "Про судоустрій та статус суддів". Для того, щоб стати суддею Вищого антикорупційного суду відповідно до ст. 7 Закону України «Про вищий антикорупційний суд» кандидату необхідно мати:

1. Вік не молодше 30 та не старше 65 років на день призначення його на посаду судді;

2. Вищу юридичну освіту;
3. Стаж роботи на посаді судді не менше 5 років, або науковий ступінь у сфері права та стаж наукової діяльності не менше 7 років, або ж досвід професійної діяльності адвоката, у тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше 7 років чи сукупний стаж вище зазначеної діяльності не менше 7 років.

Також встановлені обмеження щодо суб'єктів подання свої кандидатур на посаду судді даного суду, зокрема вони стосуються:

- співробітників силових структур України, органів досудового слідства;
- осіб, які обіймали політичні посади та мали представницький мандат; осіб, котрі упродовж останніх 5 років до дня обрання очолювали політичні партії або перебували у трудових відносинах с з ними;
- осіб, відомості щодо яких внесені до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;
- осіб, які входили до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, відомості про яких внесені до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;
- осіб, які були членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або Вищої ради юстиції до набрання чинності Законом України "Про відновлення довіри до судової влади в Україні";
- осіб, які входили до складу Міжвідомчої комісії з питань державних закупівель до створення електронної системи закупівель відповідно до Закону України "Про публічні закупівлі";
- осіб, які відповідно до вироку суду, що набрав законної сили, були позбавлені права обіймати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (крім осіб, які були реабілітовані), незалежно від зняття чи погашення такої судимості, або які мали судимість за вчинення будь-якого умисного злочину, незалежно від зняття чи погашення такої судимості [4].

Виходячи із всього вище зазначеного, ми можемо зробити висновок, що Вищий антикорупційний суд, після початку його фактичного функціонування, відіграватиме важливу роль у системі судочинства України, оскільки його діяльність, згідно з законодавством, спрямована на протидію доволі поширеному явищу - корупції.

Окрім цього, даний суд завдяки своєму спеціальному статусу, має можливість розвантажити суди I та II інстанції у сфері справ, котрі стосуються вчинення корупційних злочинів. Також, відповідно до Закону, даний орган може не лише здійснювати судочинство, але і контролювати органи досудового слідства у аспектах дотриманням ними прав і свобод громадян під час підготовки справ даного виду до судового розгляду, а також аналізувати судову статистику, вивчати та узагальнювати судову практику у кримінальних провадженнях, віднесених до його юрисдикції, що в свою чергу дає можливість місцевим судам отримувати чіткий зразок вирішення справ, що стосуються даного злочину.

Список використаних джерел:

1. А. В. Волошенко Корупція: Історичні витоки та сучасні прояви Актуальні проблеми економіки. - 2015. - № 3. - С. 8-16.
2. Закон України № 1700-VII ред. від 31.08.2018 р. «Про запобігання корупції» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
3. Закон України № 1698-VII ред. від 28.083028 р. «Про Національне антикорупційне бюро України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>

4. Закон України № 2447 VIII від 07.06.2018 р. «Про вищий антикорупційний суд» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#n21>

Василюк Н. П.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бондарчук Н. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Бізнес-медіація як спосіб врегулювання суперечок між сторонами без звернення в судові інстанції

Вміння безконфліктно домовлятися стало важливим майже в усіх сферах суспільного життя, адже це можуть бути не лише спори щодо сплати аліментів та можливого розлучення, а і суперечки, пов'язані з політичною, юридичною або сферою бізнесу. Донині на підприємствах та інших установах, пов'язаних із веденням бізнесу ті чи інші розбіжності вирішувалися шляхом подання позову до суду або скарги до відповідного органу. Чи існує інший спосіб і наскільки він дієвий?

Медіацією вважається альтернативне врегулювання спорів, метод їх вирішення із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту [1]. Під медіацією Проект Закону України «Про медіацію» розуміє конфіденційну та структуровану процедуру, в межах якої за допомогою одного або кількох медіаторів сторони добровільно, самостійно несучи відповідальність, прагнуть до врегулювання свого конфлікту на основі взаємної згоди. Кожна сторона особисто вирішує чи дійде вона згоди з іншою. Слід зауважити, що медіатор не приймає рішення за своїх клієнтів і в будь-який момент будь-яка сторона має право «натиснути кнопку «СТОП».

Метою медіації є пошук рішення, прийнятого для обох сторін. Головне, щоб обидві сторони вважали, що це рішення є оптимальним та прийнятним. Тобто медіація працює не лише з правовою позицією, а й з реальним інтересом людини, що виходить за межі юридичного вирішення питань у суді. У процесі медіації не встановлюють винного у ситуації та не доводять, хто більше правий [2].

Медіацію слід приймати як процедуру, орієнтовану як на попередження виникнення конфлікту, так і як процедуру, орієнтовану на врегулювання вже наявного спору, бо безпосередньо сама процедура має на меті напрацювання взаємоприйнятого рішення (доцільність створення спільного бізнесу, питання партнерства, розірвання договірних відносин тощо) і розглядає конфлікт/спір, як короткострокову ситуацію, для вирішення якої потрібні спільні зусилля і чітке розуміння інтересів кожної сторони з тим, щоб сторони отримали максимальну вигоду від домовленостей та співпраці.

Питання непорозумінь і конфліктів можуть бути в сфері корпоративного управління (спори пов'язані з управлінням компанією за участі акціонерів та провідних посадових осіб компанії), між посадовими особами компанії, між інвесторами (акціонерами, власниками облігацій), між аукціонерами і компанією.

Медіація як альтернативний спосіб вирішення бізнес-спорів широко використовується та закріплена на законодавчому рівні у таких країнах як США, Польща, Німеччина, Велика Британія, Норвегія та інших [3]. Спираючись на міжнародний досвід підходу до вирішення спорів у сфері бізнесу, можна дійти висновку, що майже кожен громадянин іншої держави готовий йти на домовленості.

Поки український менталітет досить таки «побоюється» крокувати в ногу з часом, але корпоративні спори та спори щодо інтелектуальної власності надзвичайно підходять до завдань, які можуть розв'язати фахівці в сфері медіації. Більше того, досить поширеним наразі є знання процесу медіації на рівні керівника, помічника чи директора лише через зрозуміле бажання вирішувати внутрішні і зовнішні конфлікти цивілізованим чином [4, с. 59].

Переваги медіації в сфері бізнесу є очевидними:

1. Економія часу. Про довгі строки розгляду справи частіше можна забути взагалі. Обчислюючи і проводячи своєрідне дослідження, дійдемо висновку: судова процедура в Україні процесуально встановлюється від шістдесяти до дев'яноста днів (а якщо враховувати завантаженість суду, це може затягнутися на півроку, не задумуючись попередньо про апеляцію, касацію та інше!). А от вирішення конфлікту за допомогою посередника (медіатора) обійдеться в декілька днів чи тижнів, і аж ніяк не місяців чи років.

2. Варіації судового збору та оплати за послуги в сфері бізнес-медіації. Вартість судового збору всіх судових інстанцій, звісно, є чималою. У сфері бізнесу судові витрати задля налагодження спірних питань можуть вивести підприємство на рівень кризи або взагалі – втрати бізнесу. Тому медіація є не лише економією часу, а й коштів насамперед.

3. Свідоме право вибору. Можливість вибору сторонами – досить важливий плюс медіаторської роботи, особливо коли спір вимагає спеціальних знань або висококваліфікованих навичок в певній області (наприклад, виробнича, юридична, промислова чи IT-сфера).

4. Унеможливлення зайвої емоційності. Медіатор, в першу чергу, особа, яка підходить до своїх клієнтів з точки зору психології. Професіонал своєї справи завжди дасть змогу виговоритися та внести свої поправки чи побажання, що не завжди зможе зробити суд. Судові засідання забирають не лише час, а і зайві негативні емоції. Тут же – простіший та більш дієвий варіант.

5. Забезпечена конфіденційність. Договором між медіатором та сторонами бізнес-медіації нерідко прописано правило зберігати конфіденційність. Лише за винятком завдання шкоди іншій стороні, медіатор має право розголошувати дані, отримані від клієнта.

6. Добровільність. І медіатор, і бізнес-сторони медіації можуть в будь-який момент відмовитися від таких послуг незалежно від причин і без потреби аргументувати своє рішення.

7. Неупередженість посередника. Принципи медіації наголошують на тому, що медіатор не може стати прибічником одного підприємства і повинен намагатися зрозуміти обидві сторони. Підтримувати, знаходити компроміс та облаштовувати процес медіації – задача медіатора, яка стосується не лише однієї людини (керівника, директора чи іншого працівника). Також завжди медіатор має запитувати, яку інформацію варто розповідати, про що варто промовчати при розмові з так званим опонентом.

В Україні бізнес-медіація не є досить поширеною, але все таки застосовується. Альтернативний розвиток подій для конфліктних ситуацій існує в межах певних регіонів. Закривати очі і не помічати прогресу просто неможливо, адже підприємства знаходять примирення без участі в суді, без конфліктів та зайвих нервів. Плюсів занадто багато, аби «бігти від медіації».

Отже, бізнес-медіація відкрита для всіх і кожного. Наразі підприємці мають знати про існування можливості йти на примирення або знаходити компроміс в

конфліктних ситуаціях шляхом «мирної новели» – медіації. Саме ця структурована та конфіденційна процедура є нашим майбутнім. На жаль, поки що не вистачає лише законодавчого закріплення, але це не заважає знаходити вихід у професійних медіаторів в Україні у разі бізнес-конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Медіація–мистецтво вирішувати конфлікти. Знайомство з теорією, методом і професійними технологіями / [укладачі: Г. Мета, Г. Похмелкіна / Переклад з нім. Г. Похмелкіні]. М. :Verte, 2004.
2. Бондарчук Н.В., Бугайчук А.Ю. Проблеми правового регулювання медіації в Україні. Журнал Підприємництво, господарство і право. Судоустрій. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/10/42.pdf>
3. Шамлікашвілі Цисана. Медіація як метод позасудового вирішення спорів / ЦисанаШамлікашвілі. М.: Міжрегіональний центр управлінського та політичного консультування, 2006. 234с.
4. Ерік М. Рунессон, Марі-ЛоранГі. Медіація конфліктів і спорів у галузі корпоративного управління / Ерік М. Рунессон і Марі-ЛоранГі – Вашингтон : [s. n.], 2007. 68 с.

Васянович В. В.

Магістрантка курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Загальна характеристика благодійної діяльності

Благодійні (філантропічні) організації є одні з найбільш поширених форм об'єднання, самоорганізації людей, що діють з метою реалізації благодійних намірів для здійснення безкорисливої та безвідплатної діяльності на користь та в інтересах осіб, що потребують сторонньої допомоги від інших. Впродовж віків благодійна діяльність змінювалась, еволюціонувала, виникали нові її механізми, зазнавали змін чинники впливу на неї: політичні, правові, соціальні, економічні.

Західноєвропейській ментальності характерні такі три основні історичні типи благодійності, що існують сьогодні: античний, фундаментом якого було зобов'язання перед громадою, бажання отримати пошану, соціальний престиж та інші привілеї. Саме на території Римської імперії в I ст. вперше з'явилися організації, які можна було віднести до благодійних організацій з погляду на їх мету та особливості діяльності. На думку багатьох дослідників, правова модель юридичних осіб, що діяли у сфері організованої благодійності, уперше з'явилася в римському праві за активного сприяння церкви – християнської. Для них було характерне те, що органи управління діяли у складі таких організацій. Взагалі вони відрізнялися від природних суб'єктів римського права-фізичних осіб. Ці суб'єкти мали назву *riae causa, ria согрора* (установа), а в подальшому стали називатися юридичними особами [4, с. 8]; християнський, що ґрунтувався на любові до ближнього, милосерді, доброзичливості, бажанні наблизитися до Бога. Тоді церква дуже впливала на процеси становлення організаційно-правових форм благодійних організацій через її канонічні утворення (*ecclesiae*); новий сучасний період – історичний тип, основними якостями якого стали раціоналізованість, початок організованої підтримки нужденних і насамперед забезпечення роботою всіх здатних до неї осіб [2, с. 5].

У філософії поняття «благодійність» аналізують у широкому та вузькому контексті. У широкому розумінні благодійність – це безкорислива, цілеспрямована діяльність людей, за допомогою якої відбувається перерозподіл нематеріальних та матеріальних ресурсів їх власниками з метою допомоги іншим у задоволенні їхніх потреб, вирішення суспільно важливих чи міжнародних проблем, удосконалення життя певної громади. А у вузькому – це добровільна безкорислива діяльність, яка спрямована на допомогу тим, хто потребує її [2, с. 6].

У «Сучасному тлумачному словнику української мови» тлумачать благодійність як «добровільну й безкорисливу пожертву фізичних або юридичних осіб у вигляді матеріальної, фінансової чи організаційної допомоги» [3].

В Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 р. (в ред. від 06.11.2016), а саме в п.2 ч.1 ст.1 поняття благодійна діяльність трактується як добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара [1]. Такий підхід до розуміння благодійної діяльності є характерним для традиції східноєвропейського законодавства.

Західноєвропейське законодавство не надає визначень благодійної діяльності, обмежуючись переліком юридичних ознак, які є в основі цього поняття. Так, відповідно до норм англійського Закону «Про благодійні організації» (1960р.) такою вважається діяльність, яка: переслідує встановлені в законі благодійні цілі; служить всьому суспільству або більшості її частини.

Законодавство не встановлює державного регулювання щодо принципів права на отримання благодійної допомоги для набувачів і можливість вибору бенефіціаром необхідного йому виду благодійної допомоги.

На нашу думку, необхідно закріпити в «благодійному» законодавстві України такі принципи: адресності – надання благодійної допомоги конкретним бенефіціарам відповідно до побажань благодійників і набувачів; принцип задоволення базових потреб набувачів; рівності всіх членів суспільства під час отримання благодійної допомоги незалежно від національності, місця проживання, віку, майнового положення, політичних поглядів, вірування, судимості чи не судимості, приналежності до ГО (громадських об'єднань), окрім ГО, що пропагують насилля, сепаратизм, тероризм.

Таким чином, в сучасному суспільстві, благодійна діяльність має найвищу форму розвитку. Створено спеціалізовані некомерційні організації за для вільного й незалежного існування. Благодійність є, наразі, одним з важливих інститутів громадянського суспільства, демократії та, головне, ефективним засобом вирішення соціально важливих проблем суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 5 липня 2012 р (в ред. від 06.11.2016). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.
2. Савранська Н.О. Етико-філософський аналіз благодійності : автореф. дис. ...канд. юрид. наук : спец. 09.00.07 «Етика» / Н.О. Савранська ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2008. 15 с.
3. Сучасний тлумачний словник української мови : [100 000 слів] / за заг. ред. В.В. Дубічинського. Х. : ВД «ШКОЛА», 2009 1008 с.
4. Чепурнов В.О. Правовий статус благодійних установ та товариств за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне

право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / В.О. Чепурнов ; Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. К., 2004. 14 с.

Вербельчук А. С.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бондарчук Н. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Актуальні питання вдосконалення пенсійної системи України на основі зарубіжного досвіду реформування системи пенсійного забезпечення

Сьогодні у світі існують різноманітні моделі побудови пенсійних систем. Вони відрізняються за різними ознаками: масштабами участі держави в розробленні та реалізації пенсійних програм, джерелами фінансування та структурою пенсійних витрат; структурою категорій населення, які підпадають під дію певної пенсійної програми; видами пенсійних виплат; характером управління пенсійними фондами тощо. Проте традиційно виокремлюють кілька моделей пенсійних систем, описують їх характерні, типові риси та засади побудови, що розглядаються як усталені.

Країни Центральної Європи та Балтії успадкували солідарні пенсійні системи. Для порівняння досліджено пенсійні системи в 11 країнах: Болгарія, Литва, Естонія, Латвія, Хорватія, Чехія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина і Словенія. Вісім з них (Болгарія, Естонія, Латвія, Хорватія, Угорщина, Польща, Румунія і Словаччина) провели реформи із створенням багаторівневої пенсійної системи. Всі країни в різний спосіб поєднували три рівні у пенсійних системах. Перший рівень регулює параметри існуючих систем соціального страхування. Другий – скорочує соціальне страхування на користь індивідуальних заощаджень. Третій – заохочує нові можливості добровільних пенсійних заощаджень. Конкретне поєднання цих стратегій значно змінюється залежно від країни. Деякі країни докорінно змінюють свої пенсійні системи, інші пристосовують свої системи поступово і у висхідному порядку [1, с. 8].

У зв'язку з формуванням обов'язкових накопичувальних систем другого рівня відбувається зміна ролі держави – вона стає інститутом, що здійснює регулювання пенсійної системи. В ході проведених реформ частина обов'язкових пенсійних внесків була переведена в приватні структури, які відкрили особові пенсійні рахунки зі встановленими внесками для кожного працівника, який має право на пенсію [2, с. 19].

Пенсійний вік, формула нарахування виплат, спеціальні категорії працівників, скорочення пільг, пов'язаних з достроковим виходом на пенсію, та збір пенсійних внесків – це ті аспекти пенсійної системи, де відбуваються значні коригування. Підвищення пенсійного віку в більшості країн коливається від двох до трьох років для чоловіків і від трьох до шести років для жінок. У Польщі, Словенії пропозиції зрівняти пенсійний вік чоловіків та жінок були відхилені на користь подальшого збереження різниці. Литва і Чехія поступово підвищували фактичний пенсійний вік, інші країни різко збільшили пенсійний вік.

Усі досліджувані країни переглянули формули нарахування пенсій. Підходи країн у цьому питанні відрізняються. Зміни полягали в тому, що пенсії стали більш персоналізованими та пов'язаними із заробітком. Найбільше заходів у цьому напрямі було вжито Латвією та Польщею, де система встановлених пенсійних виплат була замінена так званою системою умовних встановлених внесків. За цією системою рівень пенсії працівника встановлюється після виходу на пенсію на основі обліку сплачених працівником внесків за життя. В Угорщині і Словаччині формула розрахунку пенсій с

нелінійною, а в деяких країнах вона включає елементи уніфікації і диференціації (залежно від заробітної плати), а також враховує тривалість трудового стажу (Литва та Естонія). Інші залишили існуючі системи встановлених пенсійних виплат, але знизили коефіцієнт нарахування за кожен рік роботи (Словенія) [1, с. 5].

Вносяться зміни в умови виходу на пенсію. Наприклад, в Румунії у 2000 р. встановлена нова система розрахунку пенсій, яка почала враховувати страховий дохід за весь період сплати внесків. Ці зміни дають змогу підсилити взаємозалежність внесків і пенсій. У такій моделі при розрахунку пенсії змінюється базовий показник (кількість років, за які враховується заробітна плата або внески). Це є доцільним, оскільки враховуються весь трудовий або страховий стаж, заробітна плата або соціальні внески за весь період роботи. Проте подібне може призводити до зниження рівня пенсій. Причиною є те, що раніше формула враховувала менш тривалі, тобто перспективніші періоди для розрахунку показника заробітної плати, яка враховувалася вибірково або перед виходом на пенсію. Кілька країн ухвалили зміни у формулі нарахування виплат, згідно з якими перерозподіл було збільшено на користь низькооплачуваних працівників. Так, у Чехії ухвалено дворівневу формулу нарахування виплат з перерозподілом на користь низькооплачуваних працівників на обох рівнях, а в Словенії зменшено різницю між найнижчою та найвищою пенсією, що може виплачуватися особам з однаковою кількістю відпрацьованих років.

У більшості країн при нарахуванні пенсії збільшено кількість відпрацьованих років. Цей крок посилює зв'язок між виплатами та заробітком на все життя і спрямований на заохочення більш тривалої участі у формальному ринку праці. Серед колишніх соціалістичних країн деякі уряди стандартизували правила нарахування виплат для працівників за рахунок скасування попередніх пенсійних пільг для окремих категорій. Чехія, Литва скасували такі пільги; Словенія фінансує їх окремо, а в усіх інших країнах питання пенсійних пільг залишається на порядку денному національної політики (Естонія, Польща, Словаччина) [1, с. 6].

Щодо другого рівня пенсійного забезпечення, то в Угорщині обов'язкова участь у накопичувальній системі обмежена особами, які вперше виходять на ринок праці, тоді як у Польщі і Латвії воно поширюється на всіх працівників, які не досягли 30 років, у Болгарії – 42 років. В Угорщині участь у новій системі розповсюдилася на більшу кількість працівників, вони отримали право переходу із змішаної в розподільчу систему, що збільшило дефіцит розподільчої системи.

Становище пенсіонерів ускладнювало скорочення можливостей, що дають змогу збільшувати доходи за рахунок продовження трудової діяльності. Певна політика в досліджуваних країнах проводиться відносно найменш забезпечених категорій пенсіонерів, включаючи тих, у кого відсутній мінімальний страховий стаж. Так, в Естонії у цьому випадку здійснюється виплата пенсії єдиного розміру («національні пенсії»), яка перевищує прожитковий мінімум. З метою подолання бідності щодо пенсіонерів з низькими доходами передбачена система додаткових виплат. У Словенії таку допомогу отримують 10% пенсіонерів. В Угорщині додаткова допомога становить 80% від мінімальної пенсії через старість на подружню пару і 95% – на самотніх громадян. Проте деякі країни при наданні допомоги практикують загальний підхід до надання допомоги малозабезпеченим, коли проблеми пенсіонерів не виділяються.

До проблем розвитку пенсійного страхування в досліджуваних країнах належить стимулювання надходження внесків. Найбільшої уваги з боку держави потребують такі питання, як управління пенсійними схемами і особливо – збирання пенсійних внесків. Латвія, Словенія, Угорщина, Болгарія мають уніфіковані системи

збору внесків (єдиний орган збирає внески для фінансування схем соцзабезпечення, у тому числі і пенсій). Неприйнятним для України є те, що такі уніфіковані системи розподіляють відповідальність таким чином, що можуть виникати труднощі в управлінні пенсіями [3, с. 13].

Добровільні додаткові пенсійні плани націлені на те, щоб заохотити працівників брати активну участь у фінансуванні майбутнього перебування на пенсії, акумулюючи додаткові ресурси для пенсійних виплат. Перші закони були ухвалені в Угорщині і Чехії. Майже всі країни обрали такий шлях. Досвід показує, що основні завдання створення добровільних схем приваблюють молодших за віком працівників і працівників з нижчими доходами, оскільки вони можуть заощадити значні суми коштів, а також стимулюють роботодавців робити внески у додаткове пенсійне забезпечення. Повільне економічне зростання спрацювало проти поширення добровільних схем у деяких країнах (Польща, Словаччина), а в країнах з невеликою чисельністю населення і нерозвинутими фінансовими ринками приватні компанії зовсім не були зацікавлені у створенні фондів (Литва) [4, с. 124].

Підсумовуючи, можна зазначити, що всі країни Центральної Європи та Балтії вносять зміни у державні пенсійні системи. Деякі зміни (підвищення пенсійного віку) спільні для всіх країн регіону, у той час як напрями розвитку схем відрізняються (перегляд формул нарахування виплат). Більшість країн скорочують державні пенсійні системи і перенаправляють внески у нову систему індивідуальних рахунків під приватним управлінням. Вони заохочують працівників і роботодавців заощаджувати більші суми на період досягнення пенсійного віку – на добровільних засадах. Позитивним було введення накопичувальних пенсійних систем, активне формування умов для розвитку приватних пенсійних фондів. Головне завдання, яке стоїть перед урядами, – досягти консенсусу щодо вироблення дієвих заходів, необхідних для вдосконалення державного регулювання фінансового забезпечення пенсійних систем.

Необхідність внесення змін у систему пенсійного забезпечення України об'єктивна. Вивчення досвіду різних країн дає змогу виявити багато підходів до вирішення проблем фінансового забезпечення пенсійних систем. Результати порівняльного дослідження показали, що цей досвід є унікальним, але є і загальні принципи, якими керуються уряди країн під час проведення пенсійних реформ. Нами виявлено як спільні, так і загальні риси перетворень пенсійних систем.

Список використаних джерел:

1. Фултц Е. Сучасні тенденції та впровадження пенсійних реформ у країнах-кандидатах на вступ до ЄС / Е. Фултц. – МОП, 2003. – 23 с.
2. Holzman R. Old-age income support in the 21st century: an international perspective on pension systems and reform / R. Holzman, H. Richard. – Washington : The World Bank, 2005. – 246 p.
3. Пенсионные системы в период кризиса : регион. докл. по странам Европы и Центральной Азии / Всемир. банк, Сектор разв. челоуеч. потенциала; Регион Европы и Центральной Азии. – Б. м., 2009. – 26 с.
4. Скуратівський В. А. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. : у 2 ч. / авт. кол. : В. А. Скуратівський, В. П. Трошинський та ін. ; за ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трошинського. – К. : НАДУ, 2009. – Ч. 1. – 456 с.

Вознюк Т. Ю.

Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Гордійчук М. В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Правові засади державного та адміністративного контролю у сфері обігу харчових продуктів тваринного походження

Однією з функцій всіх життєвих потреб організму людини є постійний обмін речовин між навколишнім середовищем і людським організмом. Із всього можливого доквілля людина найбільше споживає саме кисень, воду та харчові продукти. Роль їжі передбачає відновлення та поновлення енергії і тканинних елементів, розвиток і покращення процесів організму, необхідних для росту, стабільного стану здоров'я і покращення розумової та фізичної складової. Саме завдяки харчуванню забезпечується безперервний зв'язок між двома протилежними і взаємопов'язаними процесами – асиміляції і дисиміляції.

У різні історичні періоди та ходу дії еволюції склад їжі й характер харчування змінювались залежно від розвитку людей та розвитку умов праці, видобутку та переробки їжі, кліматичних та певних географічних умов, напрямку господарської та скотарської діяльності. Характер харчування населення формувався поетапно залежно від культурного, економічного та соціального рівня розвитку країни з умовами традицій та певних звичаїв.

Основною та найголовнішою біологічною потребою людини є харчування. Узагальнюючи свої думки про роль самого харчування, видатний російський фізіолог І.П. Павлов зробив висновок, що "...їжа уособлює собою життєвий процес в усьому його об'ємі - від найелементарніших фізіологічних властивостей організму... аж до найвищих проявів людської натури" [1].

Саме неправильне та нездорове харчування впливає на увесь розвиток організму, знижує його імунітет, захисні функції, що може бути причиною багатьох хвороб. В. І. Смоляр вважає, що більше ніж половина випадків передчасної смерті чоловіків і жінок до 65 років в Україні зумовлена хворобами, які виникають через неправильне та нездорове харчування, тому саме їжа відіграє важливу роль для всіх живих істот [2, 336 с.].

Як ви вже зрозуміли, харчова продукція відіграє важливу роль в нашому житті і саме провідну роль займають продукти тваринного походження.

Харчові продукти тваринного походження — продукти, що вживаються людиною в натуральному чи після обробки продовольчому вигляді, як сировини тварин, — тобто, це переважно консерви м'ясні, м'ясо-рослинні та рибні, сири, молоко та молочні продукти, саме продукти дитячого харчування, різні жири, деякі ковбасні вироби, різноманітні м'ясні концентрати тощо.

Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми та побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», визначає правові та деякі організаційні засади державного контролю, що здійснюється з метою та цілю перевірки дотримання операторами ринку законодавства про харчові продукти, корми, здоров'я та благополуччя тварин, а також законодавство передбачає дотримання норм побічних продуктів тваринного походження під час ввезення таких побічних продуктів на митну територію України» [3].

За цим законом передбачається державний та адміністративний контроль, який поширюється майже на всі суспільні відносини, які пов'язані із здійсненням переважно державного контролю за діяльністю операторів ринку.

Державний контроль по нагляду харчової продукції тваринного походження складає певну систему контролю якості продукції, де діє у формі сукупних, взаємозв'язаних об'єктів і суб'єктів державного контролю, певних видів, методів і засобів оцінки якості виробів і профілактики браку на різних етапах життєвого етапу продукції і на рівні управління якістю.

Ця система контролю якості продукції передбачає, у більшості випадків, здійснювати вчасно і систематично дію на рівнях якості продукції, де завчасно попереджає підприємство про всілякі недоліки і зброї в роботі, де забезпечує їх оперативне знаходження і насамперед ліквідація з урахуванням витрат ресурсів з найменшим показником.

Основне завдання переробки та контролю якості продукції на етапі розробки продукції – це виявляти і завчасно запобігати передбачуваними умовами порушення та встановлення вимог, щодо розробки згідно стандартам і іншим нормативним документам, а також виправляти первинні механічні помилки в процесі самого проектування виробів і оформлення підприємницької або технічної документації. Державно-правовою основою забезпечення переробки харчових продуктів і здійснення їх контролю встановлюється низкою законів, що набули чинності в Україні.

Чому ж саме потрібно робити контроль та встановлювати певну відповідальність тим суспільним відносинам, які займаються такою діяльністю, як переробкою харчової продукції тваринного походження? І чому виникають прогалини у цій діяльності?

Це питання є дуже складним, так як харчування – це наше життя, тому законодавство встановило контроль за додержання прав переробки продуктів тваринного походження, та хто знає, якщо б це питання ніяк не регулювалося і не встановлювалися б певні стандарти, то половина людства страждала б від хвороб та епідемій.

Тому, щоб такого не сталося законодавство містить державні та адміністративні заходи, щодо знищення прогалин у законодавстві або статуту на підприємстві у формі аудиту, інспектування, лабораторного дослідження або документальної перевірки, перевірки, щодо відповідності та в окремих випадках саме фізичної перевірки. У межах України здійснюється також моніторинг.

Плани також займають значну роль в законодавстві, де додержання державного та адміністративного контролю, займають важливу роль, де передбачають у майбутньому систематичну оцінку та нагляд за продукцією у подальшому, де компетентний орган розробляє та організовує виконання довгострокового або безстрокового плану державного контролю. Виконання довгострокового або безстрокового плану державного контролю забезпечується шляхом будування, затвердження та виконання цих планів державного контролю, оцінки їх виконання, а також шляхом планування і здійснення заходів з усунення виявлених недоліків та їх миттєва ліквідація [4, с.131].

Отже, можемо зробити висновок, що державний та адміністративний контроль в Україні діє може формально, а може і ні, але системи, способи, засоби та плани регулювання та встановлення стандартів правильного дотримання правил переробки харчової продукції тваринного походження, встановлено законодавством і відіграє важливу роль у житті кожної людини.

Список використаних джерел:

1. Studfiles [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5375885/>
2. Смоляр В.І. Фізіологія та гігієна харчування / В.І. Смоляр. – К.: Здоров'я, 2016. – 336 с.
3. Законодавство України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19>
4. Німко О.Б. Механізм правового регулювання організації та проведення земельних аукціонів в Україні / О.Б. Німко // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - № 10. - С. 130 - 132.
5. Василенко Л. П. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері поведінки з відходами [Електронний ресурс] / Леся Павлівна Василенко // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://pgj-journal.kiev.ua/archive/2018/3/15.pdf>.
6. Василенко Л. П. Стан правового регулювання діяльності органів державного управління щодо протидії негативному впливу біологічних та інших шкідливих факторів на довкілля / Леся Павлівна Василенко. // Право і суспільство. – 2018. – №1. – С. 154–159.

Волівецька М. В.

Магістрантка 1-го курсу історичного факультету ЖДУ ім. І. Франка, м.Житомир, Україна

Науковий керівник: Рудницька О. П., кандидат юридичних наук, доцент, ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки 1776 року, її принципи та значення

Актуальність даної теми полягає в тому, що будь-яка країна, нація або народ який втомилася від керівництва, яке не враховує ні права, а ні свободи повинна обрати правильний шлях. Змиритися з ситуацією, яка склалася нічого не змінювати чи обрати шлях незалежного розвитку і поставила собі за мету створення правової держави, отримати свій суверенітет, незалежність. Та в подальшому прийняти свій закон - Конституцію. Декларації незалежності США, яка була прийнята 1776 року, автором якої є президент Сполучених Штатів Америки Томас Джефферсон, не тільки висвітлює основну думку американського народу та надихає, але й є основою політичної легітимності, американської політичної традиції, а саме найголовніше – суверенності американського народу. Більше того Сполучені Штати Америки на своєму прикладі показали зміни міжнародного права і практики, а також створили фундамент державної політики, яка стала взірцем для усього світу. У цьому зв'язку вкрай важливо вивчати історію становлення Сполучених Штатів Америки як найрозвиненішої правової держави сучасного ХХІ ст. та як яскравий приклад демократичного державотворення.

Декларації незалежності США у 1776 року є документом, який висвітлює світові багато рішень і ґрунтовних ідей, одна з яких стала надзвичайно революційною – створення американської нації як єдину, незалежну та самостійну, яка утвердилася завдяки одногослоному рішенню тринадцяти американських колоній. Сама Декларація стала найзаповітнішим бажанням, прагненням та надією народу; Декларація з самого початку була і залишається безпосереднім об'єктом прав людини, передумовою для якого стали незліченні несправедливості та насильства короля Великої Британії Георга III. Який мав намір встановити тиранічну владу у Північній Америці, та перешкоджав

встановленню представницького уряду, який мав би працював для добробуту американського народу. Колонії підлягали сильному тиску з боку британської агресивної окупації політики; податки були височеними, місцеве самоврядування придавлювалося, широкого розмаху набула корупція, усувалася прозорість здавалося, що дана економічна нестабільність та нескінченний вир безкарності триватимуть вічно[1; с. 132].

Метою даної статті є аналіз Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки 1776 року, її принципів та значення.

Цінний внесок у дослідження Декларації Сполучених Штатів Америки 1776 року, а саме трактування її структури, змісту, основних положень та її значення висвітлено в ряді наукових робіт таких авторів, зокрема: В. Бернхем, М. Страхов, Б. Тищик О.Ригіна, В.Согрін та інші.

Найважливішим документом у процесі державотворення США став ухвалений в умовах війни документ за незалежність - Декларація незалежності 13 американських штатів, який датується 4 липня 1776 року. Декларація проголосила незалежність колишніх 13 колоній від Великої Британії, що означало появу на Атлантичному узбережжі Північної Америки 13 суверенних держав. Їхні представники заявили про своє право займати рівне місце серед інших самостійних держав світу. Для авторів Декларації важливо було не тільки заявити про припинення політичних зв'язків з метрополією, а й довести світовій громадськості законність цього акта. Фундамент Декларації, засновувався на доктрині природного права, ідеї народного суверенітету та договірної теорії походження держави[2].

Для складання тексту декларації був створений комітет, який складався з 5 представників колоній: Джон Адамс, Бенджамін Франклін, Томас Джефферсон, Роберт Лівінгстон і Роджер Шерман. Основну роботу по написанню декларації виконав Томас Джефферсон, згодом він став третім президентом США. Джефферсон працював над текстом 17 днів. Незважаючи на те, що його фантастично багата бібліотека знаходилася в віргінському маєтку і в нього не було необхідного правового матеріалу, цей знаменитий американський просвітник по пам'яті згадував відповідні правові формули, які з позицій дрібнобуржуазного радикалізму вирішали основні питання подальшого життя повсталі американців. Текст декларації був представлений конгресу на обговорення 1 липня 1776 р, а 4 липня 1776 року він був затверджений конгресом і підписаний президентом конгресу Джоном Хенкоком і секретарем Чарльзом Томсоном[1; с. 152].

19 липня 1776 року Конгрес прийняв рішення, щоб декларація була належним чином переписана великими буквами на пергамені під заголовком «Одноголосна декларація тринадцяти Сполучених Штатів Америки» та підписана всіма членами Конгресу. За первинно, написаним варіантом, який затвердили 4 липня, була створена каліграфічний копія документа. Каліграфічний роботу довірили помічнику Чарльза Томсона, Тімоті Метлек. Даний рукописний варіант тексту був підписаний представниками всіх тринадцяти колоній 2 серпня 1776 р. Інформацію про одноголосне прийняття усіма колоніями Декларації США досягло короля Великобританії Георга III 10 вересня. Відбиток рукописної копії документа з підписами всіх представників, виконаний В. Стоуном в 1820 році, зберігається в Національних архівах США.

Декларація незалежності не тільки розкрила причини, що підштовхнули американців до відокремлення від метрополії. Декларація стала перший в історії документом, що проголосила принцип суверенітету як основи державного устрою. Її чіткі формулювання закріплювали за народом право на повстання і повалення тиранічного уряду, проголошували основні ідеї демократії, а саме рівність людей, їх

«невід'ємні права, серед яких право на життя, свободу і на прагнення до щастя». Декларація стала не тільки «свідомством про народження» нової держави, але і визнаним пам'ятником американської літератури: Джефферсону вдалося виразити відомі принципи та ідеї гарною, зрозумілою мовою, в короткій і доступній формі для всіх.

Церемонія підписання тексту відтвореного на пергаменті Декларації відбулася 2 серпня 1776 року, коли слідом за Дж. Хенкоком свої підписи поставили ще 55 осіб. Дж. Дікінсон, Дж. Джей і Р. Р. Лівінгстон відмовилися її підписати. Разом з тим свої підписи поставили К. Брактон і Е. Ратледж, які раніше виступали проти неї, і Р. Морріс, який вважав Декларацію передчасно прийнятою. Ряд підписів (Т. Маккін, М. Торнтон) з'явилися значно пізніше [3; с.32].

Значення «Декларації» вийшло за межі однієї країни. В епоху, коли панував феодальний лад, вона кидала виклик цьому устрою. Заміна влади королів - владою народу, замість станових привілеїв - рівність всіх в правах, заміна монархії - республікою. Щоб отримати свою незалежність, американському народові довелося вести багаторічну криваву війну з Англією. Яка в 1783 р все-таки визнала незалежність США.

За роки війни і невдовзі після неї в США було завершено з рештками феодалізму, землевласники-аристократи вигнані з країни, було ліквідовано рабство білих, і чорношкірих в Північних штатах (де їх було небагато) отримали свободу. На чолі влади в країні стали буржуазія Півночі і плантатори Півдня. У США відбулася перша американська революція, яка була буржуазною революцією. Але в Південних штатах вцілілося рабство чорношкірих, і це призвело згодом до громадянської війни – другої американської революції. Саму Декларацію незалежності США можна поділити три змістові частини. У першій частині затверджується, що всі люди є рівними і з народження володіють невід'ємними правами, головними з яких є життя, свобода та прагнення щастя. Саме для забезпечення та охорони цих прав люди запроваджують уряд. Оскільки ж народ є джерелом влади, то він може і зобов'язаний замінити або навіть зруйнувати поганий уряд. Ця частина документа є загальною характеристикою для будь-якого народу. В другій частині Декларації перераховуються вже реальні дії англійського короля, якими він порушив права та свободи мешканців північноамериканських колоній. Тому в третій частині і посилаючись на дві попередні посилання робиться висновок щодо незалежності від англійської корони. Хоча в Декларації є слова "Сполучені Штати Америки", проте вона не означала створення єдиної федеративної держави, а лише зафіксувала початковий етап становлення державної суверенності. У Декларації незалежності закріплювалося нове для ідеологів Просвітництва формулювання договірної основи державної влади. У ній відсутня була згадка про державника як учасника такого договору, а сам договір базувався тільки на «згоді керованих». Найважливішою рисою Декларації стало закріплення на конституційному рівні узагальнюючого визначення права кожного колоніального народу на незалежність і національний суверенітет [4; с. 68].

Отже, можна зробити висновок, що Декларація незалежності стала інструментом для розірвання політичних зв'язків з Великобританією і створила модель, або приклад для створення політичного суспільства. Даний документ став основою для визначення американців, як вільного, незалежного народу. Також Декларація стала першою частиною національного громадянського договору та визначила основні цінності для кожної людини.

Список використаних джерел:

1. Аптекер Г. Американская революция 1763–1783 / Г. Аптекер. – М. : Госполитиздат, 1962. 380 с.
2. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США / В. Бернхем. К. : Україна, 1999.
3. Прудников М. Історія держави і права зарубіжних країн. Ростов-на-Дону.: Вид-во «Фенікс», 2003, С.26;
4. Тищик Б. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVIII ст. – 1918 р.) / Б. Тищик. Львів : Світ, 2013. 751 с.
5. Тищик Б. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки (XVIII ст. – 1918 р.) навч. посібник / Б. Тищик. Львів ; Дрогобич : «Коло», 2007. 134 с.

Волошина М. А.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бондарчук Н. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Правовий аналіз основних напрямів вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності Державної виконавчої служби

Виконання судових рішень є невід'ємною складовою права людини на справедливий суд та одним із критеріїв, за якими громадяни оцінюють ефективність і спроможність держави дотримуватися своїх обов'язків. Як зазначає С. О. Якимчук, спроможність влади ліквідувати розрив між проголошеним і здійсненим – це не тільки найкоротший шлях завоювати повагу власного народу, але й вагомий аргумент наведення належного правопорядку в державі. Як стверджують науковці, Україна займає одне з перших місць за зверненнями до Європейського суду з прав людини у зв'язку з порушеннями прав людини на стадії виконання судових рішень.

На думку Н. Шелевер, це зумовлено низкою причин. По-перше, в Україні відсутній дієвий механізм притягнення боржника до кримінальної відповідальності. По-друге, низька заробітна плата державних виконавців призводить до швидкої плинності кадрів. По - третє, високий рівень корупції у цьому органі часто призводить до зловживань з боку державних виконавців. По-четверте, проблемним питанням є і те, що велика кількість виконавчих проваджень реально не виконуються. По-п'яте, велика завантаженість державних виконавців призводить до того, що належним чином виконати виконавчий документ інколи фізично не в змозі. Зокрема, у 2017 р. на п'ять тисяч державних виконавців доводилося 4,1 млн. справ, тобто кожен фахівець повинен був виконувати по 3 справи щодня. По-шосте, в Україні відсутня належним чином сформована законодавча база стосовно виконавчого провадження. Однією із важливих проблем, яка турбує сучасне українське суспільство залишається незавершеність реформування судової системи в Україні. По-сьоме, фактично виконуючи правоохоронні функції, державна виконавча служба позбавлена статусу правоохоронного органу [1, с. 324-325].

Таким чином, до основних чинників, які негативно впливають на ситуацію з виконання судових рішень, можна віднести: прогалини у чинному законодавстві; низький престиж праці співробітників ДВС України; перевантаженість державних виконавців; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення; низький рівень довіри громадян до ДВС України; корупційна складова. Така ситуація зумовлює суспільство шукати шляхи вирішення даної ситуації. Як свідчить статистика і на що ми

вже звертали увагу, попередні реформи системи примусового виконання судових рішень не дали бажаного результату.

Одним із можливих варіантів розвитку державної виконавчої служби є покладення примусового виконання рішень на приватних виконавців. Прибічники цієї концепції пропонували створення громадської організації (асоціації), що об'єднуватиме в собі приватних виконавців та матиме представництва у регіонах України. На їх думку, до складу даної організації повинні входити кваліфікаційні та дисциплінарні комісії, а також низка інших допоміжних і дорадчих органів, завданням яких було б визначення рівня професійної підготовленості осіб, які примусово виконуватимуть рішення судів та інших органів (посадових осіб). Автори, які неодноразово аналізували проблему введення в Україні інституту приватних виконавців, наголошували, що реформування сфери примусового виконання рішень спрямоване на покращення рівня кількісного та якісного виконання рішень, створення та функціонування ефективного механізму їх виконання.

У зв'язку із запровадженням змішаної системи виконавчого провадження, а також з подальшим удосконаленням процедури примусового виконання рішень судів та інших органів змінено деякі елементи виконавчого провадження. Науковці, аналізуючи зміни, які відбулися у виконавчому провадженні до основних змін відносять: а) примусове виконання рішень покладається на державних і приватних виконавців, тобто розширилося коло суб'єктів, що реалізують виконавче провадження; б) запроваджено Єдиний реєстр боржників та Єдиний реєстр приватних виконавців; в) за прийняття виконавчого документа до примусового виконання стягувач зобов'язаний заплатити авансовий внесок; г) при відкритті виконавчого провадження строк для самостійного (добровільного) виконання рішення боржнику не надається; ґ) виконавець при відкритті виконавчого провадження зобов'язаний одразу накласти арешт на майно (кошти) боржника; д) після відкриття виконавчого провадження виконавець зобов'язує боржника подати декларацію про доходи та майно; е) визначення вартості майна боржника має здійснюватися за взаємною згодою стягувача та боржника, якщо такої згоди не досягнуто, то для оцінки майна залучається суб'єкт оціночної діяльності – суб'єкт господарювання; є) реалізація майна боржника здійснюється на електронних торгах; ж) змінено строки вчинення вагомих виконавчих дій; з) із Закону «Про виконавче провадження» виключено положення щодо контролю за законністю виконавчого провадження з боку керівних органів ДВС; и) Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», на відміну від нині чинного Закону України «Про державну виконавчу службу», не містить цілої низки норм, якими визначається структура органів державної виконавчої служби (далі – ДВС), компетенція органів ДВС з організації її діяльності, вимоги до керівників структурних органів ДВС, а порядок призначення на посаду та звільнення з посади працівників органів ДВС фактично звужено до примітивного посилання на Закон України «Про державну службу» [2].

Незважаючи те, що запровадження інституту приватних виконавців обговорювалося у суспільстві вже кілька років, новина про його запровадження викликала різну реакцію. Прибічники запровадження інституту приватних виконавців виділяють такі чинники, що є передумовами зміни системи виконавчого провадження України:

1. Ефективність і можливість оперативніше виконати судові рішення. Адже приватний виконавець буде зацікавлений належно виконати рішення суду й отримати певну винагороду, встановлену законом, а також додаткову оплату послуг, яку окремо можна буде прописати в договорі з кредитором.

2. Конкуренція у виконавчому процесі.
3. Зменшення навантаження на державних виконавців.
4. Зменшення корупційної складової. По-перше, приватний виконавець не матиме мотивації занижувати вартість реалізації заарештованого майна. По-друге, він навряд чи ризикуватиме ліцензією, репутацією та добрим заробітком, вимагаючи за свої послуги хабар.
5. Підвищення коефіцієнта фактичного виконання рішень.
6. Поліпшення сервісу надання послуг з виконання рішень.
7. Підняття престижу судового виконання без будь-яких витрат з боку держави.
8. Усунення системних недоліків у взаємодії державних виконавців з іншими державними і недержавними установами.
9. Новий інститут заощадить і бюджетні кошти, бо приватні виконавці не потребуватимуть бюджетного фінансування. Їхня винагорода становитиме до 10% суми стягнення (і лише у випадку успішного стягнення).
10. Також варто очікувати додаткових надходжень до держбюджету через податки, що сплачуватимуть приватні виконавці.

В усіх країнах, де судові рішення виконуються приватними особами, застосовуються приблизно однакові принципи: держава проводить конкурсні відбори, регулює компетенцію приватних виконавців, встановлює розміри оплати праці приватних виконавців, здійснює перевірки їх діяльності. Приватний виконавець отримує повноваження від держави та діє від її імені. Він є вільним професіоналом, що здійснює незалежну професійну діяльність. Приватні виконавці самостійно організовують свою діяльність і несуть повну майнову відповідальність за результати своєї діяльності.

За законодавчими вимогами, приватним виконавцем може бути громадянин України, який досяг 25 років, має вищу юридичну освіту не нижче другого рівня, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права після отримання відповідного диплома не менше двох років та склав кваліфікаційний іспит (ст. 18 Закону «Про органи і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів») [3]. Приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності, тобто є самозайнятою особою на кшталт приватного нотаріуса та арбітражного керуючого. Отже, для мінімізації ризиків для запровадження інституту приватних виконавців необхідно створити всі умови для його ефективного функціонування і дієву систему контролю.

Отже, до числа чинників, під впливом яких формуються напрями розвитку інституту примусового виконання рішень можемо віднести: політичну волю керівництва держави; правову культуру населення; контроль за сферою примусового виконання рішень, завданням якого є моніторинг виконання судових рішень, виявлення проблемних питань та їх подальше усунення; механізм забезпечення незалежності органів примусового виконання та приватних виконавців, які дозволять мінімізувати та упередити сторонній вплив на хід виконавчого провадження; міжнародне співробітництво у сфері виконавчого провадження; система моніторингу ефективності застосування зарубіжного досвіду в сфері виконання юрисдикційних рішень в Україні.

Список використаних джерел:

1. Шелевер Н. В. Проблемні питання виконання рішень Європейського суду з прав людини на території України / Н. В. Шелевер // Альманах міжнародного права. – 2015. – Вип. 7. – С. 323-328.

2. Про виконавче провадження: Закон України від 2.06.2016 р. № 1404-VIII. Офіційний вісник України. – 2016. – № 53. – Стор. 36. – Ст. 1852.
3. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2.06.2016 р. № 1403-VIII. Офіційний вісник України. – 2016. – № 53. – Стор. 7. – Ст. 1851.

Гальчук К. М.

Студентка 4 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Гордійчук М. В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Правовий статус оцінювача: сутність, ознаки, законодавчі колізії

Правові основи оцінювальної діяльності визначені Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оцінювальну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-III [4] (Закон про оцінювальну діяльність). Аналіз практики його застосування виявив низку питань і проблем, які вимагають свого осмислення та вироблення відповідних рекомендацій. До них, зокрема, слід віднести питання, які стосуються правового статусу оцінювача, застосування норм, що гарантують його статус тощо.

Починаючи наше дослідження слід зауважити, що в загальнолінгвістичному сенсі термін «оцінювач» вживається в значенні фахівця, який встановлює ціну, проводить оцінку чого-небудь [2, с. 477]. Щодо осіб, які здійснюють оцінку, у другій половині XIX ст. використовувалися терміни «оцінювачі», «ціновщики», на що вказує Статут цивільного судочинства від 20 листопада 1864 р. [11]. Доповнювався цей перелік родовим поняттям «досвідчені особи», що означало «людей, які мають відомості про вартість майна або з торгівлі, або з постійного володіння, або із зайняттям службою, або із вправ у мистецтві й ремеслах» [11]. Більш сучасне але схоже визначення оцінювача міститься в сучасному законодавстві України.

Наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Методики товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів» від 24.11.2003 р. № 142/5/2092 [9] поняття «оцінювач» співвідноситься з таким його значенням як «експерт». Нині правові основи, принципи й основні напрямки державної судово-експертної діяльності визначені Законом України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-XII [8], де сформульовано поняття судової експертизи та судового експерта. Однак як, власне, саме поняття, так і визначення кола осіб, які здійснюють експертизу, не дають підстав вважати, що закон поширюється на оцінювальну діяльність. Слабким аргументом противників може виступати теза про регулювання нормами закону лише державної експертної діяльності. Неможливо це також з тієї причини, що оцінювачі не перебувають у експертних установах, працівниками яких вона і здійснюється. Професійними оцінювачами зроблена спроба підвести під поняття «експертна установа» свою професійну організацію Українське товариство оцінювачів. Однак це не відповідає цілям її діяльності, як неможливо і при заявленій організаційно-правовій формі: громадське об'єднання. Наголосимо, що оцінювальна діяльність співвідноситься з експертною в низці судових актів. Про оцінювальну експертизу та визнання недійсним висновку експерта, зокрема, йдеться у Постанові Верховного Суду України «Про визнання недійсним висновку експерта» від 07.10.2003 р. № 18/478(03/158) [10].

У сфері виконавчого провадження законодавець ототожнює оцінювачів з експертами та спеціалістами. Відповідно до ч. 1 ст. 20 Закону України «Про виконавче

провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII для з'ясування та роз'яснення питань, що виникають під час здійснення виконавчого провадження і потребують спеціальних знань, виконавець виносить постанову про залучення експерта або спеціаліста (кількох експертів або спеціалістів), а для проведення оцінки майна – суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання [7]. Особливості застосування цієї норми, питання правового статусу спеціалістів у сфері оцінки відображені в ряді досліджень процесуалістів. Відзначимо, що огляд судової практики дозволяє констатувати, що для визначення вартості майна у сфері виконавчого провадження оцінювачем призначаються й судові експертизи.

Актуальність питань визначення кваліфікаційної характеристики посади оцінювача обумовлена не тільки проблемами процесуального статусу, а також вимогами до закріплення результатів проведення оцінки, які за формою і змістом розрізняють «експертний висновок» та «звіт про оцінку майна».

Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-III [4] не містить легального визначення поняття «оцінювач», а лише встановлює, що оцінювачами можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які склали кваліфікаційний іспит та одержали кваліфікаційне свідоцтво оцінювача відповідно до вимог Закону. Також, Закон про оцінку встановлює, що суб'єктами оціночної діяльності є:

- суб'єкти господарювання – зареєстровані в установленому законодавством порядку фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, а також юридичні особи незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, які здійснюють господарську діяльність, у складі яких працює хоча б один оцінювач, та які отримали сертифікат суб'єкта оціночної діяльності відповідно до Закону;

- органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які отримали повноваження на здійснення оціночної діяльності в процесі виконання функцій з управління та розпорядження державним майном та (або) майном, що є у комунальній власності, та у складі яких працюють оцінювачі.

Таким чином, можна виділити наступні ознаки поняття «оцінювач».

По-перше – це фізичні та юридичні особи.

По-друге, це особи, які здійснюють підприємницьку діяльність. Отже, такими можуть виступати лише фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності та організації, які займаються господарською діяльністю.

По-третє, особи, які на професійній основі здійснюють оціночну діяльність.

Відзначимо, що дотримання перших двох ознак забезпечується засобом державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. № 755-IV [5].

Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців у даному випадку є актами уповноваженого державного органу виконавчої влади, що реалізуються за допомогою внесення до державних реєстрів відомостей про створення юридичних осіб, набуття фізичними особами статусу підприємця.

Законодавством не сформульовано будь-яких вимог відносно організаційно-правової форми юридичної особи, навпаки визначено, що здійснювати оцінку майна може будь-яка юридична особа незалежно від її організаційно-правової форми.

Нагадаємо, що процес регулювання підприємницької діяльності має лише дві форми. Це державний вплив за допомогою ліцензування, державного контролю та ін., а також регулювання за допомогою інститутів професійного громадського впливу

(саморегулювання). Обидві форми регулювання підприємницької діяльності розвивалися й існують паралельно у промислово розвинених країнах.

Державне регулювання економіки з правової точки зору є правовим впливом, в тому числі, у вигляді правового регулювання, у сфері підприємницької діяльності або іншої економічної діяльності для забезпечення публічних інтересів (суспільства і держави).

Традиційним для сучасної юридичної науки є уявлення про цілі державного регулювання підприємницької діяльності як про діяльність, спрямовану на створення механізму захисту й забезпечення публічних інтересів [1, с. 54-56]. При цьому публічний інтерес у найбільш загальному вигляді визначається як визнаний державою і забезпечений правом інтерес соціальної спільноти, задоволення якого служить умовою і гарантією її існування та розвитку.

Відповідно до українського законодавства оціночна діяльність потребує сертифікації. Сертифікація як метод публічно-правового регулювання застосовується до видів діяльності, здійснення яких може спричинити заподіяння шкоди правам, законним інтересам, здоров'ю громадян, оборони і безпеки держави, культурній спадщині України. Під сертифікацією розуміють необхідність отримання суб'єктом оціночної діяльності сертифіката. Згідно Положення про видачу сертифікатів суб'єктів оціночної діяльності, затвердженого Наказом Фонду державного майна України від 14.03.2002 р. № 479 (у редакції наказу Фонду державного майна України 24.03.2015 р. № 402) [3] сертифікатом суб'єкта оціночної діяльності є документ, що засвідчує право суб'єкта оціночної діяльності на внесення його до Державного реєстру оцінювачів та суб'єктів оціночної діяльності, які здійснюють оціночну діяльність у формі практичної діяльності з оцінки майна та які визнані суб'єктами оціночної діяльності за напрямками оцінки майна та спеціалізаціями у межах таких напрямів, що в ньому зазначені.

Зазначимо, що деякі види оціночної діяльності до недавнього часу потребували ліцензування. Але в 2015 році було прийнято Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [6], який змінив статтю 6 Закону України «Про оцінку земель» стосовно визначення суб'єктів оціночної діяльності у сфері оцінки земель та виключив норму про необхідність отримання суб'єктами оціночної діяльності ліцензії на право проведення землеоціночних робіт. Таким чином, на сьогоднішній день необхідною умовою здійснення оціночної діяльності є наявність у оцінювача відповідного сертифікату, а не ліцензії. Однак відомі випадки, коли судом необгрунтовано відмовлено у задоволенні клопотання щодо залучення оцінювача для визначення вартості виконаних будівельних робіт з огляду на відсутність у оцінювача ліцензії на заняття будівельною діяльністю. Цілком очевидно, що дана позиція не має під собою ні законної, ні логічної основи.

Отже, аналіз основних понять, нормативно-правових актів, практики їх застосування, дають достатньо підстав визначити поняття оцінювача. Оцінювачами визнаються юридичні та фізичні особи, які постійно, на професійній основі здійснюють підприємницьку діяльність шляхом проведення незалежної оцінки відповідно до вимог, встановлених законодавством України, стандартами оцінки та іншими нормативними актами, що містять норми, які регулюють відносини щодо здійснення оціночної діяльності. В свою чергу, під умовами, що визначають правовий статус оцінювача, пропонується розуміти: державну реєстрацію юридичної особи та фізичної особи – підприємців як суб'єктів оціночної діяльності; наявність сертифіката на здійснення оціночної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Голубничий А. И. Предпринимательская деятельность как объект правового регулирования: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. М., 2006. 168 с.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Около 57000 слов. / под ред. Н.Ю. Шведова. Изд. 5-е. М.: Русский язык, 1984. 1480 с.
3. Положення про видачу сертифікатів суб'єктів оціночної діяльності, затверджене Наказом Фонду державного майна України від 14.03.2002 р. № 479 (у редакції наказу Фонду державного майна України 24.03.2015 р. № 402). Дата оновлення: 01.08.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0312-02> (дата звернення: 31.03.2018).
4. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III. Відомості Верховної Ради України, 2001. № 47. Ст. 25
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. Відомості Верховної Ради України, 2003. № 31-32. Ст. 263
6. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2015. № 23. Ст. 158
7. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2016. № 30. Ст. 542
8. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. Відомості Верховної Ради України, 1994. № 28. Ст. 232
9. Про затвердження Методики товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів: Наказ Міністерства юстиції України від 24.11.2003 р. № 142/5/2092. Дата оновлення: 21.08.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1074-03> (дата звернення: 31.03.2018).
10. Про визнання недійсним висновку експерта: Постанова Верховного Суду України від 07.10.2003 р. № 18/478(03/158). Дата оновлення: 07.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_478700-03 (дата звернення: 31.03.2018).
11. www.rusempire.ru – Правовые акты Российской Империи

Горбатюк О. А.

Магістрант I курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Василенко Л. П., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Присадибна земельна ділянка як об'єкт права приватної власності

В сучасних умовах інтеграції України в ЄС здійснюються значні реформи суспільного устрою, що передбачає новітню побудову громадянського суспільства та утвердження ринкової економіки, в якій рівноцінно існують різні форми власності.

Більш значущі зміни відбуваються у відносинах права власності, об'єктом яких виступають земельні ділянки, наприклад, ті з них, що призначені для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель споруд, так би мовити «присадибні земельні ділянки».

Дані земельні ділянки є не лише об'єктом відносин права приватної власності, а важливим знаряддям вирішення проблеми забезпечення населення житлом, яка тісно пов'язана з реформуванням економічних, соціально-правових засад суспільного розвитку. Це пов'язано з тим, що використання присадибної земельної ділянки за її

цільовим призначенням, тобто спорудження житлового будинку, господарських будівель і споруд, призводить до створення нового об'єкту цивільних прав - садиби.

Суспільні відносини, об'єктом яких виступають присадибні земельні ділянки, традиційно розглядаються як предмет правового регулювання земельного законодавства. Але, в чистому вигляді, це правило на сьогодні не діє, оскільки частина цих відносин формально визначена та передана до сфери цивільно-правового регулювання, про що, зокрема, говорить глава 27 та ст. 381 Цивільного кодексу України (далі - ЦК). [1]

Такий правовий дуалізм породжує численні проблеми практичного характеру та не сприяє створенню єдиного підходу для їх вирішення.

Проте дійсна сутність цієї проблеми є набагато глибшою, і зводиться до наукової полеміки з приводу співвідношення цивільного і земельного права щодо регулювання земельних правовідносин, якій у науці цивільного права приділяється недостатньо уваги. [2, с. 109]

Відносини власності стосовно садиби у їх статичному вигляді (володіння, користування та охорона садиби), регулюються переважно нормами цивільного права (ст. 379–383 ЦК України). У разі зведення на присадибній земельній ділянці жилого будинку та інших споруд, виникають суспільно-житлові відносини, які за своєю правовою природою зазвичай є цивільно-правовими. Будинок може бути складовою частиною садиби як об'єкта права власності так і окремим об'єктом права власності. Окремим об'єктом відносин власності будинок буде лише тоді, коли він збудований на чужій присадибній земельній ділянці, наданій її власником у користування іншій особі для будівництва на ній житлового будинку та інших споруд і будівель (суперфіції). [3, с.10]

Одним із напрямів удосконалення правого регулювання відносин, об'єктом яких виступає садиба, є включення до цивільного законодавства всіх положень щодо регулювання відносин, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням присадибною земельною ділянкою (садибою) як об'єктом цивільних правовідносин. Земельне законодавство повинно регулювати відносини щодо надання фізичній особі присадибної земельної ділянки із земель державної чи комунальної власності та здійснення заходів контролю за використанням власником земельної ділянки за її основним цільовим призначенням. [2, с. 110]

Значення садиби є новітньою категорією для цивільно-правових відносин власності. Житловий будинок садибного типу складається із житлових та не житлових (допоміжних) приміщень. Характерними не житловими (допоміжними) приміщеннями будинку є: сіни, кухня, коридор, веранда, вбиральня, комора, приміщення для автономної системи опалення, погріб та багато інших приміщень. На присадибних земельних ділянках, крім житлових будинків, розміщуються господарські будівлі (сараї (хлів), літні кухні, гаражі, майстерні, вбиральні, альтанки тощо) та споруди (колодязі, зливні ями, навіси, огорожі, ворота, хвіртки, замощення тощо). Прибудовою до житлового будинку є частина будинку, розташована поза контуром її капітальних зовнішніх стін і яка має з основною частиною будинку одну або декілька спільних капітальних стін. Прибудови мають внутрішнє сполучення з основними частинами будинків. Слід також вказати, що підземні гаражі, вбудовані у житлові будинки, відносяться до об'єктів побутового призначення. Багаторічні насадження на присадибних земельних ділянках мають вегетативний цикл більш ніж два роки.

Основною характерною ознакою садиби є її цільове призначення — ведення фермерського господарства, ведення особистого селянського господарства, ведення

садівництва, будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (п. 6 ст. 118 ЗК). [4]

Для виникнення права власності на садибу необхідно, щоб її було збудовано на відведеній у встановленому законом порядку земельній ділянці, затверджено відповідний проект будівництва, окрім того отримано відповідний дозвіл на садибу де буде прийнято її до експлуатації.

Отож, у відповідно до норм закону власник садиби має право розпоряджатися своїм майном на свій розсуд, тобто це значить що, він має право продавати, дарувати, обмінювати та здійснювати інші правочини з садибою яка перебуває у його власності. Значення садиби інкорпорує в собі сукупність всіх об'єктів, які знаходяться на земельній ділянці, ось тому при відчуженні жилого будинку всі вони і переходять до нового власника разом з будинком, якщо при укладенні договору про відчуження садиби не були зазначені інші умови. Садиба як об'єкт права приватної власності належить до індивідуально-визнаних речей, і є складною річчю, оскільки присадибна земельна ділянка формує єдине ціле з житловим будинком, іншими будівлями і спорудами, що на ній розташовані, багаторічними насадженнями тощо. Садиба є річчю подільною, адже частину садиби можна виділити в натурі, в результаті чого утворюється окремий об'єкт права власності, що підлягає державній реєстрації.

На підставі порівняння положень цивільного і земельного законодавства щодо захисту права власності на садибу можна зробити висновок, що способи цивільно-правового й земельно-правового захисту права власності, в основному, збігаються, хоча певні окремі норми цивільного і земельного законодавства доповнюють одна одну. В залежності від ознак порушень права приватної власності на присадибну земельну ділянку (садибу), його захист може відбуватись як речово-правовими (віндикаційний і негаторний позов, про визнання права власності тощо) та зобов'язально-правовими способами захисту (відшкодування збитків, визнання правочину недійсним тощо). [3, с. 18]

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 - 44. – Ст. 356.

2. Чуйкова В. Ю. Садиба як об'єкт відносин приватної власності і спосіб реалізації права на житло в Україні / В. Ю. Чуйкова, В. В. Зінченко. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «ПРАВО». – 2018. – №25. – С. 108–112.

3. Губарев С. В. Право власності фізичної особи на присадибну земельну ділянку (садибу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.03 "цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право" / Губарев Сергій Володимирович – Київ, 2009. – 19 с.

4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 34. - Ст. 27.

Горобчук Р. А.

Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бучинська А.Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Банківська справа в Україні

Основним елементом національної економіки є банківська система — від ефективності її функціонування, фінансової стійкості та здатності протистояти кризовим явищам вирішальною мірою залежать перспективи економічного розвитку країни в цілому. У сучасних умовах банківська система України перебуває у складній ситуації за весь час свого існування з моменту здобуття незалежності. Послання низки несприятливих об'єктивних і суб'єктивних чинників світового і національного економічного розвитку, зовнішньої і внутрішньої політики спричинило тяжкі наслідки для економіки банківську кризу, від подолання якої залежить економічне майбутнє нашої держави.

Банківська система може бути визначена як логічно побудована і цілісна структура, створена з банківських та фінансових установ даної держави разом з діючими нормативно-правовими актами.

В основному розрізняють такі моделі банківської системи:

англосаксонську, яка характеризується певною рівновагою фінансового потенціалу банків і фінансових компаній, чітким поділом банківської діяльності на депозитно-кредитну і інвестиційну,

японсько-французьку, в якій переважають банки, що знаходяться під значним контролем державних органів,

континентальну, також відому як німецька, де перевагу має незалежний від держави банківський сектор.

Банківська система виконує наступні функції:

емісійну – в Україні, право на емісію грошових знаків, тобто банкнот і монет, які є законними засобами платежу, має тільки НБУ;

регулюючу – контроль над грошовою масою, з урахуванням попиту на неї, оскільки Центральний банк не може створювати «порожні» гроші, без покриття їх в товарах і послугах;

депозитно-кредитну, що пов'язано з механізмом перетворення депозитів в кредити і позики,

розрахункову – гроші через банк передаються від боржників кредиторів,

розподільчу – завдяки цьому можливий потік фінансових ресурсів з менш до більш ефективних галузей економіки і суб'єктів господарювання,

фінансово-консультативну, яка полягає в забезпеченні інтересів клієнтів шляхом підтримки з боку відповідних консалтингових служб,

стимулюючу, що впливає на розвиток місцевого підприємництва у зв'язку з тим, що банк є донором капіталу.

На сьогодні банківська система України продовжує функціонувати у складному, геополітичному, соціальному та правовому середовищі, більшість чинників з яких ускладнюють сталий розвиток банківської системи, підвищення її конкурентоспроможності та ефективності [1].

У практичній діяльності особливості прояву кризових явищ у банківській системі України поєдналися у великий комплекс проблем, що в концентрованому вигляді характеризують ті макроекономічні дисбаланси, які сьогодні є одним із вирішальних факторів гальмування розвитку економіки нашої країни. Серед таких

процесів необхідно насамперед зазначити ті, що найбільшою мірою відображають сучасний стан банківського сектору й ознаки кризових явищ у ньому, а саме:

- 1) безпрецедентний за масштабами відтік коштів з депозитних банківських рахунків;
- 2) нагромадження значних обсягів проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля;
- 3) збільшення витрат банків та наростання збитковості банківського бізнесу в цілому;
- 4) загострення проблеми недостатнього рівня капіталізації банків;
- 5) зміна структури банківської системи внаслідок оголошення низки банків неплатоспроможними і виведення їх з ринку

Серед багатьох чинників, які визначають ефективність банківської діяльності (економічних, правових, організаційних, кадрових тощо) важливе місце посідає також психологічний фактор довіри населення. Він має дві складові: довіра населення до національних грошей – гривні та довіра до банків. Підвищення довіри до банків – це актуальне завдання загальнодержавної ваги. Зволікання з її вирішенням може найближчим часом відчутно загальмувати розвиток економіки країни. Тому, насамперед повинні діяти самі банки. В умовах швидкого загострення конкурентної боротьби вистоять ті з них, які завоюють найвищу довіру населення.

Для зростання довіри до банків необхідно створити суспільно позитивний імідж навколо банку. Нині, на жаль, ніхто про такий імідж не дбає, навіть самі банкіри.

Для зміцнення довіри до банків зі сторони найкомпетентнішої частини населення важливе значення має послаблення політичних ризиків у їх діяльності. Річ у тім, що політичні ризики є найочевиднішими для клієнтів банків і чи не першими застерігають їх від вкладення грошей у банки [2]. Для банків України важливим завданням постає забезпечення свого стабільного розвитку для досягнення найвищих фінансових результатів, також підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому фінансових ринках, посилення взаємодії банків із реальним сектором економіки України.

У розрізі банківських кредитних операцій, спрямованих на задоволення виробничих потреб суб'єктів підприємницької діяльності, виокремлюють окремий ризик – кредитний, тобто ризик несплати позичальником основного боргу (суми наданої позички) і відсотків, які належать сплаті банку за користування кредитом у терміни, визначені у кредитному договорі. Несплата процентів за позицією здатна спричинити неотримання прибутку банку від кредитної діяльності, неповернення ж самого кредиту викликає появу прямих збитків та можливу втрату банківського капіталу. Обидва наслідки неплатежів за кредитною угодою є вкрай небажаними для банку, позаяк це може призвести в майбутньому до скорочення ресурсної бази, а відтак і спроможності банку щодо кредитного забезпечення суб'єктів господарювання [3, с. 10].

З метою соціально-економічного розвитку України слід розробити цілісний підхід до реформування та розвитку банківської системи, який має передбачати удосконалення макрофінансового регулювання та контролю, зміцнення організаційної структури, ефективний регулятивний вплив Національного банку, поглиблення фінансової реформи, захист фінансової стабільності та посилення інфраструктури. Такі заходи, на наш погляд, нададуть можливість забезпечити імпульс гармонійного розвитку банківської системи та вітчизняної економіки в цілому. Визначені напрями вдосконалення розвитку банківської системи України надалі будуть

використовуватися для подальших поглиблених досліджень з конкретизації шляхів щодо реформування вітчизняної банківської системи.

Слід звернути увагу, що прогресуюче зміцнення банківської системи і збільшення участі ринку в банківській діяльності, призводить до обмеження регулюючого впливу держави. Можна це побачити: в подоланні бар'єрів між елементами банківської системи, а також між банками та іншими фінансовими установами, зменшення кількості державних банків. Проте така тенденція в сучасній банківській діяльності реалізується не повному обсязі. Держава, захищаючи інтереси вкладників і стабільність національної економіки, змушена втручатися в діяльність банків, зокрема допомагає банкам, які перебувають під загрозою банкрутства, здійснює банківський нагляд і регулює діяльність Фонду гарантування вкладів.

Список використаних джерел:

1. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
2. Національний банк України Банківська система 2014-2016 : виклики та перспективи [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>
3. Дзюблюк, О. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії [Текст] / О. Дзюблюк // Світ фінансів. – 2010. – № 1. – С. 7-16

Гришук М. П.

Студентка 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бучинська А. Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Правила «Інкотермс» як джерело міжнародного приватного права

Розвиток міжнародного торговельного права датується, правда, вже з часів середньовіччя, однак його справжній розквіт припав на переломі XIX і XX століття. В даний час до цього права відносять: міжнародні торговельні звичаї, типові контракти, загальні умови трансакцій, вказівки щодо укладення договорів. Серед зазначених джерел найчастіше застосовуються міжнародні торгові звичаї.

ІНКОТЕРМС дуже часто визначається як нове *lex mercatoria*, тобто звичаєве купецьке право, яке до речі коренями сягає в середньовіччя, проте в даний час служить спрощенню та інтенсифікації міжнародного обороту товарів. Варто більш детально вивчити ці правила, оскільки вони можуть істотно спростити експорт або імпорт товарів. Застосування цих правил допоможе зменшити ризики при укладенні експортних договорів.

Для чого служать правила ІНКОТЕРМС? Вибір відповідного торговельного правила пов'язаний з місцем поставки, тобто з правилами переходу товару між сторонами договору, є одним з найважливіших елементів, що порушуються у ході переговорів, пов'язаних з укладенням експортного контракту. Зрештою, суть міжнародних товарних угод полягає у фактичній передачі товару від експортера до імпортера. Однак, враховуючи різні правові системи, в яких діють сторони зовнішньоекономічного договору, мовні і місцеві особливості, іноді дуже стійкі, торговельні звичаї, сторонам складно створити однозначні правила для потреб укладення договору. У таких ситуаціях на виручку можуть прийти так звані міжнародні торговельні правила (*lex mercatoria*).

Для забезпечення єдиного набору міжнародних правил для тлумачення найбільш уживаних торговельних термінів у зовнішній торгівлі були запроваджені Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів, підготовлені Міжнародною торговою палатою у 1953 році (правила Інкотермс). За допомогою цих правил можна уникнути або що найменше значною мірою скоротити невизначеності, пов'язані з неоднаковою інтерпретацією таких термінів у різних країнах. На сьогодні, немає однозначної думки щодо групи джерел, до якої можна віднести Інкотермс. Для з'ясування цього питання необхідно визначити, що належить до джерел міжнародного приватного права [1].

Перш за все, необхідно зазначити, що джерело права – це спосіб зовнішнього вираження і закріплення правових норм, чим засвідчується їх загальнообов'язковість, а також положень, що розкривають, тлумачать зміст права. Залежно від способу вираження (формування) права традиційно виділяють такі основні види джерел права: - нормативно-правовий акт; - правовий звичай; - нормативний договір; - судовий прецедент.

Правовий звичай являє собою санкціоноване державою правило поведінки, що склалося в суспільстві в результаті його багаторазового і тривалого застосування .

Види звичаїв: 1) міжнародні (головним чином міжнародні торгові звичаї); 2) внутрішньодержавні.

У Кодексі торговельного мореплавства України (ст. 6) передбачено, що включення в договори умов про застосування іноземного законодавства і звичаїв торговельного мореплавства дозволяється у разі, коли сторони можуть відповідно до Кодексу відступати від його правил [2]. Міжнародні торгові звичаї – це звичаї, що склалися в міжнародній торгівлі і торговельному мореплавстві. Вони є обов'язковими, коли:

- 1) норми права безпосередньо відсилають до них;
- 2) сторони при укладенні договору посилаються на певний звичай.

Судовий прецедент офіційно не є джерелом правового регулювання зовнішньої економічної діяльності, тому в рамках наших досліджень не потребує визначення.

У ч. 4 ст. 265 ГКУ встановлено, сторони для визначення умов договорів поставки мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо або у виключній формі Кодексом чи законами України [3].

Правила ІНКОТЕРМС розроблені з метою полегшити міжнародний торговельний обіг, який безпосередньо пов'язаний з укладенням експортного контракту. Підготовка і завершення експортного контракту, це не проста річ навіть для досвідчених торговців. Правильне формулювання умов, на підставі яких буде виконуватися угода, має першорядне значення для її правильної реалізації та наслідків, які принесе. Неправильно або неточно сформульована угода може призвести до непередбачених витрат, може навіть зробити експортний контракт не вигідним з економічної точки зору. Саме звідси важливим є правильна підготовка як самого експортного договору, так і належне проведення всіх дій, які супроводжують його укладення.

Правила ІНКОТЕРМС визначають обов'язки продавців і покупців (обов'язки експортера і імпортера) з постачання товарів в рамках договору купівлі-продажу. Їх застосування не є обов'язковим. Однак, компанії по всьому світу застосовують правила ІНКОТЕРМС, щоб встановити, хто відповідає за доставку, страхування і сплату мита товару, що поставляється. Правила ІНКОТЕРМС не регламентують, однак питань, пов'язаних з формою переходу права власності з продавця на покупця, а лише

визначають коло обов'язків обох сторін – імпортера та експортера - пов'язаних з експортом товарів. Не нормуються також питань, пов'язаних з договірною відповідальністю в результаті невиконання або неналежного виконання будь-якою із сторін договору своїх зобов'язань. Ці питання сторони повинні самостійно визначити в договорі або звернутись до типового договірного зразка.

З огляду на те, що в міжнародному приватному праві міститься чимало колізійних правил, які є визнаними всіма чи більшістю країн і тому мають кваліфікуватися як засновані на міжнародному звичаї (наприклад, суб'єкти, які укладають угоду, можуть самі обрати право, що може бути застосовано до неї), дійсно мають звичаєве походження і можуть вважатися джерелом цього права.

Правила ІНКОТЕРМС широко застосовуються в міжнародних договорах. Використання правил ІНКОТЕРМС допомагає зменшити кількість непорозумінь між сторонами контракту, мінімізуючи потенційні торговельні суперечки. Правила ІНКОТЕРМС визнаються судами та іншими органами в усьому світі [4, с. 86].

Правила ІНКОТЕРМС допомагають інвесторам уникнути непорозумінь, які можуть дорого коштувати, пояснюючи завдання, витрати і ризики, пов'язані з доставкою товарів від продавців до покупців. Інкотермс зазнали суттєвих змін у 1953, 1967, 1976, 1980, 1990, 2000 та в 2010 році. Ведуться роботи над новою версією умов ІНКОТЕРМС, які повинні почати діяти в 2020 році.

Проаналізувавши все вищезазначене, необхідно зазначити, що, виходячи з правової природи Інкотермс, ми не можемо їх віднести ні до нормативно-правового акта, ні до нормативного договору як джерела права нашого національного законодавства. Тому наразі доцільно зробити висновок, що Інкотермс не мають статусу загально-обов'язковості та мають тільки рекомендаційний характер і тому можуть належати до правового звичаю.

Список використаних джерел:

1. Інкотермс / [підручник]; за ред. Ю.С. Шемчушенко – 1998. - 744с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://bit.ly/1xHKZDj>
2. Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р., № 176/95 – ВР// Відомості Верховної Ради України. - 1995. - №№ 47, 48, 49, 50, 51, 52, ст. 349.
3. Господарський кодекс України : закон України від 16 січня 2003 р., № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
4. Міжнародне приватне право: [Навч. Посібник]; за ред. Бігун В. А. / В.М. Гайворонський — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 368с.

Давидовская К. Н., Лисица А. В.

Студентки 2 курсу факультета управління Академії управління при Президенті Республіки Беларусь, г. Минск, Республіка Беларусь

Научный руководитель: Гасанов А. П., преподаватель, Академия управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Пути и формы совершенствования деятельности органов внутренних дел в Республике Беларусь

В условиях развития современного общества особенно актуальным является совершенствование деятельности органов внутренних дел в Республике Беларусь. Одним из его направлений явилось комплексное реформирование структуры и нормативной правовой базы, регламентирующей их деятельность, в частности создание Следственного комитета и Государственного комитета судебных экспертиз.

Тем не менее, на данном этапе процесс совершенствования ещё не завершён. В первую очередь, в реформировании нуждается организационная структура органов внутренних дел и нормативная правовая база, регламентирующая их деятельность. Для повышения эффективности анализа основных направлений этого процесса, следует подразделить их на общие и частные. К общим относятся те направления, которые рассчитаны на среднесрочную и долгосрочную перспективу, требующие проведения целого комплекса мероприятий с привлечением значительных ресурсов, частные же направления касаются только отдельных подразделений органов внутренних дел. Однако реализация данных направлений сталкивается с проблемой двойного подчинения территориальных подразделений органов внутренних дел (РОВД и РУВД местных администраций), а также их структурных подразделений, которые находятся в состоянии даже тройного подчинения (подразделения ГАИ).

В связи с этим, одним из главных направлений является совершенствования законодательной базы, регламентирующей деятельность органов внутренних дел, для недопущения дублирования определенных управленческих функций разными органами и подразделениями.

Так, главой 3 Положения о Министерстве внутренних дел Республики Беларусь, утвержденного Указом Президента Республики Беларусь от 4 декабря 2007 г. № 611, установлены компетенции Министерства внутренних дел при осуществлении полномочий органов внутренних дел. Однако в этом же нормативном правовом акте не регламентированы полномочия и ответственность органов внутренних дел на областном и районном уровнях, хотя очевидным является факт, что они обладают своими отдельными полномочиями в сфере управления и организации своей деятельности.

Выходом видится дополнение Положения главой, определяющей функции областных УВД и районных РУВД и РОВД по аналогии с главой 3 «Функции МВД» и соответственно дополнение его названия в виде «Положение о Министерстве внутренних дел Республики Беларусь, областных и районных управлениях и отделах внутренних дел», либо создание отдельных положений у вышеуказанных органов.

В качестве отдельного направления необходимо рассмотреть возможность расширения правовых форм взаимодействия с гражданами и общественными организациями подразделений органов внутренних дел. Кроме того, следует дополнить практику взаимодействия с различными общественными организациями, в том числе волонтерами, использование возможностей которых отдельными территориальными органами при охране общественного порядка, розыске лиц, выявлении преступлений и правонарушений, приносит весьма ощутимые результаты.

Безусловным приоритетом по совершенствованию функционирования рассматриваемых органов должно стать также формирование позитивного облика сотрудника органов внутренних дел Республики Беларусь, а именно повышение уровня доверия к ним со стороны населения. Одним из направлений на данном пути должно стать продолжение работы по формированию особого социально-правового статуса сотрудника правоохранительных органов. В последние годы многое сделано для улучшения их финансового, социально-бытового обслуживания. Принимаемые меры позволяют перейти к системе комплектования кадров органов внутренних дел на конкурсной основе.

Подводя итог, следует отметить, что такая сложная система государственных органов, как органы внутренних дел, несомненно, требует определенных изменений. Работа по совершенствованию данной деятельности должна вестись как в организационном, так и в законодательном направлениях. В частности,

организационные реформы подразумевают в первую очередь совершенствование кадровой политики. Использование современных информационных технологий при выполнении правоохранительных задач становится сегодня приоритетной формой защиты граждан от преступных и иных противоправных посягательств. Министерство внутренних дел должно быть нацелено на взаимодействие с институтами гражданского общества, а не на противодействие им. В законодательном же плане необходимо четко разграничить полномочия между определенными органами и подразделениями в системе органов внутренних дел, максимально уходить от практики двойного подчинения, а там, где это невозможно, четко устанавливать полномочия и границы вмешательства, ответственность тех или иных руководящих органов и должностных лиц. Реализация таких методов способствуют развитию и совершенствованию деятельности органов внутренних дел, а значит и укреплению Республики Беларусь как правового государства.

Дейнеко Л. В.

Студентка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Гене́за права на правову допомо́гу

На сьогоднішній день правова допомога відіграє важливу роль у формуванні правової держави та громадянського суспільства. Існує ряд підходів щодо визначення правової допомоги. Зокрема, правова допомога - це надання правових послуг, що спрямовані на забезпечення реалізації обов'язків, прав і свобод людини і громадянина, їх захисту та відновлення у разі порушення. Багато дослідників приділяють увагу вивченню поняттю правової допомоги, ведуть дискусії щодо її характеру та природи.

Окремі аспекти проблематики надання правової допомоги та права на її реалізацію досліджувалися в працях вітчизняних учених: О. М. Бандурки, Є.Ю. Бови, Т.В. Варфоломесвої, С.Д. Гусарева, А.Т. Комзюка, Т.В. Омельченко, П.М. Рабіновича, О.Ф. Скакун та ін. Значна частина публікацій присвячена безоплатній правовій допомозі та проблемам її реалізації. Питанню виникнення правової допомоги приділяється менше уваги, тому метою нашого дослідження є його вивчення.

Правова допомога почала зароджуватися ще у Стародавні часи і мала свої особливості. Інститут захисту прав громадян виник на найнижчих ступенях суспільного розвитку, і пройшов довгий шлях свого становлення у всіх народів світу. Цей процес розпочався із зародження ораторів у королівствах зулусів і бечуанів. У Південно-Східній Африці і у Китаї функцію захисту у суді здійснювали родичі позивача. У Туреччині знавців ісламського права називали муфтіями, їх обов'язки полягали в наданні юридичних порад. У стародавніх іудеїв захисником міг бути будь-який бажаний. В той час надання правової допомоги вважалося священним обов'язком [1, с.21-22].

Зразковим прикладом надання правової допомоги можуть бути Стародавні Греція та Рим. В Афінах у VI-IV ст. до н.е. за обвинуваченим визнавалося право мати захисника, тому і виникла необхідність у тих особах, які б добре знали звичаї та закони і могли надати правову допомогу. На той час таку функцію виконували логографи та диктографи. Вони збирали матеріал, що був потрібний для попередньої перевірки справи, а також вибирали найбільш вигідний вид скарги. Логографи писали промови для клієнта, вивчали і оголошували її перед судом [2].

Наступним етапом розвитку правової допомоги стає виникнення інституту патронату, що сформувався в римському праві. В цей період відносини клієнта і захисника почали формуватися на взаємних послугах та їх оплаті. На перших етапах розвитку інституту патронату, патрон надавав допомогу в суді без винагороди, але з часом його діяльність була визнана професією, за здійснення якої бралася плата, часто надто висока [3].

В добу Середньовіччя зростає роль правової допомоги нотаріусів, ця професія стала однією з найпрестижніших. У Франції перші офіційні нотаріуси з'явилися в 1139 році. Тоді нотаріус міг працювати будь-де: на вулиці, на ринкових площах, встановивши свій письмовий стіл у центрі площі або біля крамниці. Вже в 1411 р. було прийнято статут, в якому встановлювався порядок прийому клієнтів, підготовки та зберігання документів, зазначалася необхідність збереження таємниці фактів та відомостей стосовно нотаріальної справи. В 1676 р. нотаріат отримав офіційну емблему і саме тоді нотаріуси почали засвідчувати вірність документів [4].

Сучасний розвиток надання правових послуг розпочинається з початком нового часу. У період XVI-XIX століть самостійною організацією стає адвокатура. В Австрії та в Німеччині адвокат міг брати участь на попередньому слідстві. У Франції з цього приводу були деякі особливості і обмеження. Адвокат мав можливість бути присутнім на допитах, але питання ставити не міг. Проте, саме у Франції вперше виникає класифікація адвокатської професії. Одна з них визначається як правовий захист, інша як судове представництво.

Виникнення правової допомоги в Україні припадає на період Київської Русі. Особливістю є те, що писемне право розвивалося в історичних умовах общинного співжиття, функції захисту, обвинувачення та покарання виконували общини. Прагнення вирішувати суперечності між общинами шляхом судового розгляду, а не війною викликала необхідність появи державних органів судової влади. Такими органами були: князь, бояри та віче. Князь міг вирішувати справи одноособово або через постійних чиновників (посадників та тіунів), які діяли від його імені. Бояри мали право судити окремо або разом із князем, і на розгляд віче виносилися справи, що стосувалися державних правопорушень [5, с. 26].

Початок зародження основ сучасного права розпочався після видання судних грамот. В епоху Псковської та Новгородської судних грамот, набуває широкого розвитку судове представництво. За Псковською грамотою була заборонена участь родичів та сусідів в суді, право мати представників могли мати лише жінки, діти, монахи, старі та глухі люди. За Новгородською судною грамотою представників у суді міг мати кожен. Ними могли бути люди, які пов'язані зі стороною родинними відносинами, а також інші особи за винятком тих, хто був наділений владними повноваженнями. Свідками подій могли виступати холопи та закупи та деякі інші верстви населення, але вони не могли бути захисниками [6, с. 23].

Отже, правова допомога з'явилася ще у стародавні часи, пройшла довгий шлях свого становлення в усіх народів світу і у кожного мала свої особливості. Правова допомога, що виникла у Стародавні часи значно відрізняється від тієї, яка існує нині.

Список використаних джерел:

1. Адвокатура України : Навч. посіб. / В. К. Шкарупа, О. В. Філонов, А. М. Титов, Ю. Я. Кінаш ; за ред. В. К. Шкарупи. – 2-ге вид., ви- пр. – К. : Знання, 2008. – 398 с.

2. Історія адвокатури. Правовий статус адвокатури та адвокатська діяльність. URL: https://lawyer1996.io.ua/s2635449/istoriya_advokaturi._pravoviy_status_a_dvakaturi_ta_advokatska_diyalnist

3. Історія нотаріату. URL: <http://oblnotar.com.ua/pro-viddilennya-npu/istoriia-notariatu/>
4. Драгневич Л. Історія розвитку нотаріату. URL: <http://vinnotariat.com.ua/notariat/istoriya-notariatu/>
5. Корнешко А. В. Генеза права на правову допомогу. Юридичний вісник. 2013. №. 4. С. 23-27.
6. Давиденко А. О. Історія виникнення нотаріату в Україні. Вісник Запорізького національного університету. 2010. №. 4. С. 22-28.

Довженко Т.

Студентка 4 курсу історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Рудницька О. П., кандидат юридичних наук, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Значення та наслідки прийняття Конституції Речі Посполитої 3 травня 1791 року

Конституція 3 травня 1791 року стала віхою в історії права й становлення демократії.

Питання, які стосуються прийняття Конституції Речі Посполитої 3 травня 1791 року знайшли відображення у наукових розвідках Ю. Бардаха, Б. Леснодорського, Л. Зашкільняка, М. Крикуна тощо.

Мета статті – дослідити значення прийняття конституції та визначити її роль у розвитку суспільно-політичної думки польської держави.

На думку О.Якименко, зважаючи на зміст Конституції 1791 р., можна переконатися у тому, що вона стала, скоріше, не еволюційним актом, а відчайдушним кроком польської шляхти (тодішньої еліти суспільства) задля спасіння державності перед небезпекою її загибелі через поглинання Росією. Щоб переконатися у вірності такого припущення, варто згадати гасло, під яким приймалася перша Річпосполитська Конституція. Це гасло мало таке звучання: «Для спасіння Батьківщини необхідно відкласти всі формальності в бік». Польська еліта в лиху годину зрозуміла, що вона і вся польська людиність можуть втратити Батьківщину. Вона не стала рахувати голоси, а вчинила загальне схвалення [5, с. 427].

Польська Конституція стала першим документом такого роду, прийнятим після ратифікації Конституції США у 1788 році. Незважаючи на віддаленість цих двох держав, вони продемонстрували схожий підхід до організації політичних систем; Конституція 3 травня називається другою конституцією у всій світовій історії [8, с. 126]. Журналіст Білл Мойерс озивався про неї як про «першу кодифіковану національну конституцію Європи (і другу найстаршу у світі)» [7, с. 68]. І Чотирирічний сейм, і Конституція стали предметом багатьох досліджень польських учених в XIX (Валеріан Калінка, Владислав Смоленський) і XX (Богуслав Лесьнодорський) століттях.

3 травня 1791 р. стало однією з найважливіших дат у польській історії. В умовах 90-х років XVIII ст. діяльність і рішення Чотирирічного сейму означали перелом в політичному устрої держави і початок періоду історичних державних реформ. Польща стала конституційною парламентарною монархією, створено було засади нового правопорядку. На той час це були кардинальні зміни. В часи, коли провідною формою державного устрою була абсолютна монархія, було прийнято основний закон держави,

який регламентував повноваження державних керівних установ, в тому числі і повноваження короля. Втім поряд з всім цим залишилися і певні обмеження – збереження прав і привілеїв шляхти, особистої залежності селян та ін. Конституція припинила дію Люблінської унії, яка з'єднала Польщу і Литву в єдину державу у 1569 році. Була введена шляхом державного перевороту.

Отже, значення першої європейської Конституції полягає у тому, що не маючи великого історичного значення через короткий період дії, Конституція стала для польського народу національним символом. У ній вбачали серйозний крок уперед до незалежності, розквіту й демократії, а багато істориків і дослідники в один голос заявляють, що в умовах прийняття й функціонування Конституція була прогресивним документом, адже інші країни йшли довгі десятиліття, а то й сторіччя, до створення подібного закону. Сьогодні поляки пишаються своїми предками, які зробили такий значний крок у бік самостійності й суверенності польської держави. День прийняття Конституції вважається важливим національним святом і його дуже шанують як на державному рівні, так і у кожній польській родині.

Список використаних джерел:

1. Бардах Ю. История государства и права Польши/ Ю. Бардах, Б. Леснодорский, М. Пиетерчак. – М.: Юрид. литерат., 1980. – 492 с.
2. Бардах Ю. Канстытуцыя 3 мая і «Узаемныя Заручыны Абодвух Народаў» 1791 г. / Ю. Бардах // Штудыі з гісторыі Вялікага Княства Літоўскага / Ю. Бардах. – Мінск : Беларускі гістарычны агляд, 2002. – С. 364-408.
3. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / Пер. з англ. П. Тарашук. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. – 1080 с.
4. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. – Львів: Льв. нац. ун-т ім. Ів. Франка, 2002. – С. 227-244
5. Якименко О. Спроба правового аналізу першої польської конституції / О. Якименко // Право України. – 2011. – № 11-12. – С. 427-428.
6. Albert P. Blaustein. Constitutions of the world. – Wm. S. Hein Publishing, 1993. – P. 15-20
7. Bill Moyers. Moyers on Democracy. —Random House Digital, Inc, May 5, 2009. – P. 68 Brzezinski Mark F. Constitutional Heritage and Renewal: The Case of Poland. // Virginia Law Review. – 2014 – №77 (1) – P. 49-112.
8. John Markoff. Waves of democracy: social movements and political change. – Pine Forge Press, 1996. – P. 121.

Дудчик А. И.

Студентка 3 курса юридического факультета Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина, г. Брест, Республика Беларусь

Научный руководитель: Сливко О. Я., старший преподаватель кафедры теории и истории государства и права Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина, г. Брест, Республика Беларусь

Особенности административной ответственности несовершеннолетних в Беларуси и Украине

Конституция Беларуси гарантирует право молодежи на ее духовное, нравственное и физическое развитие. Государством создаются необходимые условия для свободного и эффективного участия молодежи в политическом, социальном, экономическом и культурном развитии [2].

Важность и необходимость особой юридической защиты несовершеннолетних (лицо в возрасте до 18 лет) связана с тем, что ребенок в связи с его умственной и физической незрелостью нуждается в помощи и поддержке взрослых. Основными нормативными актами, регулирующими права несовершеннолетних в Республике Беларусь, являются Конституция и Закон «О правах ребенка».

Нормы административного права закрепляют широкий круг мер принудительного воздействия, применяемых государством для обеспечения правопорядка, к числу которых относятся и ответственность. Несовершеннолетние лица, в соответствии с законодательством Республики Беларусь могут привлекаться к уголовной, административной и дисциплинарной ответственности.

Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях (далее - КоАП) в соответствии со ст. 4.1. устанавливает, что административная ответственность выражается в применении административного взыскания к физическому лицу, совершившему административное правонарушение, а также к юридическому лицу, признанному виновным и подлежащему административной ответственности в соответствии с КоАП Республики Беларусь [3].

К несовершеннолетним относятся лица до 18 лет - возраст, с которым связано наступление совершеннолетия. Однако субъектами административной ответственности могут быть несовершеннолетние лица, достигшие к моменту совершения проступка шестнадцатилетнего возраста [3]. А за некоторые составы правонарушений ответственность наступает уже и с 14-летнего возраста. Такие составы отдельно выделены в ч. 2 ст. 4.3. КоАП.

КоАП предусмотрены за совершение административных правонарушений следующие виды административных взысканий: предупреждение; штраф; исправительные работы; административный арест; лишение специального права; лишение права заниматься определенной деятельностью; конфискация; депортация; взыскание стоимости; административный запрет на посещение физкультурно-спортивных сооружений.

Не все административные взыскания, которые предусмотрены КоАП для совершеннолетних правонарушителей, могут применяться к несовершеннолетним. Так, к несовершеннолетним, совершившим административное правонарушение, не может применяться административный арест. Решая вопрос о привлечении несовершеннолетнего к административной ответственности в виде штрафа, необходимо выяснять, есть ли у него самостоятельный заработок (необходимо учитывать, что заработок - это вознаграждение, которое работодатель обязан выплачивать работнику в соответствии с качеством его труда по установленным нормам или в соответствии с заключенным трудовым договором) [5].

Украинским законодательством установлено, что административным правонарушением (проступком) признается посягающее на общественный порядок, собственность, права и свободы граждан, на установленный порядок управления противоправное, виновное (умышленное или неосторожное) действие либо бездействие, за которое законом предусмотрена административная ответственность. Административная ответственность за правонарушения, наступает, если эти нарушения по своему характеру не влекут за собой в соответствии с законом уголовной ответственности. Административной ответственности подлежат лица, достигшие к моменту совершения административного правонарушения шестнадцатилетнего возраста.

Кодексом Украины об административных правонарушениях (далее – КУоАП) закреплён ряд мер административного взыскания за совершение административных

правонарушений: предупреждение; штраф; штрафные баллы; возмездное изъятие предмета, который стал орудием совершения или непосредственным объектом административного правонарушения; конфискация: предмета, который стал орудием совершения или непосредственным объектом административного правонарушения; денег, полученных вследствие совершения административного правонарушения; лишение специального права, предоставленного данному гражданину (права управления транспортными средствами, права охоты); лишение права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью; общественные работы; исправительные работы; общественно полезные работы; административный арест; арест с содержанием на гауптвахте. Законами Украины могут быть установлены и иные виды административных взысканий.

Сравнивая меры административного взыскания Беларуси и Украины стоит сказать что некоторые меры взыскания по украинскому законодательству являются интересными для изучения белорусским исследователям, т.к некоторые из взысканий отсутствуют в законодательстве Беларуси, такие как штрафные баллы, общественные работы, общественно полезные работы, арест с содержанием на гауптвахте возмездное изъятие предмета, который стал орудием совершения или непосредственным объектом административного правонарушения.

К лицам возрастом от шестнадцати до восемнадцати лет, совершившим административные правонарушения, применяются следующие меры воздействия, установленные КУоАП:

1) обязательства публично или в иной форме попросить извинение у потерпевшего;

2) предупреждение;

3) выговор или строгий выговор;

4) передача несовершеннолетнего под надзор родителям или лицам, их заменяющим, или под надзор педагогическому или трудовому коллективу с их согласия, а также отдельным гражданам по их просьбе [4].

Существенным отличием мер взыскания двух стран является то, что в Украине к несовершеннолетним применяются меры, которые даже не встречаются в белорусском законодательстве. Наличие мер морального аспекта – отличительная черта КУоАП. Так, может быть применена такая мера взыскания как обязательства публично или в иной форме попросить извинение у потерпевшего; выговор или строгий выговор. Такие меры взыскания отсутствуют в белорусском законодательстве. На наш взгляд данные меры являются более действенными на подростков, т.к. они носят в своем большинстве психологический прием воздействия[4]. Однако несмотря на строгость норм белорусского законодательства к несовершеннолетним может применяться такая мера взыскания как предупреждение, которая состоит в письменном предостережении лица о недопустимости противоправного поведения. На несовершеннолетних в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет может налагаться административное взыскание в виде предупреждения независимо от того, предусмотрено ли оно в санкции статьи Особенной части КоАП Республики Беларусь.

Стоит указать, что по КоАП Республики Беларусь не подлежит административной ответственности физическое лицо, достигшее общеустановленного возраста административной ответственности, если будет установлено, что вследствие отставания в умственном развитии, не связанного с психическим расстройством (заболеванием), оно во время совершения деяния было не способно сознавать его фактический характер или противоправность.

Подводя итог стоит указать что есть некоторые меры административного взыскания одинаковые для двух стран, однако необходимо отметить что в кодексе Украины содержатся такие меры взыскания, которые отсутствуют в кодексе Беларуси, а также то что белорусскому законодателю стоит также применять к несовершеннолетним более мягкие меры административного взыскания.

Список использованных источников:

1. Беженцев, А.А. Система профилактики правонарушений несовершеннолетних : учеб.пособие / А.А. Беженцев. – С. : ФЛИНТА : НОУ ВПО «МПСи», 2012.– 296 с.
2. Конституция Республики Беларусь 1994 года : с изм. и доп., принятым на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. – 10-е изд., - Минск : Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2014. – 62 с.
3. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях [Электронный ресурс] : 21 апр. 2003 г., № 194-З : принят Палатой представителей 17 дек. 2002 г. : одобр. Советом Респ. 2 апр. 2003 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 08.01.2018 №95-3// КонсультантПлюс. Беларусь. / ООО «ЮрСпектр» Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2018.
4. Кодекс Украины об административных правонарушениях [Электронный ресурс]: 7 дек. 1984 г., №8073-X: – Режим доступа: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30418317#pos=219;-62/. – Дата доступа: 26.03.2019.
5. Маскевич, С.А. Защита прав ребенка в Республике Беларусь / С.А. Маскевич // Юстиция Беларуси. – 2013.–№6.–С.3-9.

Журова Ю. А.

Студентка 2 курса факультета управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Гурина М. В., старший преподаватель, Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Конституция Республики Беларусь как фундамент для развития экономических отношений

На сегодняшний день экономика является одной из важнейших сфер деятельности любого государства. Без достаточного развития экономических отношений в государстве невозможно представить функционирование страны в целом. Важное значение имеет то, каким образом закреплены основы экономического строя. Направление и перспективы дальнейшего развития экономических отношений в государстве напрямую зависят от содержания и уровня правового закрепления норм, образующих фундамент экономической сферы государства.

В Республике Беларусь основы экономических отношений закреплены в Конституции, принятой 15 марта 1994 года [1]. Так как Конституция Республики Беларусь была принята на современном этапе, она содержит в себе нормы, ориентирующие экономику в соответствии с мировыми направлениями в данной сфере.

Основы экономического строя Республики Беларусь закреплены в статье 13 Конституции. Данная статья устанавливает в государстве собственность двух видов: государственную и частную [1]. Более детальное описание права собственности в Основном Законе содержится в статье 44, в соответствии с которой государство гарантирует каждому право собственности и содействует ее приобретению.

Собственник имеет право владеть, пользоваться и распоряжаться имуществом как единолично, так и совместно с другими лицами. Неприкосновенность собственности, право ее наследования охраняются законом. Осуществление права собственности в Республике Беларусь не должно противоречить общественной пользе и безопасности, наносить вреда окружающей среде, историко-культурным ценностям, ущемлять права и защищаемые законом интересы других лиц [1]. Правительство Республики Беларусь выступает от имени собственника в отношении имущества, являющегося собственностью Республики Беларусь, на основании статьи 107 Конституции, а также организует управление государственной собственностью [1]. В соответствии со статьей 129 Конституции, государственный контроль за исполнением республиканского бюджета, использованием государственной собственности, исполнением актов Президента, Парламента, Правительства и других государственных органов, регулирующих отношения государственной собственности, хозяйственные, финансовые и налоговые отношения, осуществляет Комитет государственного контроля [1].

Республика Беларусь предоставляет всем равные права для осуществления хозяйственной и иной деятельности, кроме запрещенной законом, и гарантирует равную защиту и равные условия для развития всех форм собственности. В Конституции также закрепляются основы осуществления предпринимательской и иной, не запрещенной законодательством, деятельности. Республика Беларусь способствует развитию кооперации и гарантирует всем равные возможности свободного использования способностей и имущества для предпринимательской и иной не запрещенной законом экономической деятельности [1]. Закрепляемый в статье 1 Конституции принцип построения социального государства [1] нашел свое отражение и в сфере экономических отношений. Регулирование экономической деятельности осуществляется в Республике Беларусь в интересах человека и общества, обеспечивается направление и координация государственной и частной экономической деятельности в социальных целях.

Тем не менее, несмотря на то, что в Конституции Республики Беларусь содержится ряд положений в сфере экономики, способствующих демократизации в данной области, закреплены также и нормы, ограничивающие использование собственности в государстве. Так, в статье 13 Основного Закона исключительную собственность государства составляют недра, воды и леса. Земли сельскохозяйственного назначения также находятся в собственности государства. В отношении имущества принудительное отчуждение допускается лишь по мотивам общественной необходимости при соблюдении условий и порядка, определенных законом, со своевременным и полным компенсированием стоимости отчужденного имущества, а также согласно постановлению суда. Государство также сохраняет за собой право на законодательном уровне определять и другие объекты, которые могут находиться только в собственности государства, либо устанавливать особый порядок перехода их в частную собственность, а также закреплять исключительное право государства на осуществление отдельных видов деятельности [1].

Важное место в сфере экономики занимает организация трудовой деятельности. На основании статьи 41 Конституции, гражданам Республики Беларусь гарантируется право на труд как наиболее достойный способ самоутверждения человека, то есть право на выбор профессии, рода занятий и работы в соответствии с призванием, способностями, образованием, профессиональной подготовкой и с учетом общественных потребностей, а также на здоровые и безопасные условия труда. Республика Беларусь создает условия для полной занятости населения. В случае

незанятости лица по не зависящим от него причинам ему гарантируется обучение новым специальностям и повышение квалификации с учетом общественных потребностей, а также пособие по безработице в соответствии с законом. Граждане имеют право на защиту своих экономических и социальных интересов, включая право на объединение в профессиональные союзы, заключение коллективных договоров (соглашений) и право на забастовку. Принудительный труд запрещается, кроме работы или службы, определяемой приговором суда или в соответствии с законом о чрезвычайном и военном положении [1]. Статья 42 Конституции гарантирует лицам, работающим по найму, справедливую долю вознаграждения в экономических результатах труда в соответствии с его количеством, качеством и общественным значением, но не ниже уровня, обеспечивающего им и их семьям свободное и достойное существование. Запрещается любая дискриминация в области оплаты труда, т.е. женщины и мужчины, взрослые и несовершеннолетние имеют право на равное вознаграждение за труд равной ценности [1].

Подводя итог вышеизложенному, можно сделать ряд выводов. Основу экономической системы Республики Беларусь образует разнообразие форм собственности. Государство гарантирует равную защиту и равные условия для развития всех форм собственности. В Республике Беларусь обеспечиваются все равные возможности для осуществления хозяйственной и иной деятельности, кроме запрещенной законодательством. Государственное регулирование экономикой осуществляется в интересах человека и общества. Также следует отметить, что в Конституции Республики Беларусь сформированы довольно подробно основные принципы трудовой деятельности, занимающей важное место в экономике. К данным принципам относятся: право граждан на труд, как наиболее достойный способ самоутверждения человека, т.е. право на выбор профессии, рода занятий и работы в соответствии с призванием, способностями, образованием, профессиональной подготовкой и с учетом общественных потребностей, запрет принудительного труда, кроме работы или службы, определяемой приговором суда или в соответствии с законом о чрезвычайном и военном положении, принцип обеспечения справедливого вознаграждения за труд и т.д.

Список использованных источников:

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года : с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. – 10-е изд., стер. – Минск : Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2014. – 62 с.

Заріцький О. Ю.

студент 4 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Кравчук І. І., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри «Правознавство» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Вплив наркотичних засобів та психотропних речовин на особистість

Однією з основних проблем ХХІ століття продовжує залишатися розповсюдження серед населення нашої держави наркотичних засобів та психотропних речовин, а також схильність сучасної молоді до вживання останніх. Встановлено, що більшість залежних вперше спробували заборонені речовини саме у неповнолітньому віці. Деякі з них, завдячуючи допомозі медичних закладів та підтримки рідних, все ж таки змогли перебороти свою залежність та повернутися до нормального життя, хоча, на жаль, такі випадки є поодинокими. Більшість залежних осіб, не бажаючи визнавати

свій хворобливий стан, навіть схильні до вчинення кримінальних правопорушень, не розуміючи протиправності своїх дій та їх наслідків, аби лише якомога довше зберегти, так званий, стан «ейфорії».

Вважаємо за доцільним, перш за все, наголосити на тому, що ще на початку ХІІ ст. найбільш поширеним у Європі стає опіум, який у рідкому вигляді використовувався як лікарський засіб. З подальшим розвитком медицини, а саме коли було винайдено шприц, опіум почали вводити ін'єкційно в кров, що значно посилювало ефект його дії на організм.

У подальшому, виділення нових похідних опіуму призвело до появи в медицині морфіну, який мав у десятки разів сильнішу дію. Даний засіб широко використовувався в умовах військових дій та вважався стимулюючим, заспокійливим засобом. Враховуючи ту обставину, що більшість недуг на полі бою лікували саме за допомогою опіуму, або морфіну, серед солдат швидко поширилися, так звана, «солдатська» хвороба, яку потім назвуть наркотичною залежністю або наркоманією.

Варто згадати ще один наркотичний засіб, похідний опіуму, а саме – метамфетамін, який має властивість психостимулятора з надзвичайно високим потенціалом залежності. Людина, яка спожила метамфетамін, відчуває себе хороброю, здатною на будь-які вчинки, проте його дія триває недовго. Наслідками вживання даної речовини є різка втрата сил, нервозність та галюцинації, які сприймаються наркозалежним як реальність. В осіб, залежних від метамфетаміну, змінюється зовнішній вигляд, а одним із найпоширеніших побічних ефектів є інтенсивна втрата зубів.

В результаті синтезу речовин хімічним шляхом був виділений амфетамін, наркотичний засіб, який широко використовувався під час В'єтнамської війни за для зменшення відчуття втоми, поліпшення настрою, припливу сил, підвищення працездатності солдат, тобто - зменшення потреби у відпочинку. Амфетаміни були широко вживані і серед цивільного американського населення, так як їхня вартість у порівнянні з іншими наркотичними засобами та психотропними речовинами була незначною. Проте, у подальшому з метою наживи торговці вказаним засобом зменшили його пропозицію відповідно збільшуючи ціну на нього. Це призвело до збільшення рівня злочинності, адже особи, які мали залежність від амфетаміну, не маючи матеріальних можливостей його придбати, схилилися до вчинення кримінальних правопорушень з метою наживи. В результаті, амфетамін потрапив під заборону та був внесений до переліку заборонених наркотичних засобів.

В умовах сьогодення проблема розповсюдження та продажу наркотичних засобів та психотропних речовин залишається актуальною. Це пов'язано і з удосконаленням методів їх поширення серед населення. Наразі можна вважати стереотипним твердження, що наркотики, в більшості випадках, найбільш розповсюджені у нічних клубах. Останні можуть бути і на ігрових майданчиках, у школах, вищих навчальних закладах тощо. Одним із найбільш поширених методів розповсюдження наркотичних засобів та психотропних речовин є, так званий, метод «закладки», який передбачає передачу вилучених з обігу речовин не безпосередньо з «рук в руки», а через залишення їх у певному місці, адресу якого відправляють повідомленням у соціальних мережах.

У підсумку хотілося б зазначити, що за даними офіційної статистики в Україні понад 346 тисяч осіб, залежних від наркотичних засобів та психотропних речовин, які переважно приймаються за допомогою ін'єкцій, у вигляді опіоїдів або стимуляторів. Такі особи не завжди здатні адекватно реагувати на зовнішню обстановку та контролювати свої дії. Перебуваючи у стані панічної атаки та відчуваючи потребу в

необхідності підтримувати стан «ейфорії», вони починають вживати речовини все з більшим одурманюючим ефектом, не задумуючись про те, що давно нічого не їли та не пили. Наркозалежний перестає бути нормальною ланкою соціуму, переслідуючи лише власні інтереси, а досить часто стає навіть загрозою для суспільства. Божевільня полягає в тому, що залежний готовий на будь-які дії, навіть протиправні, не задумуючись про наслідки, аби лише полегшити свій стан. Його не зупиняє навіть загроза власному життю. Ці дії можна характеризувати як яскравий приклад некерованості. Одержимість, безумство і некерованість, складаючись воедино, призводять до психозів, розладів особистості і поведінки і розщеплюванню свідомості. Наркотик руйнує організм людини з середини, руйнуючи її внутрішні органи, тіло, зуби, шкіру і, у першу чергу - мозок, який миттєво реагує на спожитий наркотик.

Захаренко А. В.

Магістрант 1 курсу Академії управління при Президенті Республіки Беларусь, г. Минск, Республіка Беларусь

Научный руководитель: Савчук Т. А., кандидат юридических наук, доцент Академії управління при Президенті Республіки Беларусь, г. Минск, Республіка Беларусь

Возмещение вреда как способ уголовно-процессуальной защиты прав потерпевшего

Важной задачей государства является защита граждан от преступных посягательств, снижение, по возможности, негативных последствий противоправного действия, ведь преступными деяниями причиняется большой вред и подрывается способность государства выполнять возложенные на него обязанности. Некоторыми авторами возмещение вреда, причиненного преступлением, рассматривается как одна из задач уголовного процесса [1, с. 192].

В уголовном процессе, возможность возмещение вреда является важным средством защиты потерпевшего от преступного посягательства. Это является дополнительной и весьма ощутимой материальной гарантией по обеспечению прав лица, которое понесло ущерб от преступления. В качестве основного способа возмещения вреда применяется гражданский иск в уголовном процессе. В настоящее время возмещение вреда потерпевшему является одной из актуальных проблем в правоприменительной практике.

Предоставляя потерпевшему возможность защитить свои нарушенные в результате преступного посягательства имущественные права на всех стадиях уголовного процесса, государство стремится обеспечить наиболее полное и быстрое и их восстановление. Взыскание причиненного преступлением вреда уже в процессе расследования уголовного дела либо его рассмотрения в суде снижает уровень негативного психологического воздействия на потерпевшего из-за отсутствия необходимости его участия еще в одном судебном процессе (в данном случае гражданском).

Судебное рассмотрение гражданского иска в уголовном процессе дает возможность экономии времени по возмещению причиненного преступлением материального ущерба. Кроме того, неизбежность материальных взысканий оказывает определенное воздействие на виновных лиц в качестве неизбежного последствия за совершение преступлений.

Несмотря на нормы международного права, которые, прежде всего, защищают права пострадавшего от преступления, тем не менее, последний, не получая надлежащей помощи от государственных структур. Существующий в настоящее время основной способ возмещения причиненного преступлением ущерба – это предъявление гражданского иска к виновному лицу в рамках уголовного процесса – во многих случаях является малоэффективным по ряду причин. Во-первых, это не установление правоохранительными органами лица, которое совершило преступление, вследствие чего не приходится ожидать возмещения вреда. Во-вторых, даже если виновное лицо будет установлено и к нему будет предъявлен гражданский иск, то, как показывает правоприменительная практика, такой иск зачастую не исполняется и потерпевший не получает возмещения причиненного ему вреда.

Таким образом, к основным причинам недостаточной результативности правоохранительных органов по возмещению причиненного преступлением ущерба можно отнести:

- несвоевременное обнаружение и изъятие похищенных ценностей, а также имущества виновного лица, на которое может быть обращено взыскание;
- данное направление служебной деятельности нередко рассматривается правоохранительными органами как второстепенная работа;
- признание потерпевшими и гражданскими истцами лиц, которым причинен ущерб в результате совершенного преступления, зачастую происходит на заключительной стадии предварительного расследования уголовного дела;
- ненадлежащий прокурорский надзор за процессуальной деятельностью правоохранительных органов по вопросам возмещения обвиняемыми лицами причиненного ущерба.

Стоит отметить важность системного подхода к проблеме возмещения вреда, так как только эффективное взаимодействие правоохранительных органов может привести к положительному результату по данному направлению оперативно-розыскной и процессуальной деятельности.

Как мы уже отмечали, использование института гражданского иска не всегда является эффективным. Как в досудебном производстве, так и на стадии рассмотрения уголовного дела в суде, требования уголовно-процессуального закона не исполняются надлежащим образом. В результате причиненный ущерб остается невозмещенным, а потерпевший вынужден тратить много времени на взыскание ущерба уже в рамках гражданского процесса [2, с. 116].

Как указывается в литературе, на практике имеют место случаи, когда о преступлении сообщают не с целью возмещения ущерба, а во имя привлечения лица к ответственности [3, с. 108-109]. Такое положение часто является именно следствием проблемы взыскания в современных экономических условиях вреда, которое было причинено преступлением. Следовательно, учитывая сложность взыскания вреда с преступников, в современной уголовно-процессуальной литературе учеными и практиками выдвигаются предложения о введении компенсации причиненного преступлением вреда государством [4, с. 225].

С учетом изложенного, предлагаем выработать критерии определения случаев, при которых следовало бы установить компенсацию вреда, причиненного преступлением, из государственных средств. К ним следует отнести: 1) совершение лицом особо тяжких преступлений; 2) невозможность возмещения вреда в иной форме или из других источников; 3) материальная необеспеченность потерпевшего; 4)

добросовестное сотрудничество потерпевшего с органами уголовного преследования и суда.

Таким образом, полагаем, что причиненный преступлением вред должен компенсироваться государством. Очевидно, что реальное внедрение в практику уголовного процесса компенсации государством вреда, причиненного преступлением, в ограниченных случаях способствовало бы и повышению ответственности правоохранительных органов в обеспечении безопасности общества и его граждан.

Анализируя все вышесказанное, можно констатировать, что проблема полного и своевременного возмещения вреда, причиненного потерпевшему в результате совершения преступления, является актуальной. Так как защита прав, предполагает не только учет интересов потерпевшего при применении уголовной ответственности и мер уголовно-процессуального принуждения, но и компенсацию причиненного вреда. Уяснение сущности назначения защиты прав, устранение недоработок правоохранительных органов по возмещению вреда, а также предложения по усовершенствованию законодательства, – все это способствует более полной реализации задач, поставленных перед органами уголовного преследования и судом.

Список использованных источников:

1. Чекулаев Д. П. Потерпевший: доступ к правосудию и компенсация причиненного ущерба. – М. : Изд-во «Юрлитинформ», 2006. 264 с.
2. Леви А. А. Потерпевший в уголовном процессе: конспект лекций. – М. : РУДН, 2007. 179 с.
3. Мытник П. В. Ответственность за вред причиненный преступлением потерпевшему // Юридическая ответственность. Проблемы теории и практики : сб. науч. тр. / Под ред. В. А. Кучинского, Э. А. Саркисовой. Минск. 1996. 108-109 с.
4. Квашис В. Е. Основы виктимологии. Проблемы защиты прав потерпевшего от преступлений. М., 1999. 310 с.

Зелінський Д. В.

Студент I курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Костенко С. О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Усиновлення як спосіб захисту прав дитини

Україна переживає складні часи. Реформи, що здійснюються практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства та в результаті покликані зробити нашу державу повноцінним членом європейської спільноти, висувують багато викликів та ставлять ряд завдань, вирішення яких вимагають значних зусиль, як з боку держави і суспільства, так і з боку пересічних громадян – простих, але небайдужих українців. При чому серед них немає таких, вирішення яких можна відкласти на потім, визначивши пріоритетність інших. Особливого значення набувають питання охорони прав дитини, адже, якими б високими не були здобутки в економічній, соціалній, політичній сфері – без належного ставлення до дітей, належного виховання прийдешніх поколінь - у країні немає майбутнього.

Водночас ситуацію у сфері охорони дитинства не можна визнати задовільною. Щороку близько восьми тисяч дітей залишаються без батьківського піклування, зокрема через безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, зловживання алкогольними напоями, вживання наркотичних засобів, жорсток

поводження з дитиною тощо. Такі діти залишаються без сім'ї і потрапляють в розряд соціальних сиріт, і стають найбільш вразливою верствою населення [1, с. 3].

В умовах сьогодення, коли Україна будує своє законодавство у відповідності із міжнародними вимогами та стандартами, особливої уваги набувають питання щодо захисту прав та інтересів дітей, які в силу тих чи інших обставин залишилися без батьківського піклування. В більшості нормативно-правових актів міжнародного та національного значення закріплено, що турботу про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування бере на себе держава. Здійснюється це за допомогою різних правових форм, як державних – поміщення дитини в інтернатний заклад, так і приватних - прийомна сім'я, патронат, дитячий будинок сімейного типу, опіка та піклування, усиновлення.

Соціологічні дослідження свідчать, що навіть за гарних умов утримання та виховання у дитячих державних закладах, діти, що в них виховуються, істотно відрізняються від дітей, які зростають у сім'ї. Морально-психологічний клімат у таких закладах, наголошує О.І. Карпенко, не сприяє повноцінній соціалізації дитини та підготовці її до самостійного життя у суспільстві [2 с. 79]. До того ж, брак атмосфери життя у сім'ї, негативно впливає на особистісні якості дитини вже як дорослої людини, на характер її поведінки [3, с. 42]. Вище наведене дозволяє стверджувати, що усиновлення є найкращою формою влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, в результаті якої дитина вибуває з системи державної опіки та піклування, позбуваючись статусу дитини-сироти чи такої, що лишилась без батьківського піклування і отримує сім'ю, стає її рівноправним членом.

Видатний український учений В.П. Маслов свого часу зазначав, значення інституту усиновлення важко переоцінити: це така правова форма, яка створює найбільш сприятливі можливості для виховання позбавленої батьківського піклування дитини в сімейній обстановці на тих же умовах, що і для рідних дітей» [4, с. 189]. Сучасний фахівець у галузі сімейного права, З.В. Ромовська називає усиновлення актом великої соціальної ваги, проявом гуманізму та жертовності, а також реалізацією природньої потреби материнства і батьківства [5, с. 405].

Загальновідомо, що сім'я є одним із найважливіших інститутів соціалізації дитини, фундаментом, де закладаються основи виховання та формується особистість майбутнього члена суспільства [6, с. 54]. Родинне оточення, батьківське виховання завжди було і залишається основним природним середовищем для нормального фізичного, соціального та духовного розвитку дитини у будь-якому суспільстві. Разом з тим, наголошують дослідники, те, що у відносинах між батьками та їх рідними дітьми може виникнути стихійно, в силу природних почуттів, між усиновлювачем і усиновленим повинно стати результатом свідомої поведінки, стійкості, терпіння, розрахованих не на поклик, а на роки кропіткої роботи. Від поведінки усиновлювачів по великому рахунку залежить і привиття дитині правильного, повноцінного світогляду, моральних понять і категорій [7, с. 91]. Будучи неоднорідною, диференційованою соціальною групою, де представлені різноманітні вікові, статеві, а під час і професійні підсистеми, сім'я дозволяє дитині найбільш широко проявити свої емоційні та інтелектуальні можливості, швидше реалізувати їх. Дитина, навчаючись на прикладі своїх близьких, постійно відчуває на собі виховний потенціал сім'ї [8, с. 65]. У цьому сенсі ми приєднуємось до точки зору тих науковців, які стверджують, що ступінь концентрації необхідних для виховання дитини властивостей, у сім'ї усиновлювачів значно високий, оскільки усиновленню передують ретельне вивчення осіб – кандидатів в усиновлювачів, і помилка в оцінці їх моральних, етичних та інших якостей практично виключена [9, с. 26].

Як бачимо, шляхом здійснення усиновлення вирішуються дві величезні проблеми – з одного боку особи (чи то подружжя, чи то одинока особа), які не можуть мати власних дітей, мають змогу створити сім'ю та задовольнити свої природні потреби піклуватися про дитину, реалізувати себе не тільки в якості члена суспільства – громадянина, а й у більш важливі якості – як батька, матір; із другого, що напевно більш важливо, - дитина, позбавлена батьківського піклування – отримує сім'ю, батьків і всі відповідні блага [10, с. 354]. Сімейний кодекс враховує це, наголошуючи, що сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства (ч.4 ст.3) [11].

Варто наголосити, що інтереси дітей в інституті усиновлення є основною метою, заради якої він введений. Сучасні вітчизняні фахівці у галузі сімейного права, підкреслюють, що сімейне законодавство зорієнтоване на так зване «повне» усиновлення, передбачене ч. 1 ст. 232 СК України. На думку М.М. Дякович, таке усиновлення, по-перше, припиняє особисті та майнові права і обов'язки між матір'ю, батьком та дітьми, а також між дітьми та іншими родичами за походженням; по-друге, одночасно породжує такі права і обов'язки між усиновленою дитиною та родичами усиновлювача за походженням [12, с. 302-303]. Отже, усиновлювачі зобов'язані виховувати усиновлених дітей, піклуватися про їх фізичний, духовний розвиток, дбати про їх навчання та здоров'я та мають право залучати до виховання дитини інших осіб, обирати форми та методи виховання; на самозахист своєї дитини; звертатися до суду, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій за захистом прав та інтересів дитини, як їх законні представники без спеціальних на те повноважень та ін.

Підводячи певний підсумок, підкреслимо, що в сімейному праві усиновлення розглядається в декількох значеннях: як форма влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування; як юридичний факт, що має юридичне значення; як правовий інститут, на підставі норм якого відбувається передача дитини, позбавленої батьківського піклування у сім'ю усиновлювача; як суспільне правовідношення, сутність якого зводиться до прийняття в сім'ю чужої дитини на утримання і виховання.

Вважаємо, що є достатні підстави розглядати усиновлення і як спосіб захисту прав та інтересів дитини. В основу такого висновку покладено призначення усиновлення - реалізація дитиною-сиротою чи дитиною, яка залишилася без батьківського піклування, права жити і виховуватися в сім'ї, права на захист. У зв'язку з цим, усиновлення слід розуміти, як спосіб захисту прав та інтересів дитини, що передбачає здійснення судом заходів, спрямованих на реалізацію дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування права на належне батьківське виховання, права на охорону дитинства, право на життя та охорону здоров'я; право на ім'я та громадянство; на достатній життєвий рівень; право на захист від усіх форм насильства тощо.

Список використаних джерел:

1. Косенко Н.П. Усиновлення як інститут сімейного права. Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. за спец.: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – К. : НАВС. – 2014. – 20 с.
2. Карпенко О. Сімейні форми утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: проблеми правового реформування // Право України. – 2001. - № 3. – С. 79-81.
3. Соціальне сирітство в Україні: Експертна оцінка та аналіз існуючої в Україні системи утримання та виховання дітей, позбавлених батьківського піклування

//Авт. кол. Волинець Л.С., Комарова Н.М., Антонова-Турченко О.Г., Иванова І.Б., Пеша І.В. – К.: Вид-во «Студцентр», 1998. – 120 с.

4. Маслов В.Ф., Пушкин А.А. Советское семейное право. – К.: Вища школа, 1981. – 224 с.

5. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 532 с.

6. Мироненко В.П. Сім'я як інститут соціалізації і природне середовище для виховання дитини // Нотаріат для вас. – 2013. - № 4. – С. 54-60.

7. Ершова Н. Опека, попечительство, усыновление. – М.: Московский рабочий, 1984. – 109 с.

8. Мельник Е. Правовий статус дітей-сиріт при живих батьках // Радянське право. – 1989. - № 1. – С. 64-66.

9. Мироненко В.П. Умови здійснення усиновлення як засіб забезпечення прав дитини // Нотаріат для вас. - 2007. - № 11. – С. 25-30.

10. Сімейне право України: підручник за заг. ред. В.П.Мироненко. – К.: Правова єдність, 2008. – 477 с.

11. Сімейний кодекс України. – К. – Велес. – 2018. – 64 с.

12. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посіб. 2-ге вид. випр. та доп. – К.: Алерта. ЦУЛ, 2012. – 511 с.

Казаку А. О.

Магістрантка 1-го курсу історичного факультету ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Рудницька О. П., кандидат юридичних наук, доцент, ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Публічно-правовий статус жінки в Російській імперії

Жінка в Російській імперії майже не мала волі, була слабкою істотою, яка підкорялася обставинам і долі. Лише заміжня жінка (молодиця) могла реалізувати свою гендерну програму й досягти визнання як соціально-повноцінна особа.

До середини XIX століття західний підйом активності в питаннях жіночої рівноправності докотився і до Росії. Дебати з цього питання можна зустріти в статтях відомих тоді викладачів вищих навчальних закладах: Н.І. Пирогова, Т.Н. Грановського, І.М. Сеченова, Д.І. Писарева та ін. Але признаним теоретиком «жіночого питання» являвся М.Л. Михайлов, який тісно співпрацював з видавництвом «Современник» і в 1860 році опублікував свою саму гучну статтю «Жінки, їх виховання і значення в сім'ї та суспільстві. [2]

Виникає питання, то яке ж було реальне становище жінок в Росії Правове становище жінок було відображено в Томі 10, Частини 1 Зводу Законів Російської Імперії. До кінця першої третини XIX століття в Росії почався процес «підвищення соціальної значимості жінок в суспільстві» [1], а також стала популярною «Ідея закликати жінок до практичної та суспільної діяльності. У ці роки, завдяки старанням дружин російських правителів на чолі з імператрицею Марією Федорівною, стали відкриватися училища для дівчат, комерційні школи для жінок в Петербурзі та Москві. Але прогресивні ідеї країн західної Європи не могли повною мірою бути застосовні в Росії, тому що там патріархально-середньовічні відношення зберігалися набагато довший час. В середині XIX сторіччя в Росії була відсутній інститут прав людини і будувати «Жіночу» політику ніхто не планував і [2]. Аналізуючи правове становища

жінок кінця XIX - початку XX століть спостерігається, що в цей період часу була консервативно-патріархальна концепція, яка характеризувала жінку як нижчу істоту, «неспроможна піднятися до висоти служіння громадським інтересам». Цю концепцію дотримувалися чиновництво, частина дворянства, промисловців, багато політичних партій. Найбільш привілейованими із жінок були представниці вищого стану. Вони мали право володіти і розпоряджатися майном, вступати в угоди в цивільному обороті, успадковувати певну частину майна, виступати в суді. А на представниць нижчого селянського стану цивільні закони не поширювалися. [3].

У свою чергу, правовий статус жінок вищих станів був набагато нижче правового статусу чоловіків нижчих станів. Відзначимо тільки той факт, що жінки були звільнені від публічних тілесних покарань лише в 1863 році. В галузі освіти політика ґрунтувалася теж на консервативно-патріархальних уявленнях про роль дружин в суспільстві. До 1861 року практично відсутнє навчання дівчат, середнє і вищу освіту для жінок. Та й після селянської реформи політика уряду в галузі освіти стосувалася в основному привілейованих жіночих шарів. У сферах державної служби справи простояли не кращим чином. У Зводі законів (Том III) визначається коло жіночих професій: акушерки, фельдшери, телеграфістки, аптекарки, вчителі в початкових класах та гімназіях. Навіть після Указів 1904 року жінки не до-пускалися до судової та адвокатської діяльності, до нотаріату, до всіх посад в урядових і громадських закладах. Жінки не мали політичного і виборчого права [4].

Таким чином, навіть короткий аналіз законодавства того періоду говорить про низький правовий статус жінок і порушення їх прав та свобод у громадському та політичному житті. Ці обставини не могли не стати причиною виникнення жіночого руху в Росії. Початок жіночого руху в Росії пов'язано зі спробами забезпечити жінкам можливість бути економічно незалежними через професійну зайнятість, а також забезпечити доступ до освіти на одному рівні з чоловіками. Жіночий рух кінця XIX століття ставило перед собою головною метою розширення громадянських, соціальних, економічних, духовних прав і свобод у всіх сферах громадянського життя країни. Це був період, коли вирішувалися найбільш і «найнагальніші питання жіночої праці, його оплати, освіти, коли жінки вчилися підтримувати один одного в асоціаціях, групах, комунах. Питання про їх громадянські та політичні права навіть не піднімалися, тому що цих прав в Росії не мав ніхто [3]. Але коли почали говорити про Конституцію і виборче право, стало очевидним, що участь жінок у цих процесах не передбачається. Навіть найпереводіші та прогресивні громадські діячі демократичного визвольного руху до якого входило до п'ятої частини жінок, вважали політичні права і жінок чимось несумісним.

Підводячи підсумок цього етапу становлення правового становища жінок в Росії, не буде перебільшенням відзначити той факт, що активний розвиток жіночого руху того періоду стало своєрідним поштовхом до розвитку соціального прогресу в країні, розвитку інституту прав і свобод людини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Юкіна І.І. Истоки женского движения в России // Все люди – сестры. Бюллетень / ПЦГИ. СПб., 1993. № 1–2. С. 41–45.
2. Хасбулатова О.А. Эволюция российской государственной политики в отношении женщин: обзор исторического опыта дореволюционного периода // Гендерная реконструкция политической системы. Сборник трудов под ред. Степановой Н.М., Кириченко М.М., Кочкиной Е.В. СПб.: ИСПГ-Алетей, 2003: <http://www.owl.ru/win/books/genderpolicy/khasbulatova1.htm>

3. Белиновская Е.А. Формирование правового статуса русской женщины в России во второй поло-вине XIX – начале XX века: <http://www.auditorium.ru/>
4. Хвостов В.М. Женщина накануне новой эпо-хи: Два этюда по женскому вопросу. М., 1905. 101 с.

Калінчук В. В.

Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Гордійчук М. В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Суть біотероризму та його правове забезпечення

У зв'язку з тим, що відбувається в нашій країні слід приділити увагу такому визначенню як біотероризм, адже біологічна зброя є великою загрозою для людства ніж ядерна війна. Крім цього, дієвість такої зброї дуже вражає. Її не можливо відчутти або попередити. Швидкість захворювання після застосування біологічної зброї хоч і сповільнена, але через декілька днів, або навіть тижнів, інфекція вмиє неконтрольовано розповсюджується. І головною проблемою такої загрози є те, що біологічні речовини доступні для невеликих терористичних груп з обмеженими ресурсами завдяки швидкому розвитку в області генної інженерії. Тому постає питання про особливості правового забезпечення боротьби з біотероризмом в Україні.

Дослідженнями протидії тероризму у своїх працях займалися такі вчені, як: М. Ю. Тарасова; В. П. Малишева; Б. В. Боева; В. М. Бондаренко; К. Вульфа; Д. Сюрмонд; Р. Джонсон та багато інших вчених.

Протидія тероризму наразі є актуальним питанням як для України, так і для світової спільноти. Небезпечнішим із видів тероризму слід вважати біотероризм. Адже він відрізняється від першого тим, що основний його потенціал спрямований на ураження живої сили, тобто людей. Причинами такої небезпеки можуть слугувати: 1) те, що вона зручна для зберігання та транспортування; 2) біологічна зброя є більш доступною через те, що мікроорганізми, які можуть бути використані як реагенти, існують в природі; 3) оскільки в природних умовах постійно виникають нові патогени, вчені не можуть швидко реагувати на нові види вірусів та мікроорганізмів; 4) біологічна зброя проста у виготовленні; 5) таку зброю складно виявити через що, важко виявити місце застосування зброї і неможливість обмежити зону терористичного акту; 6) для надання допомоги постраждалим потрібна велика кількість вакцин та/або антибіотиків.

Для протидії біологічному тероризму необхідні певні складові. Першою такою головною складовою є протидія, яка ґрунтується на засадах законності та неухильного додержання прав і свобод людини і громадянина. Наступними є: невідворотність попереджувальних заходів та невідворотність покарання за участь у терористичній діяльності; далі слідує пріоритетність захисту життя і прав осіб, які наражаються на небезпеку внаслідок терористичної діяльності; поєднання гласних і негласних методів боротьби з тероризмом; нерозголошення відомостей про проведення антитерористичних операцій; співробітництво у сфері боротьби з тероризмом з іншими державами та міжнародними організаціями [1, с. 18-19].

Задля вдосконалення державної процедури біологічного захисту населення в Україні слід створити дієву систему державного законодавства, наявність умов для дотримання вимог нормативних актів. Головну увагу варто приділити організуванню системи цивільного захисту населення. Тобто відомства по надзвичайних ситуаціях,

силові структури та ін. Повинна бути створена чітка класифікація небезпечних біологічних факторів та організація системи лабораторного контролю за їх виробництвом та ін. Також потрібно проводити моніторинг навколишнього середовища. Також, слід приділити більше уваги всебічному розвитку у вивчені та виробництві медикаментів, антибіотиків та інших видів індивідуального захисту. Достатній рівень міжнародного співробітництва, активна участь у роботі міжнародних комісій та інтернаціональних програмах протидії біотероризму також має вагоме значення [2, с. 84-85].

Слід зазначити, що задля удосконалення системи реагування на біотероризм слід забезпечити належне фінансування, яке повинне передбачатися у державному бюджеті.

Діяльність України у співробітництві з питань боротьби з біотероризмом здійснюється шляхом приєднання України до відповідних міжнародних договорів, укладених у рамках ООН та інших міжнародних організацій, членом яких являється Україна, а також у взаємодії з ЄС відповідно до норм міжнародного права. Конструктивне партнерство з питань, що становлять взаємний інтерес з біотероризму, Україна здійснює з НАТО, СНД, ЄС, а також на двосторонньому рівні. Але в Україні, не зважаючи на те, що вона є учасником конвенцій та міжнародно-правових актів, недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення відповідних сфер науки та виробництва. Тому в нашій державі є необхідність удосконалення механізмів протидії біологічному тероризму та удосконалення законодавства та нормативно-правових актів [3, с. 37-41].

В Україні немає «правового поля» регулювання біотероризму, що заважає їй надалі розвиватися у плані створення біологічної безпеки. Їй потрібне удосконалення національного законодавства спираючись на досвід зарубіжних країн. Необхідно адаптувати українське законодавство до вимог ЄС. Неповне регулювання цього питання може створювати юридичні дефекти. Слід пам'ятати, що дієва система державного законодавства та дотримання вимог нормативних актів це головний етап і підґрунтя для захисту населення. Спираючись на міжнародний досвід можна створити свою систему протидії та попередженню біотероризму.

Отже, задля забезпечення біологічної безпеки в Україні крім покращення матеріально-технічного забезпечення установ та закладів санітарно-епідеміологічної служби, слід удосконалити законодавство країни з питань біологічної безпеки. Адже, біологічна безпека населення є однією із пріоритетних завдань держави. Україна повинна бути організована в питанні протидії біотероризму.

Список використаних джерел:

1. Головацький О. О. Біотероризм: особливості та тактика протидії. – 2016.
2. Кожокару А. А., Остальцев В. Ф. Основні принципи та методи планування при створенні організованої системи біозахисту населення України //Проблеми військової охорони здоров'я. – 2012. – №. 33. – С. 76-87.
3. Курзова В. В. Актуальні питання правового регулювання міжнародного співробітництва України в сфері боротьби з біотероризмом //Митна справа. – 2013. – №. 6. – С. 34-43.
4. Василенко Л. П. Стан правового регулювання діяльності органів державного управління щодо протидії негативному впливу біологічних та інших шкідливих факторів на довкілля / Леся Павлівна Василенко. // Право і суспільство. – 2018. – №1. – С. 154-159.

Катеринюк Н. М.

Студентка 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бучинська А. Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

М'яке міжнародне право

Для сучасного етапу розвитку міжнародного права характерним є підвищення ролі та значення актів, що не наділені формальною юридичною обов'язковою силою, однак справляють значний вплив на формування міжнародно-правових норм та практику міжнародних відносин. Для визначення такого роду актів використовують різні терміни, наприклад «недоговірні угоди» (non-treaty agreements), «програмне право» (programmatory law), неформальні документи (informal instruments), міжнародні «документи, що не мають офіційного статусу» або «неофіційні міжнародні акти», «зелене право», «субправо», «передправо», «недосконале право», «квазіправо», «неправо» тощо, але найбільш поширеним та усталеним слід визнати словосполучення «м'яке право» (soft law).

М'яке міжнародне право (англ. soft law) – термін, що стосується міжнародних норм, які, хоча і не є обов'язковими, але одночасно мають певне юридичне значення. Ця концепція дозволяє розрізнити такі недоговірні угоди, як, серед іншого: резолюції, керівні принципи, рекомендації, кодекси поведінки від обов'язкових правових актів (англ. hard law) та обов'язкових політичних декларацій. М'яке право надає країнам можливість укладати необов'язкові угоди та обговорювати спільні правила або стандарти поведінки в ситуації, коли немає політичної волі для прийняття обов'язкових актів у певній сфері.

Деякі з норм м'якого міжнародного права мають тенденцію до так званого «твердіння», що полягає на отриманні м'яким правом обов'язкової сили, тобто може відбутись перехід до «жорсткого права». Це може статись в двох випадках:

1. коли прийняття акта м'якого права є першим кроком у процесі укладення міжнародного договору, який потім буде посилатись на принципи і стандарти, що містяться в попередніх актах «м'якого права» (наприклад, Конвенція ООН про захист усіх осіб від насильницьких зникнень прямо посилається на Декларацію ООН з цього ж питання і повторюється в багатьох правових рішеннях, що містяться в ній),

2. коли акт м'якого права змінює або принаймні, впливає на існуючу практику таким чином, щоб у довгостроковій перспективі призвести до створення нового загального звичаєвого права (наприклад, ст. 5 Загальної декларації прав людини, що забороняє застосування катувань розглядається сьогодні як вираз абсолютно обов'язкової норми загального права).

Прийняття актів м'якого права може мати значення також важливе значення в питанні тлумачення актів, що мають юридично обов'язкову силу (англ. hard law). М'яке право може давати тлумачення, роз'яснювати поняття і представляти новий погляд на існуючі обов'язкові норми [1, с. 66-67].

Концепція «м'якого права у міжнародно-правовій доктрині є суперечливою. Термін «м'яке право» не використовується у міжнародній правотворчості. Жодне з джерел міжнародного публічного права не надає визначення цьому явищу. Концепція «м'якого права» сформувалась приблизно у 70-х рр. здебільшого у західноєвропейській правовій доктрині [2, с. 75].

Існують певні сфери міжнародних відносин, в яких «м'яке право» відіграє найбільш помітну роль. До них можна віднести права людини, охорону навколишнього середовища, забезпечення безпеки і мирного вирішення міжнародних спорів та

конфліктів. Трохи меншою, але все одно важливою, є роль «м'якого права» у сфері міжнародних економічних відносин, використання космічного простору і у сфері міжнародної безпеки.

Мабуть, найбільш вагомою є роль «м'якого права» у сфері захисту прав людини). Яскравим прикладом використання положень «м'якого права», як дієвого засобу міжнародного регулювання праці стало прийняття Загальної декларації прав людини 1948р.

Взагалі, історія створення цього документа, його зміст і його реалізація стали приклади реальної роботи «м'якого права». Однак, на той момент не всі держави були готові прийняти на себе відповідні юридичні зобов'язання. Тому як результат була прийнята Декларація, яка не має юридичної сили, проте не зважаючи на свою м'якову правову природу, набула значення найважливішого міжнародного документа.

Показовим є те, що Декларацією закріплюється такі соціально-економічні і культурні права:

1. як право на працю і створення професійних спілок;
2. право на відпочинок, право на достатній життєвий рівень;
3. медичне обслуговування і соціальне забезпечення;
4. право на освіту право на участь у культурному житті і користування благами наукового прогресу [3, с. 54].

На сьогодні можна говорити про те, що м'яке право поступово проникає у сфери внутрішньодержавного регулювання. Авторитет норм м'якого права, їх здатність відображати сучасні особливості регулювання відносин певної сфери, а також широке розповсюдження в міжнародній правовій системі беруться до уваги в законодавстві, що дедалі частіше містить бланкетні положення, які відсилають до актів м'якого права.

М'яке право характеризується гнучкістю, відкритістю до змін та високим ступенем адаптивності до змін, пов'язаних з розвитком та ускладненням об'єкту регулювання.

Актами м'якого права можуть бути декларації та резолюції, кодекси поведінки та кращих практик, рекомендації та керівні принципи тощо. Домінування юридично обов'язкових міжнародно-правових документів впродовж тривалого часу залишало поза увагою великий масив актів м'якого права.

Однак, поява концепції глобального інформаційного суспільства та спроби її нормативного врегулювання надзвичайно гостро поставили питання про ефективність саме м'якого міжнародно-правового регулювання даної сфери правовідносин. Технічна орієнтованість більшості нормативно-правових актів щодо інформаційного суспільства потребує глибокого знання та розуміння інфраструктурних характеристик, а отже держави могли б передати на рівень технічних спільнот функції розробки відповідних стандартів та правил поведінки з подальшим їх визнанням як справедливих та належних.

Також ретельне вивчення вимагає тісний зв'язок «м'якого права» з міжнародним правом. Незважаючи на те, що спостерігаються істотні відмінності в способах і процесі формування «м'якого права» і «твердого права», і те і інше є різновидом соціальних норм і результатом діяльності держав. Це, з одного боку, дозволяє міжнародному праву встановлювати певні рамки для «м'якого права», а з іншого — дозволяє «м'якому праву» робити вплив на розвиток і вдосконалення міжнародного права.

Можна сказати що, м'яке право з'являється там, де досягнення компромісу на рівні зобов'язуючих нормативних приписів є вкрай складним або у сферах, що є

недостатньо дослідженими в теорії та практиці міжнародного права і потребують подальшого юридичного аналізу [4, с. 68].

Слід зазначити, що в міжнародних відносинах м'яке право сприяє заповненню прогалин міжнародно-правового регулювання, застосовується в процесі тлумачення положень міжнародно-правових договорів та відіграє важливе значення для врегулювання конфліктів, адже являє собою універсальний засіб підтримки діалогу між державами з різними зовнішньополітичними, економічними та культурними традиціями.

Також можна зазначити, що акти м'якого права володіють цілим рядом переваг, які дають змогу активно впливати на міждержавні відносини у сфері регламентації умов праці. Тому такі акти мають морально-правову, а не юридичну силу, а їх реалізація забезпечується завдяки авторитету міжнародної організації, яка їх прийняла.

«М'яке право» є сукупністю різнорідних норм, як правового, так і неправового характеру, що не встановлюють чітких юридичних прав та обов'язків держав й інших суб'єктів міжнародного права та можуть міститися, як у міжнародних договорах, так і в рішеннях міжнародних організацій.

Міжнародне право слід розглядати як еволюціонуючий механізм, ефективність якого вимірюється здатністю відповідати на суспільні потреби. У XXI ст. такі потреби найбільш повно та оперативно задовольняються через застосування м'якого права [5, с. 123].

Список використаних джерел:

1. Wojciech Bańczyk „Miękkie prawo, ale prawo”, czyli o obowiązku przestrzegania soft law Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ 2016/1 S. 61-72 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

file:///C:/Users/777/Desktop/тези%20арго%202019/1_bańczyk.pdf

2. Смирнова К. Концепція «м'якого» права (soft law) в міжнародному праві та праві Європейського Союзу / К. Смирнова // Український часопис міжнародного права. – 2012. – №2. – С. 74-78

3. Шеремет О. С. Місце «м'якого» права в окремих сферах міжнародних відносин / Шеремет О.С., Жиденко Я. А. // Держава та регіони. Серія: Право. – 2015. №3 – С. 54-56

4. Шпакович О. М. «М'яке» право і міжнародні організації // Публічне право. – 2011. №4.– С. 68-71

5. Шалінська І.В. Акти «м'якого права»: поняття та значення у міжнародному правопорядку / Шалінська І.В. // Соціологія права. – 2015. –№5. –С.120-124

Кирпатенко І. О.

Студентка 3 курсу спеціальності «Право» Таращанського державного технічного та економіко – правового коледжу, м. Тараща, Україна

Науковий керівник: Голобородько Н. В. викладач правового коледжу, м. Тараща, Україна

Смерть засуджених за хворобою в місцях позбавлення волі

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан науки кримінального права не дає нам точної відповіді на всі запитання слідчого, працівників установ виконання покарань та судді під час досудового розслідування та слухання кримінальних проваджень, коли у якості обвинуваченого виступає особа, яка захворіла на психічну чи іншу тяжку хворобу, що виключає можливість відбувати покарання загальним

способом. Постає питання: як покарати дану особу за вчинений злочин так, щоб не було осуду потерпілого та суспільства загалом.

В українських в'язницях не знижується рівень смертності, який продовжує залишатися загрозливо високим. Як свідчить статистика, протягом 2016 року в установах виконання покарань померла 1021 особа, з них - більше сотні тих, хто не дочекався рішення суду про звільнення у зв'язку із тяжким захворюванням.

Чому так відбувається і хто винен у цьому?

Перш за все забюрократизована сама процедура звільнення від відбування покарання тяжкохворих засуджених. Адже сам факт констатації такого захворювання у в'язня ще не означає, що найближчим часом він зможе вийти на волю. Відповідно до ч. 2 ст. 84 кримінального кодексу України таке рішення ухвалює суд за поданням начальника установи виконання покарань. Підставою для відкриття такої справи є висновок лікарсько-трудової комісії, яка утворюється при лікарнях для засуджених та керується під час діагностики та виявлення тяжкого захворювання в засудженого наказом Департаменту та Міністерства охорони здоров'я №3/6 від 18.01.2000 року.

У цьому ж документі наводиться і перелік тяжких хвороб, серед яких важкі форми туберкульозу; ВІЛ/СНІД; лепра; злоякісні новоутворення; деякі хвороби ендокринної системи (цукровий діабет); окремі хвороби нервової системи та органів чуття (наприклад, абсцеси головного мозку, розсіяний склероз, епілепсія, повна сліпота); деякі хвороби органів кровообігу, дихання, травлення та нирок.

Отримавши висновки лікарської комісії, начальник пенітенціарної установи надсилає його разом з поданням та особовою справою засудженого до суду. У цих матеріалах також вказуються дані, які характеризують його поведінку під час відбування покарання. Подальший розгляд такого подання здійснює суд, який під час вирішення питання про звільнення засудженого через хворобу враховує тяжкість вчиненого злочину, характер захворювання та інші обставини справи.

Після винесення судом постанови про звільнення засудженого від відбування покарання за хворобою відповідні документи надсилаються до адміністрації установи (органу) виконання покарань, яка звільняє засудженого. Однак цього моменту тяжкохворим в'язням доводиться чекати роками. Дехто з них просто не доживає до свого звільнення. Такий стан речей призводить до численних звернень родичів загиблих до Європейського суду з прав людини, який справедливо констатує порушення з боку України прав людини та зобов'язує державу виплатити чималі кошти компенсації.

Як же запобігти виникненню таких ситуацій?

Перш за все, у вирішенні цього питання слід покладатися лише на співпрацю із судами. Адже відповідальність за смерть узятих під варту і засуджених лежить також і на суддях, які або відмовляють у звільненні тяжкохворим, або затягують розгляд таких справ.

В ситуації із затягуванням розгляду такого роду справ винні не лише служителі Феміди. Адже чинним законодавством не передбачений термін розгляду таких матеріалів. Хоча, судова практика виходить з того, що, за загальним правилом, він складає 10 днів. У той же час численними є випадки, коли обстеження лікарською комісією засуджених проводиться на останній стадії хвороби. Відтак установи, виконання покарань запізно направляють до суду матеріали на тих в'язнів, які вже знаходяться у вкрай тяжкому стані.

Зазвичай суд задовольняє подання щодо таких осіб, проте засуджений помирає на третій чи п'ятий день після винесення такої постанови, не дочекавшись свого звільнення.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що причина високої смертності в місяцях позбавлення волі полягає не в судах. Виявлено порушення, які носять системний характер, при цьому суддям потрібно звертати увагу у першу чергу на те, що особа може бути звільнена тільки тоді, якщо захворіла після виголошення вироку, а хвороба є важкою і перешкоджає подальшому відбуттю покарання. Тому треба, щоб подання адміністрації були належним чином мотивовані, і самі суди повинні мотивувати, які саме докази свідчать про неможливість подальшого відбуття покарання. Засуджені, щодо яких службовою перевіркою встановлено, що їх хвороба є результатом навмисного заподіяння собі ушкоджень під час відбування покарання, на звільнення від дальшого відбуття покарання через хворобу не представляються, за винятком випадків, коли під час заподіяння таких ушкоджень особа перебувала в стані гострого психічного розладу, що підтверджено лікарями-фахівцями.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст/ Міністерство юстиції України. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 239 с.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Редакція зі змінами від 04.11.2018 р.

Котвицька І. В.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бондарчук Н. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Медіація у вирішенні публічно-правових спорів

Розуміння конфліктів та шляхи їх вирішення позначились суспільною кризою в правовій сфері. Останні роки вітчизняної юриспруденції ознаменувалися тим, що вона отримала додатковий напрямок для дослідження та практичного застосування, який пов'язаний з питанням практичного позасудового вирішення конфліктів [1, с. 83]. Це у свою чергу породило наступні правові наслідки – знання правових норм і законів стає недостатнім для успішної професійної діяльності юриста. Важливу роль становить досягнення компромісу як основного важеля у вирішенні правових конфліктів. Саме ця обставина стала ключовим стимулом як юристів так і науковців до пошуку та застосування альтернативних підходів для вирішення конфліктів.

Питання вирішення публічно-правових спорів стосується практично кожної людини, що у свою чергу викликає підвищений інтерес до шляхів його удосконалення. Конституція України гарантує право кожному громадянину на звернення до суду за захистом своїх порушених прав і основоположних свобод, а також оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб, що зумовлює виділення основного з способів вирішення публічно-правових спорів – через суд [1, с. 95].

Більшість країн світу визнають медіацію як провідний метод у вирішенні публічно-правових спорів між людьми. Така тенденція має яскраве функціональне відображення в США де частка справ вирішується саме мирним шляхом і лише 5% справ, поданих до суду, направляється на розгляд. Логічним стає те, що порозуміння, яке досягається в процесі врегулювання конфлікту, а не вирішення – відповідно до волі, наприклад, арбітра або судді, приймається і визнається сторонами. Важко не погодитися і не поважати рішення, у прийнятті якого особисто брав активну участь, набагато легше не визнавати й оскаржувати рішення судді [2, с. 11].

На сучасному етапі розвитку інституту польської судової системи, медіація являється одним з найефективніших та повноцінних способів вирішення конфліктів. Статистичні дані свідчать про наступне: укладення мирного договору внаслідок проведення процедури медіації становить близько 80-90 % [3, с. 29]. Цей показник ефективності слугує однією з основних переваг медіації. З точки зору економіки, посередництво дешевше, швидше і краще, ніж рішення в судовому порядку.

17 грудня 2004 р. уряд Болгарії прийняв Закон «Про медіацію (посередництво)». Даний закон регулює відносини, пов'язані із медіацією (посередництвом) як альтернативним способом вирішення правових та неправових суперечок. Ст. 3 закону передбачає, що предметом медіації можуть бути громадські, комерційні, трудові, сімейні й адміністративні суперечки, пов'язані із правами споживачів, та інші суперечки між фізичними та/чи юридичними особами. Також медіація проводиться і у випадках, передбачених Кримінально-процесуальним кодексом. Варто зазначити, що законом детально визначено правовий статус медіатора та деталізована процедура проведення медіації [4].

Відмінність медіації від арбітражу та переговорів полягає в тому, що це процес, у якому третя сторона (нейтральна) допомагає сторонам у конфлікті досягнути взаємної згоди. Саме ефективність медіації багато в чому залежить від ролі цієї третьої нейтральної сторони (медіатора), яка сприяє тому, щоб сторони змістили акценти з відстоювання своїх позицій на задоволення власних інтересів. Медіатор не є суддею чи арбітром – він не судить і не виносить жодних рішень. Його роль полягає в тому, щоб завдяки знанням певних медіаційних технологій допомогти сторонам знайти порозуміння і задовольнити інтереси сторін [3, с. 31].

Одним з дискусійних питань при дослідженні медіації є сфера застосування цього процесу, а саме – чи можливо використовувати медіацію в галузі управління при розв'язанні публічно-правових спорів. У сучасному світі вона стала вкрай необхідною, оскільки при високому рівні складності проблем у суспільній сфері, які потребують вирішення, пошуку варіантів та альтернатив не може бути здійснений шляхом авторитарного прийняття рішень. Медіація виступає своєрідним барометром дотримання органом влади демократичних принципів в управлінні [6, с. 106].

Україна в пошуках шляху до альтернативного вирішення публічно-правових спорів, впроваджує відповідні пілотні проекти у судах. Зокрема, в ході співпраці українсько-канадського проекту «Освіта суддів для економічного розвитку». Метою даного проекту є розвиток і застосування в Україні механізмів досудового врегулювання спорів за допомогою професійного судді. В Україні основними партнерами проекту є Вища кваліфікаційна комісія суддів України та Національна школа суддів України, а також пілотні суди в Одеській та Івано-Франківській області: Малиновський районний суд м. Одеси, Івано-Франківський міський суд, Одеський та Івано-Франківський окружні адміністративні суди. Наскрізним компонентом проекту є розвиток у українських суддів навичок врахування гендерного та іншого соціального контексту при здійсненні правосуддя. Таким чином, Україна стає ще на крок ближче до впровадження та застосування досудової процедури медіації для вирішення публічно-правових спорів.

Необхідність застосування в Україні позитивного досвіду країн світу щодо альтернативного вирішення спорів шляхом медіації не викликає сумніву. Перша і найголовніша причина, яка зумовлює пошук альтернативних шляхів у вирішенні спорів, пояснюється завантаженістю судів кількістю адміністративних справ, недостатньою ефективністю процедури адміністративного оскарження.

Практика Конституційного Суду України містить прецедент з питання досудового врегулювання спорів. Справа від 9 липня 2002 р. № 15-рп (про досудове врегулювання спорів) зазначає, що: «Право на судовий захист не позбавляє суб'єктів правовідносин можливості досудового врегулювання спорів. Досудове врегулювання спору може мати місце також за волевиявленням кожного з учасників правовідносин і за відсутності у договорі застереження щодо такого врегулювання спору.

Таким чином, вибір певного засобу правового захисту, у тому числі і досудового врегулювання спору, являється правом, а не обов'язком особи, яка добровільно його використовує, виходячи з власних інтересів. А обов'язковість досудового врегулювання спору обмежує можливість реалізації права на судовий захист» [5].

Аналізуючи дане питання, можна стверджувати, що до альтернативних (позасудових) способів вирішення публічно-правового спору належать: медіація (посередництво) – добровільний і конфіденційний процес розв'язання будь-якого спору, в якому нейтральна третя особа допомагає сторонам досягнути домовленості (згоди) в їх суперечці шляхом переговорів. Відтак медіація є одним із різновидів альтернативного судочинства, сутність якого полягає у залученні третьої, нейтральної, сторони до певного конфлікту з метою сприяння спільному віднаходженню шляхів розв'язання даного конфлікту, прийнятних для усіх його сторін [6].

У країнах із розвинутою ринковою економікою медіація набула значного поширення й є однією з рушійних сил прогресу суспільства. Ураховуючи всі позитивні аспекти медіації, вона розглядається як прогресивна форма неформального врегулювання приватно-правових спорів. В деяких штатах США під час вирішення спорів за цивільними позовами використовують послуги арбітра. Швейцарія, Канада, країни Бенілюксу є одними з активних країн-користувачів послугами медіаторів під час вирішення цивільних спорів. Більше того, у США, Австрії, Бельгії, Польщі, Норвегії, Фінляндії правові норми щодо позасудового вирішення спорів закріплені на законодавчому рівні [2, с. 27].

Отже, медіація являється перспективним способом вирішення спорів як у публічно-правовій, так і в приватно-правовій сфері. В Україні на рівні законодавчих ініціатив сформовані підвалини для запровадження медіації та медіаційних процедур, проте зазначені законодавчі новели потребують формування чіткого теоретичного підґрунтя до тлумачення термінів (медіація, медіатор, медіативна угода тощо); з'ясування суті та меж юридичних спорів, що можуть бути вирішені за допомогою процедури медіації; відповідальності учасників процедури медіації за порушення вимог конфіденційності [3, с. 36].

Список використаних джерел:

1. Ткач Г. Поняття та природа адміністративно-правового спору / Г. Ткач // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2006. – Вип. 43. – С. 153-157.
2. Подковенко Т. О. Медіація як один з альтернативних способів розв'язання юридичних конфліктів / Т. О. Подковенко // Державо і право. – Вип. 45. – С. 31-38.
3. Задорожна С. Примирна процедура як спосіб вирішення комерційних спорів / С. Задорожна // Право України. – 2007. – № 10. – С. 54-57.
4. Про медіацію (посередництво) Закон Болгарії від 17 грудня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.commonground.org.ua.
5. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2002 р. № 15-рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02/print1364068981447843>.

6. Бондарчук Н., Бугайчук А. Проблеми правового регулювання медіації в Україні. Підприємництво, господарство і право. Судоустрій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/10/42.pdf>

Кравцов П. И.

Студент 3 курса факультета управления Института управленческих кадров Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Савчук Т. А., кандидат юридических наук, доцент, Академия управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Место прокуратуры Республики Беларусь в государственном механизме по реализации антикоррупционной политики

В соответствии с Концепцией национальной безопасности Республики Беларусь, утвержденной Указом Президента Республики Беларусь от 09.11.2010 № 575, к основным национальным интересам республики относится эффективное противодействие коррупции, а коррупционные преступления являются угрозами национальной безопасности государства [1]. Данное концептуальное предписание ставит безотлагательную и решительную борьбу с коррупцией в центр внутренней политики белорусского государства. Другим нормативным правовым актом Президента Республики Беларусь – Указом от 16 июля 2007 г. № 330 «О специальных подразделениях по борьбе с коррупцией и организованной преступностью» [2] установлен перечень правоохранительных органов, осуществляющих борьбу с коррупцией. В данный перечень включены такие правоохранительные органы Республики Беларусь, как Генеральная прокуратура, Министерство внутренних дел Республики Беларусь, Комитет государственной безопасности Республики Беларусь. Между тем прокуратура Республики Беларусь занимает особое место в системе названных правоохранительных органов, поскольку не только ведет борьбу с коррупционными проявлениями, но и является ответственной за организацию (координацию деятельности) борьбы с коррупцией.

Прокуратура принимает участие в борьбе с преступностью и коррупцией по различным направлениям. Так, на органы прокуратуры возложена координация деятельности правоохранительных и иных органов по борьбе с коррупцией, в рамках которой прокурорами всех уровней проводятся координационные совещания по борьбе с преступностью и коррупцией. Традиционно предметом рассмотрения таких совещаний являются вопросы противодействия коррупции, например: повышение эффективности деятельности специальных подразделений по борьбе с коррупционной преступностью органов внутренних дел и государственной безопасности по выявлению коррупционных преступлений; взаимодействие правоохранительных и контролирующих органов в части противодействия коррупционным правонарушениям и преступлениям; отчетность правоохранительных органов по вопросам борьбы с коррупцией. Как видно, основная цель координационных совещаний – это выработка нестандартных решений для успешного противодействия коррупции. Поэтому необходимым условием для эффективной работы координационных совещаний является разработка и внедрение новых методов работы, позволяющих оперативно и качественно реагировать на факты коррупции. В Республике Беларусь координационные совещания имеют трехуровневую систему: Республиканское;

областные и город Минск; районные. Как правило, Республиканское координационное совещание является логическим завершением очередных и внеочередных областных и районных координационных совещаний.

Внимание органов прокуратуры также сосредоточено на профилактике коррупционных преступлений, особенно в части устранения причин и условий совершения коррупционных преступлений. Ежегодно в Совет Министров Республики Беларусь, областные исполнительные комитеты Генеральной прокуратуры Республики Беларусь направляются предложения по активизации работы противодействия коррупции. Так, традиционно, прокуратурой предлагаются меры, направленные на организацию и осуществление эффективного контроля за соответствием требованиям законодательства деятельности органов государственного управления, исполнительных комитетов, подчиненных государственных организаций, а также разработка превентивных мер по предотвращению нарушений антикоррупционного законодательства.

На всех уровнях прокуратура осуществляет надзор за исполнением антикоррупционного законодательства. Прокурорско-надзорная деятельность за исполнением антикоррупционного законодательства направлена на выявление и устранение фактов коррупционных правонарушений, основными видами которых являются гражданско-правовые деликты, дисциплинарные проступки, административные проступки и уголовные преступления. Главной формой осуществления прокурорско-надзорной деятельности по всем направлениям является проведение прокурорской проверки. Проверки исполнения законодательства в антикоррупционной сфере проводятся на основании поступившей в органы прокуратуры информации о фактах нарушений, требующих прокурорского реагирования [3, с. 112].

Прокуратура осуществляет надзор за расследованием уголовных дел коррупционной направленности. По мнению начальника отдела государственного обвинения Генеральной прокуратуры Республики Беларусь Э.С. Сафарова, в ходе досудебного производства порой недостаточное внимание уделяется точному и полному установлению всех фактических обстоятельств преступлений обвиняемых, круга их полномочий, фактам использования таковых при совершении преступлений, проверке защитной позиции фигурантов [4]. Именно на такие следственные «огрехи» и направлен прокурорский надзор за расследованием уголовных дел коррупционной направленности. Ведь первоочередная задача расследования дела коррупционной направленности – это обеспечение полного, всестороннего и объективного исследования обстоятельств уголовного дела, правильная юридическая оценка содеянного, выявление причин и условий, способствовавших совершению коррупционных правонарушений. Также немаловажным является то, что прокуроры обеспечивают поддержание государственного обвинения в суде по таким делам.

Основными мерами прокурорского реагирования на выявленные нарушения законодательства о противодействии коррупции являются предусмотренные Законом о прокуратуре акты прокурорского надзора: представление (ст. 38), протест (ст. 39), постановление (ст. 40), предписание (ст. 41), официальное предупреждение (ст. 42) [5]. При этом каждый акт имеет свою собственную цель и правовые основания по устранению выявленных нарушений.

В документах прокурорского реагирования надлежит излагать правовую сущность, а также негативные последствия нарушения закона, причины и условия, которые этому способствовали, ставить вопрос об их устранении и ответственности виновных лиц. Прокуроры обязаны контролировать фактическое устранение

нарушений антикоррупционного законодательства, принципиально реагировать на неисполнение требований прокурора.

Таким образом, антикоррупционная политика в Республике Беларусь строится на принципах безоголосительного и решительного искоренения коррупционных проявлений. Несомненно, что именно прокуратура Республики Беларусь является главенствующим органом, направляющим и координирующим меры всех правоохранительных органов по борьбе с преступностью, осуществляющим собственными силами профилактику по причин и условий коррупционных проявлений, надзор за исполнением антикоррупционного законодательства, за расследованием дел коррупционной направленности, поддержание государственного обвинения по таким делам. Очевидно, что компетенция прокуратуры в сфере противодействия коррупции важна на каждом этапе: начиная от превентивной профилактики, заканчивая поддержанием государственного обвинения в суде. Осуществляются данные полномочия путем активного использования средств прокурорского надзора, которые направлены на выявление, определение и устранение коррупционного правонарушения, а также привлечение коррупционера к установленной законом ответственности.

Список использованных источников:

1. Указ Президента Республики Беларусь «Об утверждении Концепции национальной безопасности Республики Беларусь» [Текст] : [9 ноября 2010 г. № 575] / ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.
2. Указ Президента Республики Беларусь «О специальных подразделениях по борьбе с коррупцией и организованной преступностью» [Текст] : [16 июля 2007 г. № 330] / ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.
3. Кравцов П. И. Некоторые аспекты прокурорского надзора за исполнением антикоррупционного законодательства / П. И. Кравцов // Деятельность правоохранительных органов на современном этапе: наука, образование, практика : мат. межд. научн.-практ. сем. – Минск, 2019. – С. 111-114.
4. Генеральная прокуратура и Следственный комитет обсудили вопросы качества расследования уголовных дел [Электронный ресурс] : Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – Режим доступа : <http://pravo.by/novosti/obshchestvenno-politicheskie-i-v-oblasti-prava/2018/december/31684/>.
5. Закон Республики Беларусь «О прокуратуре Республики Беларусь» [Текст] : [принят Пал. Представ. 11 апр. 2007 г. : одобр. Сов. Респ. 20 апр. 2007 г. : 8 мая 2007 г. № 220-3] / ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

Краснопольський Д. Д.

Студент 1 курсу спеціальності «Право», ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ

Виникнення та проблеми безоплатної приватизації земель громадянами

Згідно ст.13 Конституції України усі природні, водні та земні ресурси, які знаходяться в межах її території являються основним національним багатством. Кожен

громадянин має право власності на землю, яке гарантується Конституцією. Відповідно до Закону це право може набуватися і реалізуватися: громадянами, юридичними особами та державою.

Приватизація земель як важлива складова формування засад ринкової економіки в Україні спрямована на розширення сфери застосування інституту приватної власності на землю. Саме вона являється одним з головних факторів започаткування та розширення приватного сектора в усіх сферах економіки країни.

Терміном «приватизація» прийнято помічати передачу майна з власності держави та територіальних громад у індивідуальну власність. Як безоплатну, так і оплатну приватизацію можна назвати «приватизацією» у загальному розумінні [1].

Одним із найважливіших досягнень земельної реформи в Україні, яка розпочалася 29 років тому, є впровадження приватної форми власності на землю. Перед процесом передачі земель у приватну власність, передусім, ставилася мета створення істинного господаря на землі, який зумів би забезпечити раціональне використання та охорону нашого безцінного багатства.

Щодо безоплатної приватизації земель, відповідно до ст. 116 ч. 2 Земельного кодексу України (надалі – ЗКУ), безоплатна передача земельних ділянок у власність громадян провадиться у таких випадках: а) приватизації земельних ділянок, які знаходяться у користуванні громадян; б) отримання земельних ділянок внаслідок приватизації державних і комунальних сільськогосподарських підприємств та організацій; в) отримання земельних ділянок із земель державної і комунальної власності в межах норм, визначених умовами безоплатної приватизації за ЗКУ [1].

Потенційно кожен українець протягом життя може безкоштовно приватизувати 6 земельних ділянок площею до 6,4 га. Однак в системі Державного земельного кадастру відсутній уніфікований облік підстав отримання земельної ділянки за кожним власником, а також відсутні відомості про 3 млн сформованих земельних ділянок [2].

Оформлення безоплатної приватизації землі, яке проводиться на основі ЗКУ (ст. 116, 118 і 121) означає, що не потрібно платити вартість ділянки, але сама процедура оформлення – не безкоштовна. Залежно від різних факторів, таких як: регіон, місцезнаходження земельної ділянки, історії та особливостей території, конфігурації та ін., вартість офіційних платежів може коливатися від 4 до 45 тисяч гривень. Ці кошти, в основному, витрачаються на оплату робіт землевпорядника, а за часом офіційні процедури з приватизації коливатимуться від 3 місяців до 3 років.

З цього можна зробити висновок, що не всі громадяни мають змогу «безкоштовно» приватизувати земельну ділянку, цьому заважає ще й той факт, що кількість вільних земельних ділянок значно скоротилася і їх розпорядники не зацікавлені в тому, щоб передати їх без жодної вигоди для себе.

Ще однією проблемою є те, що якби усі громадяни, які не скористалися правом на безоплатну приватизацію земельної ділянки, все ж таки захотять реалізувати цю можливість, то знадобиться близько 10 млн га державних і комунальних земель, а це майже стільки скільки є усього земельних ділянок сільськогосподарського призначення станом на 29.03.2019.

У такому разі, якщо усі громадяни України реалізують своє право на безоплатну приватизацію земельних ділянок для ведення особистого селянського господарства, то земельних ресурсів, які є обмеженими і не відновлюваними просто не вистачить.

Але, слід зазначити, якщо хтось із сімейного подружжя приватизує земельну ділянку то, у такому випадку, інший втратить своє право на безоплатну приватизацію,

але землі, які були приватизовані ним до цього, відтепер вважатимуться їх сумісною власністю [3].

Крім цього, слід не забувати що ЗКУ визначено максимальний розмір земельних ділянок, які можуть надаватися у користування безкоштовно.

Аналізуючи усе вище сказане, можна зробити висновок, що в діючому інституті безоплатної приватизації земель державної та комунальної власності в Україні є прогалини. Найбільша проблема - це відсутність положень, які забезпечують гарантоване законом право громадян. Окремої уваги заслуговує й той факт, що така ситуація, містить корупційні ризики та збільшує соціальну нерівність у суспільстві.

Оскільки положення про безоплатну приватизацію стали широко використовуватися для тінювого перерозподілу важливих державних і комунальних земель – увесь механізм в існуючому вигляді необхідно переглянути. Необхідно розробити правовий механізм, який би врахував наявну кількість землі в Україні, для розподілу її між громадянами.

Список використаних джерел

1. Мірошніченко А.М. Проблеми та перспективи безоплатної приватизації земель громадянами / А. М. Мірошніченко, А. Г Мартин, А. І. Ріпенко // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2012. № 3-4. С. 46-59.

2. Земельний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

3. Безкоштовна приватизація землі в Україні у 2019 році: ціни та терміни [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://100realty.ua/uk/articles/bezkostovna-privatizacia-zemli-v-ukraini-u-2019-roci-cini-ta-termini>.

4. Право на землю: можливість отримати земельну ділянку є у кожного [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.donbasssos.org/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0-%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BB%D1%8E-%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%B7%D0%B5/>.

Круглицька А. І.

Студентка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Сучасні форми вирішення проблеми прогалин у праві

У будь-якій країні світу, навіть при наявності високорозвиненого законодавства, законодавчі органи не в змозі врахувати всю різноманітність суспільних відносин, які потребують правового регулювання. За таких умов виникають прогалини у праві.

Серед науковців значний вклад у дослідження сутності прогалин у праві та шляхів їх подолання присвячені праці В. С. Ковальського, І. П. Козинцева, М. В. Кравчука, О. Ф. Скакун, М. В. Цвіка та ін.

Прийнято вважати, що прогалина у праві - це випадок, коли певні суспільні відносини, що знаходяться в сфері правового регулювання, виявляються з якихось

причин не врегульованими нормами права з боку державного органу, в компетенції якого знаходиться їх безпосереднє регулювання.

Також існують і інші визначення цього явища. Наприклад, О.Ф. Скакун вважає, що прогалина в законі – це повна або часткова відсутність необхідних юридичних норм у чинних законодавчих актах. Прогалина в праві – пропуск у правовому регулюванні конкретного виду суспільних відносин [1, с. 594].

Ю.О. Заїка прогалину в праві розуміє, як випадок, коли певні суспільні відносини потребують правового регулювання, але воно не передбачене конкретним законом, правовою нормою [2, с. 29–30].

Наявність прогалин у праві є однією з найбільш актуальних проблем у законодавстві. Фізичні і юридичні особи часто мають справу з нетиповими і спірними ситуаціями, коли відсутнє правове регулювання тих чи інших правовідносин. Прогалини в праві є негативним фактором розвитку всієї правової системи, і заважають ефективному розвитку сучасного законодавства.

До основних причин виникнення прогалин у праві слід віднести наступні: 1) юридично-технічні помилки законодавчих органів при розробці нормативно-правового акту; 2) помилки при застосуванні прийомів юридичної техніки; 3) нездатність законодавця відобразити у прийнятому нормативно-правовому акті всю різноманітність суспільних відносин, які потребують правового регулювання; 4) невміння прогнозувати появу нових життєвих обставин, і як наслідок – відставання у нормотворчості; 5) навмисне створення прогалин у нормативно-правовому акті з метою лобювання власних інтересів.

Усунення прогалин – це правотворча діяльність уповноважених на те органів державної влади, спрямована на удосконалення закону шляхом його доповнення чи внесенням необхідних змін, або створення нового нормативно-правового акту.

Подолання прогалин у нормативно-правових актах – це застосування спеціальних засобів, які дають змогу вирішити конкретну справу за відсутності норм, які регулюють ці відносини. В українському законодавстві подолання прогалин здійснюється в процесі правозастосовної діяльності за допомогою аналогії закону, аналогії права та субсидіарного застосування норм права.

Аналогія закону – це один із засобів заповнення прогалин у праві, суть якого полягає у вирішенні конкретної юридичної справи за допомогою близької за змістом норми з тієї ж галузі права. При вирішенні справи шляхом використання аналогії закону суд повинен не лише посилатися на конкретну норму, а й обґрунтувати можливість її використання.

Застосування закону за аналогією не застосовується у сфері кримінального законодавства та законодавства про адміністративні правопорушення.

У випадку відсутності не лише прямих норм, а й аналогічних використовується аналогія права. Аналогія права - це застосування до суспільних відносин, які є врегульованими у законодавстві, основних принципів, ідей та засад права. Велике значення мають принципи, які закріплені в Конституції, а саме: принципи законності, демократичності, гуманізму, справедливості, рівності перед законом та ін.

При цьому аналогію права прийнято відносити до виключних засобів юридичного впливу. Вважається, що з її допомогою не усуваються, а лише оперативно долаються прогалини в праві. Тому вона може бути застосована тільки тоді, коли не вдається виявити подібну юридичну норму [3, с. 375].

Субсидіарне застосування або міжгалузєва аналогія – це коли для вирішення конкретної ситуації за відсутності правової норми, яка б регулювала ці відносини,

застосовується правова норма іншої галузі права. При цьому така аналогія можлива тільки з галузями, які мають певну подібність у засобах правового регулювання.

На думку О.Ф. Скакун, загальними умовами субсидіарного застосування норм законодавства є: неврегульованість суспільних відносин тією галуззю законодавства, до якої вони належать, та наявність відповідних приписів у суміжній галузі; наявність діючого законодавства, в якому законодавець передбачає можливість чи прямо не забороняє регулювання відносин за допомогою застосування норм у субсидіарному порядку; суспільні відносини, що підлягають врегулюванню і ті, що вже врегульовані, повинні характеризуватися подібністю, ця подібність також має бути і в методах правового регулювання; субсидіарне застосування норм права можливе лише в випадку схожості ознак відповідної ситуації ознакам, передбаченим нормою права [4, с.356].

Підводячи підсумки, можна констатувати, що в результаті постійного розвитку суспільних відносин та змін у законодавчій системі виникають прогалини в праві. Для кожної держави усунення прогалин у праві є одним з пріоритетних завдань. Оскільки ця проблема ускладнює розвиток демократичної, правової держави та перешкоджає адаптації законодавства до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Скакун О. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс). Харків : Еспада, 2006. 776 с.
2. Заїка Ю. Українське цивільне право : [навчальний посібник]. К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 368 с
3. Завальнюк С. В. Аналогія права як спосіб подолання прогалин в цивільному праві // Актуальні проблеми політики. 2014. Вип. 52. С. 372-377
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручн. Х. : Консум, 2001. 656 с.

Кулікова А. С.

Студентка І курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ

Проблема протидії булінгу: законодавче регулювання і шляхи вирішення

Конституція України проголошує життя і здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю (ст. 3), роблячи акцент на тому, що «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» (ст. 28) [1]. Крім того, ці положення передбачені і в Загальній декларації прав людини (ст. 5) [2], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 3) тощо [3].

Наразі у сучасному суспільстві спостерігається таке негативне явище як булінг. За даними досліджень у США 32 % учнів мають досвід шкільного цькування – глузування, поширення чуток, побиття, погрози, відмови від спілкування, псування майна, від 9 % хлопців до 36% дівчат у Швеції [4] та 8 із 10 дітей в Україні [5].

У Кодексі України про адміністративні правопорушення булінг визначено як: «діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого»

[6]. Національна асоціація шкільних працівників США пропонує булінг як: динамічні моделі вербальної чи невербальної поведінки, що повторюються та виконуються одним чи декількома учнями по відношенню до іншого учня, мають на меті завдання шкоди та різницю в силі [4].

Розрізняють прямий та непрямий булінг. До прямого булінгу відносять: удар, штовхання, щипання, плювання, кусання, залякування, обзивання, жорстокі жарти, утискання через соціальний статус, релігію, расу, доторки сексуального характеру. Непрямий булінг проявляється переважно у емоційній та пасивно агресивній поведінці, яка включає виключення, поділ на категорії нижче і вище, непристойні жести, поширення пліток, вимагання грошей чи речей, сексуальні домагання [7].

Типовими ознаками булінгу є: систематичність діяння, наявність сторін, кривдник, потерпілий, спостерігачі (за наявності), дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого [8].

18 грудня 2018 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу». Цим законом внесено зміни та доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення новою статтею 173-4 [9]. Окрім цього законодавче регулювання булінгу передбачено Законами України та наказами МОНУ і МОЗ [1].

Проте на практиці часто плутають поняття конфлікт та булінг. Вважаємо, що ці поняття є різними. При конфлікті особа вільно висловлює свої погляди. Він має позитивні функції тому, що сприяє зростанню, стимулює творчість, розвиває навички комунікації, можливі різні шляхи вирішення [8]. Конфлікт стає булінгом тоді, коли він повторюється, існує дисбаланс сил. З часом може з'явитися схема поведінки, за якої особа, що поводить агресивно у конфлікті, продовжує це робити або навіть загострює конфлікт. Саме тоді негативний конфлікт може перейти у булінг [10]. За умовами булінгу завжди беруть участь три сторони: той, хто переслідує, той, кого переслідують та ті, хто спостерігають. Окремі прояви булінгу можуть підпадати під дію ст. 127 Кримінального кодексу України і кваліфікуються як катування.

Булінг виявляється у багатьох формах. Він може бути: фізичним, словесним, соціальним. Проявляється в письмовій та/або електронній формі. Зазначимо, що дані види законодавством не врегульовано.

У сучасному світі є ряд організацій які займаються цією проблемою, зокрема: UNICEF – інформує батьків та дітей про булінг, благодійний фонд "Kiddo" протидіє булінгу, громадська організація "Студена"- займається втіленням проєктів із захисту прав людини та розбудови громадянської свідомості, Український інститут дослідження екстремізму - дитяче насилля, жіночий консорціум України - попереджає та долає насильство в дитячому середовищі, український фонд "Благополуччя дітей"- вчить дитину захищати себе, Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда-Україна" - протидія насильству в сім'ї та школі, Анти-Буллинг Альянс [10].

Заслуговує на увагу премія Діани. Вона є визнаною на світовому рівні. Ця організація має особисту програму під назвою «Антибулінг», що залучає молодих людей, вчителів до змінювання поглядів, поведінки, культури, розвитку навичок впевненості в різних ситуаціях як онлайн так і в автономному режимі. Також проводяться різні молодіжні тренінги, які спрямовують зміну ставлення до знущань як у Великобританії, так і за її межами. Програма «Антибулінг» включає навчальні дні під назвою Anti-Bullying Ambassador. Навчальні дні направлені на розширення прав і можливостей молоді шляхом надання знань про те, що таке знущання і як з ним

боротися. В кінці дня учні складають план дій щодо запобігання злуццям в своїх школах і стають послами проти них [11].

У контексті порівняння можна зазначити наступне. На законодавчому рівні наша держава вже зробила перші кроки для боротьби з булінгом, проте для ефективності цієї боротьби варто вивчити зарубіжний досвід і застосувати такі явища: ознайомлення педагогічних працівників, дітей та батьків з інформацією про форми і види булінгу та його наслідки; проводити системну роботу із створенням безпечного освітнього середовища в навчальних закладах шляхом запровадження освітніх програм, спрямованих на розвиток у школярів навичок вирішення конфліктів ненасильницьким шляхом. Важливим є залучення учнів до просвітницько-профілактичних заходів, проведення серед педагогів та учнів занять, тренінгів тощо [4]. Зазначимо, що потрібно виховувати в собі толерантність, культуру поведінки і на основі цього ліквідувати булінг, а не бути його спостерігачем/спостерігачкою.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_849
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_849
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 11 вересня 1997 року / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Стремецька В.О. Сучасні підходи до визначення та класифікації булінгу в шкільних підліткових. Педагогіка. Наукові праці. 2017. № 257. С. 1-1.
5. Український інститут дослідження екстремізму. Дослідження «Стоп шкільний терор. Профілактика та протидія булінгу». URL: <http://uire.org.ua/wpcontent/uploads/2017/11/Doslidzhennya-bulning.pdf>
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення / Відомості Верховної Ради України (ВРСУ). 984 р., № 51, ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>
7. Савельєв Ю. Соціальне включення: міжособистісний аспект. URL: http://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob10_30-37.pdf
8. Стельмах С. Булінг в школі – як запобігти та подолати. URL: https://www.academia.edu/38283734/%D0%91%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3_%D0%B2_%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96_%D1%8F%D0%BA_%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3%D1%82%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%B8.pdf
9. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 19 січня 2019 року. № 8485. ст.173-4.
10. Булінг ми всі можемо допомогти це зупинити. Queen's Printer. URL: <http://www.edu.gov.on.ca/eng/multi/ukrainian/BullyingUK.pdf>
11. The Diana award anti-bullying programme. URL: <https://diana-award.org.uk/>

Куркович В. В.

Студент 3 курса факультета управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Савчук Т. А., кандидат юридических наук, доцент, Академия управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Некоторые аспекты прокурорского надзора в досудебном уголовном производстве Республики Беларусь

Надзор за исполнением законов при расследовании преступлений, в соответствии с абз. 2 ст. 125 Конституции Республики Беларусь [1], является одним из важнейших направлений деятельности органов прокуратуры Беларуси.

В развитие конституционных предписаний Закон Республики Беларусь «О прокуратуре Республики Беларусь» от 08.05.2007 № 220-3 (далее – Закон о прокуратуре) определяет предмет данного вида надзора как соответствие Уголовно-процессуальному кодексу Республики Беларусь (далее – УПК) правовых актов и решений (действий) органов предварительного следствия, органов дознания и их должностных лиц [2]. В то же время полномочия прокуроров в досудебном уголовном производстве сконцентрированы в ст. 34 УПК, анализ которой позволяет говорить о наличии широкого функционала при осуществлении надзора за исполнением закона в данной сфере, а также о возможности прокурора осуществлять руководство предварительным расследованием.

Так, ч. 4 ст. 34 УПК гласит о том, что прокурор вправе принимать уголовное дело к своему производству и расследовать его в полном объеме, пользуясь при этом полномочиями следователя. О возможностях прокурора руководить в определенной мере предварительным расследованием свидетельствует и п. 6 ч. 5 ст. 34 УПК, в соответствии с которым прокурор имеет право давать нижестоящему прокурору, органам дознания и органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность, обязательные для исполнения письменные указания о производстве следственных и других процессуальных действий, проведении оперативно-розыскных мероприятий, применении мер по обеспечению безопасности [3].

Однако необходимо отметить, что производство предварительного следствия не является основным видом деятельности для прокурора в белорусском уголовном процессе в связи с тем, что ведущим органом в сфере расследования преступлений является Следственный комитет Республики Беларусь, начавший свою деятельность с 2013 года. Вместе с тем прокуроры наделены широким диапазоном полномочий, направленных на обеспечение законности в досудебном уголовном производстве, а именно на стадии возбуждения уголовного дела и стадии предварительного расследования.

Начальной стадией уголовного процесса Республики Беларусь, в отличие, например, от украинской модели уголовного процесса, является возбуждение уголовного дела. Данная стадия в большинстве случаев начинается с регистрации и приема заявлений и сообщений о преступлениях, последующей проверки информации, изложенной в заявлении (сообщении), по результатам которой принимается решение в виде постановления о возбуждении уголовного дела либо об отказе в возбуждении уголовного дела. В рамках данной стадии полномочия прокурора сконцентрированы в ст. 179 УПК и сводятся к тому, что прокурор вправе:

1) проверять исполнение органом уголовного преследования требований закона о приеме, регистрации и рассмотрении заявлений, сообщений о преступлении;

- 2) продлевать срок рассмотрения заявления, сообщения о преступлении по материалам, находящимся в органе дознания или у прокурора;
- 3) отменять постановление органа дознания, следователя или нижестоящего прокурора о соединении или выделении заявлений, сообщений о преступлении и материалов проверки по ним;
- 4) отменять постановление органа дознания (следователя, нижестоящего прокурора) о приостановлении проведения проверки по заявлению, сообщению о преступлении и направлять материалы для проведения проверки;
- 5) отменять постановление органа дознания (следователя, нижестоящего прокурора) об отказе в возбуждении уголовного дела, о прекращении проверки и направлять материалы для проведения дополнительной проверки;
- 6) отменять постановление органа дознания (следователя, нижестоящего прокурора) об отказе в возбуждении уголовного дела, о прекращении проверки и лично возбуждать уголовное дело;
- 7) отменять постановление органа дознания (следователя, нижестоящего прокурора) о возбуждении уголовного дела и отказывать в возбуждении уголовного дела;
- 8) отменять постановление органа дознания (следователя, нижестоящего прокурора) о возбуждении уголовного дела и направлять материалы для проведения дополнительной проверки;
- 9) отменять постановление органа дознания (следователя, нижестоящего прокурора) о возбуждении уголовного дела и прекращать производство по уголовному делу, если по нему уже произведены следственные действия.

Названные полномочия прокурора детализированы приказом Генерального прокурора Республики Беларусь от 02.03.2017 № 8 «Об организации прокурорского надзора за исполнением законов на стадиях досудебного производства» [4]. Так, прокурорская проверка исполнения органом уголовного преследования требований закона о приеме, регистрации и рассмотрении заявлений, сообщений о преступлении должна проводиться не реже одного раза в 15 дней, по результатам которой в обязательном порядке составляется справка [4, с. 34-35]. При реализации права на продление сроков проверки сообщений и заявлений о преступлениях прокурор руководствуется тем, насколько обоснованно принятие подобного решения, исходя из достаточности материалов проверки, собранных ранее. Касаясь пунктов 5) и 8) приведенного нами выше перечня, то отметим, что в случае принятия прокурором подобного решения дополнительная проверка проводится в срок до 10 суток. УПК устанавливает правило: в случае отказа органом уголовного преследования в возбуждении уголовного дела копия такого постановления направляется надзирающему прокурору в течение 24 часов. После получения данной копии прокурор обязан истребовать материалы проверки и в месячный срок изучить их на предмет соблюдения законности при принятии данного решения. Следует также отметить, что вопросы, возникающие при определении законности решения о возбуждении либо об отказе в возбуждении уголовного дела, представляют интерес для изучения и анализа в связи с наличием в действующем процессуальном законодательстве ряда проблемных моментов, связанных с правильной правовой оценкой подобных решений [5, с. 29].

Подводя итог, следует сказать и о том, что учеными высказываются различные точки зрения касательно как правового статуса прокурора и особенностей надзора на данной стадии уголовного процесса, так и в целесообразности существования подобной стадии вовсе [6, с. 179]. Однако в настоящее время как сложившаяся

практика, так и тенденции в развитии уголовно-процессуального законодательства Республики Беларусь говорят в пользу целесообразности существования стадии возбуждения уголовного дела. В свою очередь прокурорский надзор, осуществляемый на данной стадии, позволяет наиболее оптимально, полно и своевременно выявлять возможные нарушения в целях защиты прав и законных интересов граждан – как пострадавших от преступлений, так и незаконно подозреваемых либо обвиняемых в их совершении.

Список использованных источников:

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года: с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. – 10-е изд., стер. Минск: Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2016. 62 с.
2. О прокуратуре Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь от 08.05.2007 г. № 220-3: с изм. и доп. от 18.07.2016 // Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2019.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь, 16 июля 1999 г., № 295-3: с изм. и доп. от 17.07.2018 // Нац. центр правовой информации Респ. Беларусь. Минск, 2019.
4. Надзор за исполнением законодательства на стадии досудебного производства: сб. нормативных актов и документов / Генер. прокуратура Респ. Беларусь ; сост.: Г. И. Дыско [и др.]; под общ. ред. А. В. Конюка. – Минск: Белорус. Дом печати, 2017. 516 с.
5. Солтанович А. В. Прокурорский надзор за законностью отказа в возбуждении уголовного дела // Законность и правопорядок. 2014. № 2. С. 29-33.
6. Сиверская Л. А., Смирнова Н. А. К вопросу о стадии возбуждения уголовного дела // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. 2015. № 1. С.179-183.

Кушнер Е. Л.

Студентка 2 курса факультета управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Халецкая Т. М., кандидат юридических наук, Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Недееспособность физических лиц: сравнительный анализ правового регулирования в Республике Беларусь и Российской Федерации

17 июля 2018 года в Республике Беларусь в соответствии с законом № 135-3 «О внесении изменений и дополнений в некоторые законы Республики Беларусь» были внесены изменения в ряд статей Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК Республики Беларусь). В частности в новой редакции была изложена статья 29, которая закрепляет положения, касающиеся признания гражданина недееспособным. Данные изменения вступают в силу с 1 августа 2020 года.

Таким образом, новая редакция статьи 29 «Признание гражданина недееспособным» ГК Республики Беларусь закрепляет:

1. Гражданин, который вследствие психического расстройства (заболевания) не может понимать значение своих действий или руководить ими, может быть признан судом недееспособным в порядке, установленном гражданским процессуальным законодательством. Над ним устанавливается опека.

Гражданин, который в связи с заболеванием находится в бессознательном состоянии, исключая возможность понимать значение своих действий или руководить ими, может быть признан судом недееспособным в порядке, установленном гражданским процессуальным законодательством. Над ним устанавливается опека.

2. От имени гражданина, признанного недееспособным, сделки совершает его опекун.

3. Если психическое состояние гражданина, который был признан недееспособным вследствие психического расстройства (заболевания), улучшилось, суд признает этого гражданина ограниченно дееспособным в соответствии с пунктом 2 статьи 30 ГК Республики Беларусь или дееспособным. На основании решения суда о признании гражданина дееспособным отменяется установленная над гражданином опека.

Если основание, в силу которого гражданин был признан недееспособным в соответствии с частью 2 пункта 1 статьи 29 ГК Республики Беларусь, отпало, суд признает этого гражданина дееспособным. На основании решения суда о признании гражданина дееспособным отменяется установленная над гражданином опека [1].

В свою очередь в статье 29 Гражданского кодекса Российской Федерации (далее – ГК РФ) «Признание гражданина недееспособным» закрепляется:

1. Гражданин, который вследствие психического расстройства не может понимать значения своих действий или руководить ими, может быть признан судом недееспособным в порядке, установленном гражданским процессуальным законодательством. Над ним устанавливается опека.

2. От имени гражданина, признанного недееспособным, сделки совершает его опекун, учитывая мнение такого гражданина, а при невозможности установления его мнения - с учетом информации о его предпочтениях, полученной от родителей такого гражданина, его прежних опекунов, иных лиц, оказывавших такому гражданину услуги и добросовестно исполнявших свои обязанности.

3. При развитии способности гражданина, который был признан недееспособным, понимать значение своих действий или руководить ими лишь при помощи других лиц суд признает такого гражданина ограниченно дееспособным в соответствии с пунктом 2 статьи 30 ГК РФ.

При восстановлении способности гражданина, который был признан недееспособным, понимать значение своих действий или руководить ими суд признает его дееспособным.

На основании решения суда отменяется установленная над гражданином опека и в случае признания гражданина ограниченно дееспособным устанавливается попечительство [2].

При сравнительном анализе данных статей, можно отметить, что положения пункта 1 статьи 29 ГК Республики Беларусь и пункта 1 ГК РФ закрепляют положения о том, в каком случае гражданин может быть признан недееспособным. Но если в ГК РФ указывается лишь состояние психического расстройства, как основание признания гражданина недееспособным, то ГК Республики Беларусь дополнен положением о возможном нахождении гражданина в бессознательном состоянии, что также является основанием для признания гражданина недееспособным.

В отличие от ГК Республики Беларусь, пункт 2 статьи 29 ГК РФ более детально регулирует особенности совершения опекуном сделок от имени опекаемого. В указанном пункте закрепляется, что опекун совершает сделки от имени опекаемого, учитывая его мнения, а если это не возможно, то учитываются информация о

предпочтениях недееспособного гражданина. Данная информация может быть получена, как от близких этого гражданина, так и от лиц, оказывающих ему услуги.

Также следует обратить внимание и на положения пункта 3 статьи 29 ГК Республики Беларусь, закрепляющего правило, в соответствии с которым, при признании улучшения состояния недееспособного гражданина может быть вынесено решение как о признании его ограниченно дееспособным, так и о признании его полностью дееспособным. При этом, после признания гражданина полностью дееспособным, опека над ним отменяется. Согласно же положениям статьи 29 ГК РФ при улучшении состояния недееспособного гражданина он признается судом ограниченно дееспособным и ему устанавливается попечитель.

Таким образом, во многом нормы, содержащиеся в ГК Республики Беларусь и ГК РФ похожи, но имеют и свои особенности. На наш взгляд, нормы ГК Республики Беларусь содержат более точные формулировки норм и более полно обеспечивают защиту интересов граждан. Например, выделение бессознательного состояния в качестве причины признания недееспособным позволяет защитить гражданина от совершения действий, которые могут причинить вред его законным интересам. Также наличие нормы, в соответствии с которой, при улучшении состояния гражданина может быть принято решение о признании его ограниченно дееспособным или полностью дееспособным позволяет более точно принять решение и учесть все особенности конкретного случая. Но также стоит отметить высокий уровень развития норм ГК РФ. Например, положение о том, что опекун, совершая сделки от имени опекаемого должен учитывать мнение такого гражданина, позволяет избежать произвола со стороны опекуна и исключить возможность совершения сделок, не отвечающих интересам недееспособного гражданина.

Список использованных источников:

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 7 декабря 1998 г., № 218-3 : принят Палатой представителей 28 октября 1998 г. : одобрен Советом Респ. 19 ноября 1998 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 17.07.2018 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

2. Гражданской кодекс Российской Федерации [Электронный ресурс] : 30 ноября 1994 г., № 51-ФЗ : принят Гос. Думой 21 окт. 1994 г. : в ред. Федер. закона от 03.08.2018 г. // КонсультантПлюс. Россия / ЗАО «КонсультантПлюс». – М., 2019.

Лелюх Д. Ю.

Студент 4 курсу спеціальності «Право» Таращанського державного технічного та економіко – правового коледжу, м. Тараща, Україна

Науковий керівник: Бахмат С. В. викладач Таращанського державного технічного та економіко – правового коледжу, м. Тараща, Україна

Позитивні та негативні аспекти проекту трудового кодексу

Наразі прийняття проекту Трудового кодексу є важливим питанням, адже положення нинішнього Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 р. №322-VIII є застарілими, а Україна перебуває у процесі становлення демократичної та вільної країни, саме тому дедалі більше зростає потреба у запровадженні у сфері трудових відносин гнучких та ефективних механізмів регулювання правових відносин між працівниками й роботодавцями, які мають змінити ринок праці в Україні та

переосмислити застаріле радянське законодавство. Метою даної наукової роботи є висвітлення всіх позитивних і негативних рис проекту Трудового кодексу та їх аналіз.

Доопрацьований проект Трудового кодексу втілює у собі працю фахівців за останні 15 років та охоплює норми, які не передбачені чинним КЗпП України, але практикуються на ринку праці. Проект Трудового кодексу є досить об'ємним нормативно-правовим актом, який містить 398 статей та складається з 9 книг, а також прикінцевих та перехідних положень. Основною метою проекту Трудового кодексу є врегулювання відносин між роботодавцями та працівниками в сучасних економічних умовах для забезпечення сталого розвитку країни. З прийняттям проекту Трудового кодексу відбудуться великі зміни в трудовому законодавстві, а саме, передбачається скасування КЗпП України, Законів України «Про оплату праці», «Про відпустки», «Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та валютних цінностей», що є позитивним аспектом, оскільки нарешті в одному законодавчому акті будуть об'єднані всі нюанси правового регулювання трудових відносин.

Позитивні аспекти проекту Трудового кодексу:

1. Робота на умовах ненормованого робочого часу, гнучкий режим роботи та дистанційна праця (ст. 44, 144, 153 проекту Трудового кодексу). Впровадження більш гнучких способів організації праці є кроком уперед та відповідає останнім тенденціям на ринку праці, оскільки з розвитком інформаційних технологій у працівників дедалі більше зникає потреба витрачати час на відвідування офісів. У сучасних інноваційних компаніях вже давно зрозуміли переваги дистанційної роботи та гнучкого графіка, а зустрічі в офісі відбуваються здебільшого з клієнтами або для проведення нарад. Слід зазначити, деякі експерти вважають, що норма про ненормований робочий час може призвести до зловживань роботодавцями своїми правами. Однак це не так. Якщо проаналізувати цю норму, вона лише надає можливість сторонам гнучко регулювати робочий графік без зайвої бюрократичної тяганини та жодним чином не порушує права працівників. Крім того, ця норма містить вказівку, що у разі, якщо працівник з ненормованим робочим днем систематично залучається роботодавцем до роботи понад встановлений робочий час (двічі протягом місяця), така робота вважається понаднормовою та додатково оплачується.

2. Контроль за виконанням працівниками трудових обов'язків (ст. 30 проекту Трудового кодексу). За цією нормою роботодавець отримує право контролювати виконання працівниками своїх трудових обов'язків, зокрема з використанням технічних засобів. Дехто вважає, що це порушення прав людини, з чим досить важко погодитися. Практика контролю виконання працівниками своїх трудових обов'язків за допомогою технічних засобів існує вже багато років і можлива лише за умови попередження працівника про зазначені обставини. Крім того, факт контролю працівників з боку роботодавця, в тому числі за допомогою технічних засобів, підсилює трудову дисципліну та сприяє більш якісному виконанню працівниками своїх трудових обов'язків, а в деяких випадках сприяє дотриманню прав працівників. Взагалі, як можна звинувачувати роботодавця в тому, що він хоче знати, за що сплачує кошти?

3. Недопущення дискримінації у сфері праці (ст. 3 проекту Трудового кодексу). Хоча сьогодні дискримінація у сфері праці заборонена, проектом Трудового кодексу значно розширено це питання та надано особам дієві механізми захисту своїх прав. Так, проектом Трудового кодексу забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме

обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я тощо.

4. Винятково письмова форма трудового договору (ст. 34 проекту Трудового кодексу). Згідно з чинним КЗпП України, трудовий договір укладається, як правило, у письмовій формі. Тобто також допускається можливість укладення трудового договору в усній формі. Встановлення обов'язкової письмової форми трудового договору в проекті Трудового кодексу є надзвичайно важливою нормою для захисту прав працівників та роботодавців, оскільки це сприятиме визначеності прав та обов'язків сторін. Крім того, позитивним аспектом є встановлення обов'язкових умов трудового договору, до яких належать: місце роботи, час початку дії трудового договору, трудова функція працівника, умови оплати праці, режим праці та відпочинку, охорона праці.

Суперечливі аспекти проекту Трудового кодексу

1. Щорічна основна трудова відпустка встановлюється тривалістю не менше ніж 28 календарних днів за кожний робочий рік (ст. 170 проекту Трудового кодексу). Дехто вважає, що це позитивне явище. Можливо, це насправді так. Однак зважаючи на соціально-економічне становище України, з цим можна і не погодитися. Збільшення щорічної основної відпустки відбулося з метою адаптації українського трудового законодавства до Європейської соціальної хартії та інших міжнародно-правових актів. Проте питання відпусток та відпочинку в Україні є досить неоднозначним, особливо в умовах соціально-економічної кризи. Наразі в Україні щорічна основна відпустка складає 24 дні. Пропонується збільшити час щорічної основної відпустки до 28 днів. Окрім того, ще є додаткові та соціальні відпустки, а також відпустки без збереження заробітної плати. Якщо підрахувати, скільки часу на рік людина в Україні відпочиває разом з вихідними та святковими днями, складеється дивне враження спокою та добробуту. Країна, яка є міжнародним боржником, нездатним самотійно себе забезпечувати та відповідати за своїми зобов'язаннями перед зовнішніми кредиторами, просто не має права стільки часу відпочивати.

2. Покладення додаткових обов'язків на працівників (ст. 37 проекту Трудового кодексу). Цією нормою визначається трудова функція працівника. Якщо обсяг роботи за трудовою функцією не забезпечує повну зайнятість працівника протягом нормальної тривалості робочого часу, роботодавець і працівник під час укладення трудового договору або в період його дії можуть домовитися про покладення на працівника виконання додаткових обов'язків без підвищення інтенсивності праці. З одного боку, це логічно, що у разі незабезпечення повної зайнятості працівника протягом робочого часу доцільно доручити йому виконання іншої роботи. Однак ця норма сформульована так, що не дає можливості зрозуміти, які це додаткові обов'язки. Чи не призведе це до підміни трудової функції працівника виконанням зовсім іншої роботи, не передбаченої трудовим договором та кваліфікацією працівника, а також до зловживань з боку роботодавців.

3. Розірвання трудового договору за ініціативою роботодавця (ст. 92 проекту Трудового кодексу). Відповідно до цієї норми, трудовий договір за ініціативою роботодавця, на підставі невиконання чи неналежного виконання працівником трудових обов'язків, може бути розірвано (зокрема, у разі розголошення працівником комерційної інформації). Зазначена норма є досить суперечливою, оскільки може призвести до значних порушень прав працівників, адже на сьогодні жодним законом не визначено, що є «комерційною інформацією». Таким чином, роботодавці отримають можливість підвести під це визначення будь-яку інформацію, яка стосується діяльності компанії, а у випадку її розголошення – звільнити працівника за власною ініціативою.

Враховуючи нерегульованість цього питання, відсутність судової практики та законодавчого визначення поняття «комерційна інформація», а також порядку доведення такого факту, вважається недоцільним впроваджувати таку дискримінаційну норму, якою роботодавці зможуть тиснути на працівників.

4. Занадто розширені права державних інспекторів праці (ст. 353 проекту Трудового кодексу). Так, згідно з цією нормою, створюється ще один каральний орган, який зможе безперешкодно, без попереднього повідомлення та в будь-який час відвідувати виробничі, службові й адміністративні приміщення роботодавців та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також робочі місця працівників, розташовані поза цими приміщеннями, для проведення перевірки з питань, що належать до їхньої компетенції. За перешкоджання у проведенні перевірок державними інспекторами праці об'єктів нагляду, ненадання на їхню вимогу документів, інформації, матеріалів та пояснень особи притягатимуться до відповідальності. Очевидно, що такий підхід та необмежені права інспекцій праці навряд чи сприятимуть економічному розвитку країни та спричинять ще більшу тінізацію бізнесу. Як можна побачити, баланс між правами та інтересами суб'єктів трудових відносин поки що не досягнутий, а проект Трудового кодексу можна обговорювати роками. Проте не виникає сумніву, що навіть у такій редакції доопрацьований проект Трудового кодексу є кращим, ніж застарілий радянський варіант - КЗпП.

Список використаних джерел:

1. Проект трудового кодексу
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221
2. Пилипенко П.Д. Трудове право України. К.:Ін – Юре, 2015.

Лущик А. М.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бондарчук Н. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Правове регулювання пільг військовослужбовців у земельній сфері

Сьогодні тема соціальної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України є досить актуальною. В умовах конфлікту в країні визначальною залишається дилема стосовно відповідного соціального захисту військовослужбовців та інших осіб, які беруть участь у захисті державного суверенітету та цілісності України. Недостатня увага до ключових питань соціального захисту військових та членів їх сімей спричиняє зниження їх соціального рівня, невиконання задекларованих стандартів та відсутність систематичної і чіткої політики утворення соціальних норм, що зі свого боку призвело до низької боєздатності збройних сил, послаблення моральних якостей та відсутності активності в їх фаховій підготовці.

Керуючись ст. 3 Конституції України, можна зазначити, що найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Усі громадяни України є рівними перед законом та мають рівні конституційні права і свободи. Військові, тобто громадяни України, які проходять військову службу згідно чинного законодавства, мають повну систему захисту конституційних (політичних, соціально-економічних, культурних, релігійних та особистих) прав.

Першочерговою задачею держави є неухильне виконання соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України. Військовим надається передбачений законом перелік соціального забезпечення, у зв'язку з особливим характером служби, яка пов'язана із захистом Батьківщини. Проте, враховуючи факт наявності воєнних дій на Сході України, на даний момент питанню соціального забезпечення військовослужбовців не приділено належної уваги і це є суттєвим недоліком нашої держави. Тому одним із основних напрямків даного дослідження є аналіз соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей. Досить доречним був вислів: «Кращі з кращих – ті, хто захищає Соборність України зі зброєю в руках – повинні мати від держави шану і словом і ділом». Про це особисто заявив Андрій Лозовий, народний депутат України під час засідання Верховної Ради України. Пільги військовослужбовцям – це особливі права, певні переваги, що надаються на підставі чинного законодавства громадянам, які відбувають військову службу, з метою соціального захисту, компенсації певних обмежень їх прав та свобод, пов'язаних з перебуванням на військовій службі, та стимулювання зацікавленості у її проходженні.

Пільги військовослужбовцям визначаються Законами України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [3], «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» [4], а також іншими законами та нормативно-правовими актами. Зміст та обсяг існуючих вже пільг військовослужбовцям залежать від виду військової служби, складу військовослужбовців, їх військових звань, посад і кваліфікації, тривалості перебування на службі.

Діючим механізмом законодавства України встановлено певну систему пільг для учасників бойових дій та осіб, які прирівняні до них, зокрема, це стосується і надання земельних ділянок. Військовим надаються, серед основних, такі пільги, як: першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва, що передбачено у п. 14 ст. 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [5]. Надання у власність земельних ділянок здійснюється згідно з законодавством визначеному у ст. 118 Земельного Кодексу України, за умови, що учасник бойових дій не скористався своїм правом на безоплатне отримання у власність земельної ділянки та надав відповідний документ, що посвідчує його участь в захисті Батьківщини (посвідчення, довідка, витяг з наказу тощо).

Згідно з законом, земельні ділянки можуть бути надані військовослужбовцям у власність у межах норм безоплатної приватизації, визначених ст. 121 Земельного Кодексу України [3], а саме для певних цілей та у таких розмірах:

- для ведення садівництва – можливо отримання не більше 0,12 га;
- для ведення особистого селянського господарства – отримання не більше 2,0 га;
- для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд у селах – не більше 0,25 га, в селищах – не більше 0,15 га, в містах – не більше 0,10 га;
- для особистого дачного будівництва – не більше 0,10 гектара.

Для того, щоб отримати земельну ділянку військовослужбовцю, який перебував в зоні АТО, необхідно вирішити, де саме він хоче отримати ділянку. Надалі він має самостійно надати заяву до відповідного органу виконавчої влади. До неї необхідно додати копію паспорту, ідентифікаційного коду та посвідчення УБД (документи, які підтверджують перебування його в антитерористичній операції). Уповноважений на це орган виконавчої влади або ж орган місцевого самоврядування,

який має передати земельну ділянку державної чи комунальної власності у власність особі яка звернулася, розглядає клопотання у місячний термін і дає дозвіл на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки або надає мотивовану відмову стосовно його подання [5].

Військовослужбовцю необхідно звернутися до державного кадастрового реєстратора за місцем розташування земельної ділянки, лише після того, як проект землеустрою буде погоджено. Потрібно подати заяву про проведення державної реєстрації земельної ділянки та з Державного земельного кадастру надати витяг [6]. Орган, який передає земельні ділянки у власність, керуючись Земельним Кодексом України, у двотижневий строк з дня отримання вже погодженого проекту землеустрою приймає рішення про затвердження проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки та надання її у власність військовослужбовцю [2].

На мій погляд, доречним є запозичення досвіду зарубіжних країн в даній сфері. За наслідками порівняльного аналізу соціального забезпечення українських військових із соціальними нормами особового складу збройних сил країн-членів НАТО помітно, що на відміну від Збройних Сил України, соціальні гарантії військовослужбовців держав Північно-атлантичного альянсу перебувають на рівні, здатному забезпечити належне існування особистості з урахуванням необхідних потреб соціально-культурного розвитку.

Підсумовуючи, можна дійти висновку, обов'язком держави є створення, розроблення та введення дієвого фінансового механізму соціального забезпечення військовослужбовців з метою своєчасного визначення потреб та гарантування повноцінного захисту військовослужбовців Збройних Сил України. Втім, на мою думку, в нашій країні хоча і є проблеми відносно соціального забезпечення військовослужбовців та їх сімей, та все ж таки є надії, що найближчим часом ці питання будуть вирішені, тому що врешті парламент прийняв Закон України «Про внесення змін до деяких законів щодо підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх родин», яким передбачено збільшення рівня грошової компенсації сім'ям військових, які загинули на передовій, і пораненим військовослужбовцям.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст.27.
3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України в редакції від 1 січня 2019 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 15. – Ст.190.
4. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України Закон України в редакції від 1 січня 2019 р. // Відомості Верховної Ради України 1992. – № 27. – Ст. 385.
5. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 01 березня 2019 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 45. – Ст. 425.
6. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051 // Офіційний вісник України від 30.11.2012 – 2012 р. – № 89. – Ст. 3598.

Максимець Д. О.

Студент 1-го курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Кайданович Т. М. викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ м. Житомир, Україна

Чорна рада як передумова територіального та суспільного розколу України у другій половині XVII століття

Важливого значення набуває необхідність дослідження багатьох питань історії України. До таких питань належать питання стосунків з державами-сусідами, стосунки між людьми однієї нації. Тому, у статті, ми досліджуємо питання патріотизму та розпаду українського народу, у часи подій Ніжинської «Чорної ради» 1663 р., за впливу сусідніх держав. Проблематикою, як і у наш час є роздільність нації, ворожість між людьми та вплив сусідніх держав.

Чорна рада — загальний козацький збір, — збиралася для вирішення важливих питань, коли старшина розходилася у думках.

Сама відома з них відбулася 17-18 (27-28 червня) 1663 року поблизу Ніжина. Рада була скликана для вибору гетьмана Лівобережної України. Участь у чорній раді взяли не тільки козаки, але й селяни та міщани — «чернь», які також мали право голосу [1, с. 555].

Після зречення в січні 1663 року Юрія Хмельницького в Україні розпочався період громадянської війни, який в українській історії носить назву «Руїна». Україна фактично розпалася на дві частини — Правобережну і Лівобережну. На хід подій у Правобережжі намагалася впливати Річ Посполита, а Лівобережна Україна перебувала під контролем Московської держави. На початку 1663 року за згодою короля Речі Посполитої у Правобережній Україні гетьманом було обрано Павла Тетерю. У Лівобережжі на гетьманську булаву претендували наказний гетьман Яким Сомко, ніжинський полковник Василь Золотаренко і запорозький отаман Іван Брюховецький. Кандидатури Сомка і Золотаренка підтримували північні полки Лівобережної України і різні групи козацької старшини, обидва були родичами Хмельницького — брати відповідно першої, Ганни Сомко, та третьої, Ганни Золотаренко, його дружин. Їх плани відповідали переважно інтересам заможної старшини. Їхнє протистояння містило суто внутрішньоклановий конфлікт. На раді, як опонент Брюховецького, зрештою був представлений Сомко. Кошовий Іван Брюховецький відстоював принципово іншу соціальну модель: з обмеженням абсолютизму гетьмана та прав старшини. Також він виступав за розширення міського самоврядування, втихомирення владних та податкових апетитів «нового панства». У той же час він погоджувався з посиленням царської адміністрації в Україні. Користувався підтримкою у рядового козацтва, міщан та селянства [2, с. 173].

Згідно до джерел дослідження цієї проблеми, насамперед варто зауважити очевидну обмеженість достовірних писемних свідчень про цю подію. Потрібно звернути увагу й на відверту суб'єктивність авторів, викликана особистою прихильністю у перебігу тих подій. Наступне, на що потрібно звернути увагу, так це на те, що інформацію «з перших» чи принаймні «других рук» про власне саму Ніжинську раду 1663 р. черпали лише для трьох відомих на сьогодні джерел російського походження та двох — українського.

Але проблематика «Чорної ради» 1663 р. цікава не лише з точки зору з'ясування її місця в структурі історичної пам'яті. Відомі українські дослідники Валерій Смолій і Валерій Степанков, згадуючи про Ніжинську «Чорну» раду в монографічному дослідженні, присвяченому представленню політичного портрета Петра Дорошенка,

тонко зауважують наявність очевидного конфлікту між тим, що задумувалось історичними персонажами тієї доби, та тим, що ними реалізовувалось на практиці. Тим часом тривала кровопролитна громадянська війна завершилася ухвалою Ніжинської Чорної ради - про обрання гетьманом Лівобережної України Брюховецького, що засвідчило перемогу налаштованого старшинського блоку в бік Російської держави, підтриманої запорожцями та незможним козацтвом. Фактично, це означало, що відбулось перетворення унітарної козацької України у конфедерацію Правобережної та Лівобережної Гетьманщини і Запоріжжя. Характерно, що старшини, козаки усіх трьох політичних утворень постійно декларували свою відданість справі єдності держави й доклали максимум зусиль до реалізації цих планів, однак усі їх наміри й дії оберталися новою руйною для України [3, с. 85].

Провоквані Москвою лівобережні полки і Запорізька Січ не визнали влади Тетері. Фактично Москва вела торгівлю - хто буде більше підкорятися, тому й виділимо людей на підкуп козацької старшини, селян та військо на випадок, якщо щось піде не так. Кошовий отаман Іван Брюховецький, вдаючись до соціальної демагогії, обіцяючи зменшити податки, звинувачуючи противників у зраді та видаючи себе за захисника інтересів народу, спромігся отримати підтримку серед бідних верств українського населення. Його представники не соромлячись, роздавали гроші та хліб, обіцяючи, що так буде й далі головне обрати «правильного» гетьмана. Найтрагічніше, що Іван Брюховецький діяв абсолютно щиро. Він вважав себе патріотом, а Дорошенка та решту - зрадниками. Він сердечно вірив у те, що Сомко, Тетеря, Золотаренко не здатні керувати країною, а тільки він гідний. Брюховецький сам вважав себе патріотом і переконав у цьому інших. Таким чином за допомогою Чорної ради московитам вдалося розділити Україну навпіл і встановити цілковитий контроль над Лівобережжям. Іван Брюховецький у 1665 році першим з гетьманів відвідав Москву й підписав там Московські статті, які сильно обмежували права України. Україну дуже послабив той розкол на своїй території і Москва легко загарбала все Лівобережжя, а Правобережна Україна дісталася Речі Посполитій.

Підбиваючи підсумки історичної реконструкції передумов, перебігу та найближчих наслідків від Ніжинської генеральної ради 1663 р., я дослідив проблематику патріотизму та передумов розпаду українського народу. Вважаю за необхідне акцентувати увагу на таких моментах, як розпад та наміри козацької старшини. У історії Гетьманату можна віднайти чимало прикладів залучення найширшого кола козацького товариства до вирішення нагальних питань, а особливо, якщо аналізувати практику кінця 1640-х — початку 1650-х років. Отож, зважаючи на такі передумови, а також військової присутності Російської держави в Києві та на Лівобережжі, «Чорна рада» — як підтвердження територіального поділу війська Запорозького — була якщо не неминучою, то, принаймні, цілком очікуваною подією. Відтак «Чорна рада» не започатковувала собою територіальний розпад, а стала результатом попередніх процесів і явищ викликаних впливом держав-сусідів та ворожих відносин між українським народом.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К.: Наукова думка, 2013. — Т. 10 : Т — Я. — ISBN 978-966-00-1359-9. Чорна рада 1663
2. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собр. и изданные Археографической комиссией (далі — Акты ЮЗР). — т. 5. — СПб., 1867.
3. Смолій В., Степанков В. Петро Дорошенко. Політичний портрет. — К., 2011.
4. Електронний ресурс URL: <https://studfiles.net/preview/1849769/page:5/>

Максимець Д. О.

Студент 1-го курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Кравчук І. І., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Причини та наслідки дорожньо-транспортних пригод

В умовах сьогодення дані офіційної статистики красномовно свідчать про те, що Україна посідає перше місце серед усіх країн Європи за кількістю дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП). Враховуючи це, можна з упевненістю зазначити, що безпека дорожнього руху є однією з найважливіших соціальних та економічних проблем у нашій державі. Власне останнє визначає актуальність тематики проведеного дослідження, метою якого є встановлення причин та наслідків, алгоритму дій при ДТП, порядку страхування автомобіля та власне окреслення можливих шляхів зменшення кількості ДТП в межах усієї країни.

Так, за увесь звітний період 2018 року по всій Україні зафіксовано близько 150 тисяч ДТП, з яких у 25 тисячах випадках постраждали люди, і це тільки зафіксовані випадки [1]. Серед більшості причин останніх можна назвати наступні: водіння у нетверезому стані, перевищення швидкості, неуважне водіння, недотримання дистанції, порушення правил обгону, неадекватна поведінка в екстремальних ситуаціях, усвідомлене порушення правил дорожнього руху та інші. Втім, винуватцями ДТП не завжди є лише водії. Власне через недисциплінованість пішоходів, їх безтурботність в Україні стається кожне третє ДТП.

На нашу думку, всі ДТП можна класифікувати за наступними двома критеріями: 1) ті, в яких постраждало тільки «залізо», тобто – автомобілі; 2) в яких постраждали люди. Щодо першого типу ДТП, то це «найкращий» з варіантів розвитку подій при дорожньо-транспортній пригоді, коли немає ні поранених, ні жертв. В цьому випадку водій несе тільки адміністративну відповідальність відповідно до ст. 124 КУпАП, в якій зазначено, що порушення учасниками дорожнього руху правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна, тягне за собою накладення штрафу в розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права керування транспортними засобами на строк від шести місяців до одного року, при цьому, особа звільняється від адміністративної відповідальності, якщо її цивільно-правова відповідальність була застрахована і учасники ДТП скористалися правом спільно скласти повідомлення про цю пригоду відповідно до ЗУ «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»[2].

Другий тип ДТП - в результаті якої потерпілі отримали тяжкі або середнього ступеню тяжкості тілесні ушкодження або є загиблі. Якщо ж під час досудового розслідування буде встановлено, що тілесні ушкодження або смерть потерпілого були наслідком протиправних дій водія автотransпортного засобу, останній підлягає кримінальній відповідальності відповідно до ст. 286 КК України [3].

Законодавець передбачив можливий алгоритм дій водія, який став свідком ДТП, або своїми діями спричинив останню, помістивши їх перелік у Правила дорожнього руху. Так, згідно п. 2.10 ПДР в разі ДТП з причин водія автотransпортного засобу, він зобов'язаний, перш за все, негайно зупинити його і ні в якому разі не залишати місце пригод з тим, щоб при необхідності вжити можливих заходів для надання першої медичної допомоги постраждалим. Окрім цього, водій зобов'язаний забезпечити схоронність місця пригод, вживши всіх можливих заходів для

збереження слідів та їх огороження. Якщо внаслідок ДТП потерпілих немає та не завдано матеріальної шкоди третім особам, а транспортні засоби можуть безпечно рухатися, водії, за наявності взаємної згоди в оцінці обставин скоєного, можуть прибути до найближчого підрозділу поліції для оформлення відповідних матеріалів, попередньо склавши схему пригоди та поставивши підписи під нею [4].

Слід зауважити, що залишивши місце ДТП, особа автоматично вважається винуватою. До того ж, залишення на місці ДТП потерпілих у безпорадному стані без допомоги, може кваліфікуватися як злочин, а «водій-втікач» буде притягнутий за це до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 135 КК України, тобто за свідоме залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану, якщо той, хто залишив без допомоги, зобов'язаний був піклуватися про цю особу і мав змогу надати їй допомогу, а також у разі, коли він сам поставив потерпілого в небезпечний для життя стан [3].

Враховуючи викладене вище, цілком логічним і необхідним є страхування транспортного засобу від наслідків ДТП. З цього приводу цікавим, на наш погляд, є питання можливості прямого врегулювання збитків (далі - ПВЗ), що являє собою систему, в якій страховик, який застрахував цивільно-правову відповідальність потерпілого, в частині відшкодування шкоди, пов'язаної з пошкодженням або фізичним знищенням транспортного засобу потерпілого, виконує обов'язки страховика, який застрахував цивільно-правову відповідальність особи, відповідальної за скоєння дорожньо-транспортної пригоди. Така система не вимагає від страховальника укладання додаткових договорів страхування, крім договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, укладеного з страховиком – учасником системи ПВЗ. Переваги такої системи в разі ДТП, полягають у можливості потерпілого звернутись за виплатою відшкодування до «своєї» страхової компанії для отримання відшкодування. Таким чином страховальник має можливість вибрати страхову компанію, яка буде не тільки компенсувати збитки, відповідальним за які є страховальник, але й компенсувати отримані страховальником збитки в ДТП, відповідальним за яку є водій іншого транспортного засобу.

Даною системою прямого врегулювання збитків можна скористатися у випадку, коли ДТП сталася за участю виключно двох наземних транспортних засобів в результаті прямого зіткнення, незалежно від наявності або відсутності потерпілих, яким нанесено шкоду життю та здоров'ю. Окрім цього, обидва транспортні засоби мають бути застраховані, а їх водії є учасниками системи прямого врегулювання збитків, до того ж один з них є повністю винним в ДТП [5].

У висновку вбачаємо за доцільне наголосити на тому, що на разі України визнається однією із прогресуючих країн Європи, і до високих стандартів якої ми так швидко крокуємо. Проте, кількість ДТП у Європі порівняно з нашою державою значно нижча, тому що люди там, перш за все, взаємоввічливіші, а покарання за нехтування ПДР набагато жорсткіші. Враховуючи викладене вище, з метою зменшення кількості ДТП на дорогах України, пропонуємо, як можливі, наступні шляхи: перш за все, це ускладнення процесу навчання у автошколах, для того, щоб підготувати майбутніх водіїв до різних екстремальних ситуацій. По-друге, зробити більш суворішим як адміністративне, так і кримінальне покарання за ДТП. По-третє, це покращення стану доріг на території України, зробивши їх покриття якісним, встановити засоби освітлення на всіх автомагістралях та пригородних територіях країни.

Список використаних джерел:

1. Оpubлiкована статистика ДТП в Україні в 2018 г. URL: <http://autonews.autoua.net/novosti/20627-opublikovana-statistika-dtp-v-ukraine-v-2018-gody.html>
2. Кодекс України про адміністративне правопорушення: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 12.09.2014 року: (Офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В., 2014. 284 с.
3. Кримінальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України: кодекс від 05.04.2001, редакція від 01.05.2016[Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Про правила дорожнього руху України: Постанова Кабінету міністрів України від 10.09.2001 р. № 1306. URL: <https://vodiy.ua/pdr/>.
5. Пряме врегулювання збитків. URL: http://www.mtsbu.ua/ua/for_consumers/145958/.

Мамчур С. М.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Стрільчук В. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Вплив міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування на організацію і функціонування системи місцевого самоврядування в Україні

Місцеве самоврядування в Україні являє собою особливу форму реалізації публічної влади, головною метою якої є не лише забезпечення ефективної організації муніципальної влади, а й вирішення важливих питань та нагальних потреб населення на місцевому рівні. Важливу роль у здійсненні місцевого самоврядування та його розвитку відіграють стандарти як національного, так і міжнародного рівня. Такі стандарти спрямовані на покращення роботи всієї системи органів місцевого самоврядування, і як наслідок удосконалення функціонування місцевого самоврядування в цілому. Тому питання, пов'язане зі стандартами місцевого самоврядування є дуже актуальним і потребує детального вивчення та дослідження.

Мета пропонованого дослідження вбачається у вивченні та здійсненні аналізу міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування, розкритті їх впливу на розвиток місцевого самоврядування в Україні.

Отож, для початку слід зазначити, що міжнародні стандарти місцевого самоврядування – закріплені в міжнародно-правових документах правила, які стосуються належної організації та ефективної діяльності інститутів місцевого самоврядування.

Першим міжнародним документом, який становить собою європейські стандарти місцевого самоврядування є Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями від 21.05.1980 року (Мадридська конвенція 1980 року). Транскордонне співробітництво сфокусовано, насамперед, на співпрацю суміжних регіонів, територій сусідніх країн, які мають спільні кордони. Наявність спільних кордонів є принципово важливою умовою для розвитку транскордонного співробітництва сусідніх територій [1, с. 71]. Транскордонне співробітництво спрямоване на подолання негативних аспектів існування кордонів та має на меті полегшення умов життя населення. Станом на

квітень 2016 р. Мадридська конвенція 1980 р. набрала чинності у 39 країнах Європи. Україна приєдналася до цієї конвенції у 1993 р. [2].

Другим важливим міжнародним документом є Європейська хартія міст (1992 року). Хартія визначає права громадян в європейських містах і є, насамперед, практичним посібником з питань міського управління, регулюючи питання умов проживання, архітектури і будівництва в містах, транспорту, енергетики, спорту і дозвілля, забруднення міст, безпеки на вулицях [3, с. 9]. Україна поки що не приєдналася до даної хартії.

Ще одним вартим особливої уваги документом, який регулює питання організації і діяльності місцевого самоврядування, є Всесвітня Декларація місцевого самоврядування, яка була прийнята 26.09.1985 року. У Декларації наголошується, що принцип місцевого самоврядування має бути визначеним у конституції або основному законі про урядові структури країни [4]. Також у ній визначено основоположні принципи місцевого самоврядування: воля народу – основа влади уряду; ефективна участь належним чином усіх елементів суспільства у підготовці та здійсненні національних планів і програм соціального та економічного розвитку; зміцнення місцевої влади шляхом більш ефективної та демократичної політики; децентралізоване прийняття рішень, що зменшує перевантаження центру, а також поліпшує і прискорює урядові дії [3, с. 10].

Наступним міжнародним документом, який включає в себе європейські стандарти місцевого самоврядування є Європейська декларація прав міст, прийнята 18.03.1992 року. У декларації закріплюється, що жителі європейських міст, розуміючи свою відповідальність за стан міст, виявляють солідарність і беруть на себе зобов'язання домагатися забезпечення всім мешканцям міст рівних прав на: правову і екологічну безпеку, роботу, житло, безпечний рух, охорону здоров'я, спорт і дозвілля, культуру, гармонійне життя, економічний і гармонійний розвиток, політичне життя, послуги і товари, раціональне використання природних ресурсів, розвиток особистості, співробітництво між містами, фінансову забезпеченість, рівноправність [3, с. 11]. На сьогодні, України поки не ратифікувала вище згадані декларації.

Наступним міжнародним документом, який можна вважати основним серед європейських стандартів місцевого самоврядування, є Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 року, ратифікована Україною у 1997 році. У цій Хартії зазначається, що принцип місцевого самоврядування визнається в національному законодавстві та, в міру можливості, в конституції. Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення. Органи місцевого самоврядування мають право використовувати засоби правового захисту для забезпечення вільного здійснення своїх повноважень і поважання принципів місцевого самоврядування, які утілені в конституції чи національному законодавстві [5].

Слід зазначити, з початком ХХІ ст. інститут місцевого самоврядування на Європейському континенті охопила новітня хвиля перетворень. Основними напрямками її виступають регіоналізація, укрупнення територіальних одиниць, децентралізація та реформування системи органів місцевого самоврядування, розвиток міжмуніципального співробітництва, формування дієздатного місцевого самоврядування [3, с. 28].

Існуюча в Україні система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреби суспільства. Проблему передбачається розв'язати шляхом: запровадження обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого

самоврядування та органів виконавчої влади, здатної забезпечити доступність та якість адміністративних та соціальних послуг, що надаються цими органами; створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних (самоврядних) і делегованих повноважень; розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та в системі органів виконавчої влади на місцях на різних рівнях адміністративно-територіального устрою (за принципами субсидіарності та децентралізації); встановлення механізмів державного контролю за законністю рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню адміністративних та соціальних послуг; максимального залучення населення до прийняття управлінських рішень тощо [3, с. 35].

Отже, здійснивши правовий аналіз стандартів місцевого самоврядування, можна прослідкувати, як дані стандарти вплинули на організацію та функціонування системи місцевого самоврядування в Україні. Для початку, слід зазначити, що вибір пріоритетних напрямів у проведенні реформування місцевого самоврядування залежить від економічних, географічних, історичних, етнічних особливостей і традицій кожної держави, розвиненості системи місцевого управління, жорсткості зв'язків між рівнями управління. Важливим для України є досвід регіоналізації, децентралізації та реформування системи органів місцевого самоврядування.

Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування є основним чинником впливу на процес організації, функціонування та розвитку системи місцевого самоврядування у будь-якій демократичній державі. Імплементуючи відповідні норми та реалізуючи на практиці вимоги міжнародних стандартів місцевого управління, країни, в тому числі і Україна, мають можливість побудувати власну реальну модель злагодженої, ефективної та досконалої системи місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Гарагонич В.В. Концептуальні засади транскордонного співробітництва України. Наук. пр. Серія: Історія. – Миколаїв. 2009. № 102. – С. 69-74.
2. Про приєднання України до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями: Постанова Верховної Ради України від 14.07.1993 р. № 3384-ХІІ. Київ: Парламентське видавництво, 2004. – 3 с.
3. Петришина М. О., Петришин О. О. Міжнародно-правові стандарти у сфері місцевого самоврядування. Серія «Наукові доповіді». Харків, 2016. – С. 44.
4. Баймуратов М.О. Міжнародні зв'язки і стандарти в системі місцевого самоврядування України. Муніципальне право України: підруч. Київ, 2001. – 315-348 с.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування: Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985 р. Київ: Парламентське видавництво, 2009. – 16 с.

Марчук Б. І.

Студент 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бучинська А. Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Співпраця ЄС з СОТ

Світова організація торгівлі (СОТ) є міжнародною організацією, яка займається регулюванням товарного обороту, послугами та інтелектуальною власністю між країнами-учасницями шляхом створення рамок для укладення торговельних угод та процесу вирішення спорів, спрямованих на забезпечення дотримання учасниками угод СОТ, які підписуються представниками урядів країн-членів СОТ. Вона забороняє дискримінацію між торговими партнерами, але передбачає винятки для охорони навколишнього середовища, національної безпеки та інших важливих цілей.

Світова організація торгівлі (ang. World Trade Organization - WTO) існує з 1995 року, коли вона замінила відповідно до положень Уругвайського раунду іншу організацію – ГАТТ. Статути обох цих організацій становлять про підвищення рівня життя шляхом «значного скорочення митних та інших торгових бар'єрів та усунення дискримінаційного режиму в міжнародній торгівлі». СОТ «прагне скасувати бар'єри, що перешкоджають розвитку міжнародної торгівлі і забезпечити всім країнам вільний доступ до світових ринків». Таким чином, мета створення цієї організації була визначена як «розвиток системи стабільних правил торгівлі, заснованих на принципі недискримінації держав-членів» [1, с. 328].

З часу закінчення другої світової війни ЄС відіграє головну роль у розвитку міжнародної торгової системи. В даний час ЄС розглядає шляхи модернізації СОТ. Так само, як і ГАТТ (потім СОТ), ЄС була створена з думкою про усунення митних бар'єрів і розвиток торгівлі між державами-членами. Єдиний ринок ЄС будувався частково на правилах і практиці ГАТТ. ЄС завжди належав до основних пропагандистів ефективної міжнародної торгівлі, заснованої на принципах верховенства закону. Така система допомагає забезпечити компаніям з ЄС доступ для зарубіжних ринків на справедливих засадах, що підтримує економічне зростання як в даній країні, так і в третіх країнах, особливо в країнах менш розвинених.

Спільна торговельна політика ЄС відноситься до сфер, в яких ЄС має повні і виняткові повноваження. Іншими словами, в СОТ ЄС виступає в якості єдиного суб'єкта, представленого Комісією, а не державами-членами. Від імені всіх 28 держав-членів комісія обговорює торговельні угоди і відстоює інтереси ЄС перед органом з вирішення спорів СОТ. Комісія подає Раді і Європейському парламенту регулярні доповіді і розглядає їх думку про зміст багатосторонніх обговорень і стратегій їх проведення. Згідно з Лісабонським договором, Рада і Парламент є співзаконодавцями і мають таке ж право вирішувати питання, пов'язані з міжнародною торгівлею.

За допомогою СОТ, ЄС також прагне підтримувати створення багатосторонніх рамок торгових переговорів з метою доповнення та можливої заміни двосторонніх переговорів. Глухий кут, в якому опинився Доський раунд, і той факт, що інші торгові партнери віддають перевагу двостороннім угодам, змусили ЄС для часткового перегляду довгострокової стратегії і повернення до двосторонніх і регіональних переговорів.

В 2001 р. члени СОТ розпочали раунд амбітних багатосторонніх торгових переговорів, званих Доський раундом або Доським порядком денним розвитку. Основна мета цього, в свою чергу, дев'ятого раунду світових торгових переговорів – домогтися того, щоб розвиток став основним елементом світової торгової системи.

Доські переговори спрямовані на вирішення торговельних протиріч між розвинутими постіндустріальними країнами і країнами, що розвиваються, оскільки за минуле десятиліття значимість цієї групи у світовій торговельній системі значно зросла. Метою є підвищення здатності країн, що розвиваються, до отримання вигоди від міжнародної торгівлі та допомога в боротьбі з бідністю.

Доський порядок денний розвитку заснований на принципі єдиного пакету і триває. Як і попередні раунди він спрямований на подальшу лібералізацію торгівлі. Переговорники мають також переглянути правила торгівлі і адаптувати їх до постійно змінної світової системи торгівлі.

Доський порядок денний розвитку заснований на трьох стовпах:

1) доступі до ринку сільськогосподарської продукції (включаючи митні тарифи і субсидії), промислової продукції і послуг;

2) правилах, наприклад, що стосуються полегшення торгівлі та боротьби з демпінгом;

3) розвитку.

Проте переговори зайшли в глухий кут у важливих областях, в основному пов'язаних з доступом до ринку. Найбільш розбіжностей пов'язано з позиціями країн, що розвивають свою економіку і країн або промислово розвинених блоків щодо методів перетворення Міжнародної торгової системи.

ЄС підтримав початок масштабного і амбітного раунду переговорів, тому що визнав це кращим способом гарантувати всім учасникам економічне зростання та вигоду від розвитку і забезпечення необхідних компромісів. Незважаючи на зусилля багатьох учасників (в тому числі особливо ЄС) успішне завершення процесу переговорів, поки що здається недосяжним.

Глухий кут у СОТ свідчить також про те, що Міжнародна система торгівлі протягом останніх 20 років глибоко змінилась. Система розвивається, а нові суб'єкти – в основному країни з перехідною економікою і країни, що розвиваються, – відіграють ключову роль. Лібералізація міжнародної системи торгівлі виявилася вигідна для деяких країн, що розвиваються, в результаті чого вони мають безпрецедентне стійке економічне зростання. ЄС повністю усвідомлює ці зміни і вказує на необхідність вийти за рамки існуючої логіки переговорів і спробувати більш сучасний підхід до зростаючої ролі нормативних питань порівняно з питанням тарифів [2].

Членами СОТ є майже всі великі держави. Крім економічних переваг, що досягаються зниженням бар'єрів у торгівлі, система цієї організації позитивно впливає на політичну і соціальну ситуацію в країнах та добробут громадян.

Система СОТ заохочує конкуренцію і знижує бар'єри торгівлі, внаслідок виграють споживачі. Найбільшою вигодою вільної торгівлі для споживача – зниження вартості життя. Внаслідок зниження протекціоністських торговельних бар'єрів дешевшають готові імпортовані послуги та товари, вітчизняна продукція [2].

Також перевагою вільної торгівлі є ширший вибір товарів і послуг. Зовнішня конкуренція стимулює вітчизняне виробництво, безпосередньо знижує ціни і підвищує якість продукції.

Збільшення експорту вітчизняної продукції також збільшує доходи виробників, податкові надходження в бюджет, тобто і доходи та добробут людей в цілому. Чітку межу між впливом вільної торгівлі на споживачів, виробників і державу провести неможливо. Зниження торговельних бар'єрів сприяє ріст торгівлі, а це веде до підвищення як державних, так і особистих доходів.

Список використаних джерел:

1. Klemens Budzowski, Stanisław Wydymus. - Kraków : Akademia Kraków: Akademia Ekonomiczna. Katedra Handlu Zagranicznego, 2000. - S. 328-336.
2. Unia Europejska a Światowa Organizacja Handlu // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/pl/sheet/161/unia-europejska-a-swiatowa-organizacja-handlu>
3. Світова організація торгівлі (World Trade Organization) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wto.org>

Мельник Г. І.

Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ

Перспективи становлення України як соціально-правової держави

Соціально-правова держава - закономірний етап еволюційного розвитку державних форм суспільного устрою. Можна сміливо говорити, що соціально-правові держави на сучасному етапі історичного розвитку людства є найвищим досягненням цивілізації та втіленням в життя гуманістичних загальнолюдських цінностей, принципів свободи й законності, метою забезпечення благополуччя та процвітання суспільства.

Характерною рисою соціально-правової держави є визнання, дотримання та захист життєво важливих для кожної людини соціальних прав. Зв'язок соціальної держави з правовою природою є важливою передумовою законодавчого закріплення соціальних функцій [1, с. 123].

В даний час соціальна держава існує в трьох основних проявах: науковому – як ідея та її концептуальний розвиток; нормативному – як конституційний принцип; емпіричному – як реальна практика діяльності державних інститутів щодо вирішення соціальних проблем суспільства.

Наразі умовами існування соціально-правової держави є: демократична організація державної влади; високий моральний рівень громадян і перш за все – посадових осіб; значний економічний потенціал, що дозволяє здійснювати заходи для перерозподілу доходів, істотно не обмежуючи стан власників; соціально орієнтована структура економіки, що проявляється в існуванні різних форм власності зі значною часткою держави в окремих сферах господарства [2, с. 49]; існування громадянського суспільства та розвиток його інститутів; виражена соціальна спрямованість політики держави, що проявляється в розробці різноманітних соціальних програм і пріоритетності їх реалізації; встановлення загального блага; утвердження в суспільстві соціальної справедливості; забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності та рівних стартових можливостей для самореалізації.

Для втілення цих умов має існувати розвинене соціальне законодавство, що містить норми, які є реально діючими, а не декларативними, та базуються на взаємній соціальної відповідальності суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб. Важливим фактором є активна соціальна політика, спрямована на підтримку стабільності та високої ефективності системи соціального захисту населення і духовно-моральних засад суспільства. Цього неможливо досягнути без піклування держави за збереження й поліпшення навколишнього середовища, зміцнення екологічної безпеки. Крім того, потрібно виховувати суспільну нетерпимість до проявів бюрократизму,

корупції, беззаконня, тіньових економічних і соціально-політичних відносин та інших негативних проявів.

Позитивним кроком для подальшої розбудови соціально-правової держави в Україні стала ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.) [1]. Угода про асоціацію за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України. Вона визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та економічного інтеграції» і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. Адаптація вітчизняного законодавства до європейського та імплементація європейських принципів, дозволяє вийти на якісно новий рівень функціонування соціально-правової держави.

Для ефективності та результативності даного процесу, вбачаємо за необхідне виділення таких напрямів: активізація антикорупційної політики, безпека навколишнього середовища, соціальний захист населення. Щодо останнього, важливим аспектом є імплементація європейського досвіду шляхом прийняття Соціального кодексу. На нашу думку, Соціальний кодекс має відповідати положенням Кодексу соціального забезпечення, підписаного державами - членами Ради Європи в Страсбурзі [2], який визначає: порядок надання медичної допомоги; допомоги з хвороби, безробіття, старості; в разі виробничої травми; сім'ям з дітьми, у зв'язку з вагітністю та пологами, з інвалідності, у разі смерті годувальника та на поховання.

Таким чином, сильною стороною соціально-правової держави є визнання, дотримання і захист життєво важливих для кожної людини соціальних прав. Проте, державу можна назвати соціальною, за умови, що розроблено та нормативно закріплено механізми реалізації соціальних прав особи, функціонує розвинене громадянське суспільство, здатне контролювати публічну владу. Початкові кроки в даному напрямі було здійснено в результаті євроінтеграції України та прагнення до адаптації законодавства ЄС. Але у перспективі важливим засобом становлення та закріплення умов соціально-правової держави може стати прийняття Соціального кодексу, який би містив не декларативні норми, а реальні гарантії високого рівня соціального захисту населення.

Список використаних джерел:

1. Головащенко О. С. Вплив глобалізації на розвиток соціальної правової держави. Форум права. 2013. № 3. С. 123–127.
2. Корнієвський О. А. Шляхи формування соціально правової держави. Політологічні студії. 2016. Вип. 5. С. 48-57.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. №1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_011 (дата звернення 05.04.2019).
4. Протокол до Європейського кодексу соціального забезпечення (ETS № 48 A). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_330 (дата звернення 05.04.2019).

Мельник В. В.

Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бучинська А. Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Правове регулювання виробництва та реалізації м'яса в Україні

Сільське господарство є однією з головних галузей матеріального виробництва. Воно відіграє важливу роль у житті українського суспільства, оскільки сільськогосподарське виробництво існує і розвивається передусім для задоволення першочергової життєвої потреби людей — потреби у продуктах харчування, а промисловості — в сировині.

М'ясо та вироби з нього є одним з найважливіших продуктів харчування, оскільки містять майже всі необхідні для організму людини поживні речовини. У нашій державі виробництво м'яса та м'ясної продукції врегульовано ЗУ «Про племінну справу у тваринництві», «Про ветеринарну медицину», «Про охорону навколишнього середовища», «Про пестициди та агрохімікати», та інші, а також низкою підзаконних нормативно-правових актів.

Виробництво м'яса в Україні (не враховуючи тимчасово окуповані території АР Крим, м. Севастополь та частину зони проведення антитерористичної операції) на період 2017 року становило 3,26 млн. тонн (у живій вазі), що на 0,4% менше, ніж за аналогічний період минулого року. Станом на 1 січня 2018 р. поголів'я ВРХ скоротилося на 1,5% (3 628,4 тис. гол), свиней — на 8,2% (6 120,4 тис. гол), а поголів'я птиці зросло на 1,7% (205 102,9 тис. гол), у порівнянні з 2016 р. У структурі споживання м'яса українцями найбільш вагомою залишається частка птиці — 48%, на свинину припадає 37%, на яловичину — 14%, на інші види — 1%.

Сільськогосподарські підприємства і великі фермерські господарства, які утворилися на базі колишніх колективних сільськогосподарських підприємств у результаті їх реорганізації, не мають власних фінансових ресурсів для розвитку м'ясного скотарства, а джерела державної підтримки є вкрай обмеженими. Отже, найбільші можливості швидкими темпами збільшувати концентрацію м'ясного виробництва мають вертикально інтегровані структури (агрохолдинги та інші великі агробізнесові формування). У зв'язку з цим дослідниками пропонується з перелічених вище моделей визнати пріоритетною індустріальну модель розвитку м'ясного скотарства на засадах великого бізнесу [3, с. 62].

Для продукції сільського господарства, у тому числі м'яса та м'ясопродуктів, розробляють два види нормативних документів: стандарти та технічні умови. Зупинимось більш докладно на їх характеристичі.

Взагалі в Україні діє близько 100 національних стандартів (далі – ДСТУ) та 150 технічних умов, що не є стандартом (далі – ТУУ) щодо визначення мікроелементів, нітратів та інших небезпечних речовин у м'ясі [1, с. 113].

Більшість з ТУУ розробляється на продукцію, що не витримує вимог стандартів та виробляється з погіршеними показниками якості та безпеки. Крім того, невідповідність ТУУ стандартам та нормативно-правовим актам з'являється ще і тому, що власники ТУУ не відслідковують зміни, що відбуваються у законодавстві України.

Правове регулювання безпеки виробничого процесу передбачає дотримання правил техніки безпеки, відповідних стандартів, технічних умов, регламентів, правил, нормативів тощо в процесі виробництва цієї продукції. У скотарстві цей комплекс складається із дотримання стандартів на продукцію і пов'язані з ним стандарти на

стадо, кормові засоби і ветеринарні препарати, обладнання і машини, на технології і методи визначення якості [2, с. 27].

Таким чином, правове регулювання скотарства включає нормативно-правові акти щодо племінної справи, забезпечення кормами та пасовищами, ветеринарного супроводу діяльності, обов'язкових вимог до якості та безпечності виробленої м'ясної продукції.

Оскільки Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС, цікавим є досвід з питань виробництва та реалізації м'яса в Європейському співтоваристві. Метою політики Європейського союзу (ЄС) в області продовольчої безпеки є захист споживачів і одночасне забезпечення безперешкодного функціонування єдиного ринку. Починаючи з 2003 року ця політика зосереджена на концепції контролю як засобів виробництва (наприклад, корми для тварин), так і результатів (наприклад, основного виробництва, переробки, зберігання, транспортування та роздрібно торгівлі).

ЄС встановив стандарти контролю в галузі гігієни харчування та харчових продуктів, здоров'я і благополуччя тварин, здоров'я рослин і запобігання небезпеки забруднення речовинами, зовнішніми, такими, як пестициди. На кожному етапі проводяться ретельні перевірки, а імпорт м'яса за межами ЄС повинен відповідати тим же стандартам і проходити ті ж перевірки, що і продукти, вироблені на території ЄС.

Стратегія Європейського Союзу в області продовольчої безпеки стосується комплексного підходу до питань виробництва, упаковки, розподілу та споживання продуктів харчування, охоплюючи повний виробничий цикл. Він заснований на трьох основних компонентах, які складають: 1) юридичні вимоги до безпеки харчових продуктів і кормів, 2) наукові розробки, 3) контроль.

Особливу увагу необхідно звернути на контроль якості в секторі виробництва сільськогосподарської продукції на території ЄС, що здійснюється на декількох рівнях, реалізуючи таким чином ідею комплексного підходу у сфері сільськогосподарського виробництва, відповідно до філософії «від поля до столу». Необхідність виконання, окремими ланками виробничого ланцюга, переліку вимог і обов'язків та встановлення стандартів якості гарантує кінцевим споживачам отримання високої якості. Комісія ЄС постійно перевіряє виконання положень про корми і продукти харчування, контролюючи чи законодавство ЄС було відповідно імплементоване в національне законодавство і реалізовано всіма країнами ЄС.

Отже, безпека м'яса та м'ясних продуктів – це проблема продовольча, що є найбільш актуальною для людства. Належить вона до довгострокових і найскладніших не тільки в Україні, а й у світовій економіці. Від її розв'язання залежить реалізація генетичного потенціалу населення країни, гармонійний розвиток фізичних сил і духовних здібностей людини.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко В. М. Правове регулювання якості та безпечності сільськогосподарської продукції // Аграрне право: підруч. / за заг. ред. В.М. Єрмоленко. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.
2. Ковальчук Т. Г. Правові питання забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування: дис. канд. юрид. наук: 12.00.06 / Ковальчук Тетяна Григорівна; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – К., 1996.
3. Шлапак О. В. Стратегічні напрями розвитку галузі м'ясного скотарства в Україні / О. В. Шлапак // Економіка України, – 2013, – №3. – С. 57-65.
4. Charakterystyka i kierunki rozwoju sektora wołowego Unii Europejskiej, w kontekście współpracy handlowej i potencjału eksportowego europejskiej wołowiny do

Turcji // [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.zasmakujweuropie.eu/files/download/Zasmakuj_w_Europie_Publikacja.pdf

5. Василенко Л. П. Стан правового регулювання діяльності органів державного управління щодо протидії негативному впливу біологічних та інших шкідливих факторів на довкілля / Леся Павлівна Василенко. // Право і суспільство. – 2018. – №1. – С. 154–159.

6. Василенко Л. П. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері поведіння з відходами [Електронний ресурс] / Леся Павлівна Василенко // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/3/15.pdf>.

Місько А. Ю.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Черниш Р. Ф., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Особливості використання тактичних прийомів при проведенні допиту неповнолітніх та малолітніх осіб

Як свідчать реалії сьогодення, допит є однією з найпоширеніших форм отримання інформації, яка має значення для кримінального провадження. Через фіксацію показань, які отримує слідчий відбувається процес формування і подальшої оцінки та перевірки доказової бази. За результатами вказаної процесуальної дії здобувається і перевіряється досить значна частина фактичних обставин кримінального правопорушення, встановлюються мотиви та мета, а також умови, за яких воно вчинялося. Чинне кримінально-процесуальне законодавство дозволяє допитувати як повнолітніх так і малолітніх та неповнолітніх осіб, однак з врахуванням певної специфіки.

Тактика допиту виробляється з урахуванням основних положень, що стосуються процесу отримання свідчень в цілому. Однак, вказане жодним чином не свідчить про те, що при проведенні допиту малолітніх та неповнолітніх осіб слідчий повинен використовувати такі ж тактичні прийоми, що і при допиті повнолітніх. Специфіка тактичних прийомів, реалізованих в ході розглянутої слідчої дії, тобто допиті, чітко проявляється ще на стадії підготовки вищевказаної слідчої дії [3, с. 279].

Системи тактичних прийомів, спрямовані на подолання наслідків дії окремих психологічних особливостей, притаманних психіці неповнолітніх, які є бар'єром для одержання слідчим повних і таких, що відповідають істині, показань. Щодо неповнолітніх допитуваних пропонується застосовувати тактичні прийоми допиту: створити певну обстановку допиту, сприятливу для встановлення психологічного контакту; бути ввічливим та уважним, маючи на увазі підвищену самооцінку допитуваного; з'ясувати зміст фантазій неповнолітнього, виявити характер мрій; особливу увагу звертати на формування запитань - вони повинні мати зрозумілу, чітку форму, бути доступними неповнолітньому, враховувати віковий та інтелектуальний розвиток; не вживати складні, незрозумілі слова та терміни [4, с. 119].

Згідно зі ст. 226 КПК незалежно від присутності на допиті додатково залучених осіб допит неповнолітнього не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день [1].

Важливою умовою допиту неповнолітнього потерпілого або свідка, яка дозволить забезпечити отримання повних і достовірних показань, є встановлення

психологічного контакту між ним та слідчим. Для цього рекомендується провести бесіди на загальні теми (ігри, навчання, нові фільми, книжки спорт та ін.), продемонструвати знання його потреб та інтересів. При допиті неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого слідчий повинен триматись спокійно, доброзичливо, але й достатньо твердо.

Враховуючи необізнаність підлітка щодо функцій органів досудового розслідування, слідчому потрібно інформувати допитуваного про свої повноваження, пояснити йому, хто і навіщо бере участь у слідчій дії, а також зазначити мету проведення вищевказаної дії. Слідчому потрібно без поспіху, зрозумілою мовою, підбіраною інтонацією роз'яснювати допитуваному його права та обов'язки, мету виклику [2, с. 210].

Допит неповнолітніх ніколи не проходить без участі законного представника, педагога або психолога, а за необхідності лікаря. До початку допиту вищевказаним особам, роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання. Залежно від характеру взаємин малолітнього чи неповнолітнього із законним представником і обставин кримінального провадження слідчий, прокурор має право на власний розсуд або за погодженням із допитуваною особою визначати, хто саме із законних представників буде присутнім під час допиту [1]. Поряд з тим необхідно коректно дізнатися, чи не отримував допитуваний порад і рекомендацій щодо поведінки на допиті, не вимагав хто-небудь дати неправдиві свідчення, а також уточнити чи до даної події не причеті дорослі особи [4, с. 180]. Участь педагога, психолога також може бути необхідною у разі, якщо потрібними є спеціальні знання у галузі педагогіки чи психології. Перед допитом слідчий може порадитись з педагогом, лікарем, законним представником з приводу тактики ведення допиту, формулювання і послідовності постановки запитань неповнолітньому, які запитання доцільно поставити їм самим.

Слід пам'ятати, перш за все, при допиті дітей, які зазнали різного роду сексуальним посяганням або спостерігали протиправні, насильницького характеру дії своїх батьків або, можливо, систематично були присутніми при вчиненні протиправних дій зі сторони дорослих [5, с. 62-63].

Підсумовуючи вищевикладене можливо прийти до висновку проте, що проведення допиту малолітніх та неповнолітніх як окремої категорії суб'єктів у кримінальному провадженні обумовлюється віковими особливостями їх психіки, що впливають на характер сприйняття, запам'ятовування та відтворення допитуваними обставин справи.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс].– 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>
2. Лівшиць О.М. . Белкін Р.С. Тактика слідчих дій. - М.. 1997.
3. Мінковський Г.М. Розслідування і судовий розгляд справ про злочини неповнолітніх / Г.М. Мінковський. - М. : Юридична література. - 2009 р. - 346 с.
4. Павлюк Н. В. Залучення спеціаліста у допиті неповнолітніх - напрямок оптимізації розслідування злочинів/Н. В. Павлюк // Питання боротьби зі злочинністю. -Х.: Право, 2012, N Вип. 23.-С.215-222
5. Пронін К.В. Тактика допиту в суді: процесуальні криміналістичні аспекти: навчальний посібник для вузів / К.В. Пронін. - М.: Юстицінформ. 2006. - 160 с.
6. Черниш Р.Ф. Використання протоколів, складених за результатами оперативно-розшукових заходів, як доказів у кримінальному процесі [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу:

https://scholar.google.com.ua/scholar?q=related:PQlPAKxKrN0J:scholar.google.com/&scioq=&hl=ru&as_sdt=0,5

7. Черниш Р.Ф. Щодо необхідності правової регламентації процедури внесення подання про усунення причини та умов, які сприяли вчиненню злочину [Електронний ресурс]. – 2015. Режим доступу до ресурсу: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/5461/1/NPRPVPUPU_2015_7_158-160.pdf

Мишкин А. А.

Студентка 2 курса факультета управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Халецкая Т. М., кандидат юридических наук, доцент Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Способы охраны и защиты изображения физических лиц в Республике Беларусь

Согласно Конституции Республики Беларусь человек, его права, свободы и гарантии являются высшей ценностью и целью государства и всего общества (ч.1 ст.2). Также из содержания Конституции следует, что каждому человеку гарантируется защита его личных немущественных прав, таких как свобода, неприкосновенность, честь и достоинство личности (ч.1 ст. 25, ст. 28). К охраняемым Конституцией нематериальным благам относится и внешний индивидуальный облик, вид человека, который принадлежит ему от рождения и является неотчуждаемым, а также основанное на нем право на изображение гражданина [1]. Изображение гражданина – это его образ, который представлен совокупностью его наружных признаков, запечатленный в какой-либо объективной форме (например, в произведении изобразительного искусства, на фотографии и т.п.).

Право на изображение гражданина является нематериальным благом и должно быть обеспечено законными способами его осуществления и защиты. В случае посягательства на указанное благо, в том числе путем обнародования, использования и распространения изображения гражданина без его согласия, гражданин может воспользоваться разрешенными законом способами защиты. Так гражданин может в судебном порядке требовать:

- 1) прекращения использования своего изображения;
- 2) выплаты денежной компенсации за незаконное использование изображения;
- 3) компенсации морального вреда;
- 4) возмещения убытков, которые были получены в результате распространения его изображения.

Защиту изображения гражданина после его смерти могут осуществлять его дети, переживший супруг или родители [4].

В Республике Беларусь предусмотрен ряд случаев, когда согласие на распространение и обнародование изображений гражданина не требуется.

Во-первых, изображение гражданина может быть обнародовано и использовано в целях защиты правопорядка и государственной безопасности (например, в связи с розыском граждан). Во-вторых, если съемка была произведена в общественных (публичных) местах, т.е. открытых для свободного посещения, доступных всем гражданам и другим физическим лицам без каких-либо ограничений,

и на публичных мероприятиях с возможностью ограниченного доступа, то согласие тоже не требуется. В-третьих, согласие гражданина на обнародование и использование его изображения не требуется, если он позировал за плату, т.е. получил вознаграждение за использование своего внешнего облика на изображении или серии изображений. Примером данного обстоятельства может служить фотосессия модели [3, с. 106-108].

Для Республики Беларусь, на сегодняшний день вопрос охраны и защиты изображения физического лица является актуальным. Именно поэтому 30 октября 2018 г. Конституционный Суд Республики Беларусь, рассматривая дело об охране изображений физических лиц, принял решение «О правовом регулировании в гражданском законодательстве использования и охраны изображения гражданина».

По мнению Конституционного Суда, конкретное изображение гражданина, зафиксированное на материальном носителе, должно охраняться: нормы гражданского законодательства должны не только устанавливать способы такой охраны, но и определять режим использования изображения гражданина другими лицами [2].

Исходя из всего изложенного, можно увидеть, что Конституционный Суд свидетельствует о наличии правовой неопределенности в гражданском законодательстве и о том, что охрана изображения физических лиц не обеспечена надлежащим правовым механизмом. Поэтому Конституционный Суд вынес решение целесообразности внесения в Гражданский Кодекс Республики Беларусь соответствующих изменений, которые восполнили бы пробелы в законодательстве относительно данного аспекта.

Следовательно, мы считаем, что важной задачей на сегодняшний день в Республике Беларусь является совершенствование охраны изображения гражданина и увеличение способов его защиты.

Список использованных источников:

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года : с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. – 10-е изд., стер. – Минск : Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2019. – 62 с.
2. О правовом регулировании в гражданском законодательстве использования и охраны изображения гражданина [Электронный ресурс] : решение Конституционного Суда, 30 окт. 2018 г. // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.
3. Мазаев Д.В. Охрана изображения гражданина в сети Интернет // Вестник Саратовской государственной юридической академии. 2016, №6 (113). – С. 106 – 108.
4. Защита изображений граждан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon-zp.ru/juridicheskie-uslugi/dlja-fizicheskikh-lic/zacshita-izobrazhenij-grazhdan/>. – Дата доступа: 17.02.2019.

Огіньська А. І.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Стрільчук В. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Муниципальная варта, як український аналог муніципальної поліції

Відповідаючи на запитання, що слід розуміти під муніципальною поліцією, перш за все зазначимо, що це правоохоронний орган, який знаходиться під контролем муніципальної влади. Муніципальна поліція отримує заробітну плату з місцевого

бюджету і, як правило, у неї дещо вужчий обсяг повноважень у порівнянні з національною поліцією.

У теорії поліцейстики не втрачає актуальності питання щодо співвідношення понять «муніципальна поліція» та «місцева поліція». У сучасній поліцейстичі висловлюються думки щодо можливості їх ототожнення. Водночас слід визнати, що поняття «місцева поліція» є набагато ширшим у порівнянні з поняттям «муніципальна поліція». Адже перше вживається для визначення усієї сукупності структурних підрозділів, відділів територіальної поліції, які виконують відповідні функції на місцях. Вони не підпорядковані органам місцевого самоврядування і фінансуються з Державного бюджету України, а також інших джерел, не заборонених законом.

Натомість підрозділи муніципальної поліції створюються територіальними громадами та підпорядковуються виключно органам та посадовим особам місцевого самоврядування. На рівні окремого населеного пункту вони локально реалізують специфічну соціальну місію з виконання сформульованого у рішеннях органів місцевого самоврядування «соціального замовлення» на охорону громадського порядку [1].

В скорому часі, так би мовити українським аналогом муніципальної поліції, повинна стати муніципальна варта - орган в системі місцевого самоврядування, що планується до створення, з метою забезпечення на території, що перебуває під юрисдикцією відповідної ради, охорони громадського порядку, законності, прав, свобод і законних інтересів громадян та утримується за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

Як зазначається у перспективному законодавстві, основними завданнями муніципальної варти повинні стати:

1. забезпечення охорони громадського порядку на території юрисдикції відповідної місцевої ради, у взаємодії з органами внутрішніх справ;
2. профілактика правопорушень;
3. інформування органів та підрозділів внутрішніх справ про вчинені або ті, що готуються, злочини, місця концентрації злочинних угруповань;
4. виконання окремих адміністративних стягнень;
5. охорона майна, що перебуває у комунальній власності;
6. надання окремих видів правової та соціальної допомоги громадянам, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям, що здійснюють свою діяльність на території відповідної міської ради та місцевої ради об'єднаної територіальної громади;
7. сприяння органам внутрішніх справ України, іншим правоохоронним органам, державним органам, які забезпечують недоторканість державного кордону та охорону суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, в реалізації ними своїх повноважень [2].
8. сприяння виконанню рішень відповідних рад, що утворили муніципальну варту, прийнятих у межах їх повноважень з питань:
  - контролю за дотриманням земельного та природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, інших природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення;
  - благоустрою території, контролю за дотриманням правил санітарії, чистотою вулиць, парків, скверів та прибудинкових територій;
  - охорони державних символів, символів територіальної громади та пам'яток культури міста;
  - паркування автотранспорту;

- охорони пам'яток історії і культури, архітектури та містобудування, палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників;
- організації торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування;
- врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей у разі стихійного лиха, екологічних катастроф, епідемій, епізоотій, пожеж, інших надзвичайних ситуацій;
- забезпечення громадського порядку при проведенні карантинних заходів під час епідемій та епізоотій;
- взяття участі у межах своїх повноважень у забезпеченні військового та надзвичайного стану.

Правовою основою діяльності муніципальної варти буде Конституція України, міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною у встановленому порядку, Закон «Про муніципальну варту», інші закони, акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, а також статут територіальної громади, положення про муніципальну варту, Дисциплінарний статут муніципальної варти [3].

Муніципальну варту очолюватиме начальник, призначений на посаду за рішенням міської ради чи місцевої ради об'єднаної територіальної громади на термін повноважень відповідної ради. Кандидат на цю посаду буде відбиратися на конкурсній основі спеціально створеною тимчасовою комісією відповідної ради. На перший погляд все закономірно, але, зважаючи на децентралізацію влади та розширення повноважень територіальних громад, така процедура обрання начальника муніципальної варти виглядає дещо архаїчною. В такому разі було б доречніше запровадити виборну процедуру, щоб майбутній керівник муніципальної варти обирався безпосередньо територіальною громадою [4].

Отже, представниками муніципальної варти, як правило, будуть добре відомі громаді жителі. Таким чином місцеве населення знатиме своїх охоронців, що значно підвищить довіру до них.

Ще один позитивний аспект вбачається у постійній дислокації муніципальної варти на одному й тому самому місці, працівники якої зможуть краще вникнути у специфіку власної роботи, а також ефективніше вирішувати проблеми, що можуть перешкоджати належній охороні громадського порядку, забезпеченню законності, прав, свобод і законних інтересів жителів даної місцевості. У разі успішної співпраці між територіальною громадою та муніципальною вартою повинні виникнути хороші взаємовідносини, побудовані на довірі та повазі.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про муніципальну варту від 18.05.2015 №2890 // Відомості Верховної Ради України -2015.
2. Муніципальна варта // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Муніципальна_варта;
3. Чим займатиметься муніципальна варта // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dsnews.ua/politics/chim-zaymatimetsya-munitsipalna-varata-21052015133000>;
4. Муніципальна поліція мене береже // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2457/180/87282/>.

Оніщук О. О.

Магістранка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Мирова угода в господарському процесі

Мирова угода на сьогоднішній день є не тільки одним із засобів припинення спору (ворожнечі) між учасниками правовідносин, а й вагомим інструментом вирішення цих питань, які виникають у процесі їх діяльності, шляхом знаходження компромісу та взаємних поступків.

Актуальність даної теми обумовлена тим, що у національній процесуальній науці, мирова угода сторін, порядок її визнання та примусового виконання залишаються дискусійними, що спричиняє проблеми на рівні правозастосування.

Щодо теоретичного визначення поняття мирової угоди єдиної думки в науковій літературі не сформовано. Як вказує Л. Феденяк, мирова угода означає укладену сторонами і затверджену судом угоду, відповідно до якої позивач і відповідач шляхом взаємних уступок ліквідують спір, що виник між ними [1, с. 53-56].

Метою мирової угоди є усунення існуючого в даний час спору на погоджених сторонами умовах і саме цим має визначатися її зміст. А.О. Згама визначає два види мирових угод: обов'язкові (щодо умов, розміру і строків зобов'язань) й факультативні (про відстрочку або розстрочку виконання зобов'язання, уступки права вимоги, визнання боргу або зменшення його розміру) [2, с. 110-113].

На нашу думку, мирова угода є документом комплексної правової природи – це матеріально – правовий договір, укладення якого призводить до процесуально – правових наслідків.

Мирова угода націлена, насамперед, на врегулювання спору між сторонами, та її умови стосуються виключно їх. Мирова угода має і свої переваги це насамперед економія часу, спрощення роботи суду, та швидке вирішення спору. Зважаючи на велику завантаженість судів та тривалий розгляд справи, наявність нових обставин справи, що не були відомі раніше. Все це є обставинами без яких не можливий розгляд справи, але разом із тим вони затягують процес розгляду справи не невизначений термін. Тобто справа може переноситися, бути передана на доопрацювання і т.д. [3, с.136].

Саме тому, на полегшення та швидкий розгляд справи з'являється поняття мирова угода, що докорінно змінює ситуацію. Тобто, позитивним є момент, що сторони самі в праві домовитися і вирішити свої претензії одне до одного. Угода обов'язково укладається у письмовій формі де сторони в праві зазначити свої побажання і шляхи їх вирішення. Але разом з тим є і негативний момент затвердження мирової угоди в подальшому розгляді справи у судовому розгляді позбавляє позивача права на повторне звернення до суду.

Діючий ГПК України не визначає на якій стадії господарського процесу суб'єкти мають право укласти мирову угоду. Вищий господарський суд України в п. 4 інформаційного листа від 20.10.2006 р. № 01-8/2351 визначає, що «...затвердження апеляційною інстанцією мирової угоди, укладеної сторонами в процесі апеляційного провадження, не є можливим, оскільки це потягло б за собою скасування рішення місцевого господарського суду з відповідної справи, що допускається виключно з підстав, передбачених ст. 104 ГПК України» [4].

Затвердження господарським судом мирової угоди з одночасним припиненням провадження у справі є одноактною процесуальною дією і не може розцінюватися як

два самостійних акти. Отож, мирову угоду не можна розглядати як цивільно-правову і визнавати недійсною у позовному провадженні, оскільки порядок її укладання та затвердження регламентовано відповідними положеннями ГПК України (Постанова Верховного Суду України від 20.01.2009 № 24/489). Проте, ухвала про затвердження мирової угоди, з мотивів її нерозривності з самою мировою угодою, може бути оскаржена до суду.

Слід зазначити, що у ст. 78 ГПК України безпосередньо не вказано, що господарський суд повинен перевірити відповідність мирової угоди вимогам закону, на відміну від зменшення розміру позовних вимог, визнання позову відповідачем. Вважаємо, що аналогічним чином має вирішуватися і питання затвердження судом мирової угоди: господарський суд не затверджує мирову угоду, якщо вона не відповідає закону, або за своїм змістом вона є такою, що не може бути виконана у відповідності з її умовами, або якщо така угода остаточно не вирішує спору, чи може призвести до виникнення нового спору [5].

Таким чином, можна сказати, що мирова угода є компромісним вирішенням проблеми, але попри це, вона, все-таки, потребує волі сторін щодо виконання пунктів угоди.

Список використаних джерел:

1. Фединяк Л. Мирова угода як спосіб врегулювання цивільно – правових спорів : окремі питання. Право України. 2003. № 4. С. 53-56.
2. Згама А.О. Деякі аспекти укладання мирової угоди в господарському процесі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 110-113.
3. Беляневич О.А. Процесуальні аспекти укладання мирової угоди в господарському суді. Вісник господарського судочинства. 2008. № 4. 136 с.
4. Про деякі питання практики застосування у вирішенні спорів окремих норм процесуального права (за матеріалами справ, розглянутих Верховним Судом України): Інформаційний лист Вищого господарського суду України № 01-08/204 від 09.04.2009 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_631600-09.
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, 19-20, 21-22. 144 с.

Остапчук Г. А.

Студентка І курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Кайданович Т. М., старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Домашнє насильство: національне і міжнародне регулювання

Насамперед ми хотіли б зазначити те, що Україна є демократичною державою, що пов'язує її з ідеями рівності, справедливості, свободи і, найголовніше, забезпечення і захист прав свого населення. В статті 3 Конституції України, як основного Закону, проголошується те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Україна ратифікувала чимало міжнародних договорів з прав людини, зокрема: Загальну декларацію з прав людини [2], Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання [3] ,

визначи цим на міжнародному рівні про захист прав громадян своєї держави, про проголошення рівності прав для всього суспільства.

Але дедалі частіше починає з'являтися питання про охорону потерпілих у сім'ї, про захист жертв від домашнього насильства. З кожним роком шокуюча статистика щодо безчинства вдома невпинно зростає у кожному куточку світу. Так, у США жінка страждає від фізичного насилля кожні 18 хвилин. За статистикою 1987 року, 62% убивств жінок було вчинено їхніми чоловіками. У Перу 70% усіх зареєстрованих злочинів становить фізичне насильство в сім'ї. Значного поширення набуло сексуальне насильство – у Канаді, Новій Зеландії, США та Великобританії кожна шоста жінка була зґвалтована [4]. Зазначене підводить нас до того, що питання домашнього насильства є досить глобальним і актуальним, тож правове регулювання має місце не лише на міжнародному, а й на національному рівні.

Для початку, нам потрібно дізнатися, що означає термін «домашнє насильство». В 1993 ООН у Декларації про усунення насильства проти жінок визначила домашнє насильство як: «Фізичне, сексуальне та психологічне насильство, що відбувається в родині, включаючи побиття, сексуальні зловживання над дітьми жіночої статі удома, насильство, пов'язане з посагом, подружні зґвалтування, „жіноче обрізання“ та інші шкідливі для жінок традиційні практики, неподружнє насильство та насильство, пов'язане з експлуатацією» [5, ст. 2]. Відомо психологиня і професорка Тарабріна Н.В. зазначає: «Домашнє насильство – комплексний вид насильства. Це повторюваний зі збільшенням частоти цикл фізичної, словесної, емоційної, духовної й економічної образи з метою контролю, залякування, вселяння почуття страху. Це система поведінки для збереження влади й контролю над близькою людиною».

Тож, проблема насилля в сім'ї вже вийшла за рамки приватного життя і почала обговорюватися на публічному рівні, зокрема у різних наукових галузях. Досить довгий час це питання не виносилось назагал, бо замовчувалось самими потерпілими, які не хотіли отримати осуд у суспільстві. Це продовжується і донині, бо товариство робить винною жертву, яка сама, начебто, спровокувала кривдника. Та варто дослідити регулювання цієї справи не з точки зору суспільної думки, а з точки зору законодавства.

У 2001 році був прийнятий закон «Про попередження насильства в сім'ї», в якому лише визначався порядок дій і повноваження органів й установ, які мають запобігати насиллю. Запобіжні заходи, щодо кривдника регулюються лише однією статтею, в якій передбачається кримінальна, цивільна і адміністративна відповідальність [6, ст. 15]. Але як саме буде наступати відповідальність – не вказано. У Кримінальному кодексі окремого розділу чи статті, що пов'язані з насиллям в родині, немає, лише міститься розділ про «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи». Статті регулюють такі кримінальні правопорушення, як: зґвалтування; насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом; примушування до вступу в статевий зв'язок; статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості; розбещення неповнолітніх [7, ст. 152-156]. Але у 2017 році був прийнятий закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який вступив в дію з 2019 року, скасував дію попереднього закону і доповнив статтю про домашнє насилля у ККУ. Тепер під домашнім насильством тепер розуміється будь-яка дія фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, а також погрози вчинення таких діянь [8 ст. 1, п. 3]. Однією із цілей закону є підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини і наслідки домашнього насильства [8, ст. 18, п. 2]. Цей закон є великим прогресом у національному законодавстві, адже ширшого регулювання має питання надання допомоги і захисту

постраждалим, збільшується коло жертв, а найголовніше - введення кримінальної відповідальності для кривдника, здійснення щодо нього спеціальних заходів. Звичайно, існують і окремі прогалини у практиці, зокрема, юристка і авторка статей ТСН твердять: «Залишається без відповіді питання місця перебування кривдника, якому заборонено перебувати у спільному із сім'єю житлі; невідома доказова база для застосування обмежувальних приписів; захист людей, які стали свідками насилля». Проаналізувавши правове регулювання насильства сім'ї в Україні, варто дослідити це ж питання, але з міжнародного боку.

Є чимало міжнародних договорів, які захищають потерпілих і протидіють домашньому насиллю, зокрема Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [9], Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [10]. Але лише Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), прямо торкнулася цієї проблеми. Наразі договір вдало ратифікували 32 країни світу. Головними цілями конвенції є: сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками; розробка всеосяжних рамок, політики та заходів, у тому числі міжнародного характеру, для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги [11, ст. 1, п. 1]. До речі, Україна була однією з перших країн, які підписали цей договір, але він досі не ратифікований через суперечливості депутатів у розумінні поняття «гендер». Також, відома експертка і юристка Юлія Симонова дає приклад міжнародного досвіду боротьби з насильством в родині: «На сьогодні у низці країн, серед яких: Швеція, США, Іспанія, Норвегія, Англія, Німеччина, передбачено посилену кримінальну відповідальність за статевий злочин, скошений відносно члена сім'ї; у Бразилії створені спеціальні суди, що розглядають лише справи про насильство в сім'ї, а у Швеції такі справи ведуть спеціальні прокурори. За такого законодавчого підходу отримано позитивні результати: рівень терпимості до сексуального насильства в сім'ї було знижено, ефективність розкриття таких злочинів – підвищено». Слід звернути увагу і на той факт, що законодавство багатьох країн взагалі не передбачає відповідальності за вчинення насильства в сім'ї, що гальмує процес розв'язання цієї проблеми. У деяких країнах відповідальність настає за вчинення лише окремих форм насильства [12].

Отже, проблема домашнього насильства тепер визнана не лише на міжнародному, а й на національному рівні. Динамічний розвиток нормативно-правових актів сприяє поліпшенню методів боротьби з явищами насилля у сім'ї. Закрита прогалина у законодавстві з цього питання має відбуватись завдяки всебічній рецепції міжнародних норм і практики, ратифікації багатосторонніх договорів з прямим посиланням на проблему насильства у родині.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Загальна декларація прав людини // декларація ООН 1948 року // Офіційний вісник України – 2008. – № 93 – С. 89, – Ст. 3103.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1989. – № 13. – ст. 108. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085

4. Громадська програма співробітництва по запобіганню насильству в сім'ї. – Одеса, 1999. – 126 с.
5. Декларація про усунення насильства проти жінок [Електронний ресурс] // Офіційні звіти Генеральної Асамблеї. – № 49 (А / 48/49). – ст. 315-318. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506
6. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 10. – ст.70. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>
7. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26. – ст.131. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
8. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2018. - № 5. – ст.35. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
9. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012 р. – № 4988-VI. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927
10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003 р. – №39. – ст. 345. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794
11. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [Електронний ресурс] / Рада Європи. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680093d9e>
12. Коломєць О. Д. Світовий досвід протидії насильству в сім'ї / О. Д. Коломєць // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. - 2010. - Т. 24 (63). № 1. 2011. - С. 202-208.

Паламарчук М. С.

Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Черниш Р. Ф., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Актуальні проблеми судової реформи в Україні

Події 2013-2014 рр., стали переломними для України. Бажання створити громадянське суспільство, в якому найбільшою цінністю є людина та захист її прав і свобод, надало поштовх кардинальним змінам в державі. Зважаючи на вищевикладене, актуальності набуло питання реформ, які б допомогли створити найефективнішу систему відповідальності держави перед суспільством. В першу чергу вказане стосувалося реформування судової системи. Адже саме судова система забезпечує законний захист прав і інтересів громадян, а рівень довіри до судової гілки є вкрай низьким. За даними Центру ім. О. Разумкова, в березні 2016 р. рівень довіри до судів знизився до критичних відсотків: лише 1,1% опитаних повністю довіряють судам, 9,5% – переважно довіряють. Втішає той факт, що серед людей, які безпосередньо зверталися до суду, рівень такої довіри більший. За даними проекту «Справедливе правосуддя», близько 16% респондентів, які брали участь у судових засіданнях

щонайменше раз за останні три роки, довіряють судовій владі, а серед респондентів, які не брали участі в судових засіданнях, лише 4% виявили довіру до суду [8].

Проаналізувавши погляди вчених та журналістів таких як В. Маляренко, Н. Іванова, А. Уманець, можна зробити висновок, що реформування судової системи потребує більш глибокого наукового вивчення, адже навіть вже введені реформи викликають багато суперечок у фахівців. Для вивчення окресленої теми проводяться відповідні наукові конференції та форуми, на яких фахівцями обговорюються найкращі методики реформування судової системи.

Початком важливих кроків в системі судочинства можна вважати зміни в Конституції України (червень 2016 р.), та прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Вищу раду правосуддя», завдяки яким було змінено принципи створення судової системи в Україні, а також надали змогу по новому обирати суддів на їх посади. Також важливим кроком є створення стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки. У вказаній стратегії, було виділено два етапи реформи. Першим етапом є відновлення довіри до судів та системи судочинства в цілому. На другому етапі має бути створений системний підхід до змін у законодавстві з урахуванням міжнародних стандартів, таких як Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [1], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 [5], а також Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950 [3]. Визнання їх Україною наближує нас до світових стандартів у судочинстві, та є ще одним кроком до створення правової держави.

Прийняття та впровадження нових законів, ще не є запорукою побудови прозорої та неупередженої судової системи. Проте багато механізмів, які були запроваджені, наближають нас до цього. Наприклад завдяки новому підходу до формування складу Верховного суду, 40% - це нові обличчя в судовій системі. Також позитивним є впровадження кваліфікаційного оцінювання суддів, яке було розпочато з 2015 р і триває досі. Ще одним позитивним нововведенням є впровадження терміну «зловживання правом», це допоможе боротися зі штучним затягуванням справ, які могли тривати роками, та надасть змогу притягати до відповідальності за такі маніпулювання.

Слід виділити, одне із найважливіших нововведень – «зразкові справи». Тобто, наразі під час появи однакових справ одну з них буде розглядати Верховний Суд. Коли він винесе рішення, Велика палата оголосить справу зразковою, і на її підставі будуть миттєво виносити рішення в усіх інших схожих справах. На нашу думку, зазначене дозволить «розвантажити» суди, та стане захистом від прийняті різних рішень по аналогічним справам.

Проте найбільш суперечливим питанням в реформуванні судової системи є збереження балансу між контролем за суддею та його незалежністю. Приймаючи рішення суддя має бути впевнений що це не вплине на нього в подальшому, проте і суспільство має знати що суддя винесе справедливе рішення. Цей спір можна вирішити створивши базу в якій було б видно скільки рішень судді було скасовано, якщо їх більше, наприклад 30% то до такого судді виникають питання щодо його компетентності, або чесності. Вказане дозволить опосередковано контролювати суддів які приймають рішення не керуючись законом і зараз не несуть жодної відповідальності за це. Розроблення дієвого механізму контролю за судовими рішеннями надасть можливість попередити прийняття заздалегідь не правомірних вироків та є запорукою ефективного судочинства.

Розпочате реформування вказаної галузі є досить прогресивним і, в майбутньому, може створити судову систему, якій зможе довіряти суспільство. Однак,

як свідчить практика, не всі схвально реагують на розпочаті реформи і навмисно саботують їх, що призводить до гальмування розпочатих процесів.

Україна знаходиться на початку шляху до створення прозорого і чесного судочинства. Багато позитивного зроблено у напрямку формування незалежної та справедливої судової системи, вперше з'явилась надія на те, що всі вище охарактеризовані реформи спростять та прискорять роботу судової системи. Але ще багато попереду і найголовнішим є залишитись на вірному шляху, шляху до Феміди яка є захисником прав і свобод кожного громадянина України.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» №1402-VIII від 2 червня 2016 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – №41–45. – Ст. 545.
3. Європейська конвенція з прав людини: Конвенція РЄ від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Х. : Одисей, 2006. – 48 с.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт ООН від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
6. Черниш Р.Ф. Окремі аспекти підготовки співробітників служби безпеки України до участі в антитерористичній операції на сході України / Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, м. Харків, 29 трав. 2015 р. / редкол.: С. Кучерина (голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2015. – Вип. 6. – с. 278-282.
7. Черниш Р.Ф. Щодо шляхів удосконалення національного кримінального процесуального законодавства у сфері боротьби з тероризмом / Р.Ф. Черниш // Проблеми законності : зб. наук. праць / відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2016. – Вип. 135. – 264 с.
8. Чудик Н. Реформування судової влади в Україні/ Актуальні проблеми правознавства – 2016 р. -9(477) Випуск 4 (8).

Пестова А. Р.

Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Адміністративні послуги

Сучасне розуміння демократичної держави обумовлено тим, що не громадяни служать їй, а вона забезпечує служіння суспільству. Подальший розвиток України неможливий без належного правового регулювання і організації діяльності органів публічної адміністрації, зорієнтованих на забезпечення відповідного стану захищеності життєвоважливих інтересів та потреб громадян, організації, суспільства та держави. Вважаємо, що законодавчі акти, які наразі регулюють адміністративні послуги, загалом є не досить досконалими, тому це вимагає формування нового, досконалого за змістом та результативного у застосуванні законодавства України про адміністративні послуги, яке буде максимально доступним і комфортним для споживача і надавача.

Аналізуючи суть адміністративних послуг варто зробити висновок, що науковці не дійшли спільного міркування, саме тому не існує єдиної думки стосовно поняття терміну «адміністративні послуги».

У ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» вказується, що адміністративна послуга є результатом виконання владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, котрий спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону [1].

Крім того, термін «адміністративні послуги», без формулювання його змісту, згадується в наступних законодавчих актах: ст. 191 Господарського кодексу України, п. "б" ст. 27 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», ст. 11 «Прикінцевих положень» Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та інших.

На думку Г. М. Чміленко, поняття «адміністративна послуга» зорієнтоване на змістовній переоцінці природи взаємин між державними органами і фізичними та юридичними особами, а не для виділення нового типу таких відносин [2, с. 251].

Трохи іншої думки дотримувався академік В. Б. Авер'янов, який зазначав про умовне визначення діяльності з надання публічно-сервісних послуг. А саме діяльність державних і недержавних установ щодо забезпечення умов, за яких люди здатні ефективно реалізовувати й захищати свої права, свободи та законні інтереси. Це послуги, які необхідні для виконання прав і свобод громадян – реєстрація, ліцензування, сертифікація та ін. [3, с. 269].

Вважаємо, що адміністративні послуги є головним способом здійснення прав громадян та характеризується багатогранністю та різноманітністю, через це існує необхідність їх класифікації. У юридичній науці існує великий спектр критеріїв для класифікації адміністративних послуг: за рівнем наданих повноважень (адміністративні послуги з централізованим, локальним та "змішаним" регулюванням), за мірилом платності (платні та безоплатні послуги), за суттю діяльності (видача дозволів, також акредитація, атестація, сертифікація; реєстрація та легалізація суб'єктів (зокрема, легалізація об'єднань громадян); легалізація актів, нострифікація; верифікація), за об'єктом питань (підприємницькі (господарські), соціальні, земельні, будівельно-комунальні послуги тощо), а також відповідно до їх природи (адміністративні послуги обов'язкового та факультативного характеру).

Для забезпечення якості та удосконалення механізму взаємовідносин між громадянами і владою, усі адміністративні послуги зобов'язані надаватися згідно положень, розроблених у підзаконних актах, відповідати обґрунтованій оплаті та певним критеріям, під якими варто визнавати найменші вимоги з приводу надання адміністративних послуг, котрі зобов'язані забезпечувати органи публічної влади. Це дозволить оцінити наскільки задоволений споживач послугою.

Звичайно не потрібно забувати, що тільки усі критерії у сукупності дають нам реально оцінити якість послуги, а нехтування навіть одним із них відбивається на остаточній оцінці [4, с.8-16].

Важливим для ефективного надання адміністративних послуг є встановлення справедливої плати, що допоможе знизити різні корупційні чинники. На законодавчому рівні має бути чітко і точно визначено, які послуги суб'єкт має оплатити повністю, частково, а які одержати безоплатно. Причому дуже важливо, щоб політика цін і тарифів на адміністративні послуги не суперечила ст. 3 Закону України «Про ціни і ціноутворення».

Таким чином, аналіз наукових поглядів і існуючих концепцій дозволяє зробити наступні висновки. Поняття «адміністративні послуги» і якість їх надання є складним процесом і доцільно сформулювати його так. Адміністративна послуга – це така діяльність уповноважених органів публічної влади або їхніх посадових осіб, що відбувається за зверненням суб'єкта і полягає у отриманні конкретного якісного результату, який залежить від певних критеріїв.

Пріоритетними завданнями для ефективнішого і якіснішого надання адміністративних послуг мають бути: подальша децентралізація повноважень та розвиток мережі центрів з надання адміністративних послуг, а також покращення якості, встановлення справедливої плати, знищення корупційних чинників та ін..

Список використаних джерел:

1. Про адміністративні послуги: Закон України № 5203-VI від 06.09.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>

2. Чміленко Г. Надання управлінських (адміністративних) послуг населенню // Науковий потенціал майбутнього України на шляху до європейської інтеграції: матер. наук. конференції курсантів, студентів та молодих науковців. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2004. С. 251-252.

3. Авер'янов В. Б. Вибрані наукові праці. Наукове видання/ Упорядники: Андрійко О.Ф. (керівник колективу), Нагребельний В.П., Кисіль Л.Є., Педько Ю.С., Дерещ В.А., Пухтецька А.А., Кірмач А.В., Люлька Л.В. За заг. ред.: Ю.С. Шемшученка, О.Ф. Андрійко. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. 448 с.

4. Єдині вимоги (стандарт) до якості обслуговування відвідувачів центрів надання адміністративних послуг [О. Андреев, О. Каменчук, В. Семеніхін, Н. Шамрай]. Київ, 2017. 40 с. URL : <http://www.lev.org.ua/articles/admin-services-standart.html>

Петровська Ю. Р.

Студентка 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бучинська А. Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Lex mercatoria як джерело міжнародного торгового права

Концепція *lex mercatoria* виникла в середньовічній Європі як право, що застосовується купцями у взаєминах відносинах. Торговці об'єднувалися в гільдії, щоб разом захищати свої інтереси і знижувати торгові ризики. Оскільки торгівля майже не регулювалась державами, торговці почали створювати своє власне право. Суперечки вирішувалися в рамках гільдії, а виконання рішень гарантувалось санкціями, з яких найсуворішою було виключення з гільдії. Таким чином, купці створили *lex mercatoria*, засноване на морському родоському праві і праві народів, що походить з давньої Греції і Риму. Спочатку *lex mercatoria* було морським правом, а потім було розширене на сухопутну торгівлю. Спочатку прийняте в італійських містах, а потім майже у всій Європі, навіть у Скандинавії, за винятком Великобританії. Спочатку називалось *ius commune*, а назву *lex mercatoria* отримало багато пізніше. Серед його особливостей можна виділити те, що стосувалось транснаціональних відносин, оскільки походило ще з купецьких звичаїв, застосовували його не професійні судді, а самі купці, і було мало формалізоване і просте в застосуванні.

З часом, з розвитком національних держав і національного права, *lex mercatoria* почало входити в національні правові системи шляхом його націоналізації і

кодифікації. Цей процес, безсумнівно, збагачував національне законодавство міжнародними нормами, проте в першу чергу призвів до втрати *lex mercatoria* космополітичного характеру. З часом національні правові системи все більше відрізнялись одна від одної. Цей процес досяг свого апогею в XIX столітті, і одним з його наслідків була поява міжнародного приватного права.

Однак торгівці шукали щось більш просте і універсальне. Вони вважали, що національне право не підходить для міжнародної торгівлі, колізійні норми складні, а розгляд спорів в національних судах займає надто багато часу. Саме з цієї причини концепція *lex mercatoria* ніколи не зникала повністю. Збереглась завдяки тому, що купці почали створювати міжнародні організації незалежно від держав, наприклад, Міжнародну торгову палату.

Таким чином, починаючи з 60-х років XX ст., домінування внутрішнього законодавства у сфері міжнародних економічних відносин було поставлено під сумнів. Цей процес отримав назву «нова *lex mercatoria*». *Lex mercatoria* розвивається тільки завдяки бажанню створити правила, що будуть мати гнучкий характер і будуть швидкі в застосуванні. Русійною силою розвитку стали потреби бізнесу, не задоволені національним комерційним правом і правилами міжнародного приватного права [1, с. 121-124].

Досі єдності думок в юридичній літературі щодо поняття «*lex mercatoria*» не досягнуто. Зокрема, один із засновників цієї концепції Б. Гольдман вважає, що *lex mercatoria* є зводом загальних принципів та звичаєвих норм, на які спонтанно посилаються учасники міжнародної торгівлі, або які створені в рамках міжнародної торгівлі без посилання на конкретну систему національного права. На думку А. Ловенфельда, *lex mercatoria* є джерелом права, створеним звичаями, конвенціями, прецедентами та національними законами. Арбітражі розглядають *lex mercatoria* як норми міжнародної торгівлі, що вироблені практикою і підтвержені у рішеннях національних судів та арбітражів [2, с. 69].

Більш детально питання теоретичних підстав функціонування *lex mercatoria* в своїй дисертаційній роботі досліджує Мережко О.О. виділивши його характерні риси, визначає транснаціональне торгове право (*lex mercatoria*) як систему норм, що регулюють транснаціональні торгові відносини, які складаються між приватними особами [3].

У доктрині відсутнє одне загально прийняте визначення *lex mercatoria*. Навпаки, погляди щодо такого визначення кардинально різняться: від самостійної, хоча і неповної системи права до загальної відмови як атрибута права. Здається, що небажання стосовно *lex mercatoria* домінує у прихильників позитивного права, які розглядають закон виключно як прерогативу держави. І, навпаки, ті, хто схвалює *lex mercatoria*, звертають увагу на можливість прийняття рішення на його основі в арбітражних провадженнях.

Наслідком різного розуміння *lex mercatoria* є відмінності в сприйнятті його джерел. Частина авторів вважає, що *lex mercatoria* складається тільки з неписаних норм (звичаї, загальні принципи права). Інші вважають, однак, що, наприклад, принципи УНІДРУА являють собою основне джерело *lex mercatoria*. Однак більшість представників доктрини згодні з тим, що *lex mercatoria* є недержавним правом.

Lex mercatoria як правило, не буває підставою для вирішення спору в державному суді. Натомість має широке застосування в міжнародному комерційному арбітражі, і не тільки як юридична підстава (наприклад, при виборі сторонами загальних принципів права). Повинно воно братись до уваги завжди. В зв'язку з чим,

застосування *lex mercatoria* не може бути підставою для відмови у визнанні арбітражного рішення національним судом.

Мережко О.О. обґрунтовує висновок, що норми *lex mercatoria* також мають форми свого існування, однак їм властива певна специфіка, зумовлена неофіційною, недержавною сутністю самого *lex mercatoria*. Усі джерела *lex mercatoria* автор умовно поділяє на основні і допоміжні. При цьому він зазначає, що на сьогоднішній день не існує вичерпного переліку джерел *lex mercatoria*, в зв'язку з чим різні вчені по різному оцінюють і значимість того чи іншого джерела *lex mercatoria*.

До числа основних джерел *lex mercatoria* в юридичній літературі найчастіше відносять: міжнародні торговельні звичаї та узвичаєння (*usages*); норми міжнародного публічного права; загальні принципи права, визнані всіма чи більшістю країн, які беруть активну участь у міжнародній торгівлі; типові (модельні) закони, що розробляються на міжнародному рівні як модель для національних нормативних актів з певного питання; рішення міжнародних комерційних арбітражів; типові форми контрактів.

Допоміжними джерелами *lex mercatoria*, що мають менше значення в порівнянні з основними джерелами, є такі: ділова практика; кодекси поведінки; рекомендаційні документи міжнародних організацій; доктрина і праці видатних юристів; «саморегульовані контракти» (тобто контракти, які сторони вважають самодостатніми, і які сторони не підпорядкували праву якоїсь держави) [3].

Узагальнюючи, до джерел *lex mercatoria* можна віднести: 1) міжнародні конвенції, перш за все Віденську конвенцію ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, 1980 р., а також типові закони, що розробляються на міжнародному рівні; 2) торговельні звичаї та звичаї (*tradicustoms and usages*); 3) загальні принципи, що визнані більшістю комерційних держав; 4) правила міжнародних організацій; 5) типові контракти та проформи; 6) рішення міжнародних комерційних арбітражів; 7) комерційну практику; 8) теоретичні праці видатних юристів і тому подібне.

Як свідчить практика, міжнародні комерційні арбітражі, також як і національні суди, у своїй діяльності починають все більше звертатися до джерел і норм *lex mercatoria*. Застосування *lex mercatoria* отримало найбільше розповсюдження саме серед міжнародних комерційних арбітражів.

Отже, на сьогоднішній день теорія *lex mercatoria* стає так званим «винятком із правил» за допомогою яких регулюються та вирішуються торговельні спори. Особливістю є те, що вона до кінця юридично не визначена і тому є досить різноманітною у спробі створення універсальної дефініції, але при цьому утворює наднаціональну мережеву правову систему з власними принципами та кодифікованими джерелами, і вже неодноразово використовувалась у судовій практиці різних держав світу, а в деяких ставилась навіть вище національного законодавства. На нашу думку дана концепція є одним з найкращих прикладів врегулювання міжнародних торговельних відносин, що дає можливість врегулювати питання поряд з національним законодавством але з меншим ризиком будь-якого втручання.

Список використаних джерел:

1. Bartosz Ziemblicki *Lex mercatoria jako prawo właściwe dla rozstrzygnięcia sporu* Wrocław University of Economics January 2017 S. 121-143 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/16003/Lex_mercatoria_jako_prawo_wlas_ciw_e_dla_rozstrzygnięcia_sporu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

2. Цірат К.Г. *Lex mercatoria в якості обраного права у міжнародних комерційних договорах: сучасний стан і перспективи* Юридичний науковий електронний журнал №

3/2016 С. 68-71// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.lsej.org.ua/3_2016/21.pdf

3. Теорія та принципи транснаціонального торгового права (lex mercatoria) [Текст] : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Мережко Олександр Олександрович Спеціальність 12.00.11 - міжнародне право // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

Попова Я. Р.

Студентка 3 курса юридического факультета Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина, г. Брест, Республика Беларусь

Научный руководитель: Панин О. И., старший преподаватель, Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина, г. Брест, Республика Беларусь

Правовая природа договора поставки с условием оплаты по реализации товара

Зачастую в договорных отношениях возникают ситуации, когда разные виды договоров очень похожи между собой. Для того, чтобы избежать неблагоприятных последствий, нужно уметь чётко определять правовую природу конкретного вида договора. Нередко бывают случаи, когда стороны предусматривают в договоре поставки условие, согласно которому оплата поставленного товара производится покупателем с момента реализации данного товара третьим лицам.

Такое условие может быть выгодно покупателю, который оплачивает товар только после его реализации третьим лицам, но не совсем выгодно продавцу, который может понести риск убытков вследствие того, что товар не будет продан.

Нередко встречаются ситуации, когда покупатель длительное время не оплачивает товар и расценивает заключённый договор как договор комиссии, согласно которому право собственности остаётся за продавцом, следовательно, оплачивать нечего. Продавец же наоборот считает его договором поставки.

В данной статье мы рассмотрим, правомерно ли такое условие договора поставки, и определим отличия договора поставки от договора комиссии.

В соответствии со статьёй 476 Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК), по договору поставки поставщик-продавец, осуществляющий предпринимательскую деятельность, обязуется передать в обусловленный срок или сроки производимые или закупаемые им товары покупателю для использования их в предпринимательской деятельности или в иных целях, не связанных с личным, семейным, домашним и иным подобным использованием [1].

Согласно статьи 880 ГК, по договору комиссии комиссионер обязуется по поручению комитента за вознаграждение совершить одну или несколько сделок от своего имени, но за счет комитента [1].

Что же касается самого предмета договора комиссии и поставки, то отличие состоит в том, что по договору поставки покупатель может распоряжаться товаром по собственному усмотрению и реализовать его по любой цене, а по договору комиссии комиссионер действует исключительно на условиях и порядке, установленном комитентом [3].

Ещё одно отличие данных договоров заключается в том, что в рамках договора поставки покупатель оплачивает полученный им товар, а по договору комиссии комиссионер получает вознаграждение за заключённые сделки по последующей

продаже товара и возвращает полученные им от реализации денежные средства в полном объёме комитенту.

ГК предусмотрена возможность по соглашению сторон предусмотреть в договоре поставки условие, согласно которому право собственности на переданный покупателю товар сохраняется за поставщиком до оплаты товара или наступления иных обстоятельств [1].

На первый взгляд, в договоре поставки можно предусмотреть условие перехода права собственности на товар к покупателю после его оплаты, которое являлось бы отлагательным. Так, согласно пункту 1 статьи 158 ГК сделка считается совершенной под отлагательным условием, если стороны поставили возникновение прав и обязанностей в зависимость от обстоятельства, относительно которого неизвестно, наступит оно или не наступит [2].

Исходя из вышеизложенного, можно выделить некоторые признаки отлагательного условия: данное условие применяется к сделке в целом, а не отдельным её частям; наступление условия не зависит от воли сторон.

Так, условие договора поставки об оплате товара не может быть отлагательным, поскольку оно зависит от воли покупателя (покупатель прикладывает усилия для того, чтобы реализовать товар).

Более того, данное условие не определяет срок исполнения обязанности по оплате, поскольку реализация товара покупателем третьим лицам не является тем неизбежным событием (пункт 2 статьи 191 ГК), от которого может исчисляться определённый срок для осуществления оплаты.

Следовательно, привязка в условиях договора поставки срока оплаты к дате реализации товара является не свидетельством того, что заключённый договор является договором комиссии, а свидетельствует о несогласовании сторонами конкретного срока оплаты поставленного товара, который неизбежно должен наступить. В таких ситуациях возникает необходимость применения правил пункта 2 статьи 295 ГК. То есть в случаях, когда обязательство не предусматривает срок его исполнения и не содержит условий, позволяющих определить этот срок, оно должно быть исполнено в разумный срок после возникновения обязательства.

Обязательство, не исполненное в разумный срок, а равно обязательство, срок которого определен моментом востребования, должник обязан исполнить в семидневный срок со дня поступления письменного требования кредитора о его исполнении, если обязанность исполнения в другой срок не вытекает из акта законодательства, условий обязательства или существа обязательства.

Также стоит отметить, что для того чтобы определить какой вид договора заключён, нужно проанализировать такие условия как порядок оплаты, порядок перехода права собственности и условия реализации.

Список использованных источников:

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь, 7 дек. 1998 г. № 218-3// Эталон - Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. - Минск, 2019.
2. Судас, А.П. Правомерно ли условие договора поставки, согласно которому оплата поставленного товара производится покупателем в течение 10 календарных дней с момента реализации данного товара покупателем третьим лицам? [Электронный ресурс] / А.П. Судас // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр». – Минск, 2019.

3. Белявский, С.С. Поставка и комиссия - отличия условий об оплате [Электронный ресурс] / С.С. Белявский // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр». – Минск, 2019.

Пузанова В. В.

Магістрант II року навчання спеціальності «Медицина психологія» Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та соціальних наук МАУП, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Заросило В. О., професор, доктор юридичних наук, завідувач кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права МАУП, м. Київ, Україна

Вияв гуманізму у випадках припинення трудових правовідносин

Незважаючи на те, що сучасне трудове право ґрунтується на ідеї гуманізму навіть не в соціальних державах, саме в усіх соціальних державах гуманістичний характер цієї галузі права виводиться у ціннісний абсолют. У контексті цього абсолюту гуманістичного характеру трудового права всі теоретичні та практичні проблеми в сфері праці інтерпретуються як пріоритетні у переліку питань, що мають оперативним та виваженим чином вирішуватись, з одного боку, академічними колами юристів-трудовиків, економістів, соціологів, а, з іншого боку – законодавцем та урядом (важливу роль в цьому також відіграють суди, які складають узагальнення практики та рекомендації, котрі можуть стосуватись питань реалізації суб'єктами трудового права власних прав і обов'язків, а також питань захисту цих прав).

Поряд із тим, звернемо увагу на те, що гуманістичний вияв трудового права блокується поступовим поширенням ідеї меркантицентризму [1, с. 71–75], трансформуючи трудове право в право ринку праці, в межах якого виробнича функція цієї галузі права помітно переважає соціальну. На пострадянському просторі вказане відбувається на фоні розвитку ринкової економіки, що супроводжується виникненням безлічі проблем в соціальній сфері держав колишнього СРСР, котрі, як правило, прагнуть «мінімізувати негативні наслідки переходу до ринкової економіки й одним з найбільш важливих напрямків в цьому є соціальний захист різних соціальних груп населення» [2, с. 586]. Тобто, в об'єктивній дійсності спостерігається певна неузгодженість, дисгармонія політики держави, що обумовлюється: (1) некритичним запозиченням зарубіжного досвіду впровадження принципів ринкової економіки (без врахування специфіки національної, регіональної економіки, правової системи), умисне та несвідоме спотворення цих принципів в регулятивній та правозастосовній площинах держави; (2) антропоцентричністю функціонування цих держав, що особливим чином позначається на характері національного законодавства про працю.

Важливість вказаного контурується тим, що стратегічним завданням трудового права є «забезпечення належного захисту трудових прав та інтересів найманого працівника під час реалізації ним здатності до праці». У цьому сенсі, як зазначає провідний юрист-трудовик проф. В.М. Андрієв, «соціальна функція трудового права виражається у забезпеченні пріоритету інтересів найманого працівника як економічно слабкої сторони трудових відносин перед інтересами практично завжди економічно сильного роботодавця» (хоча, ця позиція сьогодні висловлюється досить стримано, адже сучасні працівники мають низку можливостей, реалізуючи які, вони можуть суттєвим чином загрожувати правовому та соціально-економічному статусу роботодавця [3, с. 198]). Окрім того, насьогодні примітним також є ще один бік цієї

функції – «турбота про найбільш повне визнання та послідовний розвиток прав людини у сфері праці. Основними завданнями сучасного трудового права слід вважати визнання і послідовний розвиток системи трудових прав і свобод, встановлення державних гарантій їх реалізації та захисту» [4, с. 1].

Таким чином, право ринку праці – це дисгармонічне трудове право, яке деградувало до фабричного (заводського) права у результаті відмови у регулятивній та практичній правовій дійсності від гуманістичного стрижня трудового права. Власне, у вказаному й виявляється різниця між трудовим та заводським законодавством, тобто: (1) антропоцентризм – це фундаментальна основа сьогочасного трудового права; (2) забезпечення, охорона та захист трудових прав сторін трудових правовідносин, як вихідні критерії антропоцентризму трудового права – це певний історичний феномен, що продовжує еволюціонувати під впливом розвитку держави, суспільства та трансформації людської цивілізації; (3) хоча навіть постзаводський етап розвитку законодавства про працю та зайнятість не ознаменував собою існування зразкового трудового законодавства, саме антропоцентристське спрямування еволюції цього законодавства визначило його в якості особливої гуманістичної галузі права.

Утім, навіть в соціальних державах (чи державах, що, подібно Україні, декларують свій статус в якості соціальної держави), в яких діє трудове право, послідовно вибудоване на ідеї антропоцентризму, гуманістичний характер цієї галузі права зіштовхується з множинними теоретичними та практичними бар'єрами, часта нездоланність яких нівелює гуманістичний принцип трудового права, обмежує потужність об'єктивації принципу гуманізму в сфері праці. За цих обставин в нашій державі спостерігається реальне стримування процесу становлення України в якості дійсно соціальної держави, привнесення відповідним чином множинних ризиків забезпечення належного та достатнього стану захисту та охорони трудових прав працівників.

Означенні ризики, головним чином, якщо вони безпосередньо чи потенційно стосуються припинення трудових правовідносин (чи обмеження свободи праці працівника загалом) на підставі обставин, що не залежать від волі працівника, призводять до того, що відповідні працівники (в окремих випадках, серед іншого також й особи, котрі є матеріально залежними від цього працівника):

(1) позбавляються засобів для існування, адже заробітна плата, як правило, є основним джерелом отримання доходу найманого працівника;

(2) позбавляються можливостей належним чином розвиватись в процесі праці та поза процесом праці. Особливим чином вказане стосується випадків, коли позатрудовий розвиток працівника та матеріально залежних від нього осіб заснований на благах, отриманих (загалом чи у певній частині) в процесі праці працівника;

(3) позбавляються можливостей повноцінно користуватись своєю свободою праці у частині права на працю. Припинення з працівником трудових правовідносин тоді, коли він цього не бажає та не існує нормативних підстав для легального розірвання з ним трудового договору обмежує його право виконувати ту роботу в тій компанії, яку він обрав. За цих обставин працівник вимушений стати безробітним та шукати іншу роботу, погоджуватись на роботу, що може бути для нього менш привабливою у порівнянні з попередньою, проте, на яку він буде вимушений погодитись з метою припинення статусу безробіття тощо;

(4) перебувають у стані психоемоційної нестабільності, що пов'язана з унеможливленням участі працівника в трудових правовідносинах й набуттям статусу безробітного. Найбільший негативний ефект вказаного відображається, зокрема на: (а) вагітних жінках; (б) особах зі спеціальними сімейними обов'язками; (в) особах

передпенсійного віку; (г) прекаріатах та інших працівниках нестандартної форми зайнятості; (г) особах, що вже знаходяться в делікатних психічних станах, зокрема, характеризуючись пограничними нервово-психічними розладами, ангедонією [5, с. 247–249]; (д) особах, які є працездатними та обмеженими (чи позбавленими) у свободі (по-перше, унеможливлення продовжувати працювати позбавляє засудженого можливості виправлятися та демонструвати свої просоціальні характеристики; по-друге, слід мати на увазі, що у засуджених до позбавлення волі з різною динамікою розвиваються, зокрема, стани безнадійності, приреченості, обумовлюючи таким чином апатію, пасивність у всіх діях засуджених, а також, навпаки, – агресію [6, с. 477], що, певна річ, може посилитись у результаті втрати ними можливості працювати не з їх вини); (е) особах зі спеціальними матеріальними потребами (зокрема, тими, що перебувають у кредитних зобов'язаннях та розраховують вийти з них шляхом отримання стабільної заробітної плати і т. д.).

Таким чином, можемо дійти думки, що порушення трудових прав працівників при припиненні трудових правовідносин та припиненням трудових правовідносин – це один з найбільших викликів для цивілізованості держави та суспільства. Саме тому, гуманістичний характер трудового права повинен найбільш ефективно протидіяти порушенню трудових прав працівників за вказаних обставин, чому мають сприяти теоретики трудового права, законодавець, компетентні публічні органи виконавчої влади, суди та громадянське суспільство.

Список використаних джерел:

1. Гладкий В. В. Колапс трудових прав працівників у призмі ідеї меркантицентризму в постіндустріальному суспільстві // Захист демократичних цінностей і дотримання прав людини в Україні : зб. матеріалів Всеукр. правн. диспуту. Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2017. С. 71–76.
2. Никифорова О. А. Система социальной защиты населения и ее сущность // РИСК: Ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. 2011. № 2. С. 586–588.
3. Гладкий В. В. Працівники-шахраї та їх вплив на ефективну діяльність підприємств // Пріоритети розвитку підприємств у XXI столітті: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 22 листопада 2018 р.). Кропивницький: РВЛ ЦНТУ, 2018. С. 198–199.
4. Андрійів В. М. Система трудових прав працівників та механізм їх забезпечення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2012. 40 с.
5. Пузанова В. В. Ангедонія та її діагностика // Вища освіта – студентська наука – сучасне суспільство: напрями розвитку: матеріали II Міжнар. студ. наук.-практ. конф. (Київ, 20 квітня 2018 р.). Київ: МНТУ, 2018. С. 247–249.
6. Пузанова В. В. Негативне психічне здоров'я засуджених як загроза для розбудови правової держави // Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі : зб. наук. ст. за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 19 квіт. 2018 р.). Житомир: Вид-ць О.О. Євенок, 2018. С. 476–479.

Пустишева В. О.

Магістрантка 1-го курсу історичного факультету ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Рудницька О. П., кандидат юридичних наук, доцент, ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Розвиток благодійності у Великобританії в XIX столітті

Питання благодійності завжди залишаються актуальними. Адже навіть при найвищому рівні розвитку суспільства, виробництва в країні, завжди є категорія осіб котрі потребують допомоги. Суспільство і держава намагаються підвищувати якість і результативність благодійності, проте повністю контролювати цю діяльність неможливо. Саме тому потрібно звертатися до досвіду інших країн аби зрозуміти, яку систему потрібно побудувати і яких помилок уникнути. Досвід минулого і сьогодення — залишається безцінним.

У сьогоденній Англії благодійна діяльність чітко контролюється державними структурами, багато комерційних, страхових та інвестиційних компаній, банки, мають свої фонди, а в благодійності так чи інакше бере участь велика частина населення країни, причому починаючи з самого раннього віку. Тому проаналізувавши досвід Великобританії у встановленні системи опіки можна знайти відповіді на багато запитань.

Вивченням благодійної діяльності в Великобританії займалася низка вчених. Зокрема, Попович Г.М. у праці «Історія соціальної роботи в Україні і за кордоном». Праця дуже змістовна і є важливим базисом для загальної картини розвитку благодійності, до того ж в контексті з Україною. Окремо потрібно сказати про праці Дж. Тревел'яна: « Социальная история Англии», «История Англии от Чосера до королевы Виктории». Його праці є змістовними і об'ємними, дають змогу мати повне уявлення про розвиток Англії. Завдяки чому ми можемо проаналізувати що і хто впливав на розвиток благодійності, і якою вона була.

Перша Британська благодійна організація офіційно була заснована ще в XII столітті. Але і до цього існували традиції допомагати знедоленим, позбавленим даху над головою, хворим і сиротам. Законодавчо благодійність в Англії вперше була закріплена за часів правління Тюдорів — понад 400 років тому. Одна з почесних місій королівської сім'ї — підтримувати благодійні проекти і всіляко допомагати людям, позбавленим людських благ за своїм походженням або через обставини, що склалися.

Саме у XIX столітті в законодавстві європейських країн з'явилася вказівка на те, що суспільство відповідальне за людей, котрі потребують допомоги. Паралельно з державною системою піклування про бідних формувалася система благодійних установ спрямованих на надання в першу чергу індивідуальної допомоги інвалідам. У 1869 році в Лондоні було засновано «Благодійне товариство для координації допомоги, що надається» [2, с. 176].

Не останньою була організація створена в 1878 році англійським священиком Вільямом Бутом — «Армія порятунку», метою якої була боротьба зі злом і людськими стражданнями. Організація мала свою програму, яка реалізувалася в різних країнах. Міжнародний центр Армії порятунку знаходився в Лондоні. Програма включала і напрямки допомоги інвалідам: допомога сліпим (забезпечували житлом і їжею), активно допомагали інвалідам [1, с.47].

Відтворюючи картину соціокультурного життя у Великій Британії вчені прийшли до висновку, що англійці люблять робити добро, люблять дивувати своєю великодушністю і завжди допоможуть нещасному, якщо впевнені, що він не

прикидається нещасним. Але в іншому випадку швидше дадуть йому померти. І це дійсно справедливо, адже допомогу повинен отримувати той, хто її потребує. І не можна назвати англійців «скупими», адже відомо, що благодійність і філантропія залишалися найбільш дієвими формами боротьби з соціальними проблемами в Великобританії. Історики відзначають, що в XVIII-XIX ст. багато британських сім'ї різного матеріального достатку віддавали 1/10 частину своїх доходів на благодійні потреби. За статистикою в 1890 році сім'я з середнього класу витрачала на благодійність більше, ніж на будь-які інші витрати, крім лише харчування.

Необхідно зазначити, про проблеми розвитку благодійності в Великобританії. До останньої третини XIX ст. благодійна діяльність проходила стихійно і неорганізовано. Д. Фразер вказував, що в 1861 році в Лондоні існувало щонайменше 640 благодійних організацій, до яких протягом 1880-х рр. додалося ще 144 об'єднання. Їх річний фінансовий прибуток становив близько 2,5 млн фунтів стерлінгів. Причому ця сума не включала одноразових пожертвувань окремих людей. Всі ці численні благодійні організації та окремі філантропи діяли на власний розсуд, не були зв'язані між собою, не вели облік проведеної роботи і не аналізували її результати. В Англії спробу впорядкувати благодійність вперше здійснив священник Т. Чалмерс. В одній з бідних парафій Г він організував допомогу бідним, виходячи з ретельного попереднього вивчення соціальних умов їх життя. Сучасники Т. Чалмерса, на жаль, не оцінили його діяльність [2, с. 180].

Однак пізніше, приблизно через півстоліття, досвід Чалмерса був узятий на озброєння активістами, які спробували подолати «стихийність англійської благодійності», створивши організацію — «Суспільство для організації благодійної допомоги та запобігання жебрацтва». Модель надання допомоги, запропонована організацією побудована за прикладом досвіду Т. Чалмерса, а головними завданнями було, по-перше, припинення стихійного розподілу матеріальних засобів і впорядкування благодійної діяльності численних об'єднань Лондона, а по-друге — моральний розвиток, що дозволило б їм підвищити свій соціальний статус і вирватися з порочного кола бідності. Першим секретарем організації став Бернард Бозанкет. Протягом 1870-х і 1880-х рр. названа організація утвердилася як провідна сила у виконанні законів про бідних. Суспільство привернуло до своїх лав таких енергійних та ініціативних людей, як О.Хілл, У. Чана, У. Бейлварда, С. Барнета, і багатьох інших [4, с. 448].

Також важливим видом благодійної діяльності були – робочі будинки, які з'явилися в Англії ще в XVII столітті і представляли собою благодійні заклади, де бідняки працювали в обмін на їжу і дах над головою. До 1834 року робочими будинками відали парафії. Вони ж надавали зубожілим прихожанам ще один вид допомоги: хліб і мізерні суми грошей. Допомога припадала як не можна до речі робітникам і селянам, які втратили працездатність. На фабриках, де не дотримувалися правила безпеки, існував тисяча і один спосіб покалічитися, та й часті хвороби підривали здоров'я. Але звідки ж взяти кошти на підтримку калік, жебраків, сиріт і вдів? З забезпечених прихожан стягували податок на користь приходу, які потім розподіляли між бідняками.

У першій половині XIX століття ситуація з бідністю і безробіттям загострилася настільки, що потрібні були радикальні заходи. З 1801 по 1830 роки населення Англії зросло на дві третини і досягло 15 мільйонів. Ця тенденція турбувала економістів, особливо прихильників Томаса Мальтуса, який стверджував, що неконтрольоване зростання населення призведе до голоду і нещастя. А вже в 1820-1830-х роках пророцтво Мальтуса здавалося особливо актуальним. Наполеонівські війни і торгова

блокада підірвали економіку Англії, а Хлібні закони не принесли користі фермерам, зате позначилися на сімейних бюджетах робітників - хліб значно подорожчав. Деякі графства виявилися на межі розорення. В середині 1830-х років фермери зітхнули з полегшенням, радіючи теплій погоді і рясному врожаю, але триденний снігопад взимку 1836 року ознаменував початок затяжного похолодання. Англію чекали «голодні сорокові», період неврожаю, епідемії, безробіття, застою в економіці [5, с. 258].

Саме тому в серпні 1834 року парламент прийняв новий закон про бідних. На зміну застарілій системі парафіяльної благодійності прийшла нова система на основі робочих будинків. Окремі парафії об'єднувалися в союзи піклування про бідних, і в кожному союзі будувався робочий дім. Туди і надходили бідняки, перетворюючись у власність.

Простий люд не сприйняв нововведення. Відразу поповзли чутки, ніби всіх жебраків будуть заганяти в робітні будинки насильно, а там годувати отруєним хлібом. Насправді ж, бідняки ставили перед вибором. Вони могли поселитися в погані умови, з мізерною їжею і виснажливою роботою, але зате з дахом над головою. Або ж зберегти свободу, але тоді вже самим піклуватися про своє харчування. Умови жорсткі, але інших у той час не було. Скільки б не критикувала «Таймс» нові заклади, середні і вищі класи виявилися задоволені парламентської ініціативою. Жебраків стало менше, а парафіяльний податок знизився на 20% [2, с.187].

День в робочому будинку був розписаний по годинах. Спати його мешканці лягали в 9 вечора, а прокидалися затемна. Про зміну діяльності їм повідомляв дзвін: вставати, одягатися, читати молитви, і працювати, працювати, працювати! Нарівні з дорослими працювали й маленькі діти у вільний від шкільних занять час. Якщо суворе життя когось не влаштовувало, то робітничий дім покидала вся сім'я. З робочого будинку йшли так само, як надходили, всією сім'єю. Теоретично, чоловікам і дружинам дозволено було бачитися днем, хоча спати вони повинні були окремо, щоб не плодити злидні. На ділі подружжю і протягом дня побачитися було дуже важко. Те ж саме стосувалося і матерів з дітьми, причому у незаміжніх матерів забирали новонароджених [2, с. 188].

Робітники постійно відчували нестачу харчів, це були дійсно дуже жахливі умови. Неодноразово траплялися випадки людоїдства, через які газета «Таймс», намагалася підняти скандал і закрити робочі будинки. Але всупереч всім старанням журналістів, вони продовжували існувати аж до середини ХХ століття.

Отже, розвиток благодійності в Великобританії мав дуже суперечливий характер. З одного боку держава намагалася піклуватися про знедолених, але з іншого те, яким чином вона це робила здебільшого жахас. Але кожен історичну подію потрібно розглядати в контексті часу в якому вона відбувалася, тому події цього періоду диктували свої умови розвитку благодійності.

Список використаних джерел:

1. Попович Г.М. Історія соціальної роботи в Україні і за рубежом : Навчально-методичний посібник. Ужгород, 2000. 143 с.
2. Тетерский С.В. Введение в социальную работу: Учебное пособие. М.:2001. 496с.
3. Гревельян Дж.М. Социальная история Англии. Смоленськ:Русич,1959.608 с.
4. Гревельян Дж.М. История Англии от Чосера до королевы Виктории. Смоленськ: Русич, 2001. 624 с.
5. Фирсов М.В., Студенова Е.Г. Теория социальной работы: Учеб. пособие. М.: ВЛАДОС, 2000. 432 с.

Руткевич Е. А.

Студентка 2 курса юридического факультета УО «Брестского государственного университета им. А. С. Пушкина», г. Брест, Республика Беларусь

Научный руководитель: Зайчук Г. И., кандидат юридических наук, доцент УО «Брестского государственного университета им. А. С. Пушкина», г. Брест, Республика Беларусь

Защитные насаждения водных объектов и правовой режим водоохранных зон

Дефиниция «насаждения» закреплена в Законе «О растительном мире» от 14 июня 2003 г. № 205-З. Законодатель установил, что насаждения – это совокупность произрастающих на определенной территории деревьев и (или) кустарников, как образующих, так и не образующих растительное сообщество [1].

Если рассматривать насаждения как защитную категорию, то в Законе «О мелиорации земель» от 23 июля 2008 г. № 423-З установлено, что защитные насаждения – это естественная и искусственно созданная древесно-кустарниковая растительность (насаждения), не входящая в лесной фонд, предназначенная для защиты почв от водной и ветровой эрозии, а также для защиты мелиоративных систем и отдельно расположенных гидротехнических сооружений от вредного воздействия природных и антропогенных факторов [2].

Согласно статьи 1 Водного Кодекса Республики Беларусь от 30 апреля 2014 года, под водным объектом понимается сосредоточение вод в искусственных или естественных углублениях земной поверхности либо в недрах, имеющее определенные границы, объем и признаки гидрологического режима или режима подземных вод [3]. Также необходимо отметить, что насаждения вдоль водных объектов имеют целевое водоохранно-защитное и экологическое значение. Непосредственно проектирование и выращивание насаждений напрямую зависит от рельефа местности, от классификации водных объектов и протяженности рек, водохранилищ, а также от степени влияния защитного насаждения на береговую линию. Берегозащитные насаждения выполняют необходимые функции для охраны и защиты водных объектов. К таким функциям можно отнести: предотвращение эрозионных процессов берегов, разрушение русла рек, загрязнение воды и заиление водоемов, чрезмерное испарение влаги с водной поверхности, а также регуляция гидрологического режима водоемов и сохранения их полноводности [4].

Что касается водоохранных зон, то данным зонам посвящена глава 11 Водного Кодекса Республики Беларусь. Согласно данной главе водоохранная зона имеет свой правовой режим, который заключается в ограничении осуществлении хозяйственной и иной деятельности, обеспечивая предотвращение загрязнения и засорения территории, прилегающей к поверхностным водным объектам. Например, к таким ограничениям на законодательном уровне относят: применение (внесение) с использованием авиации химических средств защиты растений и минеральных удобрений; мойка транспортных и других технических средств; устройство летних лагерей для сельскохозяйственных животных и другие ограничения, содержащиеся в статье 53 данного Кодекса [3]. Также необходимо отметить, что в Лесном Кодексе Республики Беларусь от 24 декабря 2015 г. выделены защитные леса, которые расположены в границах водоохранных зон.

Для того, чтобы обеспечить предотвращение и уменьшение вредного воздействия природных и антропогенных факторов на земли (почвы) и другие природные объекты, необходимо проводить комплексы лесохозяйственных

мероприятий, которые в том числе включают в себя создание защитных насаждений на берегах водных объектов.

Таким образом, насаждения являются важной и необходимой частью жизнедеятельности окружающей среды. Защитные насаждения предназначены для защиты почв, мелиоративных систем, и гидротехнических сооружений от вредного воздействия природных и антропогенных факторов. На законодательном уровне существуют запреты на осуществление определенных видов деятельности, которые приводят к опасным для водоохранных зон последствиям. Также в Республике Беларусь существует юридическая ответственность за нарушение режима водоохранных зон, либо несоблюдение режима хозяйственной и иной деятельности. Ответственность за данное правонарушение установлено Кодексом об административных правонарушениях от 21 апреля 2003 г. в виде штрафа.

Список использованных источников:

1. О растительном мире : Закон Республики Беларусь от 14 июня 2003 г. № 205-З, с изм. и доп. : [Электронный ресурс] – КонсультантПлюс : Беларусь, Технология 3000 / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь.
2. О мелиорации земель : Закон Республики Беларусь от 23 июля 2008 г. № 423-З, с изм. и доп. : [Электронный ресурс] – КонсультантПлюс : Беларусь, Технология 3000 / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь.
3. Водный Кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 30 апреля 2014 г., № 149-З : принят Палатой представителей 2 апреля 2014 г. : одобр. Советом Респ. 11 апреля 2014 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 17.07.2017 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.
4. Защитные лесные насаждения [Электронный ресурс]. Режим доступа : <https://www.derev-grad.ru/lesozaschita/zaschitnye-lesnye-nasazhdeniya.html>. – Дата доступа : 26.03.2019.

Савина О. Ю.

Магистрант 1 курса факультета инновационной подготовки Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Орехова Е. П., кандидат юридических наук, доцент, Академия управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

К вопросу о структуре криминалистической характеристики убийств, совершенных из корыстных побуждений

Особенности убийств, совершенных из корыстных побуждений, имеющие криминалистическое значение, то есть значение для следственной практики и для разработки научных рекомендаций изучаются криминалистикой и отражаются в соответствующих частных методиках расследования. В совокупности они составляют криминалистическую характеристику убийств, совершенных из корыстных побуждений.

Следователь при расследовании убийств определенным образом упорядочивает свою деятельность. Прежде всего, он опирается на собственный опыт организации и осуществления работы по делам об убийстве. Однако одного личного опыта недостаточно и следователю следует обратиться к коллективному опыту,

который обобщен на научной основе. Особую роль в правильной организации расследования занимает криминалистическая характеристика преступлений.

Криминалистическая характеристика преступлений – это совокупность сведений, знания о совершенном преступлении, полученные в результате специального исследования, являющаяся важным структурным элементом частной криминалистической методики, обуславливающая методические рекомендации и в конечном итоге способствующая раскрытию, расследованию и предупреждению убийств.

Для изучения, выделения и понимания криминалистической характеристики убийств, совершенных из корыстных побуждений, исходными являются положения диалектического материализма, в частности, закон всеобщей связи явлений, теория отражения, категория общего и отдельного.

Для следственной практики важно, чтобы криминалистическая характеристика убийств, совершенных из корыстных побуждений, охватывала как можно большее количество признаков преступления, имеющих криминалистическое значение. В ней могут отмечаться также и единичные обстоятельства, если есть основания полагать, что они будут повторяться, например, совершение убийства из корыстных побуждений новым, ранее не известным способом.

Криминалистическая характеристика преступления имеет практическое значение при условии установления взаимообусловленных связей и зависимостей между ее элементами.

В науке давно существует разброс мнений о структурировании криминалистической характеристики убийств, совершенных из корыстных побуждений. Некоторые ученые обосновывали свое понимание структуры и содержания криминалистической характеристики преступлений, как рассматривал и А.А. Хмыров. В качестве ее элементов он выделял: способ совершения преступления, механизм образования доказательств, механизм следообразования, обстановку совершения преступления, данные о личности и поведении обвиняемого и потерпевшего [1, с. 52].

А.Г. Филиппов в качестве элементов криминалистической характеристики выделяет: предмет преступного посягательства; способ совершения и сокрытия преступления; обстоятельства, при которых готовилось и было совершено преступление; особенности оставляемых преступниками следов; личность преступника и потерпевшего [2, с. 9].

Основными элементами криминалистической характеристики являются: характеристика типичной исходной информации; сведения о предмете преступного посягательства; сведения о типичном времени и месте совершения убийства; сведения о способах совершения и сокрытия убийства; следовая картина, т.е. сведения о типичных материальных и идеальных следах, оставленных при совершении убийства; сведения о типичных личностных особенностях преступников и потерпевших.

Одним из элементов криминалистической характеристики убийств являются сведения о предмете преступного посягательства, им является жизнь человека. Существует два обстоятельства, которые характеризуют типичную исходную информацию: 1) наличие или отсутствие трупа убитого; 2) наличие или отсутствие фигуры подозреваемого в убийстве.

Место и время совершения преступления также имеют криминалистическое значение. На месте преступления остаются следы общественно опасного деяния. Время убийства может быть связано с поведением преступника и жертвы.

Информация о способе убийства помогает выдвинуть версии о мотивах преступления, о личности жертвы и преступника. Весьма важной для раскрытия преступления является информация о способах сокрытия убийств.

Совершение убийства сопровождается постоянными контактами между преступником, жертвой и орудием преступления, а также контактами этих объектов с окружающей обстановкой, так на месте преступления остаются следы.

Сведения о типичных личностных особенностях злоумышленника и потерпевшего относятся к основным элементам криминалистической характеристики данной категории преступлений.

По нашему мнению, именно такая структура рассматриваемой криминалистической характеристики представляет наибольшую практическую ценность для раскрытия и расследования преступления. Она аккумулирует упорядоченную информацию о времени, месте, обстановке, способе и иных обстоятельствах совершения преступления, личности обвиняемого и других участников уголовного процесса. Определение числа структурных элементов криминалистической характеристики обусловлено, в первую очередь, предметом и пределами доказывания по уголовному делу.

Проведенное исследование показало, что данный перечень не является исчерпывающим. К структуре криминалистической характеристики убийств, совершенных из корыстных побуждений, можно отнести также и другие сведения, например, о целях и мотивах совершения убийства; о характере и размере ущерба, причиненного преступлением; об обстановке и механизме совершения убийства; о количестве виновных (кто совершил убийство, не совершено ли оно группой лиц); об обстоятельствах, способствующих совершению преступления. Помимо основных элементов криминалистической характеристики существуют и иные сведения, полученные в результате специальных исследований по расследованию данного преступления.

Список использованных источников:

1. Хмыров А.А. Криминалистическая характеристика преступлений и пути доказывания по уголовному делу. Свердловск: Правоведение. 1978. 147 с.
2. Филиппов А.Г. Криминалистика: учебник в схемах. М.: Новый юрист, 1998. 113 с.

Самборська А. О.

Магістранка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бондарчук Н. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Актуальні питання вдосконалення правового статусу органів, які здійснюють повноваження, пов'язані із виконанням судових рішень на основі зарубіжного досвіду

З реформуванням вітчизняної правової системи та вдосконаленням законодавства, адаптованого до сучасних економічних та суспільних відносин, нового змісту набирають новітні правові інститути, серед яких вагоме місце займає інститут виконавчого провадження. З метою формування підходів до удосконалення вітчизняної моделі виконання судових рішень розглянемо функціонування моделей примусового виконання судових рішень, які діють в інших країнах.

У Німеччині державну функцію примусового виконання судових рішень реалізують судові виконавці, яких призначає на посаду голова вищого регіонального суду та керівник окружного суду. Судовий виконавець здійснює свою професійну діяльність незалежно, за свій рахунок та під свою відповідальність, при цьому маючи державно-владні повноваження і статус державного службовця [1, с. 37]. Основним правовим актом у сфері виконавчого провадження в Німеччині є книга 8 «Виконавче провадження» Цивільного процесуального кодексу 1877 р. (набрав чинності у 1879 р.). Статус судових виконавців деталізується Положенням про судових виконавців та Інструкцією для судових виконавців 1999 р.

На наш погляд, позитивним моментом у діяльності судового виконавця у Німеччині є те, що він може самостійно надати відстрочку боржнику. Цей своєрідний «привілей» від державного виконавця стимулює боржника до швидкого погашення боргу, економить кошти, пов'язані з процедурою реалізації майна. Отже, у Німеччині примусове виконання покладається на посадових осіб, які здійснюють свою професійну діяльність незалежно, за власний рахунок і під свою відповідальність, при цьому мають державно-владні повноваження й статус державного службовця. Запровадження такого досвіду в нашій державі викликає деякі сумніви, що насамперед пов'язано зі різним менталітетом наших країн, оскільки надання українському виконавцю таких повноважень може стати передумовою для зловживання своїм службовим становищем.

У Фінляндії функції з примусового виконання покладено на Державну службу примусового виконання, що знаходиться у підпорядкуванні Міністерства юстиції. Державна служба примусового виконання Фінляндії складається з центрального апарату та підпорядкованих йому територіальних органів. Очолює дану Службу керівник, котрий призначається на посаду Державною Радою (Урядом). Керівництво територіальними органами здійснюється старшими окружними судовими виконавцями. Територіальний орган має свій район діяльності (округ), у межах якого здійснюються функції примусового виконання. Один округ охоплює від 2-х до 9 відділів примусового виконання, у залежності від масштабу округу. У цій країні контроль за виконавчим провадженням покладений на поліцію [2, с. 151].

Змішана система виконавчого провадження характерна для таких країн, як США, Канада, Франція, Бельгія. Дана система примусового виконання також є і в Казахстані, Болгарії, Грузії, Сербії. Так, у США примусове виконання рішень судів та інших органів регулюється на федеральному рівні Федеральними правилами цивільного судочинства. При цьому в кожному штаті діють свої правила цивільного судочинства, у зв'язку з чим рішення суду, винесені в одному штаті, необхідно легалізувати в іншому. В одних штатах подібна легалізація здійснюється шляхом пред'явлення позову на рішення, тобто у позовному порядку, в інших – через проходження реєстраційної процедури.

У США, на відміну від країн континентальної правової сім'ї, немає єдиної системи виконання судових рішень. У системі реалізації виконавчих проваджень США відповідну роль відіграють: 1) маршальська служба на федеральному рівні, котра є впливовішим правоохоронним органом системи державних закладів і яка займається виконанням найбільш складних рішень судів, наприклад, рішень про конфіскацію на користь уряду США; 2) служба шерифів, яка виконує рішення судів штатів. Шериф є виборною посадовою особою, має статус державного службовця та виконує на території відповідної громади поліцейські функції; 3) служба судових виконавців окружної судової ради - виконує окремі категорії рішень; 4) приватні агентства зі стягнення, котрі здійснюють неформальний тиск на боржника. Такі агенції діють на

підставі ліцензії; 5) констеблі – штатні працівники суду, підпорядковані суддям та судовим приставам [2, с. 161].

У Канаді, як і в Сполучених Штатах Америки, примусове виконання судових рішень здійснюється шерифами, які перебувають на державній службі, та приватними судовими виконавцями або спеціалізованими фірмами. Останніми роками, як зазначають експерти, в Канаді спостерігається тенденція передачі повноважень у сфері цивільного виконавчого провадження від державних відомств до приватних агентств.

У Великобританії використовується змішаний принцип, тобто існують і судові виконавці, які перебувають на державній службі, й ті, що працюють на підставі ліцензії – приватні виконавці. Таким чином, стягувач має право вибору звертатися до державного чи приватного виконавця. Судові виконавці об'єднані в Асоціацію судових виконавців Високого суду Англії та Уельсу. Це саморегульована асоціація, членство в якій є обов'язковим.

Міжнародній практиці давно відомий інститут приватних виконавців, перевірений роками, і який довів свою високу ефективність. У різних його проявах приватно - правова модель примусового виконання судових рішень діє у Франції, Литві, Латвії, Естонії, Греції, Угорщині, Нідерландах, Португалії, Румунії, Чехії. Так, французька модель виконання судових рішень характеризується тим, що у сфері приватного права діє приватно - правова модель примусового виконання рішень, натомість виконання судових рішень у сфері дії публічного права належить до компетенції спеціальних органів державної влади при Міністерстві фінансів. Отже, у Франції судовий виконавець наділений монополією щодо виконання рішень лише у сфері приватного права. Судовий виконавець у Франції – це посадова особа, яка отримує повноваження від держави, але при цьому немає статусу державного службовця, а діє на підставі ліцензії як приватний підприємець. До кандидатів у виконавці висувають суворі вимоги: наявність вищої юридичної освіти, успішне проходження дворічного стажування у конторі судового виконавця, що практикує, складання державних іспитів. Судові виконавця, як правило, не працюють одноосібно, а об'єднуються у спілки осіб вільних професій, котрі мають статус юридичних.

Нідерланди – одна з країн, де виконання судових рішень повністю покладається на приватних виконавців (голландською – *bailiff* або, як вони себе називають, експерти у сфері стягнень), за винятком стягнення податків та зборів, які здійснюються податковими виконавцями, що працюють на державу. Система примусового виконання судових рішень Королівства Нідерланди, як склалося історично, запозичена з французької системи і базується на «кодексі Наполеона».

У Словенії виконання примусового провадження покладено на окружний (районний) суд. Особами, які проводять примусові дії є судові пристави, які призначаються Міністром юстиції у межах території своїх окружних (територіальних) судів. У особливих випадках пристави призначаються постановою суду, так само, як і сам кредитор, має право сам обрати конкретного пристава. Так само, в особливих випадках пристав має право виконувати свої повноваження на всій території Республіки Словенія. Служба судових приставів є державною службою. Пристави особисто відповідають за будь-яку завдану шкоду під час здійснення своїх повноважень. У випадку значних порушень пристави можуть бути усунені від своїх обов'язків Міністром юстиції. Документ про примусове виконання може бути поданий особисто від кредитора. Хоча, згідно з правилами, цей документ подається юристом, який знайомий з нормами права. У випадку, коли кредитор самостійно вирішує всі питання з примусового виконання, він має сплатити за особисте подання документів,

так само, як і за рішення суду в конкретній справі. Якщо боржник діє через посередництво адвоката, він також повинен сплачувати за послуги адвоката.

В Україні централізовану систему виконання судових рішень Законом України від 02.06.2016 р. «Про виконавче провадження» змінено на децентралізовану. Відповідно до таких змін повноваження щодо виконання судових рішень і рішень інших органів будуть мати державні та приватні виконавці. За запропонованою системою особа матиме альтернативу щодо обрання суб'єкта звернення, проте окремі категорії справ віднесені до компетенції тільки державних виконавців.

На нашу думку, упровадження недержавної форми виконання рішень дасть можливість знизити корупційні чинники під час організації примусового виконання, унеможливити адміністративний вплив на процес виконання, значно скоротити строки виконання, ефективно підвищити мотивацію виконання через договірні відносини та запровадити реальну конкуренцію у процесі виконання. Варто погодитися з фахівцями Центру політико-правових реформ, що з метою захисту споживачів від зловживань з боку колекторів варто прийняти законопроект від 09.04.2015 р. за № 2615 «Про захист споживачів від зловживань з боку колекторів» [3], який мав би на меті врегулювати їх діяльність і цим самим провести межу між ними та приватними виконавцями.

Список використаних джерел:

1. Законодательство об исполнительном производстве в Федеративной Республике Германия. Практика исполнительного производства. – 2009. – № 6. – 44 с.
2. Француз І. Г. Теоретико-правові аспекти примусового виконання судових рішень в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень (юридичні науки)» / Іван Григорович Француз. – Київ, 2018. – 221 с.
3. Про захист споживачів від зловживань з боку колекторів: Проект Закону України № 2615 від 09.04.2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=54748.

Свинціцький О. Л.

Студент 4 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Кайданович Т.М., старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Легалізація медичного канабісу в Україні

На сьогодні існує необхідність регулювання питання легалізації маріхуани та його нормативного закріплення. Україна стала на шлях легалізації медичного каннабісу.

У четвер, 31 січня, в. о. міністра охорони здоров'я Уляна Супрун порушила тему, яка широко обговорюється у світі, проте рідко – в Україні. Вона запропонувала легалізувати медичний канабіс в Україні, тим самим реалізувати право українців на медичну допомогу і в цьому ключі.

Петиція закликає до «дотримання права людини на доступ і використання ефективних лікарських засобів, у тому числі з конопель», створення «належних умов для повноцінного використання рослин у медичній і науковій діяльності», а також врегулювання питання правового обігу продуктів, що містять каннабіноїди, для особистого користування, за вказівкою лікаря.

Через два місяці петиція, зареєстрована на сайті українського парламенту, зібрала 25 тисяч підписів, що робить обов'язковим перегляд депутатами парламенту. За

словами авторів петиції, близько двох мільйонів українських громадян в даний час не мають доступу до цієї ефективної терапії, яка може допомогти людям з раком, ветеранам війни та пацієнтам у паліативній допомозі. Уляна Супрун, виконуюча обов'язки міністра охорони здоров'я України, також підтримує легалізацію медичної марихуани. Вона каже, що «раціональне» використання каннабіса в медичних цілях є законним. Очікується, що вона буде доступна в аптеках за рецептом.

Сьогодні використання марихуани для медичних цілей є законним у 25 штатах США, а також в Австралії, Канаді, Таїланді, Уругваї та деяких європейських країнах. Коротко кажучи, хвиля легалізації охопила світ, оскільки великі компанії шукають можливості знизити витрати на виробництво конопель. У 1961 році Єдина Конвенція ООН про наркотичні засоби додала до списку рослин, що містять наркотики, каннабіс, і всі країни були зобов'язані піддавати його вирощуванню під жорстким контролем. Конопля містить психоактивні речовини - каннабіноїди, які стали основними продуктами для психотропних речовин, таких як марихуана і гашиш. Експерти очікують, що до 2024 року світовий ринок марихуани зросте до 62,9 млрд. Доларів.

Каннабіс, він же конопля, — однорічна рослина, яку широко використовувалась в сільському господарстві раніше, зокрема як їжу, а також як матеріал для виготовлення паперу, мотузок, канатів, ниток, одягу і взуття.

Людський організм виробляє власні ендоканнабіноїди - нейротрансмітери, прив'язані до регулювання сну, апетиту, спокою і пам'яті. Дослідження показують, що порушення, такі як мігрень, фіброміалгія та синдром роздратованого кишечника, пов'язані з недостатнім продукцією ендоканнабіноїдів. Марихуана містить власні каннабіноїди, які можуть зв'язуватися зі спеціалізованими ендоканнабіноїдними рецепторами в людських нервових клітинах.

Двома найважливішими каннабіноїдами марихуани є тетрагідроканнабінол (ТГК), який має певні психотропні ефекти, і каннабідіол (СБД), який може виступати в якості знеболюючого і заспокійливого засобу. КБР переважає в лікарських конопель.

Існують різні способи споживання каннабіноїдів: олії, таблетки, мазі, куріння та вапоризація. Наприклад, дітям у разі епілепсії прописують пероральне приймання каннабіноїдів.

Медичний каннабіс зазвичай застосовують у таких випадках:

- Хвороба Альцгеймера. Є багато доказів того, що регулярне помірне споживання каннабісу допомагає сповільнити прогрес хвороби Альцгеймера.
- Рак. Головною цінністю медичного каннабісу є паліативна допомога онкохворим. Дослідження показали використання каннабісу у лікуванні базальноклітинного раку.
- Хронічний біль. Масштабні клінічні дослідження показали ефективність та безпечність каннабісу у разі хронічного болю.
- Хвороба Крона та виразковий коліт. 50% пацієнтів із хворобою Крона повністю одужали, а 90% відчули значні покращення.
- Епілепсія в дорослих і дітей. Медичний каннабіс знижує частоту і тривалість епілептичних нападів, а також у разі епілепсії що не піддається лікуванню.
- Є інформація з низки наукових і дослідних робіт в якій вказується на ефективність медичного каннабісу в разі тривожності, порушення сну, покращення апетиту у ВІЛ-інфікованих людей, депресії. [1]

Медична марихуана - лікарський засіб на основі активних компонентів, що містяться в каннабісі. Правда полягає в тому, що не всі каннабіноїди мають наркотичний

ефект. Ось чому медична марихуана, на відміну від інших типів марихуани, не змінює усвідомлення або впливає на психічні стани. Її можна вводити різними способами, такими як традиційне куріння, а також таблетки, олії та інші фармацевтичні форми.

Не можна не зазначити і те, через що марихуана взагалі опинилася під заборону:

- У першу чергу "проти" виступають медичні показники. Регулярне вживання марихуани призводить до залежності, а також розвитку різних психічних розладів, як депресія, психози.

- Нещодавні американські дослідження підтвердили теорію про те, що канабіс є своєрідним мостом до вживання наркотиків, наприклад героїну, кокаїну та інших важких наркотиків.

- Є ризик підвищення рівня злочинності, вбивств і грабежів через вільний доступ до наркотиків.

За даними декількох досліджень, у штатах США, де було легалізовано марихуану, рівень жорстоких злочинів знизився на 13%

Штат Колорадо за 2017 рік заробив на продажу канабісу 211,1 млн дол.

У Португалії після декриміналізації марихуани кількість тих, хто її вживає, протягом 11 років знизилася з 45% населення віком від 15 до 64 років до 28%. Різко знизилася і смертність від передозувань та інших причин, пов'язаних із наркотиками.

На мою думку легалізація медичного канабісу має як багато плюсів так і багато мінусів але якщо урегулювати в законодавстві це питання і підвищити контроль за людьми які його споживають, то це принесе більше плюсів аніж мінусів, і допоможе різним хворим та людям яким він може полегшити або навіть уповільнити протікання хвороб. В Україні повністю заборонено використовувати медичний канабіс але застосування таких препаратів допомогло б майже двом мільйонам громадян, які страждають від хронічного болю та інших розладів. Мова йде не про легалізацію марихуани, а про використання окремих її компонентів для досліджень та медицини.

Тому я вважаю що легалізація медичного канабісу має потенціал і є необхідною для реалізації в Україні але для цього потрібно контролювати це на вищому рівні створювати законопроекти і використовувати тільки при необхідності та за призначенням.

Список використаних джерел:

1. 112.ua. Легалізація марихуани в Україні: "за" і "проти" [Електронний ресурс] / 112.ua // 112.ua. – 102. – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.112.ua/golovni-novuni/lehalizatsiia-marykhuany-v-ukraini-za-i-proti-479092.html>.

2. Associated Press. СУПРУН ПІДТРИМАЛА ЛЕГАЛІЗАЦІЮ МЕДИЧНОЇ МАРИХУАНИ ТА ПОЯСНИЛА ЇЇ ЛІКУВАЛЬНИЙ ЕФЕКТ [Електронний ресурс] / Associated Press // ТСН. – 3101. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/nadodeschini-legkovik-zishtovhnuvsya-z-marshrutkoyu-14-lyudey-postrazhdali-ye-zagibli-1289700.html>.

3. Скибицька Ю. Україна знаходиться на шляху до легалізації медичної марихуани [Електронний ресурс] / Ю. Скибицька, Я. Казміренко // Контакт. – 1504. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.afew.org/headlines/ukraine-legalise-eng/>.

4. Косов І. Петиція закликає до легалізації медичного каннабісу в Україні [Електронний ресурс] / Ігор Косов // KyivPost. – 102. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kyivpost.com/health/petition-calls-for-legalization-of-medical-cannabis-in-ukraine.html>.

5. Терешина А. Україна прагне легалізувати марихуану [Електронний ресурс] / Анна Терешина // InfoRos. – 802. – Режим доступу до ресурсу: <http://inforos.ru/en/?module=news&action=view&id=85384>.
6. Шибко К. Супрун - за легалізацію медичної марихуани. [Електронний ресурс] / Катерина Шибко // BBC. – 3101. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47076883#>.
7. Тисячний В. Марихуану узаконять? Що змінить легалізація травки в Україні [Електронний ресурс] / Віталій Тисячний // Obozrevatel. – 102. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.obozrevatel.com/ukr/health/medical/marihuana-v-zakoni-schozmnit-legalizatsiya-travki-v-ukraini.htm>.
8. Стасюк І. Петиція за легалізацію медичної марихуани в Україні [Електронний ресурс] / Ірина Стасюк // Хмарочос. – 402. – Режим доступу до ресурсу: <https://hmarochos.kiev.ua/2019/02/04/petitsiya-za-legalizatsiyu-medichnoyi-marihuani-v-ukrayini-za-tizhden-zibrala-13-tisyach-pidpisiv/>.
9. Тимошенко В. Чи потрібна Україні легалізація канабісу? [Електронний ресурс] / Володимир Тимошенко // Радіо Свобода. – 1511. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah/29601012.html>.
10. Ржеутська Л. Плюси і мінуси легалізації медичного канабісу [Електронний ресурс] / Лілія Ржеутська // Deutsche Welle. – 1303. – Режим доступу до ресурсу: <https://vak.in.ua/do.php>

Семченков О. О.

Студент 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Костенко С. О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Проблеми захисту прав затриманої особи

Процес затримання підозрюваного у вчиненні злочину уповноваженою службовою особою слугує показником рівня забезпеченості прав і свобод особи під час здійснення щодо неї кримінального переслідування. Однак, на практиці відомі випадки, коли затриманому не дають можливості скористуватися своїми правами: правом на захист, на дзвінок, на негайне дослідження законності затримання судом, знати стосовно чого особа затримана та у вчиненні якого правопорушення особа підозрюється. В зв'язку з цим потребують доопрацювання певні положення КПК України, зокрема інститут захисту прав та свобод затриманої особи, задля запобігання виникнення аналогічних вищевказаних випадків. Зазначене і складає актуальність теми дослідження.

Основою даного дослідження стали наукові праці сучасних учених-процесуалістів, серед яких варто виокремити І. Г. Кириченко, Ю. І. Кондратюк, А. Я. Дубинським, В. С. Зеленецьким, С. О. Кудіновим, Л. М. Лобойком, В. О. Маляровою, В. Т. Нором, О. Г. Олександровським, П. С. Елькінд, І. Л. Петрухін, Ф. М. Кудін, В. І. Каменьська, Ю. Д. Лившиц та інших. Однак у працях вказаних науковців ще не розкрито авторського бачення удосконалення інституту захисту прав і свобод затриманого, що ще більше актуалізує вказану проблематику.

Так, згідно зі ст. 42 КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку передбаченому КПК України повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Права особи чітко регламентовані у ч. 3-6 ст. 42 КПК України. Так, у п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК зазначено, що

обвинувачений має право на першу вимогу мати захисника і зустріч з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування. Однак є зафіксовані випадки, в яких ці права порушуються службовими особами. Так, відповідна ситуація склалася у Надвірнянському відділі поліції Івано-Франківської області, у якому виявили порушення права затриманих на захист. В рамках реалізації національного превентивного механізму було здійснено моніторинг дотримання прав затриманих, попередження їх катувань та жорстокого поводження відповідного відділу поліції. Як зазначила журналіст редакції «МІСТО» Савчин Х., до моніторингової групи увійшли регіональний представник Уповноваженого ВРУ з прав людини в Івано-Франківській області Л. Непийвода та громадські монітори С. Дем'янчук та А. Марков. Під час візиту було встановлено, що особа, відповідальна у відділі поліції за перебування затриманих, недостатньо володіла знаннями щодо своїх обов'язків. Це унеможливило забезпечення належного поводження із затриманими та дотримання їх прав, передбачених Конституцією України, КПК України та іншими законами. Цей факт підтверджувався ще й тим, що в журналі обліку доставлених, відвідувачів та запрошених мало місце подвійних/потрійних записів про перебування осіб у відділі поліції до моменту складання протоколу про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за ст. 208 КПК України. Також недотримувалися вимоги щодо негайності оповіщення Центру з надання безоплатної правової допомоги після фактичного затримання осіб. Зокрема, у трьох з чотирьох випадків, розбіжність часу затримання та часу повідомлення відповідного Центру перевищувала 30 хвилин, що є порушенням права на захист затриманої особи [1]. Наступним яскравим прикладом порушення прав та свобод затриманого є катування 29-річного жителя м. Кропивницького Холодія В. Так, 8 грудня 2016 р., коли він йшов вулицею, його зупинили троє, раптово заламали руки та посадили до машини. Вони привезли чоловіка до Кіровоградського міського відділку поліції та завели до будівлі через задні двері. Спочатку йому просто ставили питання, не вказуючи при цьому у якому процесуальному статусі знаходиться затриманий. А потім вдалися до нелюдських засобів впливу. Загалом постраждалого катували більше 12 годин і відпустили тільки після надання зізнавальних показань. Чоловіка катувало шестеро осіб. До його тіла (зокрема, грудей та пахової області) приєднували прилад під назвою "Моторола" та били струмом, а до рота заштовхували металевий кийок. На наступний день за заявою пана Холодія В. було розпочато кримінальне провадження за фактами катування (ст. 127 КК України) та зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України)[2].

В обох зазначених вище ситуаціях прослідковується грубе порушення прав і свобод затриманого, а також невиконання таких загальноправових принципів як верховенство права, законність, гуманізм. Тому, задля запобігання таких правопорушень вбачається за доцільне удосконалення інституту захисту прав затриманого, а саме: увесь процес затримання повинен обов'язково зніматися на прилади фіксації та транслюватися до центрального відділення поліції. Це дало б змогу контролювати дії працівників поліції, щоб не відбувалося перевищення службових повноважень. Також було б доцільно замінити паперовий протокол на електронний, який би обов'язково заповнювався службовими особами і разом з відеофіксацією дав змогу контролювати незаконні дії уповноважених осіб. Крім цього ефективною протидією вказаного правопорушення було б долучення до працівників поліції при затриманні підозрюваного державного адвоката, який би міг одразу слідкувати за всіма діями службовців та надати відповідну правову допомогу затриманому. Розуміється, що дана пропозиція носить дискусійний характер, однак мета її реалізації не

позбавлена раціонального зерна, яке в подальшому може стати предметом наукових обговорень.

Отже, підсумовуючи вище викладене можна відзначити, що КПК України потребує вдосконалення, шляхом внесення до нього відповідних змін, зокрема:

- ст. 103 викласти у такій редакції:

Процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися:

1) у електронному протоколі;
2) відеофіксацією процесуальних дій з трансляванням до Головного управління Національної поліції;

3) у журналі судового засідання.

- ст. 44 доповнити ч. 6 наступного змісту:

6) В момент затримання особи обов'язково має бути присутнім державний захисник.

Реалізація запропонованих змін до КПК України створить можливість для ефективного контролю за діями службових осіб правоохоронних органів влади при виконанні ними своїх обов'язків, що значно підвищить рівень забезпеченості прав та свобод затриманої особи.

Список використаних джерел:

1. Савчин Х. У Надвірнянському відділі поліції виявили порушення права затриманих на захист. URL: <https://mi100.info/2019/03/05/u-nadvirnyanskomu-viddili-politsiyi-vyuvyly-porushennya-prava-zatrymanyh-na-zahyst/> (дата звернення: 10.03.2019).

2. Овдiенко Г. В. Побиття затриманого на Кiровоградщинi та свiдка на Харкiвщинi. URL: <https://helsinki.org.ua/zahyst-vid-katuvan-ta-pohanoho-povodzhennya/> (дата звернення: 17.03.2019).

3. Про видавничу справу: Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Київ: Парламентське видавництво, 2019. 141 с.

4. Про видавничу справу: Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Київ: Парламентське видавництво, 2019. 131 с.

5. Про видавничу справу: Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Київ: Парламентське видавництво, 2019. 88 с.

Тюшкевич А. А.

Студентка 2 курса юридического факультета УО «Брестского государственного университета им. А. С. Пушкина», г. Брест, Республика Беларусь

Научный руководитель: Зайчук Г. И., кандидат юридических наук, доцент УО «Брестского государственного университета им. А. С. Пушкина», г. Брест, Республика Беларусь

Значение, состав и использование озеленительных насаждений городов

Определение «насаждения» закреплено в Законе «О растительном мире» от 14 июня 2002 г. № 205-З. Насаждения – совокупность произрастающих на определенной территории деревьев и (или) кустарников, как образующих, так и не образующих растительное сообщество [1]. Озеленительные насаждения являются неотъемлемой частью городов исходя из того, что в городах проживает 2/3 населения республики. Озеленительные насаждения в городах выполняют важную функцию, которая заключается в том, что они обеспечивают защитные, санитарно-гигиенические,

санитарно-охранные, ландшафтно-оформительные, культурные, эстетические и другие функции.

Озеленительные насаждения включают в себя: деревья, кустарники, цветочные растения, газонные травы и другого рода растительность.

Озеленение населенных пунктов проводят на территориях общего пользования, к которым относятся различные парки, скверы, сады, бульвары, озелененные участки общественных зданий; ограниченного пользования, к которым относятся детские и учебные учреждения, больницы, промышленные предприятия, участки жилой застройки; и специального назначения, которые представляют собой декоративные и лесные питомники, ботанические и зоологические сады, противозерозийные и водоохранные насаждения, декоративные и лесные питомники.

Территории общего пользования. Данные объекты являются наиболее крупными по своему масштабу. Задачей данной территории является обеспечить комфортную зону отдыха для населения. Ассортимент деревьев и кустарников для уличного озеленения подбирают из пород с плотной кроной, хорошо переносящих обрезку, с повышенной устойчивостью к пыли и газам [3]. Благодаря озеленению данной территории увеличивается влажность воздуха, также уменьшается загрязненность атмосферного воздуха, уменьшается степень запыленности, в данных районах воздух более чистый.

Территории ограниченного пользования. На данных территориях озеленение производится в свободных от предприятий и учреждений участках. Данные объекты озеленяются не только с целью значительно улучшить окружающую среду, но и с целью декоративного оформления.

Территории специального назначения. Создают для сокращения неблагоприятного воздействия промышленности и транспорта на окружающую среду. Также озеленение данных территорий выполняют ветрозащитную, шумозащитную, водоохранную, почвозащитную и другие важные для благоустройства города функции.

Для равномерной обеспеченности города насаждениями недостаточно создать примерно равные по площади зеленые массивы с определенными интервалами, так как различные районы города имеют далеко не одинаковую плотность населения, а площадь насаждений должна быть прямо пропорциональна количеству населения в данном районе [4]. Также при озеленении крупных городов необходимо учитывать количество туристов.

Таким образом, озеленительные насаждения городов выполняют достаточно важные функции благоустройства городов. В городах создается специфическая и не самая благоприятная для здоровой жизни человека обстановка. Решить эту проблему в некоторой мере помогают озеленительные насаждения. Озеленение г. Бреста соответствует его современной планировке. Среди наиболее значимых объектов необходимо выделить соединяющиеся бульвары Космонавтов и Шевченко, площадь Ленина, улица К.Маркса, сквер на ул.Энгельса, Сквер им. Зубачева, площадь Свободы и другие объекты. Однако распределение насаждений не равномерно. Больше количество насаждений сконцентрировано в центре. Необходимо не малое внимание уделять данной проблеме и способствовать чистой окружающей среде, тем самым реализовывая конституционное право на благоприятную окружающую среду.

Список использованных источников

1. О растительном мире : Закон Республики Беларусь от 14 июня 2003 г. № 205-З, с изм. и доп. : [Электронный ресурс] – КонсультантПлюс : Беларусь, Технологии 3000 / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь.

2. Озеленение и благоустройство поселков леспромхозов [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://dendrology.ru/books/item/f00/s00/z0000036/st071.shtml>. – Дата доступа : 26.03.2019.

3. Значение, состав и подразделение зеленых насаждений [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.spec-kniga.ru/rastenievodstvo/sadovodstvo-i-cvetovodstvo/sadovodstvo-i-cvetovodstvo-znachenie-sostav-i-podrazdelenie-zelenyh-nasazhdenij.html>. – Дата доступа : 26.03.2019.

4. Озеленение городов и населенных пунктов, значение [Электронный ресурс]. Режим доступа : https://knowledge.allbest.ru/ecology/3c0b65635a2bd69b5c43b88421306d26_0.html. – Дата доступа : 26.03.2019.

Фамілярський О. О.

Студент 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бондарчук Н. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Правовий статус Вищого суду з питань інтелектуальної власності

В системі судустрою України відповідно до судової реформи 2016 року передбачено Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Оскільки у зв'язку зі стрімким розвитком суспільних відносин даної сфери виникла потреба належного забезпечення діяльності суб'єктів інтелектуальної діяльності. Найбільш ефективною формою захисту прав є суд, тому прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в новій редакції від 02.06.2016 року стало потужною платформою захисту індивідуальних прав кожного суб'єкта правовідносин [1].

Варто зазначити, що було запроваджено ряд спеціальних вимог, які ставляться до кандидата в судді. Так, суддею може стати особа, яка відповідно до результатів кваліфікаційного оцінювання дійсно підтвердила, що може здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності. Кандидат також повинен відповідати хоча б одній з наступних вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше 3-х років;
- 2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності щонайменше 5 років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше 5 років;
- 4) має сукупний стаж роботи відповідно до вимог, визначених п.п. 1–3, щонайменше 5 років відповідно до ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2].

Одним із недоліків, на думку науковців, є те, що розташування Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а саме у м. Києві, ускладнює реалізацію принципу доступності правосуддя. Як зазначається Конституційним Судом України принцип територіальності забезпечує територіальне розмежування компетенції судів загальної юрисдикції та зумовлений потребою доступності правосуддя на всій території України [3].

На думку С. О. Попіначенко підхід законодавця до підбору суддів до складу Вищого суду з питань інтелектуальної власності є незрозумілим з огляду на те, що основною метою створення суду є забезпечення розгляду справ судьями, які

спеціалізуються саме на вирішенні справ пов'язаних з інтелектуальною власністю. На думку науковця, законодавець допустився помилки, не зазначивши серед вимог до суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності пункту, щодо вимоги досвіду по розгляду справ у сфері інтелектуальної власності [4].

В. О. Петлюк підкреслює доцільність введення до суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності вимоги про наявність технічної освіти. Науковець вважає, що ця вимога є доцільною та логічною. Порівнюючи патентні суди, автор зазначає, що у більшості судів іноземних держав наявна така вимога, і, як показує практика, це є дієвим механізмом, який економить час та гроші сторін судового процесу.

Сьогодні внаслідок перевантаження судів розгляд справ з питань інтелектуальної власності може тривати від 2 до 5 років, в той час як суди іноземних держав розглядають такі справи за 12-18 місяців. Для прикладу, Патентний суд Великої Британії розглядає подібні справи за 12-14 місяців, Федеральний Патентний Суд Швейцарії – за 12 місяців, Федеральний Патентний Суд Німеччини – 18 місяців.

Цей результат подекуди був досягнутий завдяки тому, що до суддів в закордонних країнах ставиться вимога мати крім юридичної ще й технічну освіту. Зокрема у Німеччині до складу суддівського корпусу входять «технічні судді», судді патентних судів Швейцарії та Великої Британії теж мають технічну і юридичну освіту, що значно економить кошти і час сторін спору [5].

З огляду вище зазначеного, можна зробити висновок, що думки науковців відносно реформи та запровадження вищих спеціалізованих судів різняться, але описуючи прогалини та негочності, вони вказують і на позитивні моменти. Зрештою, Україна, прийнявши судову реформу 2016 року, зробила великий крок на шляху розбудови правової держави, а створення нових спеціалізованих судів забезпечить більш професійний розгляд справ даних категорій.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 р. // Голос України, 2016. 16 липня.
2. Коваль І. Щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності. [URL]: Режим доступу до ресурсу: <http://www.inprojournal.org/wp-content/uploads/2017/01/Koval-I..pdf>
3. Мурсалова С.А. Деякі проблеми правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності. [URL]: Режим доступу до ресурсу: https://ukrlogos.in.ua/documents/18_04_2018_18.pdf
4. Попіначенко С.О. Вищий суд з питань інтелектуальної власності: переваги та проблемні аспекти створення. [URL]: Режим доступу до ресурсу: https://ukrlogos.in.ua/documents/18_04_2018_13.pdf
5. Петлюк В.О. Актуальні проблеми створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. [URL]: Режим доступу до ресурсу: http://lsej.org.ua/5_2017/19.pdf
6. Василенко Л. П. Перспективи створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності / Леся Павлівна Василенко. // Літописець Випуск 13: Збірник V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції» (м. Житомир, 7 грудня 2017 року). – Житомир : ФОП Левковець Н. М., 2018. – С. 16–18.

Халімончук К. А.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Василенко Л. П., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Поняття фінансово-правових санкцій як способу реалізації фінансової відповідальності.

До осіб, які порушують норми права, застосовується обов'язковий елемент такої норми, який має назву санкція. Санкція завжди має вказівку на примус, який мають право зробити державні органи, що компетентні у цій сфері. Теорією права визначена основна мета даного елемента норми. Це звичайно попередження правопорушень, якщо правопорушення ще не вчинено. Якщо ж воно вже має місце бути, тоді санкція направлена на те, щоб виправити та перевиховати особу, яка здійснила правопорушення, та відновити у всіх можливих ситуаціях правопорядок, який був порушений. Це є основним завданням приватної та загальної превенції. Отже, ми можемо говорити про відповідальність за вчинені правопорушення, яка знаходить своє відображення у такій частині норми права як санація. Вона є обов'язковим елементом тих норм права, які передбачають відповідальність за правопорушення. Без існування санкції не можливо говорити про правові веління. Без сили, яка б могла забезпечити виконання такого веління, воно не мало б ніякого сенсу. Без існування санкції такі норми розчинилися б серед інших видів соціальних норм. Вони несуть у собі специфічне державно-примусове значення, а без існування такої частини норми це значення було б загублене.

Але разом з тим, не можна сказати що відповідальність та санкція це тотожні поняття. Такий елемент норми права як санкція існує незалежно від того чи її застосовують. А юридична відповідальність буде мати місце лише у тому випадку, якщо буде вчинене неправомірне діяння, яким буде порушена та норма яка містить санкцію.

Санкція фінансової норми - це структурний елемент, який вказує на ті наслідки несприятливого характеру, які настають для особи, яка порушила норми фінансового законодавства.

Основне завдання, яке повинні виконувати посадові особи Державної податкової служби це контроль за тим, щоб було дотримане податкове законодавство, правильно обчисленні, повністю і своєчасно сплачені до державних цільових фондів податків і зборів, бюджетів, а також контроль за неподатковими доходами, установленими законодавством. Крім цього вони мають право притягати винних осіб до відповідальності та застосовувати фінансові санкції, у встановленому законодавством порядку та розмірах.

Якщо за результатами проведених перевірок, будуть виявлені правопорушення, тоді можливе застосування санкцій.

Відповідно до п.111.2 ст.111 ПК [1], за порушення законодавства, в т.ч. і у сфері оподаткування настає фінансова відповідальність. Порядок її застосування передбачений ПК та іншим законодавством. Застосовується у вигляді штрафних санкцій, які включають у себе штраф та/або пеню. Визначення штрафної санкції передбачено також у ПК. Відповідно до нього штрафна санкція, в т.ч. фінансова санкція, штраф, це фіксована сума та або відсоток, який має сплатити особа, яка порушила норми податкового або іншого фінансового законодавства. Контроль у цій сфері здійснює відповідний контролюючий орган, уповноважений на це державою.

Ознаки, які характеризують суть фінансових санкцій:

- є частиною норми фінансового права;
- встановлюються лише на законодавчому рівні;
- для особи, яка порушила норми законодавства передбачають несприятливі наслідки майнового характеру;
- підставою їх застосування є вчинення фінансових правопорушень.

Якщо проаналізувати норми ПК можна побачити, що особа, яка порушила норми податкового законодавства може бути притягнута двічі до одного виду відповідальності за одне й те саме правопорушення. Наприклад, відповідно до ПК особа, яка не сплатила у встановлений законодавством строк податковий платіж буде притягнута до відповідальності у вигляді сплати і штрафу і пені, тому що вони охоплюються одним терміном – фінансова відповідальність.

Окрім того, також слід відзначити, що з введенням в юридичну науку поняття «фінансово-правова відповідальність» відбулося її ототожнення з передбаченими законом фінансовими санкціями, що не є логічним, оскільки, на наш погляд, санкція становить собою міру покарання за порушення правової норми. У той же час на відміну від санкції, поняття відповідальності є ширшим за своїм змістом і передбачає безпосередньо її реалізацію.

Для забезпечення у сфері фінансів загальнодержавних інтересів, для відшкодування шкоди, яка була заподіяна державі або органам місцевого самоврядування найбільш часто застосовуються штрафи за вчинення фінансового правопорушення. При аналізі фінансового законодавства ми можемо бачити певні протиріччя. [2]

О. Е. Лейст зазначає, якщо санкція має правильну конструкцію тоді вона забезпечує підвищення відповідальності, а неухильне її здійснення у вузькому значенні, тобто юридичної відповідальності (застосування і реалізація санкцій) слугує справі боротьби за зміцнення відповідальності в широкому значенні, суспільної і державної дисципліни. Втім, О.Е. Лейст застерігав від зловживання штрафними санкціями, виділяючи кілька можливих негативних наслідків: заміна ними прийняття заходів із запобігання правопорушенням і усунення шкідливих наслідків, що з них випливають, адже реалізація штрафних санкцій не означає прогресу у виконанні основного обов'язку; при невірному конструюванні штрафів останні можуть перетворитися на «плату за правопорушення», що стягується за винну і протиправну поведінку, а це підриває штрафне значення санкцій, їх суспільну негативну оцінку протиправного винного діяння. [2]

Отже, потрібно вказати на тісний взаємозв'язок таких понять як «фінансова відповідальність», «штраф» та «фінансова санкція». Але водночас потрібно відмітити що вони не є тотожними.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. // ВВР України. - 2011. - № 1314, №15-16, № 17.-Ст. 112.
2. Єна Р. О. Щодо визначення поняття «фінансово-правова санкція» / Р. О. Єна // Форум права. — 2013. — № 2. — С. 129—133 Електронний ресурс: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/62139/%D0%A0>.
3. Лейст О. Э. Санкции в советском праве / Лейст О. Э. - М. : Госюриздат, 1962. - 238 с.4
4. Василенко Л. П. Майнова відповідальність посадових та службових осіб органів влади за заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу [Електронний ресурс] / Леся Павлівна Василенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.pap.in.ua/6_2017/27.pdf.

Хмельницька О. Б.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Стрільчук В. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Подвійне громадянство: конституційно-правовий аналіз

В умовах інтенсивного розвитку міжнародних відносин, зокрема в економічній сфері, а надто в умовах посилення трудової міграції, обговорення та вирішення питань, пов'язаних із подвійним (множинним) громадянством все більше актуалізуються на різних рівнях: правотворчому, правозастосовчому, а також на рівні конституційно-правової доктрини. При цьому, надмірна заполітизованість даного питання в Україні інколи зумовлює гостру полеміку, яка, нерідко, не має нічого спільного з аналізом його правових аспектів [1].

З розвитком процесів міждержавної міжнародної інтеграції дедалі частіше можна натрапити на інформацію про збільшення кількості виїзду громадян України закордон, а також отримання ними громадянства іншої країни. Дійсно, тема подвійного громадянства для України важлива. З одного боку, його заперечує Конституція, з іншого – відповідні гострі дискусії раз у раз збувають парламент і громадськість.

Як зазначає Міністр закордонних справ України Павло Клімкін, він особисто за подвійне громадянство в Україні: «Я вважаю, що ми маємо просто прописати критерії. Звичайно, ми маємо до цього йти. Ми втрачаємо тисячі і тисячі українців, які могли б працювати тут, і не тільки в державних органах чи бізнесі, але й також створювати сучасну українську культуру» [2].

Відповідно до Закону України «Про громадянство України» від 18.01.2001 № 2235-III, громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках.

Одним із важливих принципів законодавства України про громадянство є принцип єдиного громадянства – громадянства держави Україна, що виключає можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України. Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України (п.1, ч.1, ст. 2 Закону України «Про громадянство України»).

В Україні немає юридичної відповідальності за наявність подвійного громадянства. Тобто, виникає ситуація, коли Україна не забороняє, але водночас і не визнає множинне громадянство.

Визначення поняття «множинного громадянства» на міжнародно-правовому рівні можемо знайти в Європейській конвенції про громадянство 1997 року, а саме в статті 2, відповідно до якої множинне громадянство означає одночасну належність особи до громадянства двох або більше держав [4].

Правознавець С. Кабірадж, висвітлюючи позитивні й негативні аспекти множинного громадянства, вважає, що це явище створює більше проблем, ніж надає переваг. З огляду на внутрішнє законодавство, кожна з держав, яка допускає множинне громадянство, має право вважати особу, яка має громадянство двох і більше країн, тільки своїм громадянином, якщо це не суперечить її міжнародним зобов'язанням, і може вимагати від неї виконання громадянських обов'язків (зокрема, військової

повинності), чим і ускладнює правове становище осіб, які мають два або більше громадянств. Це й зумовлює негативне ставлення більшості держав до таких осіб [6, с. 403].

Разом з тим подвійне громадянство часто трактується в Україні як загроза державній безпеці, фактор сепаратизму, використовується в міжпартійній боротьбі та у разі ескалації політичними силами конфлікту довкола цього питання дійсно може виникати загроза єдності суспільства [5, с. 111].

Чисельність громадян, які мають ще й друге громадянство, зростає і в тих країнах Європи, де офіційно подвійне громадянство не дозволяється (Нідерланди, Данія), оскільки законодавство допускає винятки, якщо позбутися попереднього громадянства неможливо чи занадто складно, і вони становлять 40–50 % справ із натуралізації.

З 2002 року допускає подвійне громадянство Австралія. Таке рішення прийнято тому, що значна частина австралійців (6 млн. при населенні 22 млн.), які проживають за кордоном, передовсім у США та Великій Британії, набувають громадянство цих країн.

Низка країн Латинської Америки уклала між собою, а також з Іспанією та Португалією угоди, за якими існує правило збереження первинного громадянства при натуралізації в іншій державі, що є стороною договору, а також принцип автоматичного його поновлення при поверненні особи на постійне проживання на батьківщину [5, ст. 108].

Виходячи з практики європейських країн подвійне громадянство є актуальним та можливим, в тому числі й для впровадження в Україні. Це дасть можливість громадянам України працювати легально та чесно на території інших держав та навпаки громадяни іноземних держав, приїжджаючи в Україну, безперешкодно влаштуватися на роботу, тим самим практикуючи зарубіжний досвід та впровадження роботи без корупції. Для студентів це гарна можливість закордонного навчання та практики. Адже у більшості випадків для іноземців навчання дорожче ніж для громадян.

Врегульоване питання про подвійне громадянство зменшить кількість випадків нелегального та неправомірного отримання іншого громадянства українцями, що зараз, для прикладу відбувається з Угорщиною.

Закон – це нормативно-правовий документ, який повинен максимально якісно врегулювати усі можливі ситуації із вказівкою, як діяти за тих чи інших обставин. Тому нині цілком прийнятні ситуативні зміни і доповнення до законів у частині подвійного громадянства – те, що на користь Україні, схвалювати, а те, що на шкоду – забороняти. І як останній аргумент, чому розвинені країни не бояться подвійного громадянства? Мабуть тому, що захистом їм служить добрий стан економіки та функціонування правової системи, передові технології (зокрема, і у збройних силах), високий рівень життя, громадські інституції тощо.

Список використаних джерел:

1. Савелій С.С. Подвійне громадянство: теоретичний аспект та досвід правового регулювання в зарубіжних країнах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21186/1/ПОДВІЙНЕ%20ГРОМАДЯНСТВО.pdf>

2. Волинський О. Чи на часі для України подвійне громадянство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2663591-ci-na-casidla-ukraini-podvijne-gromadanstvo.html>

3. Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року № 2235-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#n44>

4. Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004

5. Малиновська О.А. Подвійне громадянство в контексті міграційних переміщень доби глобалізації: загроза чи закономірність? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/14-1439390375.pdf>

6. Піскун І.І. Множинне громадянство: позитивні та негативні наслідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rcrct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEWjiaupv6XhAhWulYsKHV7wDAMQFjAEegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firis_nbuv%2Fcgirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26Z21ID%3D%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FNvknvvs_2013_2_55.pdf&usg=AOvVaw2Y3ue6yUjrLBS1RUzwmjq2

Ходаківський О. Ю.

Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Стрільчук В. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Міжнародні стандарти місцевого самоврядування в Україні

В умовах здійснення конституційної реформи в Україні особливо відчутною є потреба у розробці належного наукового підґрунтя для успішного її проведення. З огляду на це актуальним є визначення напрямів розвитку українського законодавства щодо місцевого самоврядування, що, у свою чергу, не представляється можливим без попереднього проведення аналізу концептуальних питань, пов'язаних із міжнародними стандартами організації та функціонування інституту місцевого самоврядування.

Насамперед слід відзначити, що сучасна концепція місцевого самоврядування розроблена міжнародними інституціями (Всесвітній Союз органів місцевого самоврядування), в рамках діяльності Європейського Союзу (зокрема Комітету регіонів), Ради Європи (Парламентська Асамблея, Комітет Міністрів, Європейська комісія «За демократію через право» – Венеціанська комісія) на основі вивчення і узагальнення багаторічної позитивно апробованої практики правового регулювання і функціонування місцевого самоврядування у багатьох країнах світу: США, Німеччини, Бельгії, Данії та інших.

Концептуальні основи місцевого самоврядування закріплені у таких міжнародно-правових стандартах місцевого самоврядування, як: «Всесвітня декларація місцевого самоврядування» 1985 року (далі – Всесвітня декларація) [1, с. 23], та «Європейська хартія місцевого самоврядування» 1985 року (далі – Європейська хартія) [2, с. 12], яка була ратифікована Україною 15.07.1997.

У цих документах наголошено, що місцеве самоврядування має бути передовсім визнане як принцип у конституції країни або в законі про урядові структури держави (Всесвітня декларація ст. 1; Європейська Хартія ст. 2). Так, Всесвітня декларація проголошує, що місцеве самоврядування – це право та обов'язок місцевих органів влади регулювати та вести державні справи під свою особисту відповідальність

і в інтересах місцевого населення (ст. 2) [1, с. 11]. За Європейською хартією, місцеве самоврядування – це право і реальна здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину державних справ і управляти ними, діючи в межах закону, під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення (ст. 3) [2, с. 13].

Таким чином, виходячи зі змісту вищевказаних міжнародно-правових документів, можна визначити місцеве самоврядування як право, обов'язок та реальну здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину громадських справ і управляти ними, діючи в межах закону, під свою відповідальність та в інтересах місцевого населення.

Порівняльно-правовий аналіз відповідних положень міжнародно-правових документів з питань місцевого самоврядування та положень вітчизняного конституційного законодавства свідчить, що норми Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» не відповідають положенням ратифікованої Україною Європейської Хартії [2, с. 14]. Зокрема, в законодавстві України не визначено, в чій саме інтересах здійснюється місцеве самоврядування: держави, територіальної громади, об'єднань чи конкретних осіб.

В Європейській хартії, а саме у статті 3 це питання отримало однозначне формулювання: органи місцевого самоврядування... діють в інтересах місцевого населення. За п. 2 ст. 3 Європейської Хартії, ст. 140 Конституції України та ст. 2 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами безпосередньо та через органи місцевого самоврядування. Однак, у ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні в», де встановлена система місцевого самоврядування, форми безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення не передбачаються як елемент цієї системи. Отже, простежується невідповідність ст. 5 Закону положенням вищезгаданих міжнародних документів, Конституції України та власне ст. 2 самого Закону.

Існують проблеми у конституційно-правовому регулюванні статусу і повноважень місцевих рад, їх взаємодії із сільськими, селищними та міськими головами, у забезпеченні організаційної та матеріально фінансової автономії місцевого самоврядування в Україні, що також не відповідає міжнародним стандартам у цій сфері.

З огляду на вимоги ч. 1 ст. 9 Конституції України, ст. 18 Закону України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р., ратифікація Україною Європейської Хартії зобов'язує нашу державу ретельніше підійти до імплементації відображених у ній концептуальних положень.

За час, що минув з моменту ухвалення чинної Конституції України, відбулося чимало подій, які суттєво вплинули на становище інституту місцевого самоврядування. Водночас в умовах сьогодення існує нагальна потреба вдосконалення законодавства України з місцевого самоврядування на основі міжнародно-правових стандартів, що також об'єктивно впливає на ефективність здійснення конституційної реформи в Україні.

Список використаних джерел:

1. Всесвітня декларація місцевого самоврядування (прийнята на 27 Міжнародному Конгресі Інтернаціональною Спільною Місцевих Влад 23-26 вересня 1985 р.) // Місцеве і регіональне самоврядування в Україні. – 2004. – Вип. 1-2. – С. 65-69.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр.
5. Закон України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3767-
6. Майданник О. В. Конституційний статус місцевих рад і його подальший розвиток в законодавстві України /Майданник О. В., Майданник О. О. // Конституція України – основа подальшого розвитку законодавства. Зб. наук.праць. – 1997.– Вип. 2. – С. 94-104.
7. Майданник О. О. Місцеве самоврядування: поняття, характерні риси, загально-правові основи/ Майданник О. О. // Правничий вісник Університету «КРОК». – 2010/ – Вип. 6. – Т.1. – С. 4- 10.

Хомин О. А., Пасічник В. В.

Магістранти 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Василенко Л. П., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Прерогативи публічно-приватного партнерства

Публічно-приватне партнерство в нашій державі це – сукупність зв'язків між державним (або як їх ще називають публічними) та приватним партнерами, при втілюванні яких потенціал цих партнерів об'єднуються з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та заслуг між ними, для корисної співпраці на довготривалій базі у виробленні нових та/або модернізації існуючих об'єктів, які потребують залучення інвестицій, та у використанні такими об'єктами.

Як показує практика країн що розвиваються і навикі вже економічно розвинутих країн висвітлюють, що за допомогою публічно-приватного партнерства можливо добитися набагато більшого підвищення економіки навіть при наявності такої проблеми як дефіцит потрібних державних вкладів.

В минулому році в країнах Європи в чітко сформовані та добре продумані проекти ДПП залучили близько 15,2 млрд євро.

До недавнього часу Туреччина спромоглася збільшити свій ВВП практично в три рази. В значній мірі це відбувається за рахунок використання механізмів ДПП. Станом на листопад 2017 року було залучено 131,4 млрд доларів США інвестицій в 221 проект ДПП. Основними напрямками інвестиційних вкладів стали: енергетика (83 проекти), дороги та дорожня інфраструктура (41 проект), порти та портова інфраструктура (39 проектів), аеропорти (18 проектів), охорона здоров'я (21 проект), культура і туризм (1 проект), залізниці (1 проект), водопостачання (15 проектів) та промисловість (2 проекти). Використання механізмів ДПП може корінним чином змінювати цілі галузі — в Туреччині зараз функціонує більш 50 аеропортів (у тому числі, 23 міжнародні), при цьому доля приватних інвестицій в галузь складає 90 %. Крім того, наразі здійснюється будівництво близько 5 аеропортів, серед яких і реалізація проекту «Будівництво нового аеропорту в Стамбулі», загальна вартість якого складає близько 36 млрд євро [1, с. 34].

В світі максимально подібним визначенням який висвітлює зміст ідеї є “публічно-приватне партнерство”. Більше того це найбільш якісно відображає і зміст взаємин, так як в світі зі сторони публічного партнера виступають не тільки органи

державної влади а й органи місцевого самоврядування, громадські організації та благодійні фонди. Партнерство втілюється між організаціями держави всіх рівнів влади, приватного сектору, до якого належать союзи інвесторів та бізнесу, та представниками громадянського суспільства для вирішення соціально вагомих проблемних питань, які відносяться до повноважень країни та здобуття обопільної економічної користі. Державний компаньйон концентрується на виборі потрібних нормативно-правових актів, сформування цілей і завдань проєктів ДПП, якості послуг, ціновій політиці, нагляд за реалізацією планів, тобто виконує регулюючу та координуючу функції. Приватний партнер відкрито виконує проєкт: вкладає гроші або користується досвідом щодо включення коштів, технічної обізнаності та забезпечує продуктивну реалізацію проєктів. Заохочення «третьої сторони» є дуже цінним, тому що, місцеві мешканці як представники соціуму чудово бачать і розуміють свої проблеми та підшукують способи розв'язання даних проблемних питань, висуваючи представникам державної влади та приватного сектору запровадження та здійснення партнерських проєктів. Саме за ініціативну поведінку представників соціального суспільства та приватного сектору щодо впровадження проєктів висвітлюється сутність ідеї «публічно-приватне партнерство».

Українські науковці частіше за все застосовують поняття «державно-приватне партнерство» зважаючи на те, що в руках держави зосереджено право надавати дозвіл на здійснення діяльності із власної компетенції представникам приватного сектору. Необхідно також враховувати, що в Україні, як і в більшості пострадянських країн, становлення та розвиток інститутів громадянського суспільства ще тривають, і пропозиції про партнерство надходять в основному від органів державної влади, рідше – від представників приватного сектору. Отже, термін «державно-приватне партнерство» відображає провідну роль держави у впровадженні проєктів ДПП [2].

За своїм визначенням державно-приватне партнерство (ДПП) характеризує форми співпраці держави або муніципалітету (державного партнера) та приватної компанії (приватного партнера) із створення, реконструкції, експлуатації об'єкта державної/муніципальної власності. В закордонній практиці виокремлюють такі моделі державно-приватного партнерства: – контракти, як адміністративний договір між органом місцевого самоврядування та приватним партнером на здійснення суспільно необхідних видів діяльності; – оренда, яка залежно від визначених договором умов може передбачати викуп державного чи муніципального майна; – концесія, яка передбачає надання державою права приватному партнеру протягом певного часу виконувати обумовлені договором функції і наділяє його відповідними повноваженнями для забезпечення ефективного функціонування об'єкта концесії; концесія завжди передбачає повернення предмета договору державному партнеру, а право власності на вироблену продукцію залишається за приватним партнером; – угоди про розподіл продукції є подібними до концесійних договорів, однак, на відміну від них, передбачають розподіл виробленої концесіонером продукції між державним та приватним партнером; – договори про спільну діяльність, у межах яких держава бере постійну участь в адміністративногосподарській та інвестиційній діяльності створеного спільного підприємства залежно від частки в уставному або акціонерному капіталі. [3, с.50].

Правова форма здійснення ДПП повинна забезпечити для інвестора привабливість, безпеку вкладення коштів в державну власність і реалізувати основну мету проєкту, тобто розвивати ту сферу, яка стратегічно важлива для держави. Для цього органи державної влади та місцевого самоврядування повинні бачити в приватному інвесторі справжнього рівноправного партнера. Вимагаючи від нього

виконання передбачених угодою зобов'язань, держава має, зі свого боку, гарантувати повне виконання власних [4].

Зацікавленість до ДПП в нашій державі спостерігається лише останнім часом, що демонструється прийняттям Закону України «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI, згідно до якого під державно-приватним партнерством вбачається співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім підприємств що мають статус державних або комунальних, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що виробляється на основі договору в порядку, установленому цим Законом та іншими законодавчими актами[5].

Детальний аналіз названого нормативно-правового акту виявляється що, ним визначено складення договорів як і органами державної влади або підприємствам державної форми власності, так і органам місцевого самоврядування та територіальним громадами.

При цьому органи місцевого самоврядування зможуть самостійно вирішувати питання щодо визначення переліку об'єктів комунальної власності, відносно яких доцільно використовувати можливі форми партнерства з приватним партнером, а також умови проведення конкурсів. Також визначається, що передача об'єктів державної або комунальної власності приватному партнеру для виконання договору, в свою чергу не передбачає перехід права власності на ці об'єкти до приватного партнера, такі об'єкти протягом реалізації проекту не підлягають приватизації, а створене приватним партнером за договором майно належить до державної або комунальної власності [5].

Проекти державно-приватного партнерства містять не аби яку роль для місцевого самоврядування. На долю міст і селищ припадає основне навантаження щодо втілення багатьох планів суспільного значення: Забезпечення належного стану дорожнього і транспортного господарства, соціальної інфраструктури, водного господарства і захисту довкілля, житлового будівництва, водоочисних споруд, енерго- і газо забезпечення та ін. Основна проблема яка постає перед комунальною владою є нестача фінансування, тому на рівні місцевого самоврядування стає необхідним залучення приватного капіталу за для вирішення соціально-економічних завдань.

Отже, державно-приватне партнерство виступає сучасним механізмом, застосування якого сприятиме розвитку України і який допоможе знизити витрати з Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Рациональне використання механізмів державно-приватного партнерства поряд з іншими механізмами державного регулювання дасть змогу створити умови для зміцнення економічного і політичного суверенітету України в період військових дій на Сході країни та економічної кризи.

Список використаних джерел:

1. Шилепницький П. І. Державно-приватне партнерство: теорія і практика: монографія / П. І. Шилепницький; Інститут регіональних досліджень НАН України. — Львів, 2011. — 455 с.
2. Дубок І. П. Сутність та особливості державно-приватного партнерства // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [znpnadu_2014_2_14.pdf](#)
3. Пашинська, К. С. Форми державно-приватного партнерства [Текст] / Ксенія Сергіївна Пашинська // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. –

Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 22. – № 1. – С. 48-52.

4. Державно-приватне партнерство (Public-Private Partnerships) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mtu.gov.ua/content/erzhavnopri_vatne-partnerstvo-publicprivate-partnerships.html.

5. Клевцевич Н.А. Державно-приватне партнерство як інструмент регіонального розвитку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/41.pdf.

Хробуст Б. О.

Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бучинська А. Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Цивільно-правова відповідальність нотаріуса за законодавством Польщі та України

Аналіз законодавчої бази, дає підстави стверджувати, що законодавець визнав нотаріуса, як людину, що має особливий правовий статус, якій можна довірити вчинення юридично значимих дій. Вчинення нотаріусом юридичних дій гарантує надійність і стабільність у сфері формування правових відносин, а також гарантує оптимальний захист самих сторін та осіб, які вчиняють ці дії, а також інших осіб, для яких здійснювана операція може викликати правові наслідки.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про нотаріат», нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності [1].

Польський законодавець подібним чином визначив правовий статус нотаріуса, зокрема закріпивши в ст. 1 § 1 Закону Польщі «Про нотаріат» положення про те, що нотаріус покликаний вчиняти дії, яким сторони зобов'язані або хочуть надати нотаріальну форму (нотаріальної дії) [2].

Оскільки, саме нотаріус покликаний вчиняти юридично значимі дії, важливого значення набуває інститут юридичної відповідальності нотаріуса. Кожний хто користується нотаріальними послугами, має бути впевнений, що нотаріус не лише фахівець у своїй сфері, але також несе адекватну відповідальність у разі невиконання або неналежного виконання покладених на нього обов'язків. Почуття правової безпеки, пов'язаної з діяльністю нотаріуса проявляється також у тому, що особи, які користуються послугами нотаріуса, мають бути впевнені, у разі невиконання або неналежного виконання нотаріусом своїх обов'язків, не відбудеться необґрунтоване перенесення відповідальності на особи, які вчиняють нотаріальні дії.

Цивільно-правова відповідальність нотаріуса в Україні має особливості в залежності від суб'єкта відповідальності (державний або приватний нотаріус).

Державний нотаріус перебуває в трудових відносинах із відповідним управлінням юстиції згідно зі ст. 21 Кодексу законів про працю України. Так, ст. 21 Закону України «Про нотаріат» передбачено, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України. Відповідно до ст. 130 Кодексу законів про

працю України державний нотаріус несе матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну Міністерству юстиції України внаслідок порушення покладених на нього трудових обов'язків [3].

Згідно з Положенням про Міністерство юстиції України, затвердженим Указом Президента України від 06.04.2011 № 395/2011, фінансування Міністерства юстиції України здійснюється за рахунок відповідних статей державного бюджету України. Таким чином, постає питання відшкодування шкоди, завданої діями державного нотаріуса, за рахунок Міністерства юстиції України. За міністерством залишається право регресної вимоги до винного нотаріуса [4; с. 56].

Стосовно приватних нотаріусів, то згідно із статтею 27 Закону України «Про нотаріат» шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі (страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса статтею 28 цього Закону визначено як обов'язкове).

Польський законодавець в ст. 49 Закону Польщі «Про нотаріат», закріпив норму відповідно до якої, нотаріус несе відповідальність за шкоду, заподіяну при вчиненні нотаріальної дії на умовах, передбачених у Цивільному Кодексі, з урахуванням особливої старанності, до якої зобов'язаний при вчиненні нотаріальних дій [2]. Цей обов'язок означає, що нотаріус повинен роз'яснити значення вчинюваних сторонами дій і ймовірні наслідки цих дій. Нотаріус, насамперед повинен встановити мету вчинюваних сторонами дій, що дозволить йому визначити фактичний намір сторін і досягнення ними певного результату. Це є дуже важливо, оскільки наміри сторін, що бажають вчинити нотаріальну дію можуть бути реалізовані за допомогою різних дій (наприклад, укладення заповіту чи договору довічного утримання), завданням нотаріуса є вказати на ці можливості з поясненням наслідків кожної з них і визначити, яке рішення буде відповідати найбільш справедливому інтересу сторін. Обов'язок особливої старанності стосується також аналізу нотаріусом документів, які є передумовою вчинення нотаріальної дії.

Якщо шкода виникла внаслідок порушення нотаріусом норм матеріального права, нотаріус несе відповідальність лише в тому випадку, якщо він вчинив нотаріальні дії, що очевидним чином суперечать закону і не потребують ніякого тлумачення права. Якщо ж застосування закону потребує тлумачення права, відповідальність нотаріуса буде виправданим, коли він відступив від загальноприйнятого в середовищі нотаріусів тлумачення [5, с. 39].

Закон не уточнює сферу майнової відповідальності нотаріуса, не запроваджує жодних обмежень ані щодо розміру, ані щодо виду шкоди. Таким чином, слід звернутись до правил цієї відповідальності, визначеної Цивільним кодексом. У зв'язку з цим необхідно констатувати факт, що нотаріус несе відповідальність за шкоду, як в межах *damnum emergens* (реальний збиток, заподіяний майну потерпілого), так і *lucrum cessans* (втрачена вигода, на яку потерпілий міг би розраховувати, якби йому не було завдано шкоди). Відповідальність нотаріуса не обмежується лише щодо сторін (суб'єктів), які вчиняють нотаріальну дію. Вона існує також щодо третіх осіб, для яких вчинювана дія, завдає шкоди.

Нотаріус також несе відповідальність за дії персоналу своєї нотаріальної канцелярії, навіть тоді, коли без відома нотаріуса була вчинена дія з використанням печатки канцелярії. Незважаючи на те, що така дія є недійсною, оскільки була здійснена без участі нотаріуса, однак це може завдати шкоди, що підлягає відшкодуванню саме нотаріусом. У разі розгляду позову про відшкодування збитків нотаріус має право на відшкодування збитків по відношенню до винної особи [5, с. 40-

41]. Відшкодування шкоди заподіяної нотаріусом відбувається в судовому порядку, з урахуванням загального строку позовної давності 3 роки.

Отже, порівнюючи цивільно-правову відповідальність нотаріуса в Україні та Польщі можна зробити висновок про те що законодавство як однієї так і іншої країни мало чим відрізняється, слід ще раз підкреслити, що юридична відповідальність нотаріуса носить комплексний характер, і передбачає покладення на нього не тільки власне юридичної відповідальності, але і відповідальності моральної за дії перед державою та суспільством.

Список використаних джерел:

1. Про нотаріат : закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
2. Prawo o notariacie : ustawa z dn. 14 lutego 1991 r. // Dziennik Ustaw. – 1991. – Nr 22.– Poz. 91.
3. Кодекс законів про працю України від 18 вересня 1973 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 1973. – № 50. – Ст. 375.
4. Святецька І. Деякі питання юридичної відповідальності нотаріуса. Мала енциклопедія нотаріуса. Науково-практичний журнал. МЕН 2013. №2. - С. 170.
5. Aleksander Oleszko Podstawy i przesłanki odpowiedzialności cywilnej notariusza / A. Oleszko // Rejent. — lipiec-sierpień 1992. — № 7/8. — С. 28—42.

Цегельнікова А. В.

Магістранка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Гендерна рівність в сучасній Україні

Протягом останніх років питанням гендерної рівності приділяють значну увагу, а принципи недискримінації та неупередженого ставлення до громадян незалежно від статі закріплені в нормативно-правових актах світового масштабу.

Гендерна нерівність в сучасній Україні залишається одним з багатьох порушень прав людини, в більшості випадків вона має прояв у обмеженні прав, можливостей та інтересів жінок. Численні випадки нерівності сформовані наявністю стереотипів, які розділяють суспільні інтереси та очікування відносно функцій, ролі та повноважень жінок та чоловіків. Саме через нерівний розподіл прав та обов'язків виникає гендерне насильство, основною причиною якого є підпорядковане становище жінки не лише у сімейних відносинах, а і в суспільстві в цілому. Для подолання гендерної нерівності в сучасній Україні необхідні поступові зміни, формування прогресивного світогляду не окремих осіб, а всіх громадян, також варто просувати та розвивати ідеї гендерної рівності серед населення, розширювати правову свідомість, постійно вдосконалювати заходи протидії та попередження насильства щодо жінок.

Адже саме рівні права та можливості є одними з головних ознак сучасної правової держави. Держава повинна створювати та забезпечувати умови для дотримання прав людини, передбачених міжнародним законодавством.

На даний час гендерна нерівність в Україні проявляє себе через нерівні можливості жінок і чоловіків у різноманітних сферах життя суспільства, мова йде про політичне представництво та участь у прийнятті рішень, економічні можливості, доступ до ресурсів, повноваження на рівні сім'ї та держави.

Принцип рівності жінок та чоловіків закріплений в Конституції України, ст.3 Конституції закріплює рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Дану норму гендерної рівності містять ст. ст. 21, 24, 51 [2]. Частина третя ст. 24 Конституції України, присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні та наголоси на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується через надання жінкам та чоловікам рівних можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти, професійній підготовці, праці та оплаті за її виконання [2]. Крім того Україна ратифікувала Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок [1]. Однак цей нормативний акт, на жаль, носить виключно декларативний характер і не має чітко визначеного механізму реалізації, він обмежений та незабезпечений фінансовими та організаційними ресурсами.

Варто зазначити, що гендерна рівність посідає центральне місце у системі прав людини та серед цінностей Організації Об'єднаних Націй, фундаментальним принципом Статуту ООН є рівні права чоловіків та жінок та захист прав жінок, як відповідальність кожної держави [5]. В свою чергу, Україна взяла на себе зобов'язання виконувати ключові міжнародні норми щодо забезпечення гендерної рівності та прийняла Цілі Сталого Розвитку 2016-2020рр., приєдналася до Пекінської Декларації та Платформи Дій, ратифікувала договори з прав людини, Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та її Факультативний Протокол, а підписана Угода про Асоціацію між Україною та ЄС зобов'язала гарантувати рівні можливості для жінок та чоловіків у працевлаштуванні, освіті, економіці, суспільстві.

Слід відзначити Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, яка створена для забезпечення гендерної рівності та подолання інституційних обмежень у даній сфері [3]. Також законодавча база України щодо гендерної рівності містить Стратегію та План Дій у сфері прав людини, мета якої – гарантувати рівні права та можливості для жінок та чоловіків [4].

Однак, попри існуючу нормативну базу з питань гендерної рівності та розширених повноважень жінок, Україна стикається з обставинами, які впливають на забезпечення рівних прав та можливостей громадян, а особливо тих, хто потерпає від множинної дискримінації. Існуючі патріархальні стереотипи не є головною причиною нерівності, в Україні розвинуті та функціонують недоліки, на які чомусь не звертають належної уваги, а це - слабе верховенство права, низька ефективність впровадження інституційних механізмів, які б забезпечували гендерну рівність, недостатня політична свідомість.

Також, реформи, які на даний час впроваджує держава, не приділяють потрібної уваги питанням гендерної рівності та виконанню міжнародних та національних зобов'язань, вони не враховують інтереси сторін конфлікту. Саме конфлікт та існуюча криза у соціальній, економічній, політичній сферах поглиблюють вже наявну гендерну нерівність. Актуальними для нас залишаються наступні проблеми: наявність гендерних стереотипів та дискримінації, що поширилися через збройний конфлікт; дискримінація внутрішньо переміщених осіб; обмежена або відсутня участь жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях.

Незважаючи на діючі профільні закони: «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про попередження насильства в сім'ї», їх норми залишаються більш декларативними через низьку обізнаність громадян із міжнародними стандартами у сфері захисту від гендерної дискримінації, через нездатність представників юридичної професії ідентифікувати випадки, коли порушені права та законні інтереси особи.

Саме тому просування гендерної рівності в Україні потребує впровадження міжнародних стандартів щодо забезпечення гендерної рівності; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; створення умов для рівноправної участі всіх громадян у громадсько-політичних процесах; проведення комплексних заходів щодо подолання гендерної дискримінації; забезпечення рівного доступу до правосуддя. Адаже припинення всіх форм дискримінації є не тільки базовим правом людини, воно також впливає на прискорення сталого розвитку у всіх сферах, завдяки розширенню прав і можливостей відбувається розвиток країни.

В теперішній час, в Україні багато в чому недопрацьовується питання, яке полягає у забезпеченні рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, через що виникають різноманітні прояви гендерної дискримінації як жінок, так і чоловіків. Відповідальність за формування та впровадження гендерної політики, на нашу думку, мають нести органи державної влади, місцевого самоврядування. Варто зробити вирішення проблем категорій жінок та чоловіків, які зазнають найбільшої дискримінації, соціальної ізоляції, пріоритетним, ліквідувати нерівність та дискримінацію на всіх етапах реформи децентралізації – формуванні політичних рішень, плануванні, відповідно до міжнародних норм та стандартів гендерної рівності та прав людини, а також відповідних національних стратегій та законодавства України.

Гендерна політика є частиною державної політики України і передумовою демократичного розвитку держави, це не проблема всього суспільства чи питання соціальної справедливості, це шлях до позитивних економічних, політичних та соціальних змін.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.
2. Конституція України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print>.
3. Постанова КМУ «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року». [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF>.
4. Розпорядження «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року». [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/248740679>.
5. Статут Організації Об'єднаних Націй. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010/prin.

Циганчук С. І.

Студентка 4 курсу юридичного факультету Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Гришина Ю. М., доктор юридичних наук, професор Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, м. Київ, Україна

Про необхідність удосконалення правового регулювання трудових прав жінок в Україні

Суспільство завжди потребувало широкого використання праці жінок. Але поєднання материнства, сім'ї та роботи, іноді досить важкої, призводило до скорочення

життя жінки-матері. Починаючи з 19 століття, у цивілізованих країнах, жінкам-трудівницям стали створювати кращі умови праці та поступово закріплювати це у нормах права. Не винятком є і Україна. Ще у 1971 році, при прийнятті Кодексу законів про працю (далі – КЗпП), в окрему главу було зібрано норми, що регулюють працю жінок. Одним із принципів трудового права є принцип підвищеної охорони праці жінок.

Відповідно до статті 2-ї КЗпП України забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, що порушує принцип рівності прав і можливостей, а також пряме чи непряме обмеження прав працівників залежно від статі, сімейного стану та сімейних обов'язків або іншими ознаками, які не пов'язані з характером роботи чи умовами її виконання. Це вказує на те, що жінки у трудових відносинах є рівними із чоловіками. Чинним законодавством закріплено однакові можливості при прийнятті на роботу чоловіка та жінки; їх рівність при просуванні по службі; рівну винагороду за працю, а також на рівний підхід до оцінки якості роботи.

Крім того, законодавством передбачено додатковий захист трудових прав жінок, зокрема:

1. Забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до трьох років, а одиноким матерям - за наявністю дитини віком до чотирнадцяти років або дитини-інваліда (ч.1 ст. 184 КЗпП);

2. Вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років забороняється залучати до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні, а також направляти у відрядження;

3. Жінки, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів, без їх згоди не можуть залучати до надурочних робіт або направляти у відрядження (ст. 177 КЗпП);

4. На прохання вагітної жінки, жінки, яка має дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда, в тому числі таку, що знаходиться під її опікуванням або здійснює догляд за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку, роботодавець зобов'язаний встановити неповний робочий день або неповний робочий тиждень;

5. Для жінок, які мають дітей віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда за їх заявою та за рахунок власних коштів підприємств і організацій може встановлюватись скорочена тривалість робочого часу;

6. Вагітним жінкам відповідно до медичного висновку знижуються норми виробітку та норми обслуговування. Роботодавець зобов'язаний перевести таку жінку на іншу роботу, яка є легшою і виключає вплив несприятливих виробничих факторів, із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою. До вирішення питання про надання такій жінці більш легкої роботи, вона підлягає звільненню від попередньої роботи із збереженням середньомісячної заробітної плати за всі пропущенні внаслідок цього дні (ст. 178 КЗпП).

7. На підставі медичного висновку жінкам надається оплачувана відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами тривалістю 70 календарних днів до пологів і 56 календарних днів після пологів (у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів - 70 календарних днів після пологів, а при наявності статусу постраждалих під час Чорнобильської катастрофи 90 до пологів і 90 після пологів), починаючи з дня пологів. Тривалість відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами обчислюється сумарно і становить 126 календарних днів (140 календарних днів — у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів). Вона надається жінкам повністю незалежно від кількості днів, фактично використаних до пологів (ст. 179 КЗпП)

8. Звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (до шести відповідно до медичного висновку), одиноких матерів при наявності дитини віком до чотирнадцяти років або дитини-інваліда з ініціативи роботодавця не допускається, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли можливе звільнення з обов'язковим працевлаштуванням.

Чинним законодавством України передбачені ще й інші гарантії для працюючих жінок-матерів. Проте, на практиці, досить часто, на ринку праці жінки не можуть на рівних конкурувати із чоловіками. Часто їм відмовляють у прийнятті на роботу саме через вагітність чи наявність неповнолітніх дітей. І хоч така відмова обов'язково має бути письмовою, роботодавці порушують і цю норму.

В п.3 ч.2 ст. 232 КЗпП України передбачено право безпосереднього звернення до суду у спорах про відмову у прийнятті на роботу вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років або дитину-інваліда, а одиноких матерів при наявності дитини віком до чотирнадцяти років. Але не завжди жінки можуть скористуватися таким правом. Причин цього багато.

З метою встановлення більш високих гарантій при прийнятті на роботу жінок, ч. 2 ст. 184 КЗпП України слід викласти у наступній редакції:

«При відмові у прийнятті на роботу зазначеним категоріям жінок, власник або уповноважений ним орган зобов'язані повідомляти їм причини відмови у письмовій формі протягом 10-денного строку. Порушення даної норми, підтверджене письмовою заявою працівника про прийняття на роботу направленою на адресу власника або уповноваженого ним органу вважається наданням необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу жінки.

Відмову у прийнятті на роботу може бути оскаржено у судовому порядку».

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 року//Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. - № 50. – Ст. 375.

Чернявська В. М.

Студентка 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Костенко С. О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Способи захисту прав споживачів у сфері електронної торгівлі

Поступальний розвиток інформаційних технологій на глобальному рівні став причиною різкого нарощення застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій та, відповідно, інформатизації усіх сфер суспільного життя. У зв'язку з цим значна частина суспільних відносин переміщується в електронний світ, у тому числі та в першу чергу комерція. Тому, сьогодні популярними стають інтернет-покупки, люди все частіше користуються інтернет-магазинами, адже це є дуже зручно та швидко. На жаль не всі інтернет-магазини викликають у споживачів довіру, а тому допускають великі порушення щодо прав споживачів.

Електронна торгівля – це організація і технологія купівлі-продажу товарів послуг електронним способом з використанням телекомунікаційних мереж та електронним способом з використанням телекомунікаційних мереж та електронних фінансово-економічних інструментів [4].

На сьогоднішній час можна виокремити наступні переваги і недоліки електронної торгівлі. Так, основними перевагами електронної торгівлі є: розширення

торгівлі, вільний рух товару, послуги без обмежень і бар'єрів, цілодобова робота об'єкта, швидкість обслуговування, зменшення витрат обігу, а також утримання інфраструктури вбудовані засоби реклами, маркетингу, інформації, швидкісні розрахунки.

Перевагами для споживачів є: товар є завжди доступним за територіальними ознаками, є максимально наближений до покупця, економія часу та грошових витрат, товар доставляють за вказаною адресою, є можливість ознайомитися з товаром в онлайн режимі, а також прочитати відгук в інтернет - мережі.

Недоліками електронної торгівлі є: складність реалізації технічних, технологічних проектів, відсутність кадрів, несумісність платіжних систем різних країн, брак правових механізмів, можливий несанкціонований доступ до товару та грошових засобів, конфіденційність інформації

Недоліками для споживача є: споживач не завжди впевнений у якості товару, при здійсненні дорогих за вартістю покупок можуть бути присутні ризики такі як: доставка неякісного товару або товар взагалі не надходить до покупця, складність процесу повернення та обміну товару та інші порушення.

Дуже часто з боку Інтернет - магазинів зустрічаються такі порушення, коли продавець відмовляє замінити товар, або здійснити ремонт гарантійного товару; товар може не відповідати вимогам, що пред'являються до відповідного товару нормативно-правовими актами; невідповідність супроводжуючих товар документів; зміна ціни при доставці товару та інші систематичні порушення [3].

Договори, які укладаються за допомогою електронних засобів зв'язку, фактично є певним різновидом цивільно-правових договорів як таких. Тому процедура їх укладення теж є подібною і складається з оферти (пропозиції укласти договір) та акценту (прийняття такої пропозиції). Відповідно і регулюються ці правовідносини положеннями Цивільного кодексу України та Законом України «Про захист прав споживачів». Права споживачів при купівлі товару через інтернет-магазин регулюються ст. 13 Закону України «Про захист прав споживачів». Відповідний закон визначає обсяг інформації, який обов'язково має бути поданий споживачу до моменту замовлення товару [1].

Якщо споживач здійснює покупку через інтернет-магазин необхідно звернути увагу на наявність на сайті такої інформації: найменування продавця, його місцезнаходження, порядок прийняття претензій; опис та характеристика продукції; ціну, включаючи плату за доставку та умови оплати; гарантійні зобов'язання; інші умови поставки; порядок розірвання договору [2].

Однак, варто зазначити, що багато споживачів не можуть захистити свої права, якщо вони були порушені при покупці певного товару в Інтернет – магазині. Це пов'язано з тим, що покупці не завжди звертають увагу на найменування продавця та його місце знаходження. Так, після отримання товару споживач може побачити, що в накладних, квитанціях, які він отримує чи отримував не завжди вказується справжня адреса магазину або відправника товару, зазвичай вказують адресу поштового відділення де здійснювалась відправка товару. Також слід зазначити, що споживачі не мають змоги попередньо ознайомитись з товаром, тому вони піддаються ризику отримання неякісного, фальсифікованого або контрабандного товару, або взагалі після відправки коштів споживачу можуть: не надіслати товар; надіслати товар, який споживач не замовляв; надіслати товар, технічні характеристики якого не відповідають заявленим на сайті. Тому, щодо цього варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» кожна людина має право доступу до

публічної інформації, де має бути зазначена відповідна інформація про товар (його характеристика), виробника, умови доставки, умови повернення товару, тощо.

З огляду на вищесказане, можна резюмувати, що Інтернет торгівля є зручним способом придбання товарів, але не завжди споживачі можуть захистити власноруч свої права, які могли бути порушені при покупці певного товару через Інтернет мережу. У разі порушення прав, покупець має право захищати свої права таким чином: розірвати договір та клопотати про повернення сплаченої за товар грошової суми; вимагати заміни товару на такий же товар або на аналогічний належної якості, з числа наявних у продавця (виробника); вимагати пропорційного зменшення ціни; безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк; відшкодування витрат на усунення недоліків товару. А також Споживач володіє конституційним правом звернутися до суду з позовною заявою та правом звернення до Спілки захисту прав споживачів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 №1023-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 10.03.2019).
2. Колісникова Г. В. Загальна характеристика інституту «захисту прав споживачів» та його місце у системі права і в системі законодавства України // Право України. – 2010. - №1. - 189-193.
3. Кузьміна М. М. Правове регулювання захисту прав споживачів в інтернет-торгівлі //Право та інновації. – 2014. – №. 3. – С. 36-42.
4. Організація торгівлі: підручник. За заг. ред. В.В. Апопій. URL: https://pidruchniki.com/18641210/marketing/elektronna_torgivlya (дата звернення: 10.03.2019).

Чугасвська Н. В.

Студентка 3 курсу спеціальності «Менеджмент» Ягеллонського університету, м. Краків, Польща

Науковий керівник: Василенко Л. П., к. ю. н., доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир

Цивільно-правові засади регулювання підприємницької діяльності в Україні та Польщі

В сучасних умовах функціонування національної економіки нагальною є проблема кардинального поліпшення параметрів динаміки, структури та ефективності вітчизняного виробництва відповідно до викликів і міжнародних вимог щодо поточного, так і перспективного соціально-економічного розвитку країни. Гарним прикладом формування механізмів стимулювання сталого економічного розвитку є цикл економічних реформ в Польщі, де основною рушійною силою розвитку стали малі та середні підприємства, оперативність, конструктивність у започаткуванні та веденні бізнесу. Таким чином, вивчення нормативно-правових засад підприємницької діяльності в Україні та Польщі є актуальним.

Метою дослідження є всебічний аналіз положень Господарського та Цивільного кодексів України та Польщі щодо регулювання підприємництва в Україні та Польщі.

Здійснення підприємницької діяльності та діяльність підприємств в Україні регулюється Господарським та Цивільним кодексами, Законами України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», Указом Президента України «Про державну

підтримку малого підприємництва» і ін. [8-11, 14]. В них розкриваються основні нормативні засади щодо визначення підприємництва як сфери діяльності, диференціації форм власності у підприємницькому середовищі, правові аспекти змін у формах власності на суб'єкти господарювання, умови функціонування у правовому полі суб'єктів малого підприємництва.

Підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, яка здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних та соціальних результатів і одержання прибутку (Ст. 42 ГКУ). Підприємництву притаманна господарська діяльність – будь-яка діяльність особи, направлена на отримання доходу у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах у випадку, коли безпосередня участь цієї особи в організації такої діяльності є регулярною, постійною та суттєвою [10].

Якщо дати коротке визначення слову підприємець - то це фахівець, який організовує підприємство і управляє ним з метою особистої вигоди. Він вкладає в справу свої власні ідеї, знання і навички в області планування, організації та управління підприємством. Він несе відповідальність за можливі втрати, навіть якщо ці втрати сталися не з його вини, а викликані раптово несприятливими обставинами.

Як покаже історичний розвиток світу, особливо останнє сторіччя, швидший і ефективний вихід з будь-якої, найважчої кризи забезпечувався талантом і зусиллями людей, здатних направити ресурси суспільства туди, де вони дають найбільшу віддачу. Суспільство в часи економічних криз часто рятували підприємці. Так було в Німеччині після двох світових воєн, в Росії після громадянської, в Японії після Другої світової війни.

Система управління спирається на вироблені і обґрунтовані методи і принципи. Принцип - це основне правило, вимога, ідея управління і його основа. Основні принципи визначають філософію і стратегію керівництва підприємством і його ланками.

На основі вироблених принципів коригуються мети діяльності підприємств, уточнюються пріоритети, формуються його політика, розробляються методи. Реалізація принципів, цілей, пріоритетів і політики підприємств здійснюється за допомогою відповідних робочих методів, інструкцій, положень, нормативів. Останні формують реальний механізм управління економікою.

Підприємницька діяльність здійснюється відповідно до загальних принципів господарювання в Україні та спеціальних принципів підприємництва. Загальними принципами господарювання в Україні є:

- свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом;
- забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання;
- обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві;
- вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України;
- екологічний захист населення, захист прав споживачів та безпеки суспільства і держави.

Спеціальними принципами підприємницької діяльності в Україні є:

- право підприємців вільно вибирати види підприємницької діяльності, які не заборонені законом (перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємництво в яких забороняється, встановлюються виключно законом);

- право самостійно формувати програми діяльності, вибір постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону [10, 13, 14].

Стосовно польського досвіду законодавчого регулювання підприємницької діяльності слід наголосити, що в Польщі постійно вносяться корективи у законодавство і процедури згідно з стандартами Європейського Союзу. Незважаючи на глобальні економічні кризові явища в країнах Заходу, Польща, як одна з небагатьох країн Європейського Союзу, відмічає стале економічне зростання і покращує свої позиції у міжнародних рейтингах. Зокрема, друге місце у Європі у рейтингу European Attractiveness Survey у 2017 році; шосте місце у рейтингу росту за останні 5 років – Sustainable Economic Development Assessment.

Підприємницька діяльність у Польщі регулюється рядом нормативно-правових актів: Цивільного та Господарського Кодексів, Положень щодо Реєстру Господарської Діяльності, Законом про свободу економічної діяльності, Законом про принципи обліку та ідентифікації платників податків та ін. [1-7].

Ведення бізнесу в Польській Республіці передбачено в наступних формах:

- Індивідуальна економічна діяльність (що здійснюється окремою фізичною особою);
- просте товариство (товариство, яким управляють дві або більше фізичних осіб);
- господарське товариство (повне товариство, партнерське товариство, командитне товариство, акціонерно-командитне товариство);
- фінансово-інвестиційне товариство (товариство з обмеженою відповідальністю, акціонерне товариство);
- європейське товариство (транснаціональна компанія, що регулюється європейським законодавством).

У польському Цивільному Кодексі використовуються наступна дефініція підприємства як форми здійснення підприємницької діяльності: «підприємство є організованою сукупністю нематеріальних і матеріальних компонентів, призначених для ведення бізнесу» [2]. Здійснення підприємницької діяльності відповідно до Статті 55 Цивільного кодексу Польщі включає в себе:

- 1) індивідуалізацію компанії або окремих її частин (вибір назви, бренду компанії);
- 2) операції з паперами на право власності на нерухоме або рухоме майно, включаючи прилади, матеріали, товари, вироби та інші майнові права на нерухоме або рухоме майно;
- 3) операції з договорами оренди та здачі в оренду нерухомого або рухомого майна, а також прав на використання нерухомого або рухомого майна, які впливають з інших правових відносин;
- 4) наявність дебіторської заборгованості, операцій з цінними паперами та коштами;
- 5) операції з концесії, отриманням ліцензій та дозволів;
- 6) володіння патентами та іншими правами власності;
- 7) операції з майновими правами та майновими суміжними правами;
- 8) дотримання таємниці підприємства;
- 9) веденням книг та документів, пов'язаних з веденням бізнесу.

Світовий досвід показує, що формування сталого ринкової економіки тісно пов'язано з функціонуванням мережі самостійних виробників, підприємців, добробут

яких призводить до покращення рівня життя населення та, в свою чергу, формує новий попит на вироблену продукцію. Історично доведено, що підприємництво залишається основним компонентом економічної системи будь-якого цивілізованого суспільства. Тому адаптація нормативно-правих положень стосовно стимулювання розвитку підприємництва, враховуючи європейський вектор розвитку національної економіки, ставить перед українським суспільством безліч складних завдань. В сучасних умовах господарювання суспільство потребує прискорення процесів формування комплексу умов для здійснення підприємницької діяльності та створення сприятливого підприємницького клімату в державі.

Список використаних джерел:

1. Klasyfikacja przedsiębiorstw [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://prezi.com/dr7qv9d3qp5k/klasyfikacja-przedsiębiorstw/>
2. Kodeks cywilny [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640160093/U/D19640093Lj.pdf>
3. Kodeks spółek handlowych [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20000941037/U/D20001037Lj.pdf>
4. Przedsiębiorstwa i spółdzielnie – podstawowy podział, cechy i motywy działania [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bryk.pl/wypracowania/pozostale/przedsiębiorczosc/14306-przedsiębiorstwa-i-społdzielnie-podstawowy-podział-cechy-i-motywy-działania.html>
5. Ustawa o dotyczące zasad rozliczania i identyfikacji podatników z 13 października 1995 r [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20042692681/U/D20042681Lj.pdf>
6. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004 r. Z późniejszymi zmianami. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040991001/U/D20041001Lj.pdf>
7. Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z 2 lipca 2004 r. Z opóźnieniem zmiany [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20041731807/U/D20041807Lj.pdf>
8. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
9. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» №755-IV, із змінами від 31.01.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
10. Закон України «Про підприємництво» №698-ХІІ, із змінами від 05.04.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/698-12>
11. Класифікація підприємств та їхніх об'єднань [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1529052747483/ekonomika/klasifikatsiya_pidpriyemstv_yihnih_obyednan
12. Підприємницька діяльність у Польщі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ua.mctgroup.eu/pidpryyemnytska-diyalnist-u-polshchi>
13. Поняття підприємницької та господарської діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://buklib.net/books/22773/>
14. Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Шабадінова С. Н.

Студентка 4 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Гордійчук М. В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Правові та організаційні форми запобігання корупції в органах державної влади

На сьогодні в українському суспільстві корупція глибоко укорінилася не тільки в економічній та соціально-культурній сферах. Особливого суспільного резонансу набувають корупційні правопорушення вчинені в органах державної влади. Більшість корупційних правопорушень здебільшого здійснюють працівники державної служби використовуючи своє службове становище, нехтуючи принципами моралі і права. Тому, для запобігання проявів корупції існує необхідність вдосконалення правових та організаційних форм для її подолання.

Корупцією уражені всі без виключення органи державної влади, а також всі сфери їх діяльності, що здійснює негативний вплив на функціонування системи державного управління.

Поширення корупції в Україні розвиває зневагу населення до апарату держави та віддаляє можливість залучення громадськості до спільного творення державної політики країни. Корупція стала зразком, який нівелює силу закону та встановлює свої правила побудови відносин у суспільстві, погіршує рівень життя переважної більшості населення.

Наслідки спричинені корупцією нищать моральні цінності, знижують авторитет України у відносинах з іншими, більш розвиненими та менш корумпованими країнами Європи та світу, а також пропагують протиправний спосіб життя.

Хабарова Т.В., зазначає, що через комплексний характер корупції існує кілька підходів розуміння її змісту та сутності [1, с.24]. Корупція в органах державної влади це активне, свідоме, суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння працівника державної служби, яке пов'язане з використанням ним можливостей статусу співробітника для задоволення своїх особистих інтересів, або незаконного надання переваг всупереч законним інтересам служби, держави і суспільства, з метою отримання не передбачених законом певних благ у вигляді винагороди, як майнового так і не майнового характеру.

Форми запобігання корупції в державних органах поділяють на: правові (фінансовий контроль, моніторинг способу життя суб'єктів декларування) та організаційні (врегулювання конфлікту інтересів, морально-правові засади працівників).

С.М. Клімова пропонує під поняттям фінансовий контроль розуміти врегульовану правовими нормами діяльність суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, що здійснюється за допомогою специфічних організаційно-правових форм і методів та спрямована на забезпечення дотримання посадовими особами фінансової дисципліни, на виявлення правопорушень умов фінансового контролю та застосування заходів впливу щодо осіб, які вчинили таке протиправне діяння [3, с. 405-406].

Особливість процесуальної форми подання декларацій особами державної служби полягає у тому, що стадія перевірки відомостей декларації фактично не передбачає участі спеціальних суб'єктів, оскільки логічний та арифметичний контроль здійснюється автоматизовано.

О.Н. Костюк вважає, що поняття "корупція" і "конфлікт інтересів" об'єднані загальним наслідком, а саме воно спрямоване на "заподіяння шкоди (всупереч) правам і законним інтересам громадян, організацій, суспільства або держави [4, с.135].

Особливість процесуально-правової форми урегулювання конфлікту інтересів на публічній службі полягає у можливості його добровільного врегулювання як самою стороною конфлікту, так і іншими уповноваженими суб'єктами у примусовому порядку. Працівники державної служби повинні дотримуватися правил професійної етики як при виконанні службових обов'язків, так і в позаробочий час.

Дослідивши зарубіжний досвід протидії корупції в державних органах та шляхи імплементації його в українське законодавство, ми дійшли висновку, що необхідне посилення контролю (досвід Південної Кореї) та кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень (досвід США); стажування українських фахівців з протидії корупції в країнах, в яких успішно реалізуються програми протидії корупції.

Шляхи вдосконалення форм запобігання корупції в органах державної влади:

1. збільшити соціальну ціну державної служби України (престиж, матеріальна забезпеченість, правовий захист, бажання служити та захищати інтереси країни тощо);

2. удосконалення правового регулювання протидії корупції;

3. якісний добір кандидатів на навчання та службу.

Таким чином, нами обгрунтовано шляхи вдосконалення форм запобігання корупції в органах державної влади. Ефективна протидія цьому негативному явищу потребує системного підходу з боку керівництва служби, чітко визначених пріоритетів та належного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Хабарова Т. В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні. : дис. канд. юрид. наук : Харків, 2017. с.216
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. С. 31-86. Ст. 20-56.
3. Клімова С. М. Фінансовий контроль проходження публічної служби // Актуальні проблеми державного управління. 2011. № 1. С. 404-413.
4. Костюк О.Н. Правовые средства разрешения конфликта интересов на государственной службе в Министерстве : дис. канд. юрид. наук. М., 2012.

Шалковский В. С.

Студент 3 курса факультета управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Савчук Т. А., кандидат юридических наук, доцент Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Роль прокурорского надзора в обеспечении законности в сфере государственного управления

Законность является одним из наиболее важных элементов любой сферы деятельности, который позволяет обеспечить правовую защищенность конкретных правоотношений и гарантировать их безопасность. По своей сути, законность – это полное соответствие действий субъектов актам законодательства. В связи с этим интересно содержание статьи 4 Закона Республики Беларусь от 08.05.2007 №220-3 «О

прокуратуре Республики Беларусь» (далее – Закон «О прокуратуре»), в которой перечислены основные задачи и направления в деятельности прокуратуры, и, естественно, обеспечение законности является одной из них [1].

Надзор за точным и единообразным исполнением законодательства органами государственного управления и иными государственными организациями выделен в Республике Беларусь в отдельное направление прокурорского надзора и официально именуется надзором за исполнением законодательства. Роль белорусской прокуратуры в обеспечении законности в сфере государственного управления можно рассматривать с двух позиций: 1) обеспечение законности в деятельности государственных органов как субъектов государственного управления и 2) обеспечение законности в деятельности государственных служащих, как таких же субъектов.

Однако стоит начать с общих положений об обеспечении законности органами прокуратуры. К ним имеет смысл отнести полномочия прокуроров по выявлению и устранению нарушений законодательства. Эти полномочия закреплены в статье 27 Закона «О прокуратуре».

Так, с целью выявления нарушений законности прокурору предоставлены такие полномочия, как право беспрепятственно по предъявлении служебного удостоверения входить в помещения и на другие объекты государственных органов; требовать от руководителей и иных должностных лиц государственных органов предоставления принятых этими лицами (органами) постановлений, приказов, решений, распоряжений, информации и других необходимых материалов; вызывать должностных лиц и иных граждан и требовать объяснений об обстоятельствах, связанных с нарушением законодательства, а также ряд других полномочий [1]. Такая свобода действий прокурора позволяет значительно увеличить эффективность выявления различного рода нарушений.

В то же время законодатель предоставляет прокурору широкие возможности по устранению выявленных им нарушений законности, которые состоят в том, что прокурор в пределах своей компетенции в зависимости от выявленного нарушения вправе:

- принести протест на правовые акты и решения (действия) республиканских органов государственного управления и иных государственных организаций, местных представительных, исполнительных и распорядительных органов, других организаций, должностных лиц с целью отмены либо изменения таких актов;
- внести представление, предписание, официальное предупреждение, обязательные для исполнения соответствующими государственными органами и иными организациями, должностными лицами;
- внести предложение о роспуске местного представительного органа в случае систематического или грубого нарушения им требований законодательства;
- составить протокол об административном правонарушении, вынести постановление о возбуждении дисциплинарного производства и о возбуждении уголовного дела.

Названные полномочия прокурора позволяют им оперативно реагировать на нарушения законности в системе государственного управления, а обязательность некоторых действий прокурора для иных лиц снова указывает на эффективность деятельности прокуратуры.

Государственные органы, как субъекты государственного управления, уполномочены на издание определенных актов как нормативного, так и ненормативного характера. Такие акты прокуратура и проверяет на соответствие законодательству Республики Беларусь. Иные действия органов также подпадают под

надзор со стороны прокуратуры. Любые нарушения выявляются и устраняются. Лица, допустившие несоответствие действий государственного органа законодательству, могут быть привлечены к ответственности. В то же время иногда возникает вопрос: а как же бороться с несоответствующими законодательству нормативными правовыми актами? Ответ очевиден и находится в Указе Президента Республики Беларусь от 06.06.2011 № 230 «О мерах по совершенствованию криминологической экспертизы», которым утверждено Положение о порядке проведения криминологической экспертизы. В нем установлена основная задача экспертизы: не допустить принятие норм, способных повлечь криминогенные последствия, а также обеспечить их эффективное воздействие на укрепление законности [2]. Пунктом 4 Положения закрепляется субъект проведения такой экспертизы: Государственное учреждение «Научно-практический центр проблем укрепления законности и правопорядка Генеральной прокуратуры Республики Беларусь» [3]. Это значит, что даже такая важная задача отнесена к компетенции прокуратуры.

Что же касается обеспечения законности в деятельности должностных лиц, прокуратура обеспечивает как их правовую безопасность, так и безопасность «от них». Посредством осуществления надзора за соблюдением трудового законодательства в органах государственного управления реализуется первая из двух указанных задач органов прокуратуры. Под второй понимается, в первую очередь, борьба с коррупционными преступлениями. И в этой деятельности прокуратуре отведено важное место. Так, в соответствии с п. 2 ст. 4 Закона «О прокуратуре», прокуратура координирует деятельность государственных органов, осуществляющих борьбу с преступностью и коррупцией. Это положение подтверждается и Законом Республики Беларусь от 15.07.2015 № 305-З «О борьбе с коррупцией», статьи 7 и 8 которого предусматривают круг полномочий прокуратуры в области борьбы с коррупцией. К ним, помимо координации действий иных органов, относится и информационное обеспечение борьбы с коррупцией. Не удивительно, что и надзор за исполнением законодательства по борьбе с коррупцией осуществляется прокуратурой [4].

Подытоживая, отметим, что роль органов прокуратуры Республики Беларусь в обеспечении законности в области государственного управления сводится к тому, что прокуратура выступает ведущим субъектом межведомственного контроля, является координатором правоохранительной деятельности по борьбе с преступностью и коррупцией во всех сферах государственного сектора, выполняет роль эксперта в области криминологической экспертизы законопроектов.

Список использованных источников:

1. О прокуратуре Республики Беларусь [Электронный ресурс] : Закон Республики Беларусь от 8 мая 2007 № 220-З. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь.

2. Белокопытов В.В. Роль органов прокуратуры в профилактике экономических правонарушений [Электронный ресурс] // КонсультантПлюс. Россия / ЗАО «КонсультантПлюс».

3. О мерах по совершенствованию криминологической экспертизы [Электронный ресурс] : Указ Президента Республики Беларусь от 6 июня 2011 № 230. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь.

4. О борьбе с коррупцией [Электронный ресурс] : Закон Республики Беларусь от 15 июля 2015 № 305-З. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь.

Шуляк Б. В.

Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Василенко Л. П., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Фінансова відповідальність та принципи справедливості, законності та індивідуалізації юридичної відповідальності

Фінансова відповідальність як вид юридичної відповідальності передбачена нормами Податкового кодексу України (далі ПКУ). Будь який нормативний акт повинен відповідати основному закону нашої держави – Конституція України (далі КУ). КУ містить норми, які відображають загальні принципи юридичної відповідальності. Це принцип справедливості, законності та індивідуалізації юридичної відповідальності (ст.ст. 19, 61 КУ). Будь який вид юридичної відповідальності, в т.ч. і фінансової, повинен містити у собі зазначені принципи. Тільки це буде гарантією дотримання прав та інтересів суб'єктів цих правовідносин з боку органів влади.

Якщо проаналізувати положення ПКУ, то можна стверджувати, що платниками податків і податковими агентами можуть бути, як фізичні, так і юридичні особи. Для юридичних і фізичних осіб нормативна конструкція фінансової відповідальності є загальною. Але щодо фізичних осіб, як ми зазначали, повинен застосовуватися принцип індивідуалізації юридичної відповідальності (ч. 2 ст. 61 КУ).[1]

С. Жулавський у своїй науковій праці зазначає, що суть принципу індивідуалізації полягає в тому, що при визначенні покарання або/та стягнення, застосування інших заходів, повинні враховуватися дані про особу винного. А саме: такі, що пом'якшують та обтяжують відповідальність; такі, що містять кваліфікуючі ознаками правопорушення, відомості про спосіб життя особи, майновий стан, вину, мету і мотиви вчинення правопорушення та ін. Враховуюче все вищезазначене буде остаточно вирішуватися питання яку міру покарання (стягнення) застосовувати, або взагалі про звільнення особи від відповідальності. [1] Глава 11 ПКУ не містить таких норм.

Аналізуючи визначення податкового правопорушення, яке дається у ст. 109 ПКУ, ми бачимо, що звертається увага лише на обставини, які характеризують об'єктивну сторону правопорушення, а саме наявність протиправної поведінки, але вина, що є складовою суб'єктивної сторони правопорушення залишається без уваги. В результаті, особа, яка притягується до фінансової відповідальності повинна довести свою невинуватість.

Отже, постає питання чому при застосуванні кримінальної чи адміністративної відповідальності, які також передбачені ст. 111 ПКУ, діють відповідні принципи, а при застосуванні фінансової відповідальності такі принципи вже не діють.

Ст.ст. 117-128 ПКУ передбачають абсолютні фінансові санкції за конкретно визначені склади правопорушення. Отже, можемо констатувати той факт, що даний нормативний акт не містить обставин, які б пом'якшували чи обтяжували відповідальність суб'єктів.

Відповідно до ст. 3 КУ зміст та спрямованість державної діяльності визначають права і свободи людини та громадянина, та гарантії їх застосування. У зв'язку з цим досліджуваний принцип, а саме індивідуалізації юридичної відповідальності, у процесі притягнення осіб до фінансової відповідальності є дуже важливим.

Отже, основним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини та громадянина, який не знайшов свого втілення у нормах ПКУ.

Ч. 1 ст. 19 КУ передбачений принцип справедливості. Він є одним із основних принципів всіх різновидів юридичної відповідальності. На основі принципу справедливості, забезпечується відповідність норм права та передбачених цими нормами санкцій рівневі соціальної справедливості суспільства. Можна констатувати той факт, що нормативна конструкція відповідальності у фінансовій сфері не відповідає цьому принципу.

У процесі застосування юридичної відповідальності принцип справедливості досягається при наявності певних вимог. А саме, вимога – за одне скоєне правопорушення можливо застосувати лише один із видів юридичного покарання. Відповідно до ст. 111 ПК визначаються наступні види фінансових стягнень: штрафні (фінансові) санкції (штрафи) та/або пеня. Можна зробити висновок, що при скоєнні фінансового правопорушення до особи можуть застосувати і штраф і пеню. Мова іде про те, що особу за одне і те саме правопорушення можуть притягнути до відповідальності (застосувавши і штраф, і пеню), а отже двічі.

Але, відповідно до норм цивільного законодавства, штраф і пеня є окремими видами стягнень. І відповідно до норм фінансового права, ні штраф, ні пеня не є додатковим стягненням одне до одного. Яким чином тоді можливе одночасне їх застосування.

Ми вважаємо, що зазначення норми у такому вигляді є порушенням ст. 61 КУ, в якій зазначений принцип законності. Оскільки, дана стаття передбачає, що нікого не можуть притягнути двічі до відповідальності одного виду та за те саме правопорушення.

Отже, застосування принципу справедливості до відносин щодо фінансової відповідальності юридичних осіб є обгрунтованим та реальним. Якщо особа повторно не скоювала правопорушення, то і притягнути її повторно до відповідальності неможливо. Нема правопорушення, нема і відповідальності. Держава вже відреагувала на скоєне правопорушення, а нове правопорушення не скоєне.

Якщо керуватися тими положеннями норм права, що відображені в ПКУ, то тоді за одне правопорушення до юридичної особи можна застосовувати безліч разів штраф та пеню, а це не відповідає принципу справедливості.

Принцип законності відповідальності. Він відображений у ч. 2 ст. 19 КУ. Даний принцип характеризується застосуванням міри відповідальності у формі та межах, які встановлені нормами законодавства; при наявності вимог до відповідальності процесуального характеру, що допускають також можливість спростувати та оскаржити незаконні рішення та дії посадових осіб державних органів при застосуванні відповідальності; не допустити при застосуванні норм матеріального та процесуального права помилок та зловживань.

Посадові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зобов'язані у своїх діях виконувати норми КУ та законів України та не виходити за межі своїх повноважень.

Порядок застосування фінансової відповідальності відсутній у нормативній конструкції фінансової відповідальності. У зв'язку з чим відбувається порушення принципу законності при реалізації фінансової відповідальності поза процесуальною формою.

Проаналізувавши п. 86.7 ПКУ, можна констатувати той факт, що у ПКУ України зазначений механізм застосування фінансової відповідальності, у якому відсутній порядок розгляду по суті, не визначено процесуальних прав та обов'язків

сторін провадження, відсутній порядок порушення провадження. А отже відсутнє відображення процесуальної форми провадження при застосуванні фінансової відповідальності. [1]

Наприклад, із зазначеної норми випливає, що не повідомлення про місце і час розгляду заперечень платника податків не тягне ніяких наслідків. А отже ми можемо стверджувати про те, що право на участь платників податків при розгляді його заперечень є формальною нормою.

Контрольний орган приймає рішення про застосування санкцій при застосуванні фінансової відповідальності на власний розсуд. Оскільки критеріїв для прийняття таких рішень нормативно не зазначено. Процесуальний порядок застосування відповідальності при здійсненні фінансових правопорушень відсутній. Декларативною та такою що немає процесуального змісту є норма про те, що при прийнятті рішень платник податків має право приймати участь та вносити свої заперечення особисто або через представника. Це дозволяє податковому органу не визнати заперечення без спростування доводів, які викладені.

Отже, проаналізувавши нормативну конструкцію відповідальності за фінансові правопорушення, яка визначена у ст.ст. 110 – 113 ПКУ можна зробити висновок, що вона має недоліки. А саме: вона не відповідає принципам юридичної відповідальності, які закріплені КУ і які є основоположними при застосуванні любого види юридичної відповідальності. Це принцип індивідуалізації, за допомогою якого визначається ступень вини правопорушника, його матеріальне становище, умови, при яких було скоєно правопорушення. Принцип справедливості, завдяки якому неможливо притягнути особу за одне й те саме правопорушення двічі до відповідальності. Та принцип законності, який передбачає наявність обов'язкової процесуальної форми при застосуванні до правопорушника норм юридичної відповідальності.

Можна зробити висновок, що відповідальність за фінансові правопорушення передбачена ПКУ потребує вдосконалення саме у частині відповідності та несуперечності норм загальним принципам юридичної відповідальності, які передбачені КУ.

Список використаних джерел:

1. Жулавський С. Про відповідність нормативної конструкції фінансової відповідальності за Податковим кодексом України конституційним принципам юридичної відповідальності [Електронний ресурс] / Сергій Жулавський – Режим доступу до ресурсу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/55737/%D0%A1#chapter>.

4. Василенко Л. П. Майнова відповідальність посадових та службових осіб органів влади за заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу [Електронний ресурс] / Леся Павлівна Василенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.pap.in.ua/6_2017/27.pdf.

Щур А. С.

Студентка 3 курса факультета управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Савчук Т. А., кандидат юридических наук, доцент, Академия управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Формы участия адвоката в уголовном процессе Республики Беларусь

Адвокат – это квалифицированный специалист, призванный оказывать профессиональную юридическую помощь в целях осуществления защиты прав, свобод и интересов физических и юридических лиц. Уголовный процесс Республики Беларусь называет три формы участия адвоката: 1) защитник подозреваемого или обвиняемого; 2) представитель потерпевшего, гражданского истца, гражданского ответчика; 3) адвокат свидетеля.

Наиболее важной формой участия адвоката в уголовном процессе является его деятельность в качестве защитника. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь (далее – УПК) в статье 44 закрепляет положение о том, что защитником в уголовном процессе является лицо, которое осуществляет защиту прав и законных интересов подозреваемого или обвиняемого и оказывает им юридическую помощь. Отметим, что адвокат является профессиональным правозащитником, в сферу деятельности которого входит защита прав и законных интересов, а не оправдание преступления или лица, его совершившего. Задача адвоката, участвующего в деле в качестве защитника, – тщательное исследование событий преступления, сбор доказательств, накопление аргументов, которые являются основой формулирования каждой идеи, определение важных моментов по результатам анализа материалов уголовного дела и судебного следствия.

Защитник допускается к участию в уголовном процессе с момента: вынесения постановления о возбуждении уголовного дела в отношении конкретного лица (подозреваемого); фактического задержания подозреваемого; применения к нему меры пресечения; признания лица подозреваемым; предъявления ему обвинения.

Уголовно-процессуальный закон не требует обязательного присутствия защитника при производстве всех следственных действий с участием подозреваемого или обвиняемого, поскольку присутствие защитника при проведении следственных действий является его правом, а не обязанностью. Более того, следователь не обязан извещать защитника обо всех проводимых им следственных действиях с подозреваемым или обвиняемым, если он об этом не заявил ходатайство. Полагаем, что отсутствие обязательного извещения защитника не позволяет в полной мере реализовать право подозреваемого или обвиняемого на защиту, поскольку во время проведения следственных действий права и законные интересы данных участников процесса могут быть существенно нарушены, а факты и доказательства – искажены. Обязательное участие защитника во всех следственных действиях предусмотрено только в случаях, если подозреваемый или обвиняемый является: несовершеннолетним; лицом, не владеющим языком, на котором ведется производство по уголовному делу; неграмотным; лицом, не способным в силу физических или психических недостатков осуществлять свое право на защиту самостоятельно [1, с. 471].

Одной из форм участия адвоката в уголовном процессе является представительство интересов потерпевшего, гражданского истца, гражданского ответчика. Институт представительства выполняет важную роль по оказанию помощи

гражданам и юридическим лицам, способствует осуществлению правосудия по всем видам процессов, в том числе уголовному.

Потерпевшие в большинстве случаев лично обращаются к адвокату с просьбой о представительстве в уголовном процессе. Тем не менее, если к адвокату обращаются какие-либо иные лица, адвокат может принять решение о представительстве потерпевшего только с согласия самого потерпевшего. Законный представитель также вправе пригласить представителя для представляемого им несовершеннолетнего либо недееспособного потерпевшего, однако, на основании статьи 57 УПК, в данном случае согласие не требуется. Считаем, что наличие данной нормы не позволяет учитывать интересы несовершеннолетнего. Более того, статья 27 Уголовного кодекса Республики Беларусь устанавливает общий возраст наступления уголовной ответственности — 16 лет, а в особых случаях — 14. В таком случае, если несовершеннолетний способен понимать значение своих действий и руководствоваться ими, то его согласие, на наш взгляд, должно быть учтено в целях реализации права на защиту и недопущения его ограничения.

Одной из новелл белорусского УПК является введение еще одной формы участия адвоката в уголовном процессе — адвоката свидетеля. Отметим, что свидетельские показания являются одним из наиболее распространенных видов доказательств по уголовному делу, имеют важное значение для правильного разрешения дела по существу [2, с. 110]. Поэтому УПК с момента его принятия в 1999 г. подробно определял понятие свидетеля, его процессуальный статус, но не содержал прямой нормы о праве пользоваться услугами представителя, в том числе адвоката. Такая ситуация способствовала тому, что следственные органы отказывали свидетелям в праве пользоваться помощью адвоката при допросе, игнорируя конституционные положения, что значительно нарушало их права.

Так, введенная в УПК статья 60-1 наделила адвоката свидетеля правом представлять интересы свидетеля в ходе расследования уголовного дела и рассмотрения его в суде, то есть принимать непосредственное участие в следственных и иных процессуальных действиях с целью надлежащей защиты интересов свидетеля. Введение подобной нормы в УПК должно исправить ситуации, нередко имеющие место в белорусской следственной практике, когда лицо вначале допрашивалось как свидетель, а затем меняло статус на подозреваемого, обвиняемого. Кроме того, предоставление свидетелю рассматриваемого права гарантирует знание им своих процессуальных прав и обязанностей, имеет существенное значение для надлежащей правовой процедуры осуществления уголовного процесса и выступает дополнительной гарантией соблюдения законодательных требований как должностным лицом органа, ведущего уголовный процесс, так и свидетелем.

Посредством нормативного закрепления правового статуса адвоката свидетеля, последний сможет вовремя пресечь возможное давление на свидетеля, постановку провокационных и наводящих вопросов, внести в протокол следственного действия соответствующие замечания в случае несоблюдения прав свидетеля и неправильности отражения его показаний в протоколе. Ознакомление адвоката с протоколом следственного действия, подтверждение правильности и полноты изложения показаний свидетеля является важной гарантией закрепления в протоколе показаний, которые будут содержать выгодную для свидетеля позицию по делу и которые не будут служить основанием для признания свидетеля подозреваемым.

Таким образом, формами участия адвоката в уголовном процессе Республики Беларусь является участие в качестве защитника подозреваемого и обвиняемого, представителя потерпевшего, гражданского истца и гражданского ответчика, адвоката

свидетеля. Полагаем, что в УПК необходимо предусмотреть норму, согласно которой извещение защитника о проведении следственных действий с участием подозреваемого или обвиняемого будет обязательным, не зависимо от подачи ходатайства. Кроме того, считаем целесообразным дополнить п. 21 ч. 1 ст. 57 УПК нормой следующего содержания: «с согласия несовершеннолетнего приглашать для представляемого им лица соответственно защитника или представителя и прекращать полномочия приглашенного им защитника и представителя». На наш взгляд, введение данных норм позволит в полной мере реализовывать право подозреваемого или обвиняемого на защиту и исключить его ограничение.

Список использованных источников:

1. Мартинович И.И. Организационные формы адвокатской деятельности в Республике Беларусь на современном этапе. Избранные труды / И.И. Мартинович. – Минск : Редакция журнала «Промышленно-торговое право», 2016. – С. 445 – 490 – (Наследие права).

2. Савич О.Д. О необходимости дополнительных гарантий прав свидетеля // Права человека и правосудие по уголовным делам в Республике Беларусь / сост. Л.Л. Зайцева, И.В. Кучвальская; Науч. ред. Л.Л. Зайцева. – Минск : Тесей, 2003. – С. 106 – 111.

Ярошук М. М.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бондарчук Н. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Медіація як альтернативний спосіб урегулювання конфліктів в Україні

В Україні кожному гарантується право на захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Кожен здійснює захист свого права на власний розсуд, обираючи той чи інший засіб. З підвищенням витрат на судовий розгляд, надмірною тривалістю строків на розгляд справи та інші чинники соціального, економічного та правового характеру громадяни частіше звертають свою увагу на альтернативні (позасудові) засоби вирішення спорів. У західних країнах інститут медіації широко застосовується у позасудовій практиці, а в Україні викликає все більший інтерес.

Термін «медіація» має походження від латинського слова *mediatio*, тобто посередництво. У соціальній психології медіацію розуміють як форму врегулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів, вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони [1].

Медіацію, її відмінні ознаки та сферу застосування досліджували такі вчені, як: О. Белінська, Ю. Сліпченко Н. Бондаренко-Зелінська, Г. Єрмоєнко, К. Канишева, Ю. Притика, Д. Проценко, Г. Ульянова та ін.

На думку Г. В. Єрмоєнко, медіація – це процес, під час якого зустрічаються разом дві чи більше сторін у присутності третьої – нейтральної – сторони (медіатора), яка сприяє досягненню сторонами взаємної згоди у вирішенні спору. При цьому вона зосереджена на інтересах сторін, а не на правових позиціях та договірних правах [2].

Медіація – це вид альтернативного врегулювання спорів, також це метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити відносини і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином,

щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту.

Головною метою медіації є досягнення згоди, певного консенсусу, прийняття спільного рішення, яке буде задовольняти обидві сторони конфлікту. Відмінністю медіації від інших способів вирішення спорів є те, що вона не зосереджується на доведенні правоти тієї чи іншої сторони. Головне завдання медіатора – концентрація зусиль на зміцненні здатності сторін до медіації, на визнанні та сприйнятті представниками сторін один одного з усіма розбіжностями у поглядах.

Медіатор – це спеціально підготовлений фахівець, завданням якого є допомогти сторонам у вирішенні конфліктної ситуації. Він не має повноваження на прийняття рішень, а лише забезпечує зв'язок між сторонами спору, щоб вони змогли зрозуміти перспективи розв'язання конфлікту та з'ясувати головні потреби й інтереси один одного в наявному спорі [3, с. 59-60].

На нашу думку, медіатор є своєрідним психологом, який вислуховує сторони конфлікту, надає поради з приводу спору та знаходить компроміси.

На відміну від судового розгляду, який є суворо врегульованим, формалізованим та зосередженим на суті позову, медіація має більш гнучкий підхід до вирішення спору, з урахування всіх тонкощів спірної ситуації, незалежно від їх юридичного чи правового значення. Основним завданням судового вирішення спорів для сторін є вирішення спору на свою користь, а для суддів – винесення такого рішення. Водночас у процесі медіації перед сторонами стоїть завдання пошуку компромісного рішення виниклого між ними спору на основі принципів добровільності участі та рівності сторін, а роль медіатора – компетентно і професійно допомогти сторонам у пошуку такого рішення. Саме тому медіацію відносять до альтернативних методів вирішення спорів.

Тож, виходячи з вище викладеного, варто зробити висновки, що медіації як альтернативний спосіб урегулювання конфліктів має багато переваг:

- 1) у процесі медіації сторони мають більший вплив на розв'язання конфлікту;
- 2) медіатор має на меті досягнення чітких домовленостей між учасниками спору, зокрема про те, як сторони будуть вирішувати конкретні питання;
- 3) допомога у визначенні інтересів кожної сторони конфлікту, коло спірних правовідносин, а також можливість самостійно виробити угоду щодо спору;
- 4) сторони конфлікту повністю контролюють процес прийняття рішення із врегулюванням спору і умови розв'язання спірної ситуації;
- 5) остаточне вирішення конфліктного питання залежить від сторін [4].

Підсумовуючи вище викладене необхідно зазначити, що сьогодні медіація в Україні набирає все більшого попиту. Проте правове регулювання медіації в Україні сьогодні не можна вважати належним. Зокрема, не врегульовані питання чітких вимог до кандидатів на посаду медіатора, закладів котрі б могли надавати освітні послуги з напрямку «Медіація», не встановлено конкретний перелік документів, котрі б могли посвічувати кваліфікацію спеціаліста у сфері медіації [5]. На нашу думку, необхідно прийняти Закон України «Про медіацію» для чіткого врегулювання процедури медіації та правового статусу медіатора. Переконані, що законодавче закріплення медіації підвищить довіру до даного інституту, відтак вона зможе стати альтернативним та ефективним способом вирішення конфліктів в Україні та сприятиме скороченню навантаження на суди.

Список використаних джерел:

1. Белінська О.В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. Вісник Вищої ради юстиції. 2011. № 1(5). С. 158–172. URL: http://vru.gov.ua/Docs/visnik05_12.pdf.

2. Єршоменко Г. Перспективи розвитку медіації в Україні. URL: <http://ukrmediation.com.ua/files/content/Perspectyvy.pdf>.
3. Кузьміна М.Н. Юридический конфликт: теория и практика разрешения. М.: Юрлитинформ, 2008. 253 с.
4. Проект Закону про медіацію № 2480 від 27.03.2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558
5. Бондарчук Н., Бугайчук А. Проблеми правового регулювання медіації в Україні. Підприємництво, господарство і право. Судоустрій. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/10/42.pdf>

Наукове видання

***СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ***

**Збірник наукових статей за матеріалами VII Міжнародної
науково-практичної конференції м. Житомир, 18 квітня 2019 р.**

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 19,29.
Наклад 100 прим. Зам №

Видавець О. О. Євенок
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А
тел.: (0412) 422-106

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції України
серія ДК № 3544 від 05.08.2009 р.*

Друк та палітурні роботи ФОП О. О. Євенок
10014, м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А
тел.: (0412) 422-106, e-mail: book_druk@i.ua